

НЕПРИМИРИМИЯТ
ИЛИЯ МИНЕВ

ИНСТИТУТ ПО ИСТОРИЯ НА БЪЛГАРСКАТА ЕМИГРАЦИЯ
В СЕВЕРНА АМЕРИКА „ИЛИЯ ТОДОРОВ ГАДЖЕВ“

| А | Р | Х | И | В | 1 |

Copyright by the „Ilia Todorov Gadjev“ Institute
For the History of the Bulgarian Immigration
In North America

Copyright by Dr. Ivan Iliev Gadjev
25043 Lyncastle Lane
Farmington Hills Mi, 48336-1566
U.S.A.

Copyright by Dr. Ivan Iliev Gadjev
Boulevard „Gotze Delchev“ No.2
Gotze Delchev – 2900
Bulgaria

No part of this book, as all other publications of the Institute for the History of the Bulgarian Immigration, may be reproduced, translated or utilized in any form or by any means, electronic, mechanical or by any information storage and retrieval system, WITHOUT PERMISSION IN WRITING FORM DR. IVAN ILIEV GADJEV, director of the „Ilia Todorov Gadjev“ Institute For the History of the Bulgarian Immigration in North America

© Иван Гаджев – автор, съставител, 2003
© Иван Кънев проект за корица, 2003
© Жеко Алексиев художник на корицата, 2003
ISBN 954-9943-49-6

Иван Гаджев

НЕПРИМИРИМИЯТ

Илия Минев –

от първо лице и другите за него

Институт по история на българската емиграция в
Северна Америка „Илия Тодоров Гаджев“
Издателска къща „Гутенберг“
2003

ВЪВЕДЕНИЕ

До средата на 1987 г. още нямах представа за личността Илия Минев. Това име започнах да срещам оттогава в бюлетина на Радио „Свободна Европа“, който приятели със сходни на моите интереси и убеждения имаха грижата редовно да получавам. Този служебен обзор представляваше непрекъснат извор на новини от българския и западния печат, на коментари по политически, религиозни и други теми. Веднъж реших да се обадя по телефона на смелия, несломим борец за правата на човека в България и да му изразя своята морална подкрепа и възхищение. Между другото го попитах изпитва ли някакви нужди, защото по онова време в родната почнаха да се вият опашки за най-елементарни хранителни продукти. Той гордо ми отвърна, че не се нуждае от нищо, но след малка пауза сподели безпокойството си, че съпругата му има сериозни проблеми със зрението, възникнали от нелекувана глаукома. С едното око вече не виждала, а ако не се направела спешна операция на другото, тя щяла да ослепее. В българ-

ските очни кабинети за простолюдието надеждна апаратура за тази цел нямало.

Животът в емиграция от 1968 г. ме научи, че е трудно да събудиш сред местните хора ентузиазъм за обществено подпомагане в подобни случаи, особено на непознати. Имах кратък разговор с моята съпруга, която винаги е проявявала съчувствие и разбиране към чуждите страдания. Тя ми отговори, че ако се налага да помогнем на тази клета жена, ще трябва да направим корекции в семейния бюджет за следващите години и на първо време да си спестим традиционните за семейството ваканции на Карибските острови. Беше необходима немалка сума.

На 19 февруари 1990 г. семейство Илия и Ангелина Миневи бяха вече в Детройт. На летището инж. Минев ми се видя малко разстроен и побързах да изясня защо. С най-искрен глас той ми отвърна: „Докторе, защо трябваше дори и тук да ставам обект на претърсване! Не че нося кой знае какво (идваше само с едно скромно куфарче), но взеха букетчето кокичета с луковици, което какати Ангелина носеше като спомен от родината...“ Обясних му, че това е обичайна процедура тук. При трансконтинентално внасяне на цветя, плодове, месо и млечни произведения съществува опасност да се пренесат зарази. Май не успях да го убедя.

Очната операция беше определена за след три дни. Всичко мина нормално и зрението на жената бе спасено. Имах достатъчно време да опозная тези мили, скромни хора, които всяка вечер преди лягане коленичеха и се молеха. Леглото в стаята за гости, на което през годините бяха намирали временна отмора както „изменници на родината“, прекосили неотдавна „свещената“ граница, така и известни политици, емигранти-

интелектуалци, дори върли комунисти, за пръв път ставаше свидетел на подобно пречистващо душата общуване с Бога, който, въпреки пратените изпитания, закриля своите чада.

Имам обичая да записвам изповедите на по-интересните ми гости. По този начин съм запазил паметта на достойни личности, за които иначе идните поколения едва ли биха имали представа. Разказите на бай Илия изпълниха шест аудиокасети. Успоредно с това се стараех да разреда огромното психическо натоварване, което го е съпътствало десетки години. Погрижих се той да направи интересно пътуване из българските колонии в САЩ, където наши сънародници достойно и с уважение посрещаха прочулия се вече дисидент-доайен. Мисля, че гостуването му донесе щастливи мигове и признание, които съдбата, по стечение на житейските обстоятелства, зловещо му бе ограбила. След незаслужените огорчения и пренебрежение, с които го посрещнаха демократичните промени, той имаше възможност да се почувства наистина човек, пред чиито страдания в името на борбата за хуманност, против комунистическия ярем изразиха своето възхищение не само нашите емигранти, но и видни личности от рода на конгресмена от Ню Йорк Бил Пакстън, сенатор Дон Рийгъл и други официални лица от държавния департамент и от канцеларията на президента.

Когато дойде време за раздяла, с типичната си скромност, бай Илия взе да протестира срещу традиционните подаръци „на изпроводяк“. Той ме убеждаваше: „Докторе, ние с Ангелина нямаме кой знае какви разходи. Имаме си кокошчици, садим в двора зеленчуци. От пари и деликатеси не се нуждаем. Виж, за младежите, които помагат в нашата дейност, а са без доходи – трябва да

помислим!“ Направихме необходимото, докато багажът набъбна до критично за авиолиниите тегло.

За съжаление отношението към него в родината не се бе променило ни на йота. Дълго съм мислил защо признатият борец за човешки права Илия Минев съзнателно не бе допуснат сред онези, които трябваше да осъществят демократичните промени. Наистина, той беше антикомунист, бивш легионер. Още не бе отзвучало ехото на зловната дирижирана кампания на оплюване в пресата от началото на 1989 г., която трябваше да покаже на света „истинския лик“ на този родоотстъпник, „богаташко синче“, участвало в побои над комунисти и евреи, правило афери с розово масло. Естествено, бе спестено, че същите тези хипотетични „жертви“ пребиват 14-годишния юноша, само защото си позволил да защити честта на родината.

По подобна схема 20 години след като убиха баща ми на 5 октомври 1944 г. без съд и присъда, за успокоение на гузната си съвест екзекуторите му измислиха някакво невъзможно и нелогично участие в погроми из Котел, където кракът му, дори като младеж, никога не е стъпвал. На всички ни са ясни методите, заимствани от „кухнята“ на КГБ!

Но в ерата на Луканов това се превръщаше автоматично в евентуален повод за комунистически нападки – какви „зловеци“ личности навлизат с истинските демократи в политиката.

Защо трябваше обаче личностите, които щяха да чертаят, правилно или не, насоките на прехода, послушни, единодушно да се превърнат в жив щит пред най-заслужилия български дисидент, за да не произнесе най-важната реч в страдалческия си живот? Мисля, че това го е съкрушило – нещо, което дори перфектната

безотказна машина на болшевишкия терор не успя да стори за близо трите десетилетия, които е прекарал зад решетките.

Можем да предположим, че новите демократи, част от които се появиха в голямата политика незнайно как, от нищото, устремили жадни погледи към освобождаващите се уютни престижни местенца из властта, биха правили всичко възможно, за да загърбят и елиминират съперниците си – личности с безспорно достойно политическо минало и доказан принос за идването на новото време.

Бай Илия едва ли би могъл да конкурира по витиеватост и убедителност в масови прояви младите, нахъсени, жадни за власт перестройчици, някои от които си бяха достойни възпитаници на презрения вече строй. Трябва да признаем, че дори по чисто биологични причини, след дългите гладни стачки и мъченията, той не можеше пълноценно да участва в политическите игри, където макиавелщината, личните интереси, хитруването, компромисът и дори откровената лъжа често вървят ръка за ръка. И той не би го приел. Никога не са го блазнаели власт и постове, които според него развращават съзнанието.

Дългите години, прекарани зад решетките в единични килии и карцери, го бяха направили жаден да общува с надарени, културни хора, притежаващи дарслово. Неизкусен и непознаващ скритите традиции на политическата интрига, той ми е признавал: „А бе, усещам, че ме лъже, но пуста душа – като чуе красива дума, и се разтапя, забравя!“ Именно затова този доверчив, чист, неподкупен човек често бе мамен и заблуждаван, използван като параван за осъществяване на нечисти намерения. Но нима тези, които през лупа му

правят психоанализи, до неотдавна не ръкопляскаха на вече изпадналия в деменция, говорещ несвързано Леонид Брежнев, който все още беше официално начело на една огромна, страшна империя?

Бай Илия беше странен човек. Дългите години затвор, пет от които всъщност е прекарал в ада на карцерите, мъченията, униженията и несправедливостите не можаха да го озлобят. Той си остана дълбоко религиозен, доверчив. Но разочарованието и озадачеността от незаслуженото пренебрежително отношение на демократите от новото време, от игрите около НДЗПЧ и от стремежа да бъде изтласкан от председателското място дадоха своето отражение върху характера му и взиманите решения.

Вменяваха, че не бил склонен на компромиси, че не подкрепил нечие намерение да се търси съвет и помощ от руските братя по въпроса с правата на турците у нас. Не одобрявал факта, че признатият иначе от него дисидент Сахаров, със създадената водородна бомба всъщност повдигнал самочувствието на съветските ръководители и ги накарал да са по-неотстъпчиви по отношение на хуманните промени.

Съвременни изследователи на прехода намират, че непопулярността на неговото Независимо дружество за защита правата на човека идва от предпочитанието към акции извън България – декларации и изложения до международни институции и западни държавни глави, от непознатите за широката общественост като имена активисти.* Пречка било и твърдоглавието на Илия Минев да отстоява седалището на Дружеството да си остане в провинцията – в гр. Септември, което затрудня-

* Калинова, Е., И. Баева. Българските преходи 1939–2002. С., Парадигма, 2002, 235–236.

вало контактите както с останалите политически сили, така и с чуждестранните представителства и кореспонденти.

Но макар че умря в забрава, той ще си остане българският Нелсън Мандела, пионерът на нашето дисидентство, политическият затворник с най-дълъг стаж в комунистическите затвори. Ние вече забравихме, заслужено или не, имената на редица от онези, които участваха най-активно в демократичните промени. Времето доказва, че той ги надживя!

Д-р Иван Гагжев

ИЗПОВЕДАТА НА ИЛИЯ МИНЕВ

Краткото щастие на младостта

Казвам се Илия Стоянов Минев. Роден съм на 5 декември 1917 г. в град Септември (Саранбей).^{*} Произхождам от селско семейство, което владее около 500 декара земя (нещо голямо за българските мащаби): 200 декара лозя, останалото – градини и ниви. Общо сме четири сестри и трима братя. Аз съм третият.

Баща ми от малък остава сирак – дядо ми Мине, който охранявал пътя при влизането на руската армия през Момина клисура, го убили в края на 1877 г. при схватка с турската полиция. Бил на 5–6 години, когато моята баба се поженва в с. Пейчиново. Тъкмо бил поотраснал, и съгласно специално нареждане на Стефан Стамболов до министъра на просветата го включили

---

^{*} Тогава е село, което по-късно се нарича Сараньово (б. съст. И. Г.)

Родителите на Илия Минев – в началото и в залеза на живота им

сред онези по-будни българчета, които изпратили да се обучават в Солунската гимназия със специална мисия. Това било своего рода контрамярка срещу тамошните опити да се погърчат българите от този край. Тате бил от първите по успех. По заръка на правителството всяка събота и неделя нашите момчета ходели из околните села да напомнят за истинските корени на тамошното население, говорещо чист български език – като този в Търновския край. Това не останало незабелязано от гърците. Инсценират се побоища и баща ми се завръща в родината. Постъпва учител в родното си село Семчиново. Оженва се за моята майка в Саранбей. Като сирак нямал никакви средства. По това време филоксерата напада повечето лозя – и тези на моята майка. Баща ми

засажда пръчки, които са внасяни от американски кораби. За нещастие ги напада пероспората, наричана сега „манà“. Пак няма грозде! В един софийски магазин татко случайно вижда някакъв меден цилиндър и пита собственика за какво служи. Продавачът не знаел, но му дал инструкция на френски език, който се учел много в Солунската гимназия. Това било всъщност приспособление за пръскане на лозята с бордозелов разтвор. С нея баща ми съумява, почти единствен, да разчита на сигурен гроздобер в района. И така забогатява.*

Получих основното си образование в родния град. След това баща ми ме записа в Пазарджишката гимназия. А там на портала осмокласници (по сегашному дванадесетокласници) ме канят на близкия остров, където имали кръжоци. Пък аз – малко момче – още не зная какво е това! Отидох на тези кръжоци. Естествено, бях чувал за комунизма, но там за пръв път чух: „Ленин – това, другарят Сталин – онова!“ В Русия всичко вървяло много добре, а у нас – буржоазия, капитализъм, изобщо – лошо! Казвам им: „Батковци, аз съм младо момче. Възможно е тия работи, дето ги приказвате, да са така. Но защо нищо хубаво не казахте за България?“ (По него време имаше много партии, плурализъм, свободно участие на всички политически сили, включая и Комунистическата партия, която не беше в нищо огранича-

* В броя си от 19 януари 1989 г. в „Работническо дело“, във връзка с подетата обществена кампания против възникналото вече Независимо дружество за защита правата на човека, представя така произхода на неговия председател Илия Минев: „Той произлиза от типично думбазко селско семейство – баща му е притежавал 500 декара лозя и е прочут крупен винопроизводител и търговец, експлоатирал и ограбвал жестоко трудовите хора.“

вана.) А те: „Утре ще ти кажем, утре...“ На следващия ден през голямото междучасие отидох в тоалетната. А там – четирима от вчерашния „кръжок“, 20-годишни мъже. Почнаха да ме бият. Бой, бой! Паднах на цимента сред кръв, урина и изпражнения! Почнах да викам. Дотичаха ученици, дойде и училищният лекар. Качиха ме на файтон и ме закараха в тогавашната околийска болница. Едва оцелях! Това ми беше кръщението в марксизма-ленинизма, така се запознах с него като теория и практика. Не крия – тогава го намразих! Намразих диктатурата, тиранията, защото насилието оставя трайни следи върху младите хора. Още си спомням за този побой!

Минаха два месеца и баща ми ме заведе в Пловдив, в българския колеж „Петър Берон“. Това бе частно училище, където почти всички предмети се учеха на френски език. Там можах да овладеем този език. Станах и член на Съюза на младежките национални легиони, в които се говореше за просвета, свобода, хляб и т.н. Тези неща ме привличаха още като ученик в основното училище. Като пасях воловете, бивши фронтовици ми приказваха все за България, за боевете около Черната стена. В мен, малкото момче, се създаде едно чувство на обич към България. Станах си националист, няма какво да крия!

През 1936–1937 г. ме изпратиха да завърша университетско образование във Франция. Изпълнявах

Вестник „Отечествен фронт“ на 13 февруари 1989 г. приглася на официоза с няколко донесения на местния Съюз на бойците против фашизма: „Бащата на Минев, Стоян Минев, е крупен селски чорбаджия и е подведен по Закона за незаконно забогателите, понеже беше голям износител на стоки за Германия.“

Снимки от семейния албум на фамилията Миневи

Илия Минев като абитуриент

марксизма-ленинизма. Във вестник „Юманите“ пишеха много такива статии. Морис Торез беше генерален секретар. Запознах се и с материалите по Лайпцигския процес, излязоха много през 1936–1937 г., макар че самият процес беше от края на 1933 г.

След 4-годишно обучение се дипломирах. Започнах да правя и аспирантура, но поради войната баща ми ме извика да се върна. Казах му, че където съм започнал, там трябва да завърша. Френското посолство ми разреши и през 1942 г. заминах отново. Когато немците влязоха в СССР, татко се уплаши и се завърнах окончателно. Така че съм инженер-химик с подготвена аспирантура, но без съответните изпити.

Бях вече сравнително добре запознат с демокрацията, националсоциализма, фашизма, марксизма-ленинизма и т.н., защото знаех, че не може да се води борба с противника вестникарски. Човекът, който ще спори с тълпата, подведена от вестници и пропаганда, трябва

молбата на моя баща – като се върна, да доразвия неговата дейност. А по това време той имаше доста лозя, изба за вино и спиртни напитки. Като студент в Тулуза записах индустриална химия. Там имаше чужденци от различни националности. От амбиция, за да не каже баща ми, че се конфронтирам с него, учех усърдно. Бях втори по успех. Но ме влечеше общественият живот! И колкото се занимавах с точната наука, толкова се занимавах и с политика. Изучавал съм подробно

да е просветен опонент, познаващ другите учения. Бях достигнал до убеждението, че колкото и недъзи да има, демокрацията дава най-голяма възможност да стигнем по-бързо до истината. Защото някога бащата на римското право е казал в спора си със Саул, прочутия римски диктатор: „Ако нямаш опонент, как ти би узнал, че грешиш?“ А Сталин, който управляваше толкова дълго СССР, не позволи никога да има опоненти. Това се отнася и за Хитлер.

Като пристигнах в България, ми беше възложено да създам една философска концепция на Съюза на българските национални легиони за аргументиране на съществуването им. Тогавашният водач – Иван Дочев, ме помоли за нея, за да излезем пред света като движение родолюбиво, но и национално. Не само да говорим, че обичаме България, защото селяните и работниците се интересуват *как* да я обичаме. Трябва да имаме концепция, върху която да градим икономическата, образователната система и т.н. За нейна основа аз избрах идеята за Космическия разум като нещо предопределено, обективно съществуващо. Материалистите биха възразили, че и за тях материята е обективно съществуваща, въвн от нас и преди нас. Но и големият биохимик Франтишек Щорм, член на Академията на науките в Прага, заклет сталинист, призна за съществуването на един друг вид енергия. Именно силите, съществуващи въвн от нас, аз наричам Космически разум. Само той е можел да създаде човешкия род. Той създава не само човека, но и различните народи, като всеки от тях е със свои особености и икономическо развитие, със свое виждане за истината. Това му дава възможност по-добре да опознае себе си. Никой не отрича Европейската общност или утрешния Общоевропейски дом, но народите ще си

В редовете на Българската армия. 3 януари 1944 г.

останат жизнена необходимост за силата, която ги е създавала.

Съюзът на младежките национални легиони се занимаваше главно с подготвяне на българската младеж за отпор срещу комунистите, с чиито нрави се бях запознал. Трябва да призная, че през 1931–1934 г. българските гимназии и Университетът бяха тръгнали към „почервенияване“. Левичарите, обучавани от съответни инструктори, имаха пълна свобода, бих казал слободия. Бяха залели всичко със своята пропаганда, която наричаха „ленинска“, образуваха свои кръжоци. В отговор на това нашият

Съюз създаде възможност младежта да бъде предпазена от тази болест и до 1935 г. в гимназиите и Университета до голяма степен нейната зараза беше възпрепятствана. Мога да кажа без преувеличение, че младежките легиони прекъснаха пътя на червената напасть, която се развиваше главно под диригентството на Съветското посолство в България. Тогава, ако не се лъжа, пълномощен министър беше Расколников; той се самоуби в Париж поради терора, който Сталин упражняваше и върху своите агенти.

Съгласно българското законодателство трябваше да влезе в казармата. Бях фелдфебел-школник, след това станах офицерски кандидат. Като лейтенант отидох в щаба на Втора дивизия, която по това време (1944 г.) по-

ради войната беше евакуирана в град Пещера. Давахме отпор на тогавашните съветски парашутисти (главно с български произход), както и на инструктори-руснаци, които организираха т.нар. „шумкарско“ движение. Лично аз като офицер от Щаба не съм участвал в никакви акции и в идеологическата борба, защото бях зает с военни занятия.

На 8 септември вечерта присъствах на разговор между началника на Щаба, полковник Стоев, и генерал Попбожилов, който беше командир на дивизията. В България ставал обикновен военен преврат, което било съвсем нормално за страна от Балканския полуостров. Макар и с най-младши чин, изказах своето мнение: „Тук, при наличието на Червената армия, не може да не стане някаква революция. И тази революция ще бъде много кървава.“ Възразено ми бе, че съм млад човек и не разбирам нищо от политика. Звенарите, които бяха главно офицери, социалдемократите (знаем ги какви са), Земеделският съюз на Никола Петков и Комунистическата партия извършиха на 9 септември преврата. С очите си видях как от страна на регентите – генерал Михов, Богдан Филев и принц Кирил – доброволно бе предадена властта. Само след един-два дни започна истинската „революция“ с избиванията. Не е имало никаква „Съпротива“ – тя се състоеше от малки групички. Правителството на Багрянов през юни обяви пълна амнистия, но те се страхуваха. Едва към 14–15 септември слязоха от гората.

Първи арест

На 10 септември 1944 г. ми бе възложено да отида в Сметната палата в София, която тогава се намираше до Патриаршията, за да отнеса някакви документи във връзка с нови пристройки към Щаба. Носех пишеща машина, около 100 000 лева на баща ми, равни на сегашни 10 000*, сабя и пистолет парабелум, както си му е редът. На гара Кричим се качва моят съученик Сиди, еврейче. Много добри приятели бяхме. Поздравяваме се – той ми викаше „Минало“. Казвам му, че отивам в София, и го закачам, че сега той е на власт. На гара Септември (тогава се наричаше Сарандьово) гледам: от двете страни на линията – агонизиращи трупове. Нямам представа кои бяха. Тръгна влакът и някъде след 500 метра спря. Влиза в купето ми един капитан с войник и двама цивилни и заповядва:

— Горещите!

Аз не изпълнявам, питам какво има.

— В името на закона, арестуван си!

— Защо? – Не знаели, така им било наредено.

Сложиха ми белезници и ме закараха в участъка. Тогава в Саранбей имаше само двама полицаи с по-старши чиновци и двама младши за целия район от 15 000–20 000 жители. Сега има цяло Районно управление с може би 150 души милиционери. Оставяме настрана останалите „сътрудници“. Тогава това понятие не беше известно. Имало ги е може би на 5000 души – един. А в днешно време – на всеки трима един е доносник.

* Илия Минев има предвид 1990 г. (б.съст., И.Г.).

Сложиха ме с други арестувани в мазето, където ме бяха. Но дошла заповед, понеже звенарите бяха в правителството, офицерите да не бъдат задържани заедно с цивилни. Отделиха ме в едно хотелче, което превърнали в нещо като комендантство. Само аз съм арестант! Наново побой! Майка ми и мои близки ми носеха кожи да се увивам, защото бях целият син. Обвинен съм, че съм водил агитация против комунизма. Нищо друго!

Трябва да заявя честно и откровено, че Съюзът на младежките национални легиони, на който съм бил член преди 9 септември, още през 1934 г. беше поставен извън законите. Но той никога не е бил на власт и никога не е имал възможност да извършва някакви репресии. Самото правителство се занимаваше с тези работи. Ние бяхме само един идеологически противник на комунистите. Аз бях малтретираният. Те уж бяха извън закона, а имаха 10–15 души народни представители. Само че не се наричаха БКП, а Работническа партия. Спомням си много добре как се запознах с Дюкмеджиев – водач на парламентарната им група. Дойде в Париж като гост на вестник „Юманите“, 1939–1940 г. Той признаваше, че в България комунистическата партия развива съвсем спокойно дейност, има си депутати. През март или април 1940 г. слушах по радиото в Париж (той падна през юни) как на някакво тържество юристът Дюкмеджиев каза, че в сините очи на княз Симеон виждал утрешния велик цар Симеон втори. Такива антимонархисти бяха – демагози.*

* За това, че разговорът на Илия Минев с Дюкмеджиев не е самоинициатива на комунистическия функционер, а линия на партията, свидетелства и разговорът, воден в същата насока от Тодор Самодумов с Александър Цанков по същото време. Вж. Цанков, А. Моето време. С., б.г. Изд. „Прозорец“, 509–510.

Минаха се около две седмици. Сградата не беше пригодена за арест, нямаше решетки. До нея имаше дърво, от което един дебел клон стигаше до прозореца. Хванах се за него, пропъльзях като гущер до главното стъбло и слязох долу. Беше към един часа през нощта. Успях да се кача на конски вагон и отидох в Щаба на дивизията. А там са още старите офицери. Видя ме командирът Попбожилов. Разправих му какъв е случаят. Той ми казва, че нищо не се е случило, няма защо да се безпокоя. Аз му припомних стария ни разговор и пак повторих: „В България става революция!“

— Ама как? Нали Богдан Филев и регентите сами предадоха властта?

— Ако – казвам – Червената армия не беше преминала Дунав, в България нямаше да има никаква промяна. Не партията, не комунистите, а Червената армия ще направи революцията.

— Глупости ми приказваш! – рече генералът.

Козирувах „Слушам!“ – и толкоз. След три дни го арестуваха и ликвидираха.

Мен ме облякоха и с една войскова част заминах за фронта.* Руснаците наложили на Военното командване

* Ето как членове на ремсовото дружество „Серьожа“ – с. Сараньово, в изложение до началника на Стопанска милиция (София от 25 юни 1946 г.) представят ареста на Минев: „На 9 срещу 10 правим проверка на един влак, претъпкан с пътници. При поканата на другаря всички да си покажат документите, Илия Минев се прави на заспал, за да не го познаят (след като е говорил със съученика си евреин Сиди(!) – б. съст., И. Г.)... Той бива арестуван и го откарахме на гара Сараньово. Но докато го предадем на народа да му произнесе заслужена присъда (!), той се скри във войската. Цяла година баща му лъжеше, че е убит на фронта, а хората ми и аз го срещаме в София. След като стана проверка-

в София офицери под наблюдение да бъдат изпращани на фронта, а при по-сериозни случаи – да бъдат задържани. Тях, под ръководството на Т. Живков, който е бил екзекутор към Министерство на отбраната,* ги избили. Аз просто имах късмет. Въпреки куршумите и снарядите на бойното поле, останах жив. Като взводен и ротен командир взех участие в боевете при Крива паланка, Куманово, Скопие, Каченик. След като завърши първата фаза на войната, нашата част се върна. Аз бях демобилизиран и вече полулегален. Отидох в София с военните дрехи, защото тогава беше по-трудно да се арестува офицер. В един момент трябваше да ги предам и ми нах в пълна нелегалност. Криех се при едно момиче, за което по-късно се ожених. В тайни квартири започнахме да се събираме приятели от Легиона – Петър Въртов, Дим. Додов, Иван Долев, Талев, Петър Киров и др. Разисквахме въпроси, които се отнасяха не само за България, но и за света, защото в крайна сметка ние виждахме какво става. Макар и млади, бяхме добре запознати с марксизма-ленинизма, защото за да победиш противника, трябва да си разучил неговата стратегия и да спориш с него успешно.

та на софийските жители, той се сети за Сараньово и поиска отчислителна бележка, но такава не му бе дадена“ (Отечествен фронт, 13 февр. 1989).

* Няма данни Тодор Живков да се е подвизавал в Министерството на отбраната. По това време той е бил на работа в щаба на милицията, намиращ се в хотел „Славянска беседа“. Вж. *Селмерджиев, П.* Нищожество в доспехите на величие. С., б.г., ИК „Дике“, 139–144.

Следствен

През една априлска вечер, към 12 часа през нощта, някой почука на нелегалната ми квартира и поиска да излеза. Стори ми се, че е гласът на Генадий Попценов, един от легионерите, който преди 9 септември бе нещо като протосингел в Солун, чиято епархия беше към нашата Патриаршия. След време се разбра, че именно той е предателят. На всички наши срещи записвал кой какво приказва и докладвал. На процеса отсъстваше. Съчиниха версия, че избягал от килията и го търсят.

Отварям вратата – наистина Генадий, но с цяла сюррия цивилни агенти, нито един униформен. Като слизахме, още най-малко 8 такива срещнахме по стълбите. Вързаха ми очите и с една кола ме разкарваха из София, за да нямам представа за посоката. Накрая се озовахме в Дирекцията на милицията на Лъвов мост, където преди беше полицията. Вкараха ме в килия, отвързаха ми ръцете, но останах 3–4 дни с вързани очи. Така ме водеха и в тоалетната, така се и хранех. Нямах право да махна превръзката – до мен имаше милиционер на пост, а и аз по принцип съм дисциплиниран човек. Реших, в знак на протест, да обявя първата си гладна стачка. Отвързаха ми очите, но аз продължих да гладувам. Пиех само вода. Така – 18 дни, като последните едва се придвижвах до тоалетната. Вече не можех и да говоря, а ми водеха следствие. По това време разпитвах нощем. След 15 – 20 години започнаха да провеждат разпитите само през деня. Извеждат те от килията и докато стигнеш до следователя, с ключа те удрят, удрят – докато ти вземат страха. В следствието разправям: бях студент във Франция. Там се връщаха верни другари –

големци от френските комунисти, изпратени в Съветска Русия да се учат как да вземат властта, как да арестуват противниците. Те бяха отвратени от сталинската система, която и вие упражнявате. Излязоха със статии и факти – тези, които се готвеха утре да бъдат чекисти във Франция. Били са 10 години в СССР, видели са инквизициите с очите си и се отвратили. А аз още по онова време се интересувах – бях чел „Капиталът“ на Маркс на френски, запознал се бях с философията на Ленин. Знаех мисълта на Маркс, че „насилието е акушерка на историята“.

А следователят ме пита: „Кажми, защо си антикомунист?“ Отговарям му, че съм чел „Държавата и революцията“ на Ленин и всичко това ми е дало ясна представа „какви сте вие, че не можете без насилие“. А за мен отношението към насилието определя моето отношение към дадена партия. Обвиняват ме в заговор: „Събирали сте се еди-къде си.“ Вярно, събирали сме се. Десетина души сме си приказвали за международното положение, за това какво са казали Чърчил, Труман или Сталин. Какъв заговор, какви цели? А те те бият, бият една седмица и само това повтарят: да си признаеш, че е имало заговор.

Но като видяха, че от гладуването много отслабнах, прекъснаха следствието и ме сложиха на системи. И тя не проработи. Пак дойде следователят. (Те, впрочем, бяха неколцина. Единият май се казваше Рангелов. После стана директор на милицията. Друг – Ганев ли беше – оглави Държавна сигурност, по-късно стана заместник-министър.) Хранят ме по кръвен път, а той се върти наоколо. Аз не мога да говоря, а той все повтаря: „Конспирация, а? Заговор?“ Аз само едва отварям уста: „Няма конспирация!“ Така – 18 дена! След 36-ия ден прес-

танаха да говорят за конспирация. Нямало повече да ме разследват, но трябвало да започна да ям. „Добре – казвам, – но настоявам да ме пуснете, защото не съм извършил никакви нарушения.“ „Добре, ще те пуснем.“ И взех, че се излъгах – проядох. Отначало с прясно мляко ме захраниха, после – малко кисело, после супа. Защото иначе – изведнъж – рискувам червата... Не зная защо, но трябва да призная, че към мен изпитваха и омраза, и уважение – може би защото съм бил студент във Франция. Но си ме биеха както си следва!

Започнах да се храня и ме оставиха така 10 – 15 дни – да се съвзема. Питам цивилния, дето вечер прави проверка: „Нали условието беше, че като проям, ще ме пуснете?“ А той ми казва: „Не съм началник, когато ми наредят – тогава.“ На 20-ия ден – хоп! – отново следствие! Аз поставям същия въпрос. Отговарят ми: „Не може, господин Минев, явиха се нови факти. Един ваш приятел, Геннадий Попценов, избяга от Държавна сигурност.“ Питам: „Какво общо имам с тая работа?“ А те – той дал нови факти, че съм участвал в заговор. И ми носят признание на други приятели. Те, горките, не могли да издържат и писали. Пак почнаха побоите, главно нощно време. Влизат с: „Мамка ти фашистка!“ – и те бият, защото не си попитал, например, дали може да се завиеш с одеалото. Имаха палки с нещо вътре. Бой, бой, за да признаеш на следния ден, че си искал да свалиш народната власт.

Оставят ме няколко дена – да попремине биенето. Викат ме на следствие. Геннадий Попценов казал това, друг казал онова. Искат да чета показанията им. Аз казвам, че не мога да чета. Имам си правило – каквото и да са признали, каквото и да е написано – не чета! Защото зная, че е лъжа от началото до края. Отново бой.

Минат се 5 – 10 дена – пак следствие, пак бой! В деня на следствието никога не биеха. Това ставаше нощно време – между 12 и 2 часа. Пускат радиото – да не се чува, но хората здравата ревяха. Аз не помня, не вярвам да съм викал. Трая, свивам се и скимтя.

Минаха три месеца, но от мен нямат признание, че съм искал да свалям народната власт. А през това време съчиняват подробности – на еди кое си събрание сме разделили България на области. Аз съм отговарял за Пловдивска област – да образувам там въоръжена група. После излезе, че Петър Въртов трупал картечници и автомати в някакво софийско жилище. А не е ставало изобщо дума насила да сваляме властта. Петър писал, сиромашът, от зор, че и аз съм присъствал на тази среща. Отричам през цялото време!* Затова и моето дело от ДС изчезна! Светът иначе щеше да се чуди, защото мене щяха да ме убият, без да съм направил нито едно признание. Минаха години, излежах присъда, втора, а моето дело никъде го няма!

---

* Според статията „Досиета с кафяв цвят“ (Отечествен фронт“, 10 февр. 1989), „разгромяваща“ народните врагове от незаконното НДЗПЧ, след ареста на Минев в Софийския областен съд се получило писмо, подписано от 800 (!) жители на град Септември, удостоверено и носещо печата на председателя на Синдикалния съвет на Общия работнически профсъюз – Лука Делийски, в което Минев е цитиран като „инициатор на кървави погроми срещу евреите“. Ясно е как се съчиняваха подобни пасквили. Но защо съдът не се е занимал с тези страшни обвинения, които са можели да бъдат подкрепени с толкова свидетели?...

В Централния затвор. Обесването на Никола Петков

Не получиха от мен нищо и ни закараха в Централния затвор в София. Поотделно, в „единочки“. Беше някъде към 1944 г., аз съм бил на двайсет и няколко години. Имаше там един зам.-директор, по народност евреин. Той ме заведе веднъж до портала – нещо като мрежа. Някакъв гражданин от другата страна отведнъж заговаря: „Добър ден. Аз съм брат на Геннадий Попценов. Бях – казва – до 9 септември емигрант в СССР. А бе, Илийчо, не може така! Ето, имали сте срещи с Никола Петков и Кръстьо Пастухов, а ти нищо не си казал по тия въпроси!“ Какво да кажа? Кръстьо Пастухов си е демократ до мозъка на костите, не обича насилието. Много неща съм научил от него. Още преди 9 септември сме се срещали, възпитал ме е на обич към хората, против революции, против насилието и тиранията. Това е той!

— Не – казва оня – той ви беше тарторът!

— Не е вярно – отговарям. – Аз съм се срещал с Пастухов, но никога от името на групата. От него се учех на политика.

Оня настоява: процеси предстоят, трябва да кажа нещо срещу Пастухов и Петков. Откъде накъде те с мен ще правят конспирация? Да не съм някой маршал!

— Кажи нещо – настоява – за Никола Петков?

— Един път – отговарям – съм бил при него.

Наистина, секретарят на френското посолство ме заведе в дома му, който беше на „6 септември“. Имаше една голяма зала и по-малка, където беше кабинетът му. Зад някаква врата се чуваше шум – явно от някакви негови последователи. Секретарят ме представи. Ка-

зах му, че се събираме приятели и умуваме какво да правим в бъдеще, понеже има разни течения. Не съм провокатор – му казвам. Имал съм възможност да се видя с Кръстьо Пастухов, Никола Мушанов и др. Но сега, когато има една власт, наречена отечественофронтowska, дойдох да се видя и с Вас, българския държавник. Не знам, ядосан ли беше, но ми заговори:

— Вие сте легионер! Аз с вас няма да разговарям!

Отговорих:

— Господин Петков, млад съм и ме е срам да изказвам мнение и да Ви давам съвети. Вие сте държавник от опозицията. Ще Ви кажа нещо, от което ще Ви заболи много: комунистите ще Ви обесят!

А той ми отвърща:

— Как? Мене? Аз вярвам в един съюз с тях утре!

Не ме изгони. Сам си отидох. Иначе беше честен и почтен човек. Тази среща стана няколко месеца преди да ме задържат – някъде август-септември 1945 г. Него го арестуваха в началото на 1947 г. и през ноември го обесиха. Тогава му казах нещо така, на вересия, празна приказка. А тя излезе пълна...

Като го прибраха, бе силно охраняван от органите на ДС, макар и да бе в лечебницата на затвора.* Не ис-

* „Георги Димитров и Трайчо Костов бяха в приятелски отношения с Тито и неговата Югославска федерация. Всичко това костваше живота им. Подготвяше се и унищожаване на следвоенната парламентарна опозиция. По време на реч на Никола Петков във Великото народно събрание Димитров го апострофира: „И да не знаеш много, че скоро ще те пратя при Свети Петър!“ И го направи! Подписа мирен договор в Париж чрез конкурента си пред Джугашвили – Васил Коларов. Арестува Никола Петков, осъди го на смърт, подписа споразумение с Тито в Блад и прие своя конституция“ (Из авторски материал на Христо Сватовски).

каха да има никакъв контакт с другите затворници. Тогава и аз бях уединен, но в VII отделение – смъртни, или които подлежат на смъртна присъда, известно като „Наказателно“ отделение. В началото на ноември, някъде към 11 часа вечерта, чух някакъв шум. От любопитство надникнах през шпионката. Видях, че вкарваха Петков в килия при нас. Веднага го познах, тъй като съм бил в дома му. А в затвора имаше възможност чрез приятели да научавам новините. Няма да кажа по какъв начин, защото това „Наказателно“ отделение си съществува и не е редно властите да се запознават със затворническите ни тайни. Знаех вече, че Никола Петков е осъден на смърт и присъдата му е потвърдена. „Животът му ще бъде прекъснат“, както се изразяваше Вишински по онова време.

Към 13–14 ноември,* с една дума две седмици след неговото докарване, през нощта към 1 часа чувам гласовете на началника на затвора Петър Михайлов и на Никола Петков. Той иначе беше мълчалив, но тогава реагира остро на някого. Викаше, че това, което извършва комунистическата партия, е позор за страна ни. „Аз съм жертва на едно неразбиране на историческия ход на събитията. Виня се, че станах мост за преминаване на властта в ръцете на комунистите!“ Това става между него, прокурора и П. Михайлов. Имаше и още някои, които не познах. Отначало си помислих, че го преместват. Но минаха един-два часа, разхождам се разтревожен. По това време изкарват този, когото ще

* Истинската дата е 23 септември 1947 г. Арестуват го на 9 юни 1947 г., след отнемане на депутатския имунитет. Два месеца по-късно, въпреки международните протести, е осъден на „смърт чрез обесване“ (б. съст., И. Г.)

бесят. А моята килия е към двора, неговата беше към портала. Още нямаше работилница. Свинарникът беше. Имаше едно турско бесило от паметивека. Рекох да се кача на леглото, което е забранено. Милиционерът отвън стреля и направо те убива – няма това-онова! Скрих се зад решетката. При мен тъмно, а бесилото беше силно осветено. Зрението ми тогава беше добро. Видях го! Едни 50 метра ни деляха. Дойде свещеник, изповяда се, качиха го на едно буре. Видях даже как му сложиха въжето. Той извика нещо – не от страх, а в знак на протест срещу неправдата. Не можах да разбера какво. Там бяха също прокурорът и Петър Михайлов.

В затвора отначало не биеха. Това почна по-късно. И така, дойде през декември 1946 г. делото. Прокурорът Минковски се мотивира, че трябва да бъде отложено за 2 февруари. Почнаха разпитите. В съда има голяма килия за нас, с решетки. Първи подсъден бе Петър Въргов. После викат мен.

Обвиняват ни във възстановяване на забранения Съюз на българските национални легиони, а лично мен – като завеждащ външнополитическия отдел. Обвиняемите по чл.1, ал. 1 от тогавашния Закон за защита на народната власт искат да събарят властта. Автомати, шмайзери... Глупости! Нямахте нищо вярно! Дори прокурорът трябваше да признае, че Илия Минев не е присъствал на най-важното заседание, което може да бъде класифицирано като деяние, осъществяващо престъпен състав по закона, и влече след себе си особено опасни обществени последствия. Но „той бил идеолог и водел идеологическа борба срещу нас дълги години“, затова обвинението остава!

И почват общите фрази: „Великият Сталин, корифейт на науките, както е казал в създадения от него ис-

торически материализъм...“ Разбрах, че прокурорът нищо не е чел по тия въпроси, което е слабата точка на процеса. Нито при Хегел, нито при Маркс е съществувал четвърти закон на диалектическия социалистически материализъм.

— Първо – му казвам, – Фойербах, бащата на историческия материализъм, не е диалектик. При Маркс и Хегел законите са три. Защо измисли Сталин четвъртия? За да се справи с Раковски, Каменев, Зиновиев, Бухарин, Орджоникидзе, Тухачевски, Лозанов. С нововъведението трябваше да се оправдае задържането им.

Явно беше, че прокурорът не познаваше Хегел, още повече Фойербах, а най-малко Маркс. Това вбеси не само него, но целия съд и ДС. Един вчерашен хлапак си позволява да ревизира Бащата, Революционера, Кристалния... Изобщо – оня най-най! Амбицираха се да ми дадат смъртна присъда. А през това време в Париж се готвят договори. Френската легация (имах донякъде щастието, че през февруари в Париж трябваше да се подписват мирните договори), а и не само тя, занимава правителството с моето задържане. Как може за идейни убеждения да осъдите човека на смърт! Самият председател на съда не е съгласен: „Аз нямам закон, по който да издам такава присъда!“ Не: диктатурата на революцията съдела по свои закони. Но аз съм сигурен, че ако разполагаха с обвиненията, които измислиха в ново време, направо щяха да ме екзекутират без да им мигне окото!

Както и да е, свършиха с мен. Разпитват следващия и т.н. Бяхме към 25 човека, ако не се лъжа. След седемдневен срок ще четат присъдите. В затвора нощем ни плашат – ако не направи Илия Минев веднага признание, ще има смъртни присъди. Аз отговорях, че нищо не мога да добавя към това, което съм казал.

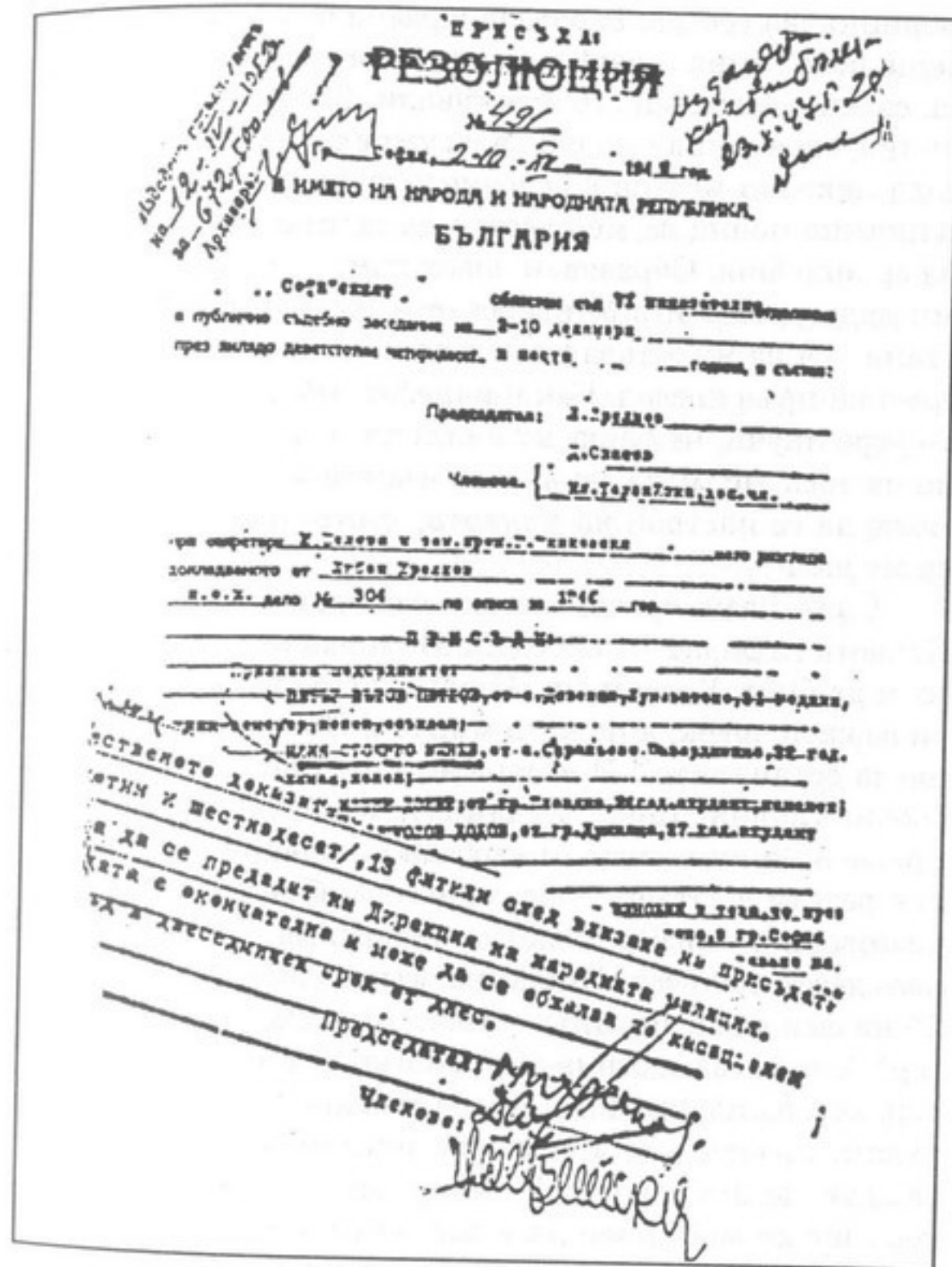
И на 8 декември ни викат да четат присъдите.* За Вътов прочетоха: „до живот“! Били са го много и човекът признал всичко, каквото са му искали. След това, кой знае защо, се оттеглиха. Върнаха се по някое време и дават същата присъда за Илия Стоянов Минев. А Държавна сигурност искала смърт! Председателят затова прекъснал за един-два часа. Научих впоследствие, че той бил изпратен на лагер само заради моя случай... И там си умря човекът, стар съдия и техен съидейник!

Върнаха ме в затвора. На три месеца имам право на свиждане. Идва баща ми. Разпитвам го за моето семейството. Аз се бях оженил за момичето, при което се криех преди да ме арестуват – Мария Димитрова, студентка втори курс по пиано и пеене в Консерваторията. Преди ареста ни се роди момче, което кръстихме Стоян, на името на баща ми. Мария я изключиха заради мен и след като ме вкараха в затвора, завършила курсове за

* Резолюция № 491 на Софийски областен съд, заседавал на 2-10 декември 1946 г. „Признава подсъдимите Петър Вътов Петров, Илия Стоянов Минев, Иван Илиев Долев, Димитър Николов Додев и Георги поп Ценов, българи, православни, грамотни, неосъждани – за виновни в това, че през втората половина на 1945 г. до м. май 1946 година в София образували Изпълнителен Комитет – организация за възстановяване на бившите национални легиони с цел събаряне, подронване и отслабване устоите на установената власт в държавата чрез преврати и терористически действия, поради което и на основание чл. 1, ал. I от Наредба Закон за защита на народната власт, във връзка с чл. 60 от НЗ на първия, втория и чл. 61 т. 2 от НЗ за останалите осъжда:

Първите двама – Петър Вътов Петров и Илия Стоянов Минев на доживотен строг тъмничен затвор.“

Твърде странно е, че в „Отечествен фронт“ (5 юни 1946) съобщава за разкрита голяма контрабанда на розово масло с непосредственото организаторско участие на ... Илия Минев.

Резолюция на Софийския областен съд, с която Илия Минев се осъжда на доживотен затвор

медицинска сестра. Работела в разни болници. Татко не беше довел сина – вече на една годинка. Каза, че всички са зле. Него също го арестували. Били 20–30 души в килия, едва дишал и щял да си умре там. Освободили го след няколко месеца с условието да ме вразуми. И той наистина почна да ме съветва да не се съпротивлявам, да се приобщя. Образован човек съм, работа винаги ще ми дадат, мога и в Университета да ида, професор да стана... А аз му отговарям – всичко това е правилно, но само на пръв поглед. Как ще гледам това детенце, когато утре научи, че баща му е станал голям учен за сметка на това, че му са завързали ръцете и устата, за да не може да се настрои на вълната, която природата и Бог са му дали?

След тази среща няха свиждане една година. Каквото ти дадат – това ядеш. Почнаха на втората година и да бият. Казвам си: „Илия, ако ще се мре – направи го като човек, а не като мърляч! Поне допринеси нещо за останалите!“ И в началото на 1947 г. обявих безсрочна гладна стачка. Исканията ми бяха да се спазват правата на лишениите от свобода по идейни убеждения: лек режим в затвора, ползване на библиотека, срещи и разговори с близки, колети, свиждания. Минават ден, два, десет, дваисет. Никой не мърда, но и аз също! На 25-ия ден идва някакъв човек: „Илийчо, познаваш ли ме?“ А той – заместник-директорът. Стана после директор. Тогаваш научих името му – Москов. Пита защо стачкувам. Казвам – дал съм обясненията и исканията си. „Е, докъде ще изкараш?“ Ами, казвам, до гроба! И без това ще се мре, поне да е достойно! На 28-ия ден пак идва. „Знаеш, казва, че сме комунисти, и то – болшевики-сталинисти. При нас заповеди не минават. Но, за да видиш, че и ние сме хора, ще те пуснем на „каре“. Зна-

чи – да излизам на двора. Храната щяла да се подобри, ще имам право на свиждане. Щяло да има амнистия, можело и мен да закачи. Почнах да се храня. За 3–4 месеца стана както беше казал.

На карето намираме начин да общуваме. Макар и през 5 метра, намираме начин да се доближим и си подхвърляме приказки накъде вървят нещата. Бях най-младият. Край мене – от министър нагоре! Разправят: американците – така, англичаните – иначе. Ще се наложат! Ще се наложат Москва да капитулира. И без това там е голям глад. Ще почне Сталин да се моли, да демократизира. Нас ще ни пуснат и ще ни козируват даже! Разправят ги тези големи работи, а един народен представител, който не беше от известните, им казва: „Господа, не се мамете. Това няма да стане! Може и тук да си умрем.“ А останалите: „Защо си загубил вяра? Защо нямаш надежда?“ „Аз вярвам – казва, – сигурен съм, че някога комунистите ще загубят борбата, но трябва Западът да узрее, че единственият начин да се преборят с тях е оръжието. Но ще минат десетилетия!“

Колко прозорлив е бил човекът – невзрачен един, но умен! На карето беше пред мен.

Положението полека-лека взе да се влошава до това, което беше в началото. Почнаха и да бият повече, увеличиха наказанията. Така към средата на същата година обявих трета гладна стачка. Карам си аз, вече не излизам на „каре“, защото не мога. Минат ли 15 дена – не можеш! Лежиш. Влизат непрекъснато от ДС – плашат се. Полека-лека затворът стана техен. По това време все още караха като преди 9 септември – затвора си го имаха за затвор! Хранеха някак, всичко може да е, ама бой нямаше. Към средата на 1947 г. почнаха да бият. Имаше там един – здравата ме е бил, но беше чес-

тен човек. Казваше ми: „Илия, за мене ти си единствен политзатворник. Всички останали – казва – ги гледаш: министри, народни представители, еди-какви си – всеки е бил или конспиратор, или е гласувал закон против нас, или еди-какво си. Между нас казано, ти си най-невинният. Трябва да те бия, но същевременно знам кой си!“

И така, почнах стачката. Те нямат интерес, никакъв интерес човек като мене да го оставят да умре. Обаче те измъчват докрай, докато евентуално капитулираш. Когато си вече на смъртно легло, намират модус да се измъкнат с достойнство, но и твоето достойнство да запазят. На 28-ия ден идва оня, с „големите шамари“, който пак започва: „Ти си единственият политически тука. Казвам ти честно – докато аз съм в този затвор, ти няма да бъдеш пипнат с пръст, няма да си лишаван от колети. Давам ти честната си дума! Започни да ядеш!“ Помислих и си викам: „Хайде, и този път да мине!“ И действително, подобри се положението.

Сливенски затвор. Убийството на Кръстьо Пастухов

На 5 декември събират 40 души от най-заплашителните за режима, за властта, и заповядват: „Стягайте си багажа!“ Натовариха ни на конски вагони за Сливен. Там ни приеха в стария затвор, понеже войнишкият, в който са настанявали осъдени преди 9 септември, още не беше освободен. Посреща ни директорът Мъндев –

един слабичък, но още отдалече си личи, че е много зъл човек. Имаше и един старшина от ония, с „големите шамари“. От първия ден пердаши и пет пари не дава – за възпитание, да ни вземе страха. Отначало ни туриха 20–25 души в една килия. Там беше и Кръстьо Пастухов, водачът на Социалдемократическата партия, с който бяхме пътували в един вагон. Познавах го отпреди 9 септември. Спомням си, през август, година след погребението на цар Борис, се срещнахме в сладкарницата на „Цар Освободител“. Разговаряли сме и след това, преди да ме арестуват. Учил съм се от него, защото беше умен, с голям опит в политиката. Беше юрист, политически водач, образован човек, но през целия си житейски път се е стремял непрекъснато да обогатява своите познания. Друг демократ от неговия ранг не съм срещал! Влезе преди мен в затвора заради прочутата си статия „Не ме изкушавайте, лицемери!“, насочена главно против Георги Димитров, който по това време отправяше закани към турската държава. Пастухов го предупреди, че греши, защото това е все пак страна, с която не можеш лесно да се справиш и не можеш да си безотговорен в изказванията спрямо нея.

В Софийския затвор килията му беше долу, където имаше голямо колело, а аз бях над него, в т.нар. „Наказателно отделение“. Един път го видях, поздрави ме въодушевено. Но ДС искаше да изкара, че има връзка с нас, националистите, уж че ни е водач. Ние казвахме истината: че е социалдемократ, чиито разбирания ние уважаваме, както и неговия тип демокрация. Но сме отделна група и никога не сме водили преговори с него, камо ли да правим конспирации, или да му даваме съвети как да събори властта. Пазехме се от тези неща. Никой не даде сведения против него, дори и Петър Въ-

тов. Често, на път за тоалетната, съм му пращал поздрав, както и той на мен. Не знам защо, но му бях станал любимец, обичаше ме като роден син.

В Сливен отначало ни оставяха по-свободно да разговаряме. ДС-то се правеше на разсеяно. Спомням си много добре – Кръстьо Пастухов много пъти ми е казвал, че са връстници с Уинстън Чърчил.* На рождения му ден младите съставихме хор и пяхме „Многая лета“. Остана много доволен, заобича още повече нашата група, въпреки че бяхме националисти. Не е престъпление да обичаш родината си! Говореше ни как като гост на Лейбъристкия конгрес на Трейдюнионите се е срещал с много известни личности в Англия, познавал се добре и с някогашния министър-председател Атли.** Споменах и известната мисъл на Чърчил, че демокрацията може да не е най-съвършената форма на управление, но човечеството не е измислило по-добра.

За разлика от останалите политически водачи, Кръстьо Пастухов не беше обнадяван за бъдещето, понеже познаваше много добре комунистите. Имал си разправия с тях още през 1919 г., когато бил министър на вътрешните работи. Тогава Георги Димитров най-безцеремонно се опитвал да разбунва работниците. Внушавал им да стачкуват, макар че според бай Кръстьо и другия социалдемократ – Георги Джидров, тогавашен ми-

---

* Пастухов е роден на 15 октомври 1874 г., а Чърчил – на 30 ноември (б. съст., И. Г.).

** Клемънт Ричард Атли (1883–1967) – глава на първото лейбъристко правителство на Великобритания. Заема министър-председателското кресло след Чърчил. В програмата му фигурират национализация на стоманодобивната индустрия, въгледобива, железниците и здравеопазването. Дава независимост на доста британски колонии.

нистър на търговията, те били получили всичко, от което се нуждаели: дрехи, обувки, жилища. Но правели нарочно провокации и Пастухов трябвало да влиза в ролята на „пожарогасител“. От тях съм го чувал.

Като ни преместиха в килиите на новия затвор, до мен беше Коста Лулчев, после генерал Козарев, Муравиев, Гичев, генерал Стойчев. Всъщност до него беше Кръстьо Пастухов, който се падна точно срещу мен. Образуваше се нещо като буквата „Г“. Всички бяхме в „единочки“. Имаше малко коридорче, метър и половина на два. Вляво беше той. Там беше тъмно и през целия ден трябваше да свети лампа. Всяка сутрин, когато ни извеждаха на тоалетна, виждах бай Кръстьо, при разливането на храна – също. Гледам веднъж през шпионката как вкарват в килията му един затворник – Андон Попандонов – мой набор, когото познавах добре. Убиец, направо убиец! „Я, викам си, защо ще го вкарват там този човек?“ Докато надзъртам, влиза ДС-то: „Що гледаш, бе?“ Аз, разбира се, отричам. Наби ме здравата! Скоро след това отвориха килията на Пастухов, за да оставят обяда, и още преди да са затворили вратата, отвори моята. Влиза разпенен директорът Мъндев: „Ти, Илия, още сега влизаш в карцера!“ И се обръща към старшината: „Какво зяпаш, бе? Сваляйте го!“ Бай Кръстьо се развика: „Какво искате от това момче? Вие го разсипахте – само гладни стачки прави заради вашето насилие! Може ли така да го унижавате пред мен, стария човек!“* Помня много добре. Блъснаха го, туриха ми храна и ме завлякоха долу в карцера. Беше бункер, бук-

---

* По това време Кръстьо Пастухов е на 75 години. Известният социалдемократ, симпатизиращ на Антихитлеристката коа-

вално бункер! Само цимент. Единствено от прозорчето в коридора влиза някаква светлина. През малката шпионка можеш да видиш навън слаб лъч. Предварително вкарали цигани, които бяха измърсили навсякъде с урина и изпражнения. Имаше скара – два метра дълга и един широка – на три пръста от пода. Като легнеш – все едно си на цимента. А вътре – страшно мирише! Ама ние бяхме навикнали. Не ни прави никакво впечатление, че е кочина. Отваря се веднъж килията, а вън – двама лекари с бели престилки от МВР и някакви началници. Като ги лъхна оная ми ти миризма – избягаха! Как, казват, живеят тези хора тука? Минават те от карцер в карцер – все същата история – наредени Петър Въртов и другите. След два-три дни Мъндев идва пак разярен: „Тука ще мрете!“ Казва на старшината – още 14 дена карцер за мен. Аз се опитах да питам защо, а она се нахвърли да ме бие. Като си отидоха, Попдимитров, Попето му викахме – съден от Народния съд, не от Закона, ми вика: „Знаеш ли, че Кръстьо Пастухов го удушили снощи?“ Аз чак тогава загрях защо ме вкараха в карцера. Казвам: „Бяха го викали при директора, нанесли му побой и го върнали полуумрял, Попандонов ми каза.“ А она ми вика: „Именно той го е убил.“ След време, на „карето“, Андон Попандонов се случи пред мен и ми призна: „Наборе, аз удуших бай Кръстьо! – (Разправи ми цялата история. Имах ги описани тия неща, 250 страници! Но комунистите ми ги взеха.) – Бяха дошли от София – казва – двама големци от ДС. Забелязали, че когато с каквото мога, му помагам.

лия, но противник на ОФ, е осъден за опозиционна дейност на 5 години затвор. Реабилитиран е от Върховния съд на 15 януари 1990 г.

Викат ме и ми казват: „Слушай, няма да помагаш на тоя старец. И без това си отива. По-добре му помогни да си замине от тоя свят.“ След някой ден – него извикаха. Като се върна, ходеше едва-едва. Смачкали го ония двамата. Едва можа да седне (в килиите тогава нямахме кревати, после ни ги дадоха – някъде към 1955) и му увисна главата. А в това време вратата е леко отворена и един от ДС ми дава знак да свърша това, което ми е казал, и се заканва. А вратът му – целият син! Били го там, за да прекъснат притока на кръв. Колко му трябваше да издъхне...“

Развиках се по „карето“: „Убиец! Не те ли е срам?“ ДС ме грабна – и хайде в килията. Обявих гладна стачка в протест срещу удушаването на Кръстьо Пастухов – коя по ред беше, не знам. Тя продължи някъде месец. Пак „Недей!“, обаче аз си карам. Казвам – и без това ще се мре, ще ме удушите като него. Ама не – той си умрял сам. Как сам, бе? Нали старшината „Големите шамари“ бе имал глупостта пред затворниците в една голяма килия – към 40 човека, повечето криминални, между които и Андон Попандонов, да му вика: „Ти защо удуши Кръстьо Пастухов, бе?“ Той му отговорил: „Да, аз го удуших, ама ти ми го докара почти мъртъв – той всичко ми каза. С твоя колега от ДС сте го били по жилите!“

Отиде си бай Кръстьо, Бог да го прости! Спомням си, че месец преди това беше починал Георги Димитров. Вълко Червенков чете надгробното слово: вождът поръчал еди-колко си заповеди да бъдат изпълнени. „Ние ще изпълним – каза – и 13-ата заповед.“ Разбрахме, че става дума за Пастухов – да е жертвата в памет на Димитров, защото отдавна му е имал зъб. Загина мъченически, за да остане в анализите на българската история и името му да свети за вечни времена, докато светът съществува!

Но защо е била оная разпра в килията? Дали наистина от простотия? Едно обяснение мога да дам – за да се сплашат затворниците! Като се връщахме един път от карето, Копринков – той беше народен представител, помощник на Лулчев – ми каза: „Попандонов пак са го пуснали в килиите. Ти си млад човек, дръж си налъмите при тебе, защото сигурно някой друг ще удушат...“

Прибирам си аз налъмите вътре. А там – сламеник, един пръст слама – вятър работа! Не мина и седмица, когато една вечер, както съм легнал възник, едва съм задрямал – усещам дъх! На човек ли, животно ли – не е ясно... Ей, инстинктът за самосъхранение е голяма работа, ей! Скачам – нямам представа! Видях само гръб. Но това беше Попандонов, абсолютно съм сигурен! Значи, след проверка старшината удря силно кентрата – уж е заключил. Посред нощ господинът леко я отваря, влиза, разкрачява се над мен и прави сметка да ме хване за гушата. Аз го усещам и внезапно скачам! Това ме спаси! Той удуши по-късно в Пазарджишкия затвор Арсов, дето беше дошъл от Холандия.* Ненапразно му викаха „Екзекутора“. Когато някого осъдеха на смърт, той го водеше до дъската за разстрел. Той ми е разправял лично какви убийства са правели с Пеко Таков по 9 септември.

---

* Всъщност Борис Арсов не е „дошъл“, а е отвлечен от ДС и не от Холандия, а от Дания, където се е установил като политически емигрант. Това става през 1974 г. Вж по въпроса *Христов, Хр. Държавна сигурност срещу българската емиграция. С., ИК „Иван Вазов“, 2000.*

Малко вероятно е обаче убиецът на Кр. Пастухов да е останал в българските затвори повече от четвърт век, от края на 40-те години до средата на 70-те години на ХХ в., още повече, ако е използван от властите за поръчки от подобен тип.

След тази случка всички бяха в продължение на месеци като на тръни.

По това време, съзнателно или не, през лятото в квартала, където беше затворът, нямаше вода. Отпускаха ни по лимонадено шише на денонощие. Ако искаш – пий, ако искаш се мий! Тоалетната беше пълна с екскременти. Ония, дето им викахме „кофти“, приближени на управата, от време-навреме поизгребваха с лопата до дупката. Ужас! Страшна работа! Как не измряхме тогава от тези миазми, на мен не ми е ясно! Нищо не са газовите камери на Хитлер. Бледнеят! Да ги прекарам аз тези, които написаха толкова книги за онова време, както и господата чърчиловисти, па и сталинисти, да видят какво значи Освиенцим!

Влошиха и храната, но това може би ни спаси. Докарали точно тогава, от някоя кооперация ли, вмирисало се вече кисело зеле. А то се оказа лекарство! Всички ядохме лакомо. Никой не заболя – само заради това зеле. Така карахме няколко месеца.

Имаше един Стефан Зехирев. Той ми е разправял: „Илия, аз съм лежал в тоя същия затвор като войник преди Девети. Но през месец февруари, когато софийското гражданство още не ядеше агнешко, на нас ни даваха.“ Той ми го каза! „Имахме цели торби сухари. Даваха ни франзела, цял килограм, а и си дояждахме от нашия сухар. Близките с коли ни носеха ядене. Никой не забраняваше. На мен лично – казва – екзарх Стефан, владиката на Софийска област, ми е давал на Великден яйце тук. Владика да ти дойде на крака от София! Играехме карти, бяхме внесли литературата на Москва вътре!“ А на мене по месеци и години не са ми давали вестник да видя. Те са били на пансион, бе!

За нас до 1956 г. нямаше закуска. Даваха по 200–300 грама хляб на ден, който стана по-късно 500 или малко повече. Месо има един път в месеца, и то по-скоро бульонът от него. Останалото време – зрял фасул, може да има някое зърно в чорбата. Същото и със зелето, картофите. Това не ни впечатляваше, щом можехме да караме по 30–40 дни гладна стачка.

Та тоя Зехирев като младо момче го завербуват в казармата. Включил се във военните конспирации през 1941 г. Ала разкрили конспирацията. „Мене – казва – вкараха в затвора, а си мислех, че имам работа с мъже. А те – мижитурки, страхливци, маскири! Излязох от затвора и се отказах от партията. На 9-и ме хванаха като предател. И ме карат на разстрел! Направо на разстрел ме карат!“ Той ми го казва, аз съм религиозен човек, честен кръст! „Преди това – вика – бяха вече стотина други от Сливен. Разстреляха ги. Карат нашия камион. Обаче аз преди бях намерил в килията под дъските ножче за бръснене. Като ни изкарваха, аз разбрах, че отивам на разстрел, защото предишните не ги връщат. Взех ножчето в шепа с една кърпичка. Вечер беше. Те не виждаха и ми вързаха ръцете така, с кърпата.“ Успял да отреже въжето, скочил, стреляли по него, но се спасил. Другите ги избили. Но после пак го залавят и го осъждат на „до живот“.

Шуменски и Плевенски затвор. Голготата на някои политически лидери

През 1951 г., месец март ли беше, събрахме багажа и трака-трака – в Шумен! Тогава затворите станаха почти военни. Вече нямаше директори, а началници. Имаше един лейтенант, или поручик по старому, бивш шивач. Йорданов се казваше. Викал ме е два-три пъти. Не мога да си кривя душата – говореше по човешки. По негово време научи ли за побоища без негово знание – наказваше. Кара така две години и половина и го махнаха. Дойде едно страхотно зло – Ангелов. При него почнаха гладни стачки – за мен седмата. През 1954 г. ни вдигнаха от Шуменския и ни карат в Плевенския затвор. Преди това ми смениха килията и там видях два буркана с компот от череши. Компот не бях ял от 10 години. ДС ли ги беше сложила, Господ ли – не знам! Междувременно съм бил заболял от воден плеврит и те ми изкараха цялата вода. През час уринирах! Това ме отводни. Напълних кофата! От Шумен до Плевен не почувствах малка нужда. Много хора се облекчаваха в гашите си, защото ни бяха вързали ръцете отзад. Пристигнахме, а в килиите не ни дават кофи. А сме пътували едно денонощие. Какво да правим – уринираме там. Всичко се умириса. Нямаше как, и ДС отпусна съдове и парцали да изчистим. Минаха 15 дена – не ни пускат в двора. И храната – лоша. Пак почнах гладна стачка. Този път на 16-ия ден дадох „каре“. Бяхме с Иван Костов, водач от земеделците, венчал го е Гемето. Останалите бяха излезли – и Муравиев, и Драгичев.

Константин Муравиев беше един от водачите на Българския земеделски съюз, министър на войната по

времето на Стамболийски. Често го обвиняваха, че бил човек на цар Борис. Това не отговаря на истината. Той беше истински боец и не прие да бъде освободен от затвора като реверанс на комунистите, защото искаше да запази честта си. Каза: „Моето място е тук, защото съм демократ, а вие не можете да търпите демокрацията!“

С г-н Муравиенв съм разговарял по времето, когато Багрянов беше министър-председател, но се очертаваше вече смяна на кабинета. Тогава той негодуваше срещу ОФ-то, в което д-р Г. М. Димитров беше включил и Земеделския съюз. „Това е комунистическа организация – казваше Муравиенв. – Те ще го измамат!“ Така и стана.

Беше много умен човек, завършил Френския колеж в Цариград. Ние сме земляци. Често контактувахме. Бяха го пуснали за една седмица с Дим. Гичев, търсейки други начини да ги пречупят, след като не успяваха да направят това в затвора. Карали са го и в Москва, където стоял около две седмици в прилична килия. Винаги си носеше кръстче, а там му сложили и икона. Руснаците също са го разпитвали, но не съм любопитствал за какво. По този път минават и Багрянов, Филев – изобщо последните министър-председатели, регентите. После ги връщаха в България.

Опитаха се да повлияят на Муравиенв да се включи в ОФ. Но твърдо негово убеждение беше, че комунизмът е във война с демокрацията. И него са го ръгали в ребрата с дебелия железен ключ, дълъг една педя, когато си носи кофата – уж върви бавно. Извадят му въздуха, и той падне с нея. Ставало е 5–6 пъти. Пратили го и на лагер, където при него вкарвали цигани да го ругаят и тормозят. Нарочно! Това е ужасна работа – на такъв велик човек да се подиграват долнопробни крадци и мошеници!

Научих, че когато излязъл от затвора, започнал да пише мемоари. Но не го оставяли на мира и на свобода. Пак го разпитвали често в дома му. Това ускорило неговата смърт!*

Виж – Димитър Гичев също беше упорит човек, но не се опъваше така фронтално срещу властите и ДС. Лично на мен неговият тип дипломация не ми харесваше, защото един политически водач трябва да служи за пример. Но така е разбирал нещата човекът! Никога не е капитулирал, никога не е правил нещо, което може да унижи неговото достойнство. Муравиенв беше по-твърд.

Гичев се явяваше, така да се каже, идеологът на „Врабча 1“. Каква беше стратегията му? Коалиция с всекиго, но не идеологическа, а при избори, за да се събори главният противник – комунистите. Бях млад, някъде през 1932 г., когато го слушах в Пловдив. Каза: „Аз не влизам с комунистите в един чувал, защото все едно да съм там със зло куче!“ Ненавиждаше ги! Като Муравиенв и той знаеше, че комунизмът и демокрацията са във вечна вражда. Самият Муравиенв никога не е решавал важни въпроси без него.

И Гичев го тормозеха, но не прекаляваха. Имаха някакво страхопочитание. Наказван е и с карцери, но не като Муравиенв. Казваха, накрая подписал декларация, че „се приобщава“, в което не искам да вярвам. Беше вече болен. Ако са използвали този факт, за да го притиснат – гнусна работа е! **

* К. Муравиенв излиза от затвора през 1955 г., а след Унгарската революция през 1956 г. е изпратен в Белене за 5 години.

** Още по време на процеса Трайчо Костов (кодово име „Спиридонов“) уведомява в Москва Г. Димитров („Дед“) за становището си относно оформянето на присъдите. „...Не ни се иска

Иван Костов беше от „Пладне“. С него често бяхме из карцерите. Бог да го прости! Уважавахме се, въпреки че сме политически противници. Той е бил в съюз с комунистите, а аз съм си открай време техен противник. Признавал ми е, че са направили голяма грешка с това. „Не можахме да преценим – казва – онова, дето Ленин е писал – диктатурата на пролетариата власт не дели! Хем съм завършил философия във Франция, и ги знаех тия работи!“ Ставало е дума как са бягали с Гемето, когато германците нахлуха в Югославия, как в Адриатическо море ги е чакала специална подводница* и други интересни тайни.

Много го мъчиха! Никой като него не е бил следствен 5 години. Това е нечувано! Не мога да си кривя душата – аз съм бил една година. При това следствието тогава не беше като сегашното или като преди 30 години. До 1955 г. следователите имаха пълната власт да влизат в килията ти по всяко време и да те извеждат. Всяка нощ! Такива хора, независимо от убежденията им – дали бил комунист или анархист, – аз уважавам, свалям им шапка!

Костов ми е разправял и за такава тактика на следователите, макар че е стара: вкарали жена му заедно със сина им, още бебе, в килия с въшки. ДС нагласява така, че той да мине там, когато е отворено. А тя пощи

да освобождаваме когото и да било от Муравиевия кабинет, освен ако решим, че Гичев например би ни бил нужен за борбата срещу Гемето. Разбира се, наказанията за тях ще бъдат минимални. Ти как мислиш?“ (Преписка № 26 от 19 декември 1945, по в. „Истина“, бр. 5, дек.–ян. 1993/94).

* Г.М. Димитров напуска окупирана Югославия с хидроплан, който е изпратен в Бока Которатска, за да евакуират английската мисия. Вж. *Мозер, Ч. Д-р Г.М. Димитров. С.*, Военно-издателски комплекс „Св. Георги Победоносец“, 1992, 131–132.

главичката на детето. Надявали се, че като види това, той ще се разчувства, а тя ще се заплаче. И двамата обаче излезли твърди. Все едно не са се видели!

В Плевенския затвор имаше едно издигнато място. Ние с него все там се въртахме при „кареото“. Другите затворници обикаляха из целия двор. А бе, гледам веднъж нашият Иван върви неспокойно, губи равновесие и гледа като уплашен. Викам си – какво може да се е случило? А моята килия е срещу неговата. В последните два-три дена при него влизаха много хора. Същата вечер при мен нахлу един от ДС и такъв бой ми хвърли – като в Дирекция на милицията. И никой не ти обяснява защо! На другата сутрин чувам нещо навън, едва се надигам и поглеждам през шпионката – бай Иван Костов си вдига багажа. Ха, викам си, сигурно го освобождават, човека.

А в килиите вече се бяха появили т.нар. „радиоточки“ – каквото ти пусне Радио София, това слушаш непрекъснато. Само че при нас по цели месеци нямаха глас. От една седмица бяха почнали да ги пускат. Грях ме е, но трябва да кажа истината, за мое голямо огорчение. Слушам аз гласа на бай Иван. Прави си самокритика! Тогава имаше т.нар. „културсъветник“. Ние знаехме – влезеш ли в „култсъвета“ – пречупили са те, мъртъв си духовно! Явно, когато го нямаше, той е бил там. И: „Аз, Иван Костов, намирам, че пътят по който съм вървял, е погрешен. Приобщавам се към народа...“ и еди-какво си! Хванах се за главата и заплаках! Държа се толкова достойно по карцери, по единички, мълча при побоища – и направи това! Знаем много добре, че сега аз съм на ред. Ще използват това да пречупят и мен. Още същата нощ ме биха. И почна, кажи-речи, през вечер – бой! Системата е строго отработена. Има три специали-

зирани групи. Първо идват вежливите и ти говорят: социализмът така – иначе, сияйните върхове на комунизма, това и това ще стане... Интелигенти от ДС! Втората група вече говори по-строго. Още не посягат, но те предупреждават какво следва, ако не приемеш линията на Партията. И накрая идват побойниците. Никого не питат. Знаят къде си, къде ти е леглото. Слагат ти в устата кърпа и докато не ти се отбият, докато не почнеш да виеш – не спират. Сигурно така пречупиха и бай Иван Костов, който капитулира през 1958 г. в Плевенския затвор. Преди него капитулира министърът В. Д., после Д. Г., Н. А., А. Д., Б. Б.

Още през 1956–1957 г. в Плевенския затвор ДС-то минаваше от килия на килия: който подпише декларация, ще излезе по-бърже! Трябва да призная, че от мен никой не е искал това, а и ДС-то не е прещало специално никого. Как ще стане тая работа – да зачеркнеш половин век борба! Иначе днес всички се пишат герои.

Най-смелият и най-твърдият човек в Земеделския съюз, ако изключим Иван Костов, беше Рангел Даскалов. С него се познаваме от 1947 г. И него го докараха от Софийския затвор. Когато трябваше да правим някоя акция, идеята идваше от него: Илия, трябва да направим еди-какво си. Демонстрация ли ще бъде, протест ли, скарване с управата – аз помагам на него или той на мен. Не един път на карето сме били единни против предизвикателства. Вървим си прилично, а се опитват да ни предизвикат и да ни бият пред всички. Но ние се съпротивляваме както трябва! Е, после ни вкарват в карцера и си изяждаме боя, но сме дали на ДС да разбере, че не може да се държи с нас като с цигани.

Беше религиозен човек, уважаваше Коледа, Великден. Имахме си връзка – на определено място в тоалет-

ната оставяхме едно-друго. Един ден го вдигнаха от Сливенския затвор и го откараха в Софийския. От побойща там полудял и умрял. Беше много смел, високообразован човек.

В Плевенския затвор, кара-вара – обявих гладна стачка. Защо?

Събраха ни в една зала над 60 човека затворници и външни хора. Четат ни новия химн. Аз веднага протестирам и напускам. Защото „Шуми Марица“ е химнът на България и толкоз! След мен излизат и други – земеделците и още някои. Аз знаех какво наказание ще последва и отивам право в карцера. Всички напуснали ме последваха. Обявяваме гладна стачка, осмата за мен. Държим 14 дена всички. Не щеш ли, от Плевенско имаше момчета земеделчета – не можах да издържат. Не ги обвинявам, горките – това е вътрешен импулс, никога не мога да задължа. Неведнъж съм им казвал: момчета, мен не гледайте – от никого не искам да ме следва в моите изпитания. При комунистите шега не бива. Обаче всичките ме последваха. Но почнаха да капитулират. Останах само аз, продължавам. След 28 дена от карцера чувам гласа на един старшина: „Ей, тоя Минев! Няма да се оправи тоя човек! Ще умре, но не прекратява гладната стачка!“

След някой ден ме вкараха в една килия с Петко Чолаков и едно друго момче от Благоевград, анархист – Георги Константинов.* Въпреки че имах голям опит с тия гладни стачки, кой знае защо, от моя приятел хап-

---

* Георги Константинов попада в затвора за взривяване на паметника на Сталин в Борисовата градина – тогавашен „Парк на свободата“. Не получава смъртна присъда защото, е непълнолетен. Вж. *Константинов, Г.* Възможна ли беше съпротивата срещу държавна сигурност. С., Издателство „Шрапнел“, б.г.

нах нещо като обезмаслено сирене, малко солено. Взех само 3–4 залъка, без хляб. Още не бях ял нищо. А това са 28–30 дена глад – не е шега работа! Като ме сви оня ми ти стомах, бърбреците – само се хвърлям като заклано петле от стена в стена! Болките – страхотни! Аз не викам никога, не търся и медицинска помощ. Обаче съкилийниците веднага се разчукаха по вратата. Може би след половин ден най-сетне дойде старшината. Казаха му какво-що. Отговори им: „Да мре!“ Надвечер, когато свърши проверката, друг старшина – забравих му името, доведе лекар. Не мога да си кривя душата – много са ме били в тоя затвор, но той – не. Лекарят ми би някаква конска доза и ми мина. Било от лютото – вътре имало лютивина и сол. Тогава голям зор видях!*

Както и да е, местят ни в Пазарджишкия затвор. И там в единичка, пак побоища. Нощно време, когато си задрямал – скача връз теб и те плаши. Това е най-лошото. Това най ми тежеше. След един такъв побой, и там обявих гладна стачка.

Минаха се една-две години. На 21 януари 1961 г. на мен, Иван Костов, генерал Вълков и Петко Чолаков от Луковит ни слагат белезниците. Наредили сме се на гара Пазарджик. Някакви познати поздравяват генерала, а той си мълчи. Качиха ни на влака и ни карат нанякъде. Слезли сме в Стара Загора, ама ние не знаем. Вкарват ни по килиите. Ген. Вълков, дето на 9 юни направи преврата, беше на горния етаж, а ние – на долния. Той там си умря. Оставили стария човек без храна, чорбица. А и достатъчно е било да му ударят два в главата. Ки-

* При някои гладни стачки, точно заради подобна опасност гладувалият дълго Илия Минев е намирал подхвърлени в килията я ябълка, я парче хляб, я нещо друго. Дано да се подлъже и докаже, че е като всички. А и няколкото залъка биха довели до непредвидими последствия.

лията му беше над моята. Нощно време оттам се чуваше голяма тропаница.

След година и нещо вече бях във Военния затвор – Варна. Там началникът отвреме-навреме говореше с мен за политика и все: „Илия тъй, Илия инак!“ Долових аз нещо нередно в партийно отношение. Обесиха го покъсно – оказа се агент на чуждо разузнаване. Имал в Белене радиостанция и чрез нея предавал какво става там.

Амнистиран

В Плевенския затвор сме. Носи се мълва – ще има амнистия. Както обикновено, идва от „партенките“ – войниците. Аз лично не вярвах. Добре, да речем, че ще ни пуснат. Кого ще видя във: партийния секретар, председателя на съвета, милиция, помощниците им – съдиите. Същите хора – инквизиторите. Аз разбирам – да изляза от затвора, но когато те вече не са на власт. Да изляза с чест и достойнство! Какво ще правя, ако ме амнистират? Обикновени хора, подучени от ДС, ще вземат да ехидничат: „Ето го бабайтът! По тяхна милост го помилваха. Подариха му живота!“ Почувствах го това в лицето на един, по-късно. Срам ме е от това. Затова и насила ме изкараха от затвора. Кълна се в Бога! Идва началникът:

— Минев, прибирай си багажа!

— За какво да го събирам?

— Помилван си! – Аз се дърпам. Оня настоява – А бе, отивай си, бе! Докато се върна, да си готов!

Илия Минев между два ареста с брат си Йордан Минев в София, на площада пред мавзолея на Георги Димитров. 6 май 1963 г.

Цял ден се разправя с мен. Накрая ме изхвърлиха на улицата, откъдето не можех да вляза обратно. Изхвърлиха ме като парцал! Накъде да вървя? Баща ми беше вдовец. Изпъдили го от къщата в Септември. На бърза ръка построили те с брат ми нова къща – да приютят горе-долу химическата лаборатория, която си бях донесъл от Франция. Забутали я по разни села – ни стъкленици, ни епруветки, ни лампи! Останала само ед-

на дълга маса, на която стояха системите. ТКЗС взело дома ни, после станал детски дом. В кухнята не благоволили да махнат петната, където са клали кокошките.

Тръгвам с влака за София. Беше 1964 г. Първата ми жена се беше развела с мен докато бях в затвора. Синът станал на 18 години и половина, а го оставих на три месеца. Посрещна ме с приятели на гарата. Спах при него и на другия ден пътувам към баща ми. Живееше в Септември, при големия ми брат Милчо. Хора, чули за амнистията, побързали да го зарадват и той, горкият, предишния ден висял на гарата да ме чака. Събрали се празнично близките, както си е редно за завърнал се затворник. А аз, понеже не съм бил толкова време на свобода – напират ми думите, и все на политика го избивам, не мога да трая – ако ще да ме трепят! Почнах критиката още от стените на затвора. Гледам после – на 5 метра от мене върви ДС-то, но аз си разобличавам пред хората. А бе – и речникът ми променен, редовно вместо „стая“ казвам „килия“!

Траяха, траяха комунистите, но по едно време почнаха да ме привикват. Пак отидох при сина. Бащата ми даваше по някой лев. След като умря в 1966 г., вече не разполагах с никакви ресурси. Жена ми се омъжила за някакъв. Не се разбрали и той избягал. Синът завършил гимназия, с влечение към изкуствата. Може да стане музикант, художник или архитект. Но без баща – добил малко улични навици. Опитах се да дам известно направление в неговото възпитание. А устата ми – не спира! Бях порботил малко в софийския „Винпром“. Там имаше една много зла жена, „началник кадри“. Сигурно тя е докладвала насам-нататък. За агитационна пропаганда без съд ме интернираха в гара Роман, където имаше кооперация за химикали. Оттам ме ко-

мандироваха във „Фармахим“ – София, да наблюдавам някакво производство, което, като старо вече, да пренесем в кооперацията. И там се разприказвах. За какво съм бил политически затворник! Не е като да ореш и кòпаш! Закараха ме в Пирдоп. Стоях две години и пак агитирам сред работниците. Не ме затварят, там няма затвор. Вярно, ДС-то наблюдава, ама съм си свободен – няма решетки, карцери, бой. Предупреждавах ме, аз си карах своята. Някъде докъм 1967 г. Вече се бях оженил тайно за Ангелина. Запознахме се в София. Бях ѝ казал: това е моят живот – от един затвор в друг, интерниране от едно място на друго. Разказах ѝ открай докрай! А тя: „Вдън земята ще вървя с тебе, ще споделям – казва – твоята участ!“ Преди Пирдоп ме бяха закарали в с. Божурово и ДС пуснала слуха, че като лицемерен тип, Ангелина ме изпъдила и никой не ще да ме прибере. Казах на кмета: „Къде ще спя?“ А той – земеделец, добър човек! Даде ми едно помещение от общината. Казали му да ме пази. Край мене – селски милиционер, ама той си гледа работата. Помня, имаше двуколка. Качи ме, тръгнем из полето, а селяните мислят, че съм големец. „Да знаят какъв си големец...“ – вика ми той.

В дома, в който живеехме, имаше помещение, подходящо за обработка на пластмаси. А аз имах два шприца за целта. Отправих питане до кмета. Той пък ме запозна с представител на някакво предприятие от Кубрат, на 15 километра от Божурово. Започнахме с Ангелина. Аз работя без пари, давам професионални съвети – за типа пластмаса, работна температура. Тя се занимаваше с художественото оформление – какъв да е моделът, цвят и пр., за да върви на пазара по линия на „ширпотреба“. На нейната заплата разчитахме. Взех две турчета (селото е почти турско), които вършеха тежката работа.

Идва един ден голяма комисия и искат да направя голям пластмасов завод. Казвам им, че съм затворник и не зная утре къде ще осъмна. Ама да съм обучел хората! За това си има университети, джанъм, не става на село да учиш за полимеризации, съответни реакции, адхезии-мадхезии. Затова ги моля да ни оставят да си изкарваме почтено хляба. Така карахме година.

Отново следствен

Беше се заговорило вече за Женевски споразумения, после за Хелзинкските. През това време аз пиша – до министър-председатели, президенти, до Вашингтон и Виена. От 1972 до 1975 г., когато стана подписването в Хелзинки на 1 август – все пиша! Така и така, разочарован съм от цялата си душа. Позволете да Ви дам съвет, макар че сте умни хора. Един страдалец вижда марксизма-ленинизма какъвто е, а не от трудовете на създателите му. Сумирал съм нещата – това казва един, това – друг. Комунизмът никога няма да тръгне по пътя на мира, той е антипът на свободата. Той не може да се откаже от революциите, иначе ще стане социалдемократизъм.

Влязох дори в задочен спор с тогавашния Държавен секретар на САЩ, господин Кисинджър, като твърдях, че се съдейства за някакъв международен престиж на СССР, което е в ущърб на борбата за свобода, демокрация и законност. Дотогава те бяха в изолация. Общественото мнение в САЩ, Англия, Германия, Франция бе,

че с Русия не може да се разговаря. Но политиците от Великите сили смятаха, че трябва да се търсят контакти и да се изработи споразумение.

Пиша на ръка, на френски, и пращам по второ направление.* Бях пратил 4 писма. Едно от тях попаднало в ръцете на ДС и през април 1975 г. стана повод за поредното ми задържане. На 24 април идват у нас. Имахме дворче, в което гледахме пиленца, патенца. Наложихме сме и две гъски. Обискираха къщата, вързаха ми ръцете и минаваме долу, където са те. Горките! Подавах си главичките и плачех, животинчетата! Като разправях това в затвора на един анархист, по-скоро комунист-маоист, умря да се смее, макар и на него да му се плачеше.

Откараха ме в Главно следствено управление на „Развигор 1“. Обявих гладна стачка и казах, че няма да потвърдя нищо от това, което ми се вменява като нарушение на закона. Знам много добре, че с Конституцията ми е гарантирана свобода на словото и печата. Каквото съм писал, по договореностите в Хелзинки не може да бъде инкриминирано. На всичко отгоре Тодор Живков, който ги беше подписал, заяви в Бургас, че правата на човека в България били гарантирани.

Обвиниха ме за клевета срещу Съветския съюз – по чл. 113.** Не казват, че съм писал нещо – хитри са. Аз пак не правя признание. По-късно ми намекват: ти си писал нещо. Накрая вече – пасквили-масквили, както си му е редът. Обаче аз никога не правя признание!

* В смисъл „на Запад“. Фразата придоби разпространение покрай евфемизма „валута второ направление“, употребявана за парични единици извън социалистическия лагер.

** Чл. 113: „Наказанията, предвидени за престъпленията по тази глава, се налагат и на онзи, който извърши някои от те-

Обявих гладна стачка. Видяха зор и нямаше как – на бърза ръка изработиха обвинителен акт. След втория-третия месец ме дават вече на съд. Трябваше в София, а ме съдят в Разград. Дойдоха сестра ми, брат ми. Ангелина беше тогава в затвора, защото съдействала за вражеската ми дейност.* Целта беше да я накарат да се разведе. Но тя се държа много твърдо. Обаче се разболя там, горката. Работела в пулпов цех наред зима по лятна затворническа дреха, отдолу само едно тънко бельо. И бой, бой! Беше иначе здрава жена. Лежа година и половина.

Мене ме осъдиха на 6 години – клевети срещу СССР и приятелските му страни, рушене на съветския строй, препречване обективния ход на историята. Бях отначало в Софийския затвор. Там си беше същото – бой и мизерия! Седмо отделение е историческо, известно в целия свят. Моят брат, който дявол го накара, хванал ми адвокат, на когото и очите не бях виждал. Аз иначе сам се защитавах. Той бил агент на ДС. Привиква ме за Касационния съд. Още не беше минало делото. Майорът, който ме съпровождаше, каза на адвоката, че ще ни остави да си приказваме, и излезе – нещо абсолютно незаконно! А той не ме пита по делото. Интересува се как се държа с жена си и дали тя говори лошо срещу мен. Отде

зи престъпления (посочени в раздел V – б.сът., И. Г.) против друга държава на трудещите се или против военна сила, която действа задружно с българската.“

* Според статия във в. „Работническо дело“ (7 февр.1989) от целенасочената кампания против активистите от НДЗПЧ Разградският окръжен съд осъдил Минев и жена му на една година лишаване от свобода за това, че през 1968 – 1975 г. са организирали неправомерно производство на пластмасови изделия. Много търпеливи са били комунистите...

да го знам какъв е? Викам: тя е сериозен човек и никога няма да злепостави мъжа си. Само с тия приказки ѝ утежних затворническия режим... И той умря, Бог да го прости, беше от с. Щъркелово, Русенско.

1976 година, месец август, ДС пак ми хвърли едно здраво лупане. Защо – никой не ти казва! А и не питам. След два-три дни – стягай си багажа! Закараха ме в Стара Загора. Но не ме приемат официално. Там съм, както казвахме, „зад завесата“, където всеки може да те бие без да иска разрешение. Уж горе, при другите килии, трябва да искат разрешение от началника на затвора. Първите 3–4 месеца ме държаха там и през ден ме „благославяха“. Идва брат ми на свиждане. Пита ме, как не съм влязъл, след като от четири месеца съм преместен. Казвам му, че продължават по старому и не зная в кое отделение ще бъда. Връщам се от свиждането и един старшина като ме хакна с един бокс! – стоварих се на земята в безсъзнание. Кой ме е взел, не зная, но се осъзнах след 10 часа в нова килия. Пак започна затворнически живот.

Един ден дойде някакво момче с потури и навуца на краката. Току що постъпил. Отваря ми вратата и казва: „Заповядайте!“ Аз го гледам като изтърван – прекалено учтив е, да не е пак на бой. Отивам в тоалетната, научен да бързам, а то ми казва: „Не бързайте, вършете си работата.“ Мина се седмица, тоя човек е все така вежлив. Още една седмица – взе да мълчи. Не казва вече „заповядайте“, но не ме кара да бързам. Третата седмица взе да става припрян: „Хайде, това не ти е у дома!“ Четвъртата седмица почна да удря като другите. Но вече беше облечен с униформа, не с потурки. Научих после, че бил партиен секретар в някакво селце, но добряк, пренебрегвал инструкциите от съответната око-

лия. ДС намислила как да го превъзпита и го докарват като служител в затвора. След три седмици обучение стана зъл като всички останали. Това е марксизмът-ленинизмът. Не може да не те направят скот!

Аз все съм си под ключ. Не са ме карали да работя, а и не искам. Те знаят, че смятам за унижение, след като съм съден за идейни убеждения, да полагам робски труд. Вън мога да работя повече от роб, но в затвора не работя!

Вкарват при мен Иван Янков, онова момче, дето сега е в Норвегия. После пратиха един друг, с надежда да ме претрепе. Но те се държаха все много добре с мен, любезно. ДС си умря на мъка и ги махна. Почнаха пак побои, гладни стачки – общо 420 дена от началото на втория ми затвор.*

---

* За условията в Старозагорския затвор по времето, описано от Илия Минев, вж. *Савов, Г. Капан за контри. С., Издателско ателие „Анго бой“, 1988.*

На свобода. Среща с американски сенатор

Пуснаха ме на 24 април 1980 г. Жена ми и брат ми ме чакаха на портала. Радост голяма! Имах към 300–400 лева, пращани от нашите. Не ми ги давали, „спестявали“ ги. Счетоводителят се опита нещо да свие, но брат ми отбира от това, та оправи работата. Отидох си в Септември, защото няма къде другаде да живеем. Обаче къщата ни я взели ТКЗС-арите. Заминахме за София, но по едно време изглежда самата власт се усети и опразни отчасти къщата. Не минаха 3–4 месеца – хайде да се разписваш! Сутрин и вечер! От ДС ме заплашват, дават съвети да престана да се съпротивлявам – виждал съм накъде отива международното положение. Обаче аз си правя отвод.

На 10 януари 1984 г., ако не се лъжа, от стълбището жената забелязва голям бял плик до входа. Беше разпечатан. Вътре имаше някакво странна покана с панделки и специален печат. В отделна притурка някой си Стефан Чамолийски декларира, че поема всички разноски по евентуално мое пребиваване в САЩ и съответно – адресът му. Съпругата отиде в София да види как стоят нещата. Оттам я отпратили към Окръжно управление – Пазарджик, където ѝ казали да попълни молба. Посочили и дата за справка, за да провери след време дали всичко е готово. Чакахме три месеца – никакъв резултат. Отново пратих Ангелина. Отговорили ѝ, че няма никакво изменение. С разрешение на МВР отидох в Пазарджик лично да проверя как стоят нещата. В кабинета на началника на паспортно бюро заварих шефа на ДС в окръга. Заговорих защо съм дошъл и този от

паспортното се нахвърли върху мен, удари ме два-три пъти по главата и ме блъска! Ако не беше влязъл случаен посетител, щеше да последва тежък побой. А оня от ДС-то не реагира! Прибрах се. С тази покана само дето режимът повече се затегна: „А, Държавен департамент! ЦРУ!“ А аз хабер си нямам от такива неща. Но вече трябва да се разписвам три пъти. Отнемаше ми много време, защото сме далече, на 3 километра – 6 километра отиване и връщане. Особено зимно време, защото не може да се ходи с велосипед. Това продължи две-три години – до срещата ми с конгресмена Пепър.

Бяха малко поотпуснали. Отскочих до София и си вървя по „Граф Игнатиев“. Спира някаква кола плътно до мен и отвътре чукат по прозореца. Едно момиче отваря вратата и ми казва: „Мистър Минев, сит даун!“ Мисля си: това чудо какво е? Качих се аз и хукнаха. Спряхме пред голямо здание. Слизам. Двама души отпред ме канят да вляза: „Плийз, мистър Минев!“ Интересна работа! Врата – вървиш, вървиш – друга, трета. И навсякъде по двама. Докато стигнем до една зала, станаха 8–10. А там ме чакат един възрастен господин и друг помлад. Поканиха ме на маса, върху която бяха сервирали всевъзможни ястия и питиета. Нищо не вкусих. Старият господин се представи като Клод Пепър, американски сенатор.* Имаше и други – контраадмирал, секретар и

---

* Става дума за Клод Денсър Пепър (8 септември 1900–30 май 1989), харвардски възпитаник, който през 1936 г. заема в Сената на САЩ мястото на починалия Дънкан Флетчър. Той има безспорни заслуги в полагане основите на съвременното американско здравеопазване, в защитата на трудовите права на жените, в социалното осигуряване. Девизът му е бил: „Да облекчим бремето на тези, които страдат.“

пр. Интересуваха се от мнението ми дали в СССР преустройството ще успее. Отговорих, че Русия си върви по свой път, който не може да бъде нечие чуждо копие. По отношение на Горбачов ще трябва да се изчака.

В Русия системата винаги ще е империалистическа. Тя не може без империализъм. Не говоря за руския народ. Той е добър, благ, даде 100 000 жертви за нашата свобода и българите ще са му вечно благодарни. Но политическата му интелигенция е вдън душа ултрашовинистка, през всички режими! Ама Ленин ли ще бъде, Сталин ли или Николаевци, Александровци – те винаги са и ще бъдат империалисти. Затова на г-н сенатора му казах ясно и категорично: „Който и да управлява в Русия, ако ще пак да дойдат монархистите на власт, те ще си имат своя империя. И тя ще е със своя си демокрация. Безспорно, няма да е като ленинската, но никога няма да бъде нито парламентарната англо-френска, нито президентската на САЩ. Защото в Русия си имат свой мисловен процес. Мистичен процес!“

И продължавам: „Вземете и трудовете на г-н Солженицин, един от първите дисиденти на СССР, когото аз много уважавам. Ако прочетете неговото писмо от 20 страници, което той пише до Главния прокурор, преди да бъде екстрадиран от Русия, ще видите, че той вижда мисията на Русия в религията. Мисия световна! А това на обикновен политически език си е чист шовинизъм! В крайна сметка, независимо какви съб-

Клод Денсьр Пепър

ражения са имали княз Горчаков, Александър II, даже цар Освободител, под претекст за борба в името на православното християнство са идвали русите да освобождават Балканите. Но винаги в тях си е оставал девизът: „Матушка Россия!“ Не само като символ, но като плът от плътта и кръв от кръвта на руската империя.

Дори г-н Сахаров, Бог да го прости, допринасяше за величието на руската империя. Самото обстоятелство, че той създаде заедно с Корчатов съветската водородна бомба през 1953–1954 г., е предостатъчно, за да го смятаме за шовинист, макар и неосъзнат. Изпитвам иначе към него високо уважение, защото е голям ум, дал много нещо в областта на науката.

Така че, ако някой смята, че там някога ще има истинска свобода, е в грешка.

Г-н Пепър ме уведомява, че е оглавявал парламентарна делегация, с която идва от СССР. Срещал се с такива като мен. По този повод ли, внезапно ме попита дали съм евреин. Отговорих, че въпреки уважението ми към евреите – ето, дори Исус Христос е такъв, Маркс също, други – трети, аз съм си българин. Той продължи: „Г-н Минев, виждам, че тук положението е много трудно. Нямаме храна, това-онова. Ако желаете, още днес ще ви издайствам паспорт и ще дойдете с мен.“ Отвърнах, че няма да замина за САЩ или другаде, защото за свободата е нужно да се воюва навсякъде. Трябва да помогнем тя да дойде и в България. Освен това, казвам, нашият народ е много изплашен. Ако и такива като мен почнат да напускат страната, това ще е доказателство, че сме се превърнали в истински роби – не само душевно, но и политически. Трябва да остана, дори и да ме заплашва смърт. Единствената молба, която отпратих към него, беше да съдейства за промяна на

Илия Минев (вляво) с брат си Йордан

българската политика в посока, която да попречи на духовното ни асимилиране от руснаците. Защото човек не е само биология – стомах и пр., а трябва да има свой образ, история и религия.

Накрая г-н Пепър ми даде визитната си картичка и ме посъветва, при нужда, хората, които евентуално биха ми създали проблеми, да позвънят на посочения телефон.

С госпожицата се качихме отново в някаква кола. Попитаха ме къде предпочитам да слеза. На посоченото място трябваше да пресека булевард, по който минаваха

много коли, и се забавих. Неволно зърнах, че американският автомобил стои още там, където беше спрял, и вратата му оставена отворена – явно изчакваха да се уверят, че с мен всичко е наред.

Върнах се същия ден. Още при слизането на гарата една моя съседка ми каза, че колите пред къщата ми са се увеличили. Помислих си, че пак ще ме задържат, но всичко мина нормално. Изпразних пощенската кутия (бях абониран за почти всички вестници и списания). Когато разгръщам „Работническо дело“, виждам, че въпросният сенатор бил известен в САЩ като „червения Пепър“ и сам обичал да се нарича така. Аз цял живот бягам от червени, а и в американското посолство налетях на такъв!

Писмо на конгресмена Пепър, участник в Конференцията на Интерпарламентарния съюз (20 септември 1988 г. – София) до Тодор Живков във връзка с констатацията му, че Илия Минев прогължава да е обект на преследване и малтретиране в собствената си родина

Следвайки духа на обмена на възгледи, аз бих желал да поднеса на вниманието Ви нещо, което ме тревожи.

Очевидно господин Минев отново има трудности с местните власти. Нашата делегация от Конгреса беше много впечатлена от основателните и мирни усилия на г-н Минев във връзка с ангажиментите на България по заключителния Хелзинкски акт. Тези ангажименти, в

частност отнасящи се до човешките права, са в пълно съзвучие с целите, които България, САЩ, СССР и повечето други страни са декларирали публично като държавна политика.

Аз бих бил много разочарован, ако г-н Минев и неговите сподвижници са наказвани или преследвани от някои младши елементи в бюрокрацията заради мирната им дейност. Знаем от собствен опит, че бюрократичната инерция може да има ефект, често негативен, върху новите тенденции и политика. Някои служещи може все още да не разбират напълно духа на ангажиментите по заключителния Хелзински акт – както многостранно, така и в българо-американските отношения.

Бих оценил високо, ако Вие помолите екипа си да се вгледа във въпроса и реши проблемите, които г-н Минев и колегите му имат. Благодаря за Вашата загриженост и внимание относно този засягащ ме въпрос.“

Ваш,
Клод Пепър, Член на Конгреса

3 ноември 1988 г.

(До 12 януари 1989 г., когато Илия Минев започва известната си гладна стачка, все още не е получен отговор на това писмо.)

Как бе създадено Независимото дружество за защитата правата на човека – гр. Септември

От литературата, с която се запознах още като студент във Франция, а по-късно и в България, бях наясно, че за реализацията на идеите на марксизма-ленинизма и социализма е необходимо перманентно насилие. Само така, със стратегията на Ленин и неговия пророк Маркс, може да се стигнат сияйните върхове на комунизма. Това напременно щеше да доведе до нарушения на човешките права и до нуждата от организация, която би се обявила в защита на онеправданите.

След 9 септември – дата, влязла трагично в историята на нашия народ, систематично започнаха да се ликвидират културни и хуманни придобивки, които българите след освобождението от турците с помощта на своите водачи и държавници бяха успели да си извоюват. Комунистите сметнаха, че подобно историческо наследство ще им пречи при нужното превъзпитание на младежта. Посегна се върху идеали, които бяха основни добродетели на нашия народ.

Обаче се намериха хора, които искаха да напомнят, че за да се стигне до едно спокойно, укротено общество, са необходими промени. Сред тях бяхме аз, Димитър Додов, Никола Цунев, Петър Въртов и др. Основната ни грижа бе – как може да се спре откритото насилие? Заради това бяхме хвърлени в затвора. Срещу нас заведоха дело по чл. 1, ал. 2 от Закона за защита на народната власт с обвинение в конспирация и възстановяване на Съюза на българските легиони. На процеса Додов заsegна македонския въпрос. Иван Донев защити своята националистическа теза, а аз бях предизвикан да нап-

равя анализ на четвъртия закон на диалектиката като чиста Сталинова измислица, която няма нищо общо с диалектиката на Хегел и обръща с главата надолу диалектическия материализъм на Маркс.

В затвора, въпреки изолацията, стигнахме до общото мнение, че свободата на мисълта, словото и печата – като основни човешки права, не бива да бъде отнемана. Тези права трябва да имат не само формална конституционна защита, но и социална.

Когато през 1980 г. излязохме, ние вече бяхме убедени, че самата управленска система поставя на дневен ред въпроса за създаване на дружество, защитаващо човешките права. То щеше да е отначало малобройно, но трябваше да съдейства за разтопяване на ледовете, сковали нашето време. Няма какво да крием – усещахме, че непрекъснатият терор е парализирал гражданина, селянина, работника – изобщо целия народ.

И така, през 1987 г. аз, Стефан Савовски, Едуард Генев, Григор Станков, Божидар и Минка Статевци образувахме една групичка, която написа писмо до Комисията за правата на човека от Виенската среща. Сочехме доказателства, достатъчни да убедят представителите на 33 държави, че правата на човека в България са сериозно нарушени.

Българската секция към американската радиостанция Би Би Си спомена за приятната изненада, която е предизвикало нашето писание сред официални правителствени лица на САЩ. Те изказали подкрепа на нашите искания. Управниците в България не бивало да си правят илюзии, че въпросите около човешките права са ликвидирани. Те тепърва ще излизат на преден план.

Писмото раздразни силно ДС. Нахълтаха вкъщи, както бяха правили вече много пъти, но сега – с голяма

злоба. Точно на Бъдни вечер! „Писал ли си нещо?“ – не уточняват какво. Викам: „Нищо не съм писал.“ Те: „Абе, ние, когато е имало нещо подобно, винаги сме намирали писания тук.“ Отговарям им, че може да е било така, но вече имам опит и не пиша нищо, защото ми го прибират.

На другия ден ме дигат в София, на „Развигор“ 1, Главно следствено управление. Началникът направо пита:

— Да си писал протест във връзка с правата на човека в България?

— Не, не съм писал такива работи. Предварително ви казвам – нищо не знам!

— Ти си извикал Григор Симов и си му дал инструкции при кои хора да иде.

— Не е точно така. Наистина, той беше у нас – казвам, – познаваме се от затвора. Поприказвахме на двора, но не имало писма, заговори и т.н.

И, нали ми е такъв табиетът, обявявам гладна стачка – по всички правила. Ден, два, десет, двадесет дни минават. Вика ме същият генерал:

— А бе, бай Илия, защо ще отричаш? Ето ги признанията на тоя и тоя. – Показва ми ги.

— Това са ваши фалшификации – отговарям. Тези хора не биха писали такива работи!

И не подписвам никакъв протокол.

Два месеца по-късно изпратих протест във връзка с нашето задържане (бяха прибрали и другите от групата) като изтъкнах, че нашите действия са били изцяло в рамките на Хелзинкските и Виенските договорености. Признавам, че аз съм инициаторът и че лично съм пращал Симов и други по разни места – нещо, което не бях направил в Следствието. Целта ни е била да положим

основите на Независимо дружество за защита правата на човека (НДЗПЧ), чието възникване е предизвикано от насилническата ни система.

Винаги съм казвал – комунистите са големи хитреци! Може за друго да не са кадърни, но да вземат страха на човека, да си менят цвета като хамелеони, представяйки се за миролюбци, християни, монархисти и не знам какви си – нямат равни! Автомобилите, с които кръстосваха около моя дом, нямаха никакви знаци, че са към МВР. Криеха ги понякога в близките шубраци. Ако мине дипломатическа кола да провери верни ли са слуховете около битието на Илия Минев, няма да улови нищо подозрително. Ще започнат да убеждават, че Минев има пълна свобода, но е вече стар, грохнал човек, на път да умре. Просто няма ищах да излиза! А ония не ме пускат! Даже идват при мен да убиват времето. Цял ден си говорим разни глупости.

На 5 декември 1987 г. имах много странни гости. Влизат у дома трима души – един носи карамфили, друг – нещо увито. Представиха се за големци от София. Единия го познавах – полковник от ДС в Пазарджик. И се обръщат към мен така, както го правят всички от техния бранш – от шефа им Григор Шопов до последния милиционер: „бай Илия“. Честитят ми седемдесетия рожден ден. Така и така, въпреки че сме политически противници, изпитваме чувство на уважение и специално идваме да те почетем. Поздравявам ги с „Добре дошли!“, а те искат да им кажа нещо в този тържествен за мен ден. И аз почвам:

— Вие може да сте и генерали, а аз пък съм председател на Независимото дружество за правата на човека.

Те скочиха:

— Няма такова!

— А – казвам, – основахме го миналата година. Бяхте дошли на обиск. Взехте ми Наказателния кодекс, Административния – всички помагала. А ми казвате, че търсите някакво писмо. Аз пратих юни месец до главния прокурор оплакване във връзка с това. Така че, тогава го основахме. Ама не било узаконено! Не бойте се, и това ще стане. Но знаете, че нямам обичай с милиционери да говоря по въпроси от политиката, дори да са с най-висок чин...!

— Ей, – отговарят, – пак почна старите истории... Кажете, кажете още нещо!

— Ами предайте на Тодор Живков, че може да дойде време, когато СССР, с оглед на своите интереси, да ви изостави. Всеки народ си има своя съдба и в един момент остава сам със себе си. И Ленин го признава!

Портретът на Васил Левски, дарен от служителите на ДС с признание, че Илия Минев винаги е бил техен достоен противник. Притежание на сина му (на снимката). Препечатано от в. „Сега“

Като си отидоха, отворихме подаръците: 7–8 книги и портрет на Левски, на който отзад пише: „В чест на 70-годишния юбилей на Илия Минев.“ Имаше „Миналото“ на Стоян Заимов с посвещение на първа страница: „В знак на добри чувства от страна на органите с пожелание да се преустроите идеологически.“* Не липсваха и техни – „Спомени за Ленин“ и др.

Изборът на този портрет сигурно беше свързан с една по-раншна случка. Отиваме един ден с мойто бабе към гарата. Гледам – в женския клуб се насъбрал много народ, но все подбрани хора. Ще се чества 150-годишнината от рождението на Васил Левски. Вмъкваме се и ние. Сядаме най-отпред. Някаква лекторка, кандидат на историческите науки, готвеща докторат във Военната академия, ще изнася доклад.** Роден еди-къде си, това-онова, а Ленин – не знам какво си. Изкара Левски в крайна сметка едва ли не терорист! На мен ми кипна кръвта. Още не е завършила – вдигам ръка и сам си вземам думата. Казвам: „Уважаема госпожице, това, което говорите, е пълна безсмислица. Ако Военният ви институт има някакъв интерес да свърже светеца на България с Ленин и едва ли не да се докаже, че се е учил от него, макар Улянов да е бил бебе, когато Левски е увиснал на бесилото – това си е ваша работа, предназначена за неграмотници. Този герой никога не е бил терорист. Когато през 679 година Аспарух идва на Балканите, славянският княз му казва: на нас ни стигат византийците, нямаме нужда от други робовладелци! А ха-

* Един офицер от ДС, който през май–ноември 1989 г. е работвал Илия Минев, признава: „Аз го приемам като враг, но е човек, когото уважавам безкрайно заради твърдостта му. Той е много честен и абсолютен идеалист (по в. „Сега“, 5 юни 1999).

** Вероятно става дума за Цветана Павловска.

нът му отвърща: аз не съм предводител на тълпа насилници и поробители, ние идваме да направим обща нация, общ народ. Ако е искал да прави империя, щял е да го стори още тогава. Че Ленин създаде съветската империя – в това не бива да се забърква нашият Левски.“

Лекторката стоеше като гръмната. А салонът – пълен – към 450 човека. Прибраха ме в милицията и зазвъняха телефоните. Идват от София, с големи пагони, малко уплашени. Обяснявам им, че ако аз управлявах България, тази госпожица, която се готви да става доктор във Военната академия, щях да я бутна в затвора – там да се научи кой е Левски. Ако вашият Ленин е терорист, Левски няма нищо общо с това. Той е за свободата, демокрацията и законността.

Туриха ми глоба 50 лева. Имаше и други такива. Например – 100 лева за писмото от 1986 г. в защита правата на човека. Нищо не съм платил и никога няма да го направя!

В края на декември ме посещава Едуард [Генов]. Иска да пишем ново писмо до Виена. Отговарям, че няма смисъл да се повтаря нещо, вече направено. Време е да учредим дружество. Споразумяхме се той да събере поне 20–30 души приятели. Винаги се качвахме да говорим на тавана, защото подозирах, че къщата се подслушва. Генов там един път така се подхлъзна, че главата му издрънча в стената. Хубаво, че рамката на вратата беше тясна, та го спря. Трябва да му припомня някога тази случка.

На 16 януари* 1988 г. дойдоха хора, повечето от които не познавах. Разбира се, всеки имаше свое станови-

* Датата не е избрана случайно. На същия ден през 1969 г. 21-годишният студент по философия Ян Палах се самозапалва в Прага в знак на протест срещу съветската интервенция, която

ще, не може да се говори за пълно тъждество. Направихме тази работа. Реши се, че ще е срамота да се ражда такова нещо, а аз да не съм председател. Тогава секретар стана Цеко Цеков – доскоро бил в затвора за разпространяване на позиви срещу властта. Иначе бил идеолог от Младежкия окръжен комитет на БКП в Михайловград. Отказал се от марксизма-ленинизма. От социализъм минава на чисто човешки, демократични позиции. Така се роди в дома ми на улица „Загоре“ №16 в град Септември Националното дружество за защита правата на човека.

Едуард Генов и Цеко Цеков внесоха в Държавния съвет молба и учредителния протокол, за да информираме за възникването на нашето дружество. Според правилата за регистрация молехме да бъде уведомен за този факт Народният съд.

Не ни обърнаха никакво внимание. Най-после получаваме отговор, но без да можем да добием представа от кой отдел е изпратен и кой го е подписал. Дори датата не е ясна, само месецът – август. И за неукия си личеше, че това е явна подигравка. При всички проверки се оказваше, че такова дружество не съществува. А сдружение като нашето – имащо хуманитарни цели, съгласно чл. 52 на Конституцията, дори не е нужно да бъде юридически регистрирано.

трябваше да премаже бунта на чехословашките патриоти. Е. Калинова и И. Баева (Български преходи 1939–2002. С., Издателство „Парадигма“, 2002, 235–236) също приемат, че НДЗПЧ е „първата дисидентска организация в България“. Причините да остане в периферията на общественото внимание те виждат в малобройността ѝ и неизвестността на основателите, бивши политзатворници, както и в стила на подеманите акции – изпращане на протестни материали извън страната. Немаловажно било и провинциалното ѝ седалище.

Държавна сигурност съзнателно ограничаваше контактите ми с Едуард Генов, Цеко Цеков и другите, а те бяха необходими, за да уеднаквим и редактираме точно нещата. Затова по-късно имаше някакви различия, но само в изразите, а не по дух и смисъл.

Според нови разпоредби от май, публикувани в бр.5 на „Държавен вестник“, дружеството ни, създадено в гр. Септември, трябвало да се регистрира като юридическо лице в Пазарджишкия районен съд. Подадох съответните документи за узаконяване на НДЗПЧ в България, със седалище в гр. Септември. Като негова алтернатива Тодор Живков веднага сформира свой Комитет по правата. Важно е да се отбележи малката разлика в названието. Ние сме „за защита на правата на човека“, а комунистическият комитет е „по правата“. Това подсказва, че той не възнамерява да се занимава сериозно по предназначението си в духа на законите. Кого и как ще защитава – работника ли, селянина ли, или интелегента, занаятчията? Не е ясно – просто, ей тъй – „по правата“!

Ще го оглавява Константин Теллалов. Някога като войник той лежал в Сливенския затвор, където бил напълно под влиянието на левичаря Георги Христов – известен повече като Чифутов. (Той по-късно стана служител на ДС). Дори когато го освобождавали, пак се обърнал към него за съвет какво да прави по-нататък. Изобщо – неориентиран човек! Но успя да стигне до ЦК. Дори се мъчел да измести Тодор Живков, заради което бил изолиран. Беше по едно време посланик в Чехословакия.*

---

* Всъщност Теллалов е бил посланик в Канада, Венецуела, както и постоянен представител на България към службите на ООН и международните организации в Женева (б. съст., И. Г.).

Това ново ведомство го измислиха специално, за да омаловажат значението на нашето Дружество. Телла-лов бе изпратен във Виена през 1989 г., за да представи пред света „истинския“ лик на Илия Минев. В типичния сух стил на Радио София и партийния печат бях издокаран като антисемит, полицаи, трошач на кокали и какво ли не! Дори стигнали до абсурдното твърдение, че когато съм постъпил в Пазарджишката гимназия (на 14 години), при мен идвал специално за съвет немският посланик! Тази мерзка кампания се пренесе и в нашите вестници. Но „Дойче веле“, „Вийнпресе“, „Амнести интернешънъл“, Международната федерация за защита правата на човека във Франкфурт се вдигнаха в моя защита, декларирайки, че достатъчно добре познават живота и делото на Илия Минев, за да обръщат внимание на явни фалшификации.

Ако имаше нещо вярно в тези обвинения или някакви доказателства, щях ли да остана жив след процеси и затвори! Избиваха се хора, дори само за псувня или шамар! Ще идва посланикът на една велика сила да иска съвет от обикновено момче! Да не съм Исус Христос!

За съжаление, след 9 септември комунистическата система умееше да вменява лъжи от този сорт, за да оправдае себе си, и хората вярваха. Нима не обесиха Трайчо Костов – един от най-умните и смели мъже в БКП? Вмениха му георгидимитровците, че при срещите си с Тито в Белведере и в двореца Евксиноград предавал някакви тайни. На английските разузнавателни служби – също. Един човек, посветил целия си живот на една идея, макар и комунистическа, сърцето, моторът на обществения строй след 9 септември, го изкараха предател. Същото стана и с Никола Петков, дете участва с Георги Димитров в радиопредавания, с които възвести-

ха създаването на Отечествения фронт – противника на режима на цар Борис. Какво остава за мен! Макар че винаги са признавали, че съм съден за идеи, а не за фашизъм, заговор, пицолджийство, шпионство.

Продължавахме нашите събирания, като за конспирация дори сменяхме градовете – София, Варна, Плевен, Пазарджик. Почнаха обаче да интернират нашите активисти. Още през септември арестуваха Едуард Генов и го пратиха в с. Михалково, Смолянско, в някакъв завод за хлорни съединения, вредни за здравето.* Там се натровил и беше направил протест, който подкрепихме и ние. Един път тръгваме за Оборище, където ни чакаха десетина работници от друг завод, чиито права бяха потъпкани. Но ДС успя да осуети срещата като просто ни спря. Решихме да използваме случая и да отскочим до Михалково, за да се видим с Едуард. Издебнах когато напускаше работа, и двамата си говорихме за нашите работи из горичката около час. Връщам се, останалите ги задържали, а сега – и мен. Вкараха ни в някакво АПК ли беше – изпразнили няколко стаи и ги направили като следствен отдел. Пребиха ни, дори ни съблякоха голи. Разпитите продължиха цялата нощ. Конфискуваха ни печата, позиви, документи, учредителни протоколи. Сутринта ни качиха, всеки поотделно, в коли на ДС и ни извозиха до домовете.

Последната масова акция на ДС във връзка с НДЗПЧ бе в края на 1988 г. на гара Ихтиман. Спуснаха се да ни арестуват, едва не се стигна до бой. Минаваха влакове и много хора станаха свидетели на това насилие. Тогава Катя и Сватовски още бяха тук.

* Генов работи в цех за каменно брашно.

За узаконяването ни непрекъснато измисляха, че са нужни някакви нови документи, с което времето да се удължава, докато на самите нас ни омръзне идеята.

На 11 ноември 1988 г. подадохме допълнителен учредителен протокол, защото бяха започнали насилствените експулсирации на дисиденти, между които и Едуард Генов, Божидар и Минка Статевци, по-късно и на секретаря ни Петър Манолов. Трябваше да се внесат в Районния съд имена на допълнителни учредители, които не фигурираха в първия протокол. Обясних, че сме принудени да направим това, защото част от първоначално посочените са прогонени. Нарушили сме закона! Но това правеше по-скоро ДС, която винаги търсеше начин да саботира работата ни. Дори тези, които бяхме тук, ни поставяха под домашен арест. Имало е случай с Ангелина три дни да оставаме без хляб. Наложих се да помолим едно момче от охраната. От Пазарджик веднага пратиха колата на генерал Турчев, с която жена ми отиде на пазар. И Цеко Цеков не можеше да напуска своя град без специално разрешение.

На 15 декември, към 7 часа вечерта, на излизане от юрисконсулта на нашето дружество, ме спря кола. Изскочиха трима млади яки мъже и ме натикаха в нея. Шофьорът ехидно пита: „Накъде да те откарвам, бай Илия?“ Познавах го добре – бяхме се срещали по подобни поводи и преди. Закараха ме в Столично управление и ми прибраха чантичката с документи по регистрацията на дружеството, както и някои материали за връзките на арменците с българския народ. Беше ми ги дал по моя молба Пелигиян, при когото всъщност бях ходил. Обяснението от страна на МВР по този случай беше, че аз като неуравновесен, стар човек, просто съм сбъркал нужното ми учреждение. Сам съм влязъл, сам съм се ок-

Програма
Независимото Дружество за защита на човека в България (НДЗПЧ)

1. НДЗПЧ в България е обществена-мисленостна обществена организация на хората български произход или с български гражданство. За почетни членове могат да бъдат избрани и други мъже и поосемените с възрастни които са себе си заслужили в борбата и труда си в полето на човешките права и свободи навсякъде по света.
2. Независимото Дружество за основни задачи:
  - а) да наблюдава спазването на човешките права и свободи в България,
  - б) да стимулира законодателните, изпълнителните и съдебните власти в България при нарушени права и свободи,
  - в) активно да действа и осъществява за възстановяването им,
  - г) да ангажира българското и международното общество мнение при липса на резултат по точки б) и в).
3. НДЗПЧ в България работи въз основа на Всеобщата декларация за правата на човека приета от ООН на 10.12.1948г., Заключителния акт на конференцията в Хелзинки за Европейска сигурност и сътрудничество и Конвенцията за България. Всички други закони и перзаконни актове, които са в противоречие с правата и свободи, които предвиждат за поосемените три основни документа, НДЗПЧ действа за да бъдат обявени те в съответствие с Всеобщата декларация, Заключителния акт и Конвенцията.
4. Независимото Дружество изцяло въвежда и изпълнява си работата само по силата на човешката, човешкостта и съвестността. То отстоява човешкото тегло, дъглата, клещовете, насилството и шамата и крамбата.
5. Закупката на околната среда според НДЗПЧ е целта за повишаване от гласа

на обществено мн. права не могат, зряби и
сториска, права върху своя зимни права
6. Независимото дружество на мн. права
чата отговаря за издирването и публ.
публикето на зряби и обити, големи до
публ. мн. права на обществено мн. права
публ. и следва в българската история.
7. За издирване мн. права в тази област
и представя на зряби одобрено по
зряби за зряби и зряби мн. права
7. НЗЗПЧ е мн. права всички форми на
публ. мн. права мн. права одобрено
публ. за зряби и мн. права мн. права
публ. мн. права са зряби. Ръководител на
публ. и издирване мн. права и
следва, на публ. мн. права
8. Независимото дружество за мн. права
публ. за мн. права мн. права мн. права
мн. права одобрено, мн. права
на: одобрено за мн. права, мн. права
публ. мн. права с зряби, мн. права
до всички мн. права и публ. мн. права
средствата мн. права мн. права
публ. мн. права за българските
публ. мн. права мн. права

устан
Независимото дружество за мн. права на
на зряби в България /14.3.194/

1) НЗЗПЧ в България е одобрено за 16.12.1944
г. на мн. права мн. права мн. права
публ. мн. права мн. права мн. права
2) Мн. права на зряби мн. права мн. права
публ. мн. права мн. права мн. права
3) Мн. права мн. права 5% от мн. права
публ. мн. права мн. права мн. права
4) НЗЗПЧ се одобрено от мн. права
публ. мн. права мн. права мн. права
5) На зряби мн. права мн. права мн. права
публ. мн. права мн. права мн. права
6) Мн. права мн. права мн. права мн. права
публ. мн. права мн. права мн. права
7) Мн. права мн. права мн. права мн. права
публ. мн. права мн. права мн. права

8) Нещо като първоначално правителство /комитет/ на
 НДЗПЧ и след това се свали мембу БДЖ
 от съдружени
 9) В единствен съдебен експеримент
 групи, правителство от мажоритарен
 тип, близък до Ренансото и демагогично
 заяви в своите собствени програми и устава
 10) От НДЗПЧ отидоха няколко съдебни
 съдебници от съдружени и мажоритарен тип
 сестри си
 11) Либералното движение в България, като че
 ли Независимото дружество действително в Заг-
 режката му сазиде, което се правеше и об-
 ществеността му и мажоритарен тип с
 Наймалният ръководство /комитет/
 12) Съдружението или мажоритарен тип
 комитет могат се обединят за мажоритарен
 тип и мажоритарен тип НДЗПЧ бил и че-
 зотарски правителство с особени заслуги
 в местата на голямото право и свобода
 си, че мажоритарен тип и демократичен
 13) НДЗПЧ има свои интереси и задачи
 емиле - много била звеста със своите
 качества и з-во, биде в нег.
 14) Независимото дружество мажоритарен тип
 биде с мажоритарен тип "истина".

Първоначални бележки за програмата и устава на НДЗПЧ

рал и набил! А те, като си свършиха работата, ме изри-
 таха направо на площадката пред зданието.

Като председател на НДЗПЧ отправих след два дни
 протест до Главния прокурор, с копие до Министерство
 на вътрешните работи и Народното събрание във връзка
 с побойте върху някои от нашите активисти, само за-

щото сме били групово във влака, без да имат данни за
 целта на пътуването ни. Използват възникналата шумо-
 тевица около терористи, криминални типове, опити
 за сваляне на властта.

Един приятел ме свърза с Петър Бояджиев, който
 се намираше в Марсилия. Чрез него влязох в контакт с
 главния редактор на българската секция към Би Би Си
 – Димитров. Разказах за предаването вкратце история-
 та на нашето дружество. Той ме пита – какво ще стане
 с него, когато се установи плуралистично, демократич-
 но общество. Отвърнах, че сега терорът и диктатурата
 идват само от една партия. А тогава ще има много. Все-
 ки ще се мъчи да я кара посвоему. Ще стане такава вър-
 тележка, че и най-върлият демократ ще се зачуди къде
 е попаднал. Тогава ние ще играем ролята на балансър,
 регулатор. Ще успокояваме обърканите хора, освобожда-
 ващи се от страха. Разказах му как преди войната, като
 студенти, ни заведоха в английския Парламент. Там Ха-
 ри Полет* и Чърчил така спореха, че чак вратовете им
 се бяха зачервили. Единият казва: „Only Marx?“, други-
 ят – друго. Ето – английската демокрация е от три века,
 но и тя има нужда от такива дружества.

Беше известно в навечерието на новата 1989
 година, че френският президент Франсоа Митеран ще
 посети България. По този повод пристигнаха много чуж-
 ди журналисти. На 10 януари се събрахме конспиратив-
 но в дома на Екатерина Маркова, която сега е в САЩ.
 Имаше и две кореспондентки – от в. „Либерасион“ и в.
 „Льо монд“.** Обменяхме мисли, но все още никак упла-

* Парламентарист от квотата на комунистите.

** Става дума за журналистките Силви Кофман („Монд“) и
 Вероник Соле („Либерасион“), (б. съст., И.Г.).

шено, сприхаво, така да се каже. Задаваха въпроси към всеки, а аз превеждах. На моята реплика, че в България си съществува терорът, едната почна да ме убеждава, че у нас вече имало свобода. Ето, от два часа разговаряме, а никой не ни безпокои. Напомних мисъл на един голям техен държавник: „Нека видим утрото какво ще ни донесе!“ На другия ден аз, Маркова, Петър Манолов, Цеко Цеков, Дим. Томов тръгнахме към Пловдив. В дома на Манолов (той вече беше секретар) ще обменим мисли и ще променим някои неща в програмата. Към Костенец компанията реши, че е по-добре да се прибера в Септември, защото там, където отиваме, са две стайчета – няма къде да седнеш, камо ли да преспеш. Така и направих. А животинките ми – куче, котки, кокошки – чакат огладнели. Изобщо не легнах. Пристигам аз в Пловдив и тъкмо да отворя вратата, където съм се насочил, някой ме сграбчва: „Какво правиш тук?“ Казвам, че имам работа при тоя човек, който е секретар на дружеството ни. „Какво дружество?“ Ами, основахме го миналата година, след няколко дни ще го узаконим. Въмъкват ме в някаква кола и там – бой! Бях целият в кръв – главата ми пукната. Откараха ме в Областното управление – Пловдив. Там – все млади хора. Бият се в гърдите, че са сталинисти – явно, за да ме сплашат. Виждам един генерал, началник следствено управление в София. Пита ме какво правя там. Аз питам него същото. Дошъл с 10 души следователи във връзка с това, което казали по радиото. Нищо не бях чул!

— Арестувани сте!

— А, така ли! – викам. – Щом съм арестуван, обявявам гладна стачка!

— Не, не – отвърща – ти специално не си арестуван. Само ще си поприказваме.

Независимо Дружество
за защита на човешките
права в България
/загранична секция/

Джон Уайтхед
№ 5

Със, 12.12.88г. се съставя протокол на
заграничната секция на Дружеството:

1. Съставително писмо до Р. Рейган
2. "-----" до Дж. Буш
3. Писмо до главен зам. секретар на САЩ. Бил Уайтхед в връзка с
за денунцирането на неспазване
до 19.10.88г. в международните
американски публикации в Бъл
гария. Дружеството, чрез адрес
от ДС за всички 5 членове на
Независимото Дружество оуиде
мичи да участват в оуиде
мичи.
4. Протокол за човешки
права. Писмото бяха 3 човешки
права. Дружеството е свободен и
Беннилове в България, след
хето му от абсурдизма на
Сър, и Дружеството в Б. развине
активна дейност и, ще създаде
каубъ за "Оксиди", масово и преуспя
ство, в които участват не само
интелектуалци с т.е. разширя
от тив за Компартията в Б.

Протокол на Заграничната секция на НДЗПЧ във връзка със съставяне на писмо до пребиваващия в България държавен секретар Джон Уайтхед.

Нейсе, остави ме той. Към 4 часа след обед извика кола, която ме докара до Септември. И така, сутрин към 9 часа дойдат, и вечер ме връщат. Четох в пресата, че Илия Ст. Минев и еди кои си за извършени деяния са арестувани. Аз уж съм задържан, а се прибирам вечер къщи. На 12 януари 1989 г. сутринта Манолов ми съобщава: „Правим гладна стачка!“ Веднага я обявих – в протест срещу задържането на секретаря на дружеството, от когото е иззет заедно с нашата документация и личният му архив.

Както си лежа – хоп! – пристига някакъв големец от ДС. И веднага почва:

— Бай Илия, ти за какъв се мислиш?

Отговарям:

— Ами, за човек, за какво друго!

Не, не съм бил човек. Защо съм обявил тая гладна стачка? Обяснявам:

— Аз, като председател на Независимото дружество за защита правата на човека ...

— Не – казва – ти не си такъв!

— Е, кой е тогава?

Воденичаров бил. Тогава за пръв път му чух името.

Отговорих:

— Може с длан да се поприкриеш от слънцето, но това не значи, че то не си грее навсякъде! Когато и да назначите, хората знаят кой създаде това дружество.

На 14 януари 1989 г. френските журналистки интервюират Тодор Живков. Питат, има ли опозиция в България. Няма. Как да няма, отговарят те. Илия Минев е създал НДЗПЧ. А той съска, давайки да се разбере, че ще се справи с мене.

Бяха минали десетина дни от стачката – още пет пари не давам! Излязъл съм във на слънчице. Идва ня-

ПРОГРАМА
на
НЕЗАВИСИМОТО ДРУЖЕСТВО ЗА ЗАЩИТА ПРАВАТА НА
ЧОВЕКА В БЪЛГАРИЯ

I

Независимото дружество за защита правата на човека в България – се породи на 16.01.1988 г. Ана тази дата чехословашкият студент Ян Палах превърна тялото си във факел в центъра на Прага, за да работи!

За възстановяване честта и достойнството на гражданина.

За единението на всички български граждани в дух на братство.

За окончателното премахване на всеки гнет върху човешкия дух.

За разкрепостяване на човешките способности и съзидателната индивидуална предприемчивост.

За внедряване солидарността, взаимопомощта, добротата и доброжелателността като основни елементи в сградата на човешкото обединение.

За оздравяване на мира и повишаване на неговата качество.

За мирно извеждане на страната към естествен демократичен политически и професионален плурализъм.

За възвърдане на стопанско-собственическото отношение към Земята, средствата за производство и зачитане на чуждия безимен труд.

За очистиране на народния пчелин от лумпенизиращи идейни търтеи, размножили се вертикално и хоризонтално в целия ни народностен живот.

За очистиране на обществения и държавен апарат и средствата за масова информация от проводници на несъстоятелни влияния, както и от механични внедрители на доктрини и теории, чужди на народностната ни психология, или пък са в разрез с интересите на гражданите на България.

За постоянни усилия за възвърдане на доброто име на България пред световната общественост.

За премахване на разединението и с него незаслужените привилегии, раздадени ведро на сервилна, безлична и угодническа прослойка.

За уважение и веротърпимост между различните религиозни обядности, както и постоянни усилия да се възвърне доверието между вяввадите и техните религиозни пастири.

За оздравяване раните, нанесени на етническите и религиозни малцинства.

За да се разкрепости духът на техническата, хуманитарната и художествено-творческа интелигенция, да да даде и тя своя принос както към оздравителния процес, така и да вгради постиженията си в духовната сграда на световната култура.

и взаимност. Между хората от всяка община Независимото дружество за защита правата на човека за в бъдеще ще търси най-добрите от горните хора, които ще останат извън партийните боричкания и пригаждания и ще бъдат като родоци старейшини за нещата около себе си.

Изискванията към тези хора ще са да бъдат неподкупни и непримирими към всички опити за нарушаване на човешките права и свободи.

От горното произтича и изискването всеки член на Дружеството за защита правата на човека в България да остане вън от каквато и да е политическа партия.

По Всеобщата декларация за правата на човека всеки има право да образува или членува в партия, бореца се за реална политическа власт, но това ще е възможно след като бъде огласено писмено, че устремилния се към политическа кариера излиза от състава на Независимото дружество.

И нека да си пожелаем добър път..

25.01.1989 г.
гр. Пловдив

Управително тяло на
Независимото дружество за
защита правата на човека в
България

Секретар:
(Петър Манолов)

Част от окончателната програма на НДЗПЧ, прочетена от секретаря Петър Манолов на 7 февруари 1989 г. по Радио „Дойче Веле“

какъв непознат за мен млад човек с червено яке. Беше към 45-годишен, обикновен такъв, гологлав. Питам го, да не би да е и той от ДС? Представи се: „Румен Воденичаров, ваш колега.“ По асоциация си спомних, че срещам такава фамилия на някакъв партиен функционер, но не знаех още, че става дума за баща му.

Идвам, казва, във ваша защита. Възмутен съм от това, което пишат за вас. Същото правеха някога в СССР. Пита, може ли да излъчат негова статия в тоя дух

7
Декларация на г. Петър Манолов
Секретар на Независимото дружество за защита на Правата
на човека в България - Б

10
Ваша и господин,

Аз се обръщам към вас, извайки от една страна
когато от десетилетия страхът е парализирал
хората. Нейните управници, издирани от народа, го
подпомагат на един античовешки режим искайки да му
наложат като единствено правило своите собствени
поръчи (корупция, гнили, вредни) възмездни
През времето на тези наречени „избори“ които
станаха през юни 1986, властите търбаше да призоват
за първи път те твърде значителен брой от
избираемите се бяха отказали да участват във
фарса който замества народното доживяване.

Една година по-късно младите предводители на
интелигентните и студентите от висшите учебни
заведения в страната манифестираха своето ^{недоволство} несъгласие
в дъбра на университета в София и малко след това
преподавателите провотираха обкръжено срещу
някои методи прилагани към университета.

На 16 януари 1988, ^{години} ~~години~~ от самозвала
на чешки студент в Сан Палак, който освети чрез
както жив факел ноша на побиснабата полова на
Европа, група българи поддръжници на свободата
основа първото ~~дружество~~ ^{независимо} не официално дружество
защита на Правата на човека. През следващия месец
март, в Дома на Киното в София, където току що
проектиран един документален филм, бе създаден
екологическият Комитет в защита на град Русе,
поздравен на едно кафе-програма и издирено
защитване извайки от съседна Румъния.

Ръководството на комунистическия партия
^{разбираше} ~~визия~~ (разбра) непринуденото желание на народните
маси да избягнат утисък в обаятелния живот и
заоставят краи на политическата либералност. Във
българските гражданци се отказваха от всякаква
политическа активност ръководствата от едната
коруптирания партия. Това е причината поради
която властите отказваха ~~в~~ осъществяването
на всякакви групи дори с чисто куманитарни
цели, ~~когато~~ ^{когато} се отнася ~~за~~ например до
~~защита~~ ^{защита} (?) на кръв или за ~~държавни~~ ^{държавни} Кръв, тъй
както те гледат че в скоро време без групи се
превъртат в масови организации на масите
защитаващи ^{искания} уважението на законите и
основните свободи.

Най-скоро изразяваха незадоволство върху независим
дружество за Права на човека и върху екологич-
ския Комитет не пресече желанието за политическа
активност и малко след това ~~в~~ ^{на} ~~Сосри~~ ^{на} се
роди една друга неофициална групировка: Клуб
за защита на Гласността и Перестройката, обезпечил
важни, особено в началото, представителите на
интелектуалната елита.

През януари 1989 бе създадена Българска
Асоциация за защита на Права на човека а после
зелената (екологичната) партия, посветена от
Виенското дружество за приложението на гото-
ворите от Келзинки.

Целта на ~~дружеството~~ ^{дружеството} ~~независимото~~
дружество за Права на човека е да се борят за
превъртането на България в права държава,
когато спазва своята конституция и
закони както и международните задължения, които
е подписала в куманитарната област.

DECLARATION DE M. PIERRE MANOLOF

Secrétaire de la Ligue Indépendante pour la défense
des Droits de l'Homme en Bulgarie

Mesdames, messieurs,

Je m'adresse à vous venant d'un pays où depuis des
décennies, la peur paralyse les hommes. Ses dirigeants, isolés
du peuple, le soumettent à un régime inhumain et semblent
vouloir lui imposer comme règle de vie leurs propres conceptions
corrompues.

Lors des soi-disant "élections" qui ont eu lieu en juin
1986, les autorités ont dû reconnaître, pour la première fois,
qu'un nombre assez important d'électeurs avaient refusé de
participer à la farce qui tient lieu de consultation populaire.

Une année plus tard, de jeunes représentants de l'intel-
ligentsia et des étudiants des hautes écoles du pays ont ma-
nifesté leur mécontentement dans la cour de l'université de
Sofie, et peu après, des professeurs ont protesté ouvertement
contre certaines méthodes appliquées à l'université.

Декларация на поета П. Манолов до международни органи-
зации във връзка с ареста и малтретирането на членове на
НДЗПЧ. Ръкопис и превод на френски език

Случаи на преследвани
Българи и турци в България, членове
на Независимото Дружество за защита
на гражданските права (НДЗП), които
печал имената им да бъдат оповестени:
(Имен от много хора)

1. Йосиф Христошев от с. Климент, Шуменско (бул. Ленин 41), поселил в с. Черни връх, Михайловградско. Връзка може да се установи чрез Димитър Баколов, Михайловград, тел 2-77-32 (кар за охрана Мух.-град-096)
2. Ибрахим Ибрахимов Мустафов, от с. Климент, турцизирено заселил в с. Ботевско, Михайловградско. Връзка чрез сина Димитър Иванов.
3. Цветан Горанов Златичов от Меджа, ул. Георги Каменов 8, вх Б, апарт. 48, тел. 63150, активист, заслужил членство като артист. Връзка чрез ~~Христо~~
4. Ан Амев Семев - отскоро в затвор в Ст. Загора.
5. ~~Омеч Цветов - Михайловград, ? ул. Зеравеч №10. ?~~
6. Исмаил Арноров от с. Грамада
7. Зор Ирина Кичева Петрова - 39 г. в. Бити в III полк милиция - Русе, ясен с мама си (от властта?) от юни 1988, безпартийна. Момби от началото чл XI. Семейств.: в работата заплахи, илвест, заплахи с/у пилвата на сепаратизма и чл, отнемане на документи, общо 45

- милицията. Да съедини за всички уяс-
на със съпруга си.
9. Манета Властелинова, Иванова, ул. Телма в Михайловград, ул. Петър Парчевич 18, 5 етаж, апарт. 9.
026 30 71 00 - Атанас Димитров
Иванова - Ан. Хармилетров АТ а
ТЕЛА 2 04 12 (Беларусия ул. 27)
10. Стефан Петков Петков - турски
от с. Баховица до Ловеч, ул. Ванчо
Петров 10 и мейл му Иванкица, 12.
включен в репресии, като еден
за чужди - в. е чл замомни селски
до загубването на земята. им. от
комунистите през 1957. тел. 557
11. Петър Манолов - поет от Благоев
Терзи поручик вкл. от "Свободни
Елзони" за изолацията в която е
посетавен от властта. Мом да се
израва творбите му.
12. Георги Симеон Симеонов от с. Трапезица,
Трапезица, 37 г. в. безпартийна, 13 г. в.
в затвора и загубил, смя основна
от 10.11.88. Върнат от Австрияската
гражданска полиция на 11.11.88. Чл
интересен власт, след това от
тех върват на дър. комунисти, от
ново арестуван в много години
кара че Велозата декларация му
дава че пана миев в гр. Сибир
Силви Люденов Младенков, рел. 42
11.7.1959 в гр. Сибир, подк. (Бучево) Русе
селс. бл. 122Б, вх Г ЕТ ан 91, тел. 58-4973, ч
бухатрадик. Семейств. чл 51. от военна служба
бавство през гражданска и отказ да служи
военно служба чл. комунистите в България

Чернови на списък на преследвани членове на НДЗПЧ

Факсимилета на писма и печатни материали на международни организации в защита на НДЗПЧ и други неформални организации и членовете им

News from Helsinki Watch

NEWS FROM BULGARIA

January 1989

Table of Contents

Authorities Clamp Down on Unofficial Human Rights Group in Bulgaria	page 1
Independent Discussion Club Formed at Sofia University	page 4
Environmental Committee Disbands After Members are Disciplined	page 5
Cases of Concern	page 5

AUTHORITIES CLAMP DOWN ON UNOFFICIAL HUMAN RIGHTS GROUP IN BULGARIA; NINE MEMBERS ARRESTED IN PLOVDIV ON JANUARY 11

Five days prior to the one-year anniversary of the Society for the Protection of Human Rights in Bulgaria, the unofficial human rights group founded on January 16, 1988 (see "News From Bulgaria," June 1988), the authorities arrested and detained nine Society members who were meeting in Plovdiv. The arrests occurred on January 11, one week before President Mitterrand of France visited Bulgaria for official talks on trade and economic relations, and may have been an attempt, in part, to prevent contact with French journalists, who had already conducted several interviews with Society members, and to discourage Mitterrand from meeting with the human rights activists.

Seven members were arrested as they were meeting in the Plovdiv home of Petur Manolov, a poet and recently-elected secretary of the Society. At 1:30 p.m., State Security agents entered Manolov's home and detained the following people (in addition to Manolov): Blagoy Topouzliev, a priest in Plovdiv; Dimitar Tomov, an artist from Mihailovgrad; Yussouf Husseinov, one of several ethnic Turks who belong to the Society; Tsvetan Zlatanov from Mezera; Stephan Vulkov from Asenovgrad; and Mr. Lavdjiev (first name unknown).

State Security agents searched Manolov's home and confiscated archives of the Society, his personal and literary diaries, manuscripts and a typewriter. The search may have been motivated not only by Manolov's participation in the Society, but also by a petition Manolov addressed to the Bulgarian National Assembly in October 1987 seeking permission to publish

36 West 44th Street
New York, N.Y. 10036
HELSINKI WATCH

an independent literary magazine every other month, a request that was never answered. Although Manolov's poems were published in the early 1980s, his more recent manuscripts have been rejected by the state publishing house on ideological grounds.

Two other members, who were apparently planning to attend the Society meeting, were also arrested and detained in Plovdiv on January 11: Iliya Stoyanov Minev, the 71-year-old chairman of the Society; and Grigor Simov Bozhilov, one of seven individuals who signed an open letter to the Helsinki Review Conference in 1987 which denounced human rights violations in Bulgaria.

All of those arrested were released on January 14, but at least three -- Minev, Bozhilov and Tomov -- were immediately placed under house arrest.

The seriousness with which the government appears to be treating all nine cases is demonstrated by a statement read on Sofia Television on January 12 and published in the Party daily, *Abotnichesko Delo*, on January 13. The text states that the Ministry of Internal Affairs is investigating those arrested in Plovdiv on charges of "consciously participating in spreading false rumors intended to create mistrust towards the government and its activities." Such charges could be brought under Article 108 of the Bulgarian Penal Code ("anti-state agitation and propaganda"), and would be punishable by up to five years of imprisonment.

Petur Manolov has already been informed that he will be charged under Article 273 of the Penal Code ("consciously spreading false allegations against the government"), which carries a penalty of up to two years' imprisonment. Manolov could also be charged under Article 108.

On January 11, Manolov began a hunger strike to protest his arrest and seek the return of the items confiscated in his home. He intends to continue the hunger strike until his demands are met. On January 15, Manolov's wife began a hunger strike in solidarity with her husband. On January 16, 6 members of the Society began a one-week hunger strike in support of Manolov.

While the Plovdiv arrests appear to be the most severe action taken against Society members to date, the arrests are only one of a series of actions directed against Society members in recent months in an apparent effort to crush the one-year-old human rights group. Eduard Genov, a founding member of the Society who was forced to leave Bulgaria in October 1988 and who is now one of its representatives in the United States, offered the following explanation for the arrests: "I think that the regime had no other way because more people in Bulgaria want to join the Society and other independent organizations. There will be more independent movements shortly."

Society membership has in fact increased since last January, from some 27 individuals to over 100. In January, and again in November, the Society asked to be registered by the government, but has yet to receive a response. Official recognition seems unlikely, however, in light of continued harassment and persecution of members.

„Хелзинки уоч“

PETITION

January 26, 1989

To:
 Todor Zhivkov
 President of the Bulgarian State Council
 Sofia, Bulgaria

We, the undersigned, participants in the conference entitled "Soviet Union Update", organized by the Research Center for Religion and Human Rights in Closed Societies, appeal to you to cease the pressure against and the persecution of organizations and members of organizations dedicated to Human Rights and Glasnost in Bulgaria.

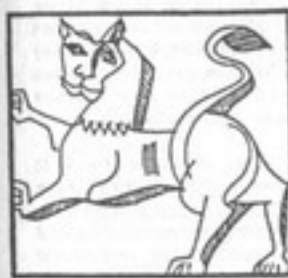
Such a step would be in accordance with the East-West Agreement on the Protection of Human Rights, concluded in Vienna in January 1989 with the participation of the Bulgarian government.

The Agreement clearly states that the participants "expressed their determination to guarantee the effective exercise of human rights and fundamental freedoms, all of which derive from the inherent dignity of the human person and are essential for his free development."

The World Community stands firmly behind this promise.

NAME	ADDRESS
Fr. Michael A. HECKSON	Chapel St. S. Union Oak. Ct. 340E 71 st NYC
William Henry	Box 149 NYC/10163
Arthur A. Dixon	1580 Mass. Ave., Lexington, MA 02172
Will Thayer	6 Rivington Ridge, Prospect Heights
Victor Shuld	1680 Grand, Borne NY 10453
EMAN BOUMBA	309-3 rd St, SE, Washington DC 20003
IMADINE	1111 UNIVERSITY BLVD. W., # 205, SILVER SPRING
Gene Dutek	43-38 Colden St Flushing NY 11355
Aysha Septimirova	303-99 th St. Brooklyn, N.Y. 11209
DAIVA IZOLIKAS, LIC.	551 Highland Blvd Brooklyn, NY
Fr. Peter Darius	351 Highland Blvd. Brooklyn, NY 11207
Gene Sosun	19 Cushman Rd White Plains NY 10606
James A. Mulholland	150 Vermeux Lane Hilldale NJ 07642
Elizabeth Ryan	234 Reservoir Rd. Chestnut Hill MA 02157
Lawrence T. Cohen	265 Riverside Dr, NY 10025
Jeffrey Roy	Southern Loop RR4 S. Salem NY 10590

Петиция до Тодор Живков от участниците в конференцията „Soviet Union Update“ с част от събраните подписи

Free Bulgarian Center NEWSLETTER

No. 1

January 1989

The Free Bulgarian Center (F.B.C.) is an independent association whose membership is open to all Bulgarians, regardless of their citizenship or political affiliation. Its members firmly believe that Bulgaria is ruled today by an imposed totalitarian one-party Communist government, contrary to the fundamental democratic principles of self-determination and national sovereignty.

The F.B.C. offers to the World public opinion a responsible voice on Bulgarian domestic and international affairs, as well as analyses on social and cultural developments in the country.

The F.B.C.'s activities aim at a greater public awareness and understanding of the geostrategic importance of Bulgaria in the Balkans in connection with the expansionist efforts of the Soviet Union. The Center seeks international support for the struggle of the Bulgarian nation for freedom, self-determination, and independence.

The F.B.C. defends the Bulgarian truth — cultural and political — against the distortions launched by the present rulers of Bulgaria in carrying out their assignment to serve the interest of the U.S.S.R. One of its goals is the preservation of still-existing personal testimonies and the providing of objective information on events which cannot be discussed freely in Bulgaria. For this purpose, the F.B.C. publishes since 1961 the BULGARIAN REVIEW, as well as historical and political books and monographs, and assists Bulgarian authors of scholarly and literary works.

The F.B.C. is trying to make known to the free international community the true Bulgarian cause and the permanent national values in spirit rising above time and unaltered by personal and political strife. Thus it hopes to build a bridge between the eternal Bulgaria and today's world, in which the country is not freely represented.

FREE BULGARIAN CENTER
 5540 N. Ocean Drive - 9B
 Singer Island, Florida 33404 U.S.A.

Arrests Of Bulgarian Human Rights Activists

On January 12, 1989, the Bulgarian Television made the following announcement: "On 11th of January, organs of the Ministry of Interior, with the approval of the Prosecutor's office, arrested in the town of Plovdiv a group of persons, among them: Iliya Stoyanov Minev, Grigor Simov Bozhikov, Dimitar Tomov Yordanov, Blagov Yassilev Topozhliev, and others. Most of them have been sentenced in the past for different criminal acts. The investigative authorities are taking the necessary steps to clarify the facts and conditions which incriminate them for criminal actions of a general character, finding expression in complicity in the deliberate dissemination of false claims in order to evoke distrust in the government and its activities. After the interrogation, the material will be put at the disposal of the Prosecutor's office."*

Thus, the communist authorities signal a general clamp-down on all dissident activities in Bulgaria, after a year marked by the emergence of independent associations, challenging the official policies, and by a considerable intensification of human rights activities. At least 3 such groups declared themselves publicly, attracting attention abroad and causing concern and embarrassment in government circles. The authorities, torn between their stubborn resistance to any changes in their police-state methods, and the growing popular appeal of the new openness in other communist societies, reacted at first by taking less severe measures.

Apart from the increasingly defiant and courageous attitude of many individual intellectuals and journalists, already observed during the last few years, the open dissent has manifested itself in a more organized manner through: the Association for the Defense of Human Rights in Bulgaria, the Committee for the Protection of the Environment, and the Club for Support of Perestroika and Glasnost in Bulgaria.

* On January 14, the arrested in this group were released, with the exception of Lyubomir Sobatzhiev, the founder of a new independent group, "Oborishte." Petar Manolov was served with official notification that he will be prosecuted, while Iliya Minev, Grigor Bozhikov, and Dimitar Tomov were put under house arrest.

Independent Association for the Defense of Human Rights was established in Bulgaria on 16 January 1988 by a group of Bulgarian citizens who supported an appeal sent in January 1987 by seven dissidents to the Helsinki follow-up conference in Vienna. The official protocol for the creation of the Association was signed by four individuals: **Iliya S. Minev** (president), **Tzanko K. Tzakov** (secretary), **Edvard Ghenov**, and **Minka Staneva**.

The organization has stated that its aim is to help the government in its efforts to improve human rights conditions in Bulgaria, and that membership is open to all Bulgarian citizens. It immediately requested to be registered by the authorities on the basis of Article 52, paragraph 1, of the Bulgarian Constitution, which states that "citizens may form organizations for political, professional, cultural, artistic, scientific, religious, sports and other non-economic purposes." No official response was received from the government.

In January, 1988, the Association's secretary **Tzanko Tzakov** sent an open letter to human rights organizations in the West, containing detailed information on human rights abuses in Bulgaria, and relating his own experiences as a political prisoner. A news release, published by *Helsinki Watch*, New York, in June 1988, alerted the Western public opinion about these abuses.

The Association's membership and activities increased rapidly in spite of the harassment by the authorities. In May, **Bozhidar E. Stanev**, a founding member of the group, who after persistent efforts was permitted to leave the country and emigrate with his family to the United States, gave interviews to *Radio Free Europe's* New York studio. In June, RFE's New York correspondent, **Konstantin Mischev**, was able to conduct a series of long, uninterrupted telephone interviews with **Tzanko Tzakov**, who spoke from Bulgaria. During the following months, several telephone interviews with **Tzakov**, **Minev**, **Tomov**, and other members of the Association, residing in Bulgaria, were obtained by representatives of *Radio Free Europe*, *RBC*, and *Radio Deutsche Welle*, and many of them were broadcast to Bulgaria.

All of them state emphatically their desire to act in the framework of the Bulgarian Constitution and their aversion to violence and subversive actions. They repeated their determination to monitor the observance of the human rights portion of the Helsinki agreements, signed by Bulgaria, by collecting information on individual cases involving human rights violations. The interviews confirm again the Association's declared objectives, among them improving the domestic human rights situation, liberalizing travel regulations, and abrogating clauses in the Penal Code, which make it illegal for Bulgarian citizens to indulge in "propaganda and activity against the Bulgarian socialist system", to spread information that weakens the authority of the Communist party, or engage in acts deemed injurious to other communist states.

The Association claims that it knows of about 140 political prisoners in Bulgaria.

* After **Edvard Ghenov** and **Tzanko Tzakov** were forced to leave, and permission to depart Bulgaria was suddenly granted to a few protesters, to whom passports had been repeatedly refused (such as the family of **Bozhidar** and **Minka Stanev**, **Dr. Svatovski** and **Mr. Kutrovski**), a new tactic could be detected in the regime's dealing with the dissident problem. Rather than suppress brutally any dissent, as in the past, and incur international protest in the more publicized cases, the authorities seem to have chosen, in some cases, the solution of getting rid of troublesome subjects.

Government reaction.

The authorities took punitive action against several of the signatories to the 1987 appeal and the founders of the Association for the Defense of Human Rights. The measures, although lacking some of the ferocity for which the Bulgarian communist police has been infamous since 1944, were still absolutely inadmissible by any international standards of human dignity and rights.

The 72-year-old president, **Iliya Minev**, who spent 27 years in prisons and camps after the communist takeover, was placed in internal exile in the town of **Septemvri**. **Grigor Bozhilov**, 41, another founding member, who had been imprisoned on several occasions for attempting to leave Bulgaria illegally, was interned in **Kaynardzha**, near the Rumanian border. **Edvard Ghenov**, 42, machine operator and the son of the former Rector of the Building Technology Institute, was sent into internal exile in **Mihalkovo**, near **Smolyan**. (He was expelled from the university in 1968 and imprisoned for 10 years, after distributing leaflets protesting the invasion of Czechoslovakia). Later, **Ghenov** was expelled from the country, although he had never applied for an exit visa. On October 18, **Ghenov**, his wife and two children were escorted by the police to the Sofia train station and placed on a train to Vienna.* Thus, he was prevented from meeting with the visiting American Deputy Secretary of State, **John Whitehead**, who was scheduled to see five other human activists in Sofia on October 19. The five — **Dimitar Tomov**, **Katia Markova**, **Pavel Stefanov**, **Christo Svatovski**, and **Tzanko Tzakov** — were detained before the meeting, and released only after Mr. Whitehead left Bulgaria.

Statement of John C. Whitehead, Deputy Secretary of State, issued in Brussels, on October 20, 1988:

"When I was in Sofia, several human rights activists asked to meet with me. I agreed to do so at the Ambassador's residence, on Wednesday, October 19, but the five people who were scheduled to appear failed to arrive at the meeting. I have asked Ambassador Polansky to try to find out why they did not appear. He reports that he has so far been unable to locate them.

"This morning, another Bulgarian human rights activist, **Edvard Ghenov**, contacted and met in Vienna with our ambassador to the CSCE conference, **Warren Zimmerman**, and said that he had been expelled yesterday from Bulgaria, and that a friend of his **Dimitar Tomov**, had been prevented from meeting with me by the Bulgarian authorities.

"If these allegations are true, this would be disturbing, as I said in Sofia yesterday at my departure press conference. I made very clear in all my meetings that human rights are very important to Americans. We want to see them protected to the fullest extent."

Новини на Свободния български център – Флорида

PEN American Center

994 Broadway, New York, New York 10012
(212) 664-1860/Cables: Admstrpen New York

February 3, 1989

His Excellency

Todor Zhivkov

President of the State Council and Secretary General of the Central Committee of the Communist Party of Bulgaria

People's Republic of Bulgaria

Chairman Zhivkov:

As writers and members of the Freedom-to-Write Committee of PEN American Center, we express our deep concern for the plight of our colleague, poet **Petar Manolov** of Plovdiv. In violation of his internationally recognized right to freedom of expression, **Manolov** was arrested on January 11 and all of his work, representing 30 years of creative endeavors and many other personal documents, was confiscated.

In protest against this action, Mr. **Manolov** is conducting a hunger strike, now 23 days old, which he intends to continue until his creative archives are returned. We support the appeals made by the Bulgarian intellectual community on behalf of our colleague, and respectfully urge you to act with haste to ensure that Mr. **Manolov's** work is returned intact so that he may call an end to his hunger strike.

Silencing this poet, whose works have been well-received by the people of Bulgaria, would be a tragic mistake and a great loss to Bulgarian arts and letters.

Respectfully,

Allen Ginsberg

Norman Mailer

William Styron

Kurt Vonnegut

Admission/Priseion in White
Poet Address

Executive Director
Baron Karmaly

PEN American Center is a non-profit corporation,
is an affiliate of International PEN, an association of writers
— poets, playwrights, dramatists, novelists —
with branches in Europe, Asia, Africa,
Australia and the Americas

по „Свободна Европа“. Викам – аз съм в гладна стачка. Той се интересува къде живее в Пловдив секретарят. Обяснявам, че домът е еди-къде си, върху една скала. На другия ден излъчиха материала. В тоя смисъл, човекът бе почтен. След два-три дни носи втора статия. Но ми предава и поздрав от Константин Теллалов, който оглавяваше комитета на Тодор Живков, създаден половин година след нашето дружество. Казах му, че не искам да чувам това име. Минава време, вече ми носи и писмо от него – Теллалов ми дава съвети! Този път се намеси и жената: „Воденичаров, вече прекалявате!“ Ние иначе го уважавахме – беше старши научен сътрудник. Смятахме, че по този начин ще се свържем с интелектуалните среди. По същата причина взехме за секретар Петър Манолов – за връзка с поети и писатели. Получи се точно обратното. Защо и кой е виновен – не мога да твърдя. Но да ми носят писма от човек на Тодор Живков, не намирам за редно.

Статия на в. „Ди велт“ (превод на английски език) в защита на НДЗПЧ

Bulgaria Cracks Down on Rights Group

HAMBURG, West Germany, Jan. 1 — At the end of the year the Bulgarian authorities reacted with harsh police measures against the attempt of an independent Bulgarian Human Rights Society to hold a general meeting. In the town of Ikhhtiman, uniformed police and plainclothes agents of the state security service took forcible action against approximately 70 people who gathered on Christmas Day.

Society Chairman Elija Minev, 70, was escorted by two policemen by train to his place of residence in Septemvri and kept there. The other people who had been arrested were released by the police only after several hours of interrogations.

Nevertheless, eight hours later the Human Rights Society was able to hold its meeting in another place; two-thirds of its members were present, and Minev was confined in his office, with others elected to related offices.

The independent Bulgarian Human Rights Society was founded in January 1988 and has meanwhile acquired more than 200 members — among them many people who have been persecuted for their political convictions in the past, such as historian Eduard Genov, who was sentenced to 40 months in prison in 1968 for distributing handwritten flyers against the occupation of the Czechoslovak Socialist Republic.

According to its program, the society's goal is to support the Bulgarian government in observing the Helsinki Act and other documents on human rights which it has signed.

In a petition to the Parliament in Sofia, the society has called for the abolition of several sections of the Bulgarian Penal Code, which are described as "remnants of Stalinism" and as instruments for the political persecution of those who think differently.

When U.S. Deputy Secretary of State John Whitehead visited Sofia in October 1988, he wanted to receive leading members of the society, so state security promptly expelled historian Genov and his family to Vienna.

Painter Dimitar Tomov was summoned by a high-ranking officer of state security and advised "in a friendly way" — which he said was a mixture of persuasion and murder threats — to either dissociate himself from the Human Rights Society or to apply for an exit visa to the West — or, as a third possibility, to remain in the society and write reports for the state security service for pay.

Вече беше минал и януари. Едуард Генов отправя по някоя от чуждите станции апел до мен: „Бай Илия, спри гладната стачка. Ние имаме нужда от теб! Направи го в името на твоята рожба – НДЗПЧ!“ И много други хора, включително и дипломати, ми даваха същите съвети.

На 15 февруари 1989 г. ме посети журналистът Комфорти. Като разбрах какъв е, исках да го отпратя. Имал съм много неприятни спомени от подобни интервюта. Обикновено така изопачено се представяха мои думи, че ставаше голямо разминаване с истината. Например една репортерка от Радио Пловдив бе направила такъв монтаж на проведения разговор, че единственото мое нередактирано изречение беше, че аз мечтая да умра в килиите на ДС като жертва на комунистическия режим.

Той обаче ме успокои, че бил вече пенсионер, но понякога работел за „София прес“. Идва по собствена инициатива, дори магнетофончето му си е лично негово. Ще запише честно интервюто, няма да допусне да го касстрират. Ако в „София прес“ не го одобрят, щял да си вземе обратно касетата. Чак накрая разбрах, че бил еврейин. Прекарал известно време в Израел и се върнал в България, където е роден.

Първият му въпрос беше, какво е отношението ми към евреите. Запознах го с моята теза за Космическия разум, която започнах да разработвам в края на следването ми. Това е Висшата сила, която стои над астрофизика, математика, над химията, историята, философията и социологията. Тя е недосегаема. Духът ли е първи-

⇒

Писмо на Едуард Генов до председателя на НДЗПЧ с молба да прекрати гладната стачка в интерес на общото дело

От името на НДЗПЧ, както и от много обществени организации и частни лица в Европа и Америка съм уболаномощен да отбавя към председателя на дружеството Имя Милев следните думи:

До Председателя на НДЗПЧ
Имя Милев гр. Сейтември

Уважаем г-н Председателю

Скрити сепаратизми и скрити брнателни, завършва 55 дни на мъжествената вн борба в защита на елементарното човешко право на чест и достойнство. Присвадявателски се към ваши възмущение и справедливо некане, вн моими да отбърнете вниманието на следното:

Гладната стачка е форма на борба с/у бротивник, който също има чест и достойнство. Тя е морален удар с/у този, който ~~прива~~ е ослепял понататък морал и съвест.

Вамето мъжествено държане и небоязливост показват още веднъж за чедна свет истинския ми на вестите в България.

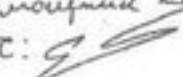
Вие победихахте чедта си. Само чест и необятен сабик, само истински борец и идеалист може да приважава такава творчест.

Преклонението гхава пред многогодишния вн борба и път и настояния вн бодви, вн моими, да се скхраним, за да можете все така чедно да рско ладите своята рождя - НДЗПЧ.

Вай Имя, зората се видяда-остани с нас да изгрева!

6 III 89

Сам Франциско

Уболаномощен на
НДЗПЧ:

F. Наре чакр.
4613 Skibow
Township am. Building

чен или материята, в случая не е важно. Използвам този термин, за да примиря два вечно враждуващи лагера – идеалисти и материалисти.

Да приемем, казвам, че на планетата има 150 народа. Всеки от тях има различен поглед върху света около нас. И колкото повече са нюансите в този процес, толкова повече се обогатява Разумът по отношение на човешкото развитие, по-точно става и собственото му отношение към хората. Ако се посегне към физическо или духовното изстребване на някой народ, това е опит да се оцети знанието на Висшата сила, за което тя ще отмъсти. В качеството си на председател на НДЗПЧ аз смятам, че извън конкретната степен на социологическото си развитие, всички народи са равни. Аз уважавам традициите, нравите, обичаите на отделните етноси. Не съм привърженик на расизма, но и на Тодор Живков – също. Не слушайте, казвам, неговия слуга Теллалов, който се опита да ме злепостави пред света. Нашето движение не се интересува дали си турчин, грък, арменец, евреин и пр., а дали имаш човешки образ. При подаване на молба за членство, трябва само да потвърдиш, че не си съден за криминални истории и не си се занимавал с терористични действия.

Второто питане засяга въпроса, дали не съм прекалено черноглед по отношение на извършващото се у нас преустройство. Макар изтощен от глада, аз все още следях вестниците. Казах му мнението на един известен икономист комунист от страниците на „Поглед“. Той смяташе, че колкото по-рано министърът на финансите признае, че съществува висока инфлация, толкова по-рано ще могат да се вземат мерки срещу нея. Имаше и малко хумор – говорят, че сме изнесли 20 000 компютри за Япония. Оказало се, че става дума за 20 000 буркана с компот и тях ги върнали, понеже били вкиснали.

Питам го: къде да открия това преустройство? По времето на Турската империя България е била нейна провинция (дори и Египет). Но тогава сме изнасяли жито за северните страни, задоволявайки и собствените си нужди. Знаете ли, питам го, че взехме заем 250 милиона лири стерлинги през 1988 г., за да внесем от Англия хиляди тонове зърно? От същата Англия, която по време на царете се изхранваше от Русия! Сега нито руснаците, нито ние можем сами да си осигуряваме хляба, дори картофите внасяме от Полша.

Така и не излезе този материал – в „София прес“ не го одобрили. Но еврейният излезе честен, добър човек.

На 60-ия ден от гладната стачка звъни генерал Кръстев: „При мен е Главният прокурор. Разискваме вашия въпрос. Утре ще пристигне писмото, което искате!“ След два пристига това пусто писмо, което вече цял Септември чака. Вътре пише, че не всички изнесени от мен данни отговаряли на истината и принципно не можело да се съгласят с мен. Органите на МВР действали законосъобразно. Значи – пак сам съм влязъл в Областното управление и съм се самонабил! Но за мен не беше важен текстът, а получаването на официалното писмо. То беше своего рода документално признаване на НДЗПЧ. Оплакването беше колективно, от името на Дружеството. Длъжни са да ми отговорят в двумесечен срок. Бях го казал на Катя Кралимаркова. Снаха ми, синът, а и Воденичаров ходили до главния прокурор, до министъра на вътрешните работи да искат спазване на закона. На моите хора някакъв началник се троснал: „Да мре!“

След 62-ия ден гладна стачка вече бях станал кожа и кости. Имаше зли езици, които твърдяха, че съм се хранил. Но идваха лекарски екипи от доценти, професори по вътрешни болести, психолози, невролози. Идва

FONDATION DU FUTUR

139, avenue de Villiers - 75017 PARIS - Tél.: 43.80.26.50

LA LIBERTÉ DE L'ESPRIT ET LA CONDITION HUMAINE EN EUROPE

Vendredi 2 juin 1989 à l'Assemblée Nationale

Les Débats seront animés par Dominique BROMBERGER,
Rédacteur en chef du Service Politique Étrangère, TFI

15 h.	Jacques BAUMEL, <i>Président de la Fondation du Futur</i>	Allocation d'ouverture
15 h.15	Karl SCHWARZENBERG, <i>Président de la Fédération Internationale - Helsinki - pour les Droits de l'Homme</i>	La Fédération internationale Helsinki pour les Droits de l'Homme
15 h.30	Pierre HASSNER, <i>Directeur de Recherche à la Fondation Nationale des Sciences politiques, Professeur à l'IEP</i>	Les nouvelles conditions du dialogue Est-Ouest

LA QUESTION RELIGIEUSE

15 h.45	Père ARMOGATHE, <i>Maître de conférences à l'École Pratique des Hautes Études</i>	Le concile et la liberté religieuse
16 h.	Janice BROUN, (Grande Bretagne)	Les persécutions religieuses en Europe de l'Est

TÉMOIGNAGES * ET DÉBAT

✓ 16 h.30	Père Blagoi TOPULZIEV, (Bulgarie), Michael BOURDEAU, (Directeur Keston College, Grande-Bretagne)	

URSS ET DROITS DE L'HOMME

17 h.	Hélène CARRÈRE d'ENCAUSSE, <i>Ecrivain, Professeur à l'Institut d'Études Politiques</i>	L'URSS de Gorbatchev

TÉMOIGNAGES * ET DÉBAT

17 h.20	Lev TIMOFEYEV, <i>Président du Club Glasnost URSS</i> Youri ORLOV, <i>Président d'honneur de la Fédération internationale - Helsinki - pour les Droits de l'Homme</i>	
17 h.45	Alain TOURAINE, <i>Directeur d'Études à l'École des Hautes Études en Sciences Sociales</i>	La fin de la société communiste
18 h.	Jacques RUPNIK, <i>Maître de Recherche à la Fondation Nationale des Sciences Politiques</i>	Les chances de la transition vers la démocratie en Europe de l'Est

TÉMOIGNAGES * ET DÉBAT

18 h.45	Marek HALTER, <i>Ecrivain</i>	Allocation de clôture

Българското участие на колоквиума „Свобода на духа и човешките права в Европа“, организиран на 2 и 3 юни 1989 г. в Париж от „Фондация на бъдещето“

Samedi 3 juin 1989 à l'Assemblée Nationale

9 h.45 Jacques BAUMEL Allocation d'ouverture

INDIVIDU ET POUVOIR

10 h Bâtonnier PETTITI, La protection internationale de l'individu
Juge à la Cour Européenne des Droits de l'Homme contre les pouvoirs

10 h.15 Peter LEUPRECHT, Le Conseil de l'Europe et
Directeur des Droits de l'Homme au Conseil de l'Europe les droits de l'homme

10 h.30 Joseph ROVAN, L'auto-détermination des peuples de l'Europe de l'Est
Professeur Émérite à la Sorbonne,
Secrétaire Général du Comité français - Helsinki - de la Fédération internationale
des Droits de l'Homme

10 h.50 Guillaume PARMENTIER, Les effets de la Conférence de Vienne
Directeur de la Commission des Affaires Civiles
à l'Assemblée de l'Atlantique Nord

TÉMOIGNAGES * ET DÉBAT

Adriadna CORNÉA-COMBES,
Michnea BERINDEI,
Chercheur historien à l'École Pratique des Hautes Études en Sciences Sociales,
Vice Président de la Ligue pour la Défense des Droits de l'Homme en Roumanie
Dimitri RUPEL,
Directeur de "Nova Renjia" (Yougoslavie)
Peter MANOLOV,
Secrétaire de la Société pour la Protection des Droits de l'Homme (Bulgarie)

11 h.30 Ambassadeur Morris B. ABRAM,
Representative to the European Office of the United Nations
and other International Organizations (Geneva)

LES MINORITÉS NATIONALES

11 h.45 Alexandre SMOLAR, Les contradictions du processus de libéralisation
Chercheur au CNRS

TÉMOIGNAGES * ET DÉBAT

Blaga DIMITROVA, Koprinka TCHERVENKOVA, Rudolf RIZMAN,
Peteris ELFERTS, etc...

12 h.45 François FEJTÓ, Le droit des minorités dans le cadre des droits de l'homme
Historien

13 h DÉJEUNER (Pour les orateurs et personnes ayant réservé) La question chinoise
Avec Jacques BROUELLE,
Journaliste à Valeurs Actuelles

и Константин Тренчев. Защо не потвърдиха тези слухове? Защото от разстояние миришех на ацетон, но не тоя, нормалния след дълго гладуване. Вече беше се пропилил и в плътта ми! Отслабнах 38 килограма. Не можех да спра! По обиколни пътища уведомих за това и Едуард. Моят глад беше предизвикателство както към управляващите, така и към обикновения милиционер, към прокурори и партийни секретари. Иначе народът би казал: „Щом бай Илия Минев не издържа, какво остава за нас!“ А той не заслужава да го превръщат в стадо прасета, които се интересуват само да е пълен стомахът им.

Понякога жена ми, тя ще си признае, като виждаше, че умирам, иска да ми даде малко мляко или нещо друго. А аз ѝ викам: „Не ме провокирай, защото иначе пропадам като мошеник!“ Аз цял живот съм се борил за правда – и накрая да се ореза! Бива ли такива работи! Нали за мошеник никой няма да се застъпи и после е мъртъв за света!

От 17 март прекратявам гладната стачка. Почвам сокове, кашички, лекарски предписания – жената беше подготвена отдавна. След 24 часа взех да помръдвам. Домъчня ми за кокошките, кученцето – имаше си две малки. Падна, пълзя – държа да се движа! Пристига Петър Манолов с жена си, Дим. Томов и някои други. Стреснаха се като ме видяха. Не бяха вярвали, че ще получа писмо. Така мислеха и дипломатите, които ме посещаваха.

Продължих със сокове, пилешки супи. След 10 дена станах кукуряк. Викат ме в Районното управление – Септември. С кола ме взеха. Отсреща – окръжният партиен секретар, беше след това посланик в Букурещ. Изважда четири листа, написани на пишеща машина:

— Чети!

— Нямам обичай да чета или подписвам протоколи от разпит – викам. – Можете да се уверите в това, ако погледнете досието ми.

Ама пишело, че при мен идвали турци.

— Идвали са, спали са. Онеправдани хора! Отнехте им имената и идват при мен като председател на НДЗПЧ.

— Да, но и пари са ти давали!

Отвърщам:

— Казвам се Илия Минев! Знае се, че той не би взел и стотинка!

Написал го бил М. Казвам:

— Това са провокации. Не може той да е толкова нечестен!

Но когато в един момент за малко останах сам, хвърлих поглед. Беше неговият подпис! Разбра се после защо. Иначе отричам да го е направил. И утре да ме питат, пак няма да призная такова нещо.

След няколко дни идва отец Димитър Амбарев. Знаех дядо му – някога голям търговец, а с баща му учехме по едно и също време. Дотогава него не го познавах. Петър Манолов го назначил за генерален пълномощник. От уважение – приемам го за такъв. Научавам, че Манолов заминал за Западна Германия и оттам – за Франция. Беше се заговорило, че ще има фондация „Бъдеще“ успоредно с Организацията по правата на човека. Щели да заседават във френския Парламент – долу, където има специални инсталации и много удобни аудитории, 33 делегации. Петър Младенов, Блага Димитрова, Петко Симеонов, Петър Берон, Каракачанов и още 5–6 души заминали с правителствен самолет. Сега нашият печат много лъже, понякога само датата е вярна, но бях склонен да вярвам. Франсоа Митеран щял да

посрещне и Уини Мандела. А бях чул, че тя на излизане от свиждане със съпруга си викала: „С кръв ще отмъщаваме!“ Боже мой, боже мой! Канят жена, която открито призовава към терор, а Илия Минев, който от 5 десетилетия се бори за правата на човека, го смятат за престъпник! Казвам го открито – прекръстих се! Ако са само слухове – моите уважения!

На 16 юни в дома на Амбарев предложих да се снеме секретарството от П. Манолов, защото уставът го задължава след оставането му в чужбина сам да стори това. Скоро след това слушам предаване на „Свободна Европа“ с Румяна Узунова. Иска мнението на Манолов за Юри Бахнев. Отговаря: „Много добро!“ Бил честен човек, с голяма култура. А той – довчерашен дипломат, минал през чекистките школи.*

---

* На колóквиума „Свобода на духа и човешките права в Европа“, организиран на 2 и 3 юни 1989 г. в Париж от „Фондация на бъдещето“ с президент Жан Бьонел, на който присъстват Карл фон Шварценберг – президент на „Хелзинкски наблюдател“, Юрий Орлов – почетен неин председател, Лев Тимофеев – председател на съветския клуб „Гласност“, както и отец Бл. Топузлиев, П. Манолов, Блага Димитрова и Петко Симеонов, същият Бахнев (като представител на комитета на Теллалов) се самоизтъква: „Наша заслуга е решението за свободно пътуване!“ Все пак признава, че досега са успели да защитят едва 10% от клиентите си. Опитвали се да бъде преработен чл. 108 от Конституцията.

С историята на Независимото дружество за защита правата на човека се свързва и името на Румен Воденичаров. Мнението ми за него още отначало беше твърде противоречиво. На 8 март 1988 г. той ми носи писмо от Мариана Златева, с което тя ме уведомява, че след 4 дни при нея се свиква конференция на Независимото дружество.* Викам му: „Аз съм на умирање. Едва говоря. Днес е 8 март, а идваш да ми предадеш за събрание след 4 дни. Не можахте ли да помислите за тези неща, когато още имах сили, а не когато приближават два месеца от гладната ми стачка? А ти дори не си член на Дружеството. Защо трябва да си там? На първо място е присъствието на председателя, ръководството, членовете. След това симпатизантите са добре дошли. Аз досега не

* Според данни на архива на МВР още на 18 януари 1989 г. там се е планирала среща за евентуално обединение на Клуба за гласност, „неутрализиращия“ Комитет за екологична защита на град Русе и НДЗПЧ. МВР подема многопосочно активни мероприятия за осуетяване на сбирката: чрез агентите си „Николов“, „Соколов“, „Продан“ и пр., чрез възбуждане на следствени действия на същата дата за някои евентуални участници, чрез разколебаване на други.

Срещата, за която вероятно става дума, е осъществена на 24 март 1989 г. Присъствали са Ева Калчева, Константин Георгиев, Пламен Иванов, Христо Гамджалиев и новоприетата Магдалена Георгиева. Въпреки че бил очакван Р. Воденичаров, той не пристигнал (вж. „План за провеждане на неотложни мероприятия за осуетяване опит за обединяване на три незаконно съществуващи структури“. МВР – ШУ на ДС, рег. № 924, 18. януари 1989, както и Бюлетин № 6 относно обстановката по линията на независимите структури. МВР – ШУ на ДС, рег. № 5300, 29 март 1989 г.

съм чул да изявиш желание за членство. Иначе не отричам това, което си направил лично за мен. И после – толкова ли сме малко борците за човешките права в България, та да се завираме в някакъв апартамент!“ Остана сконфузен, нищо не отговори.

Тази Златева е била в Белене, разправяли са ми. Пазех се от нея, без да я познавам отпреди. Пратих аз мой човек на „Сава Огнянов“ 1, за да провери как точно стоят нещата. Тя му каза, че срещата не била за цялото дружество, а за членове и симпатизанти от София – десетина човека.

А Румен продължава да твърди, че е национално събиране. Когато трябвало да се проведе, пристигнали коли на МВР. Той попитал – за него ли са дошли. Отговорили му „не“, но събирали другите. Лично ми го е разправял: „Останахме аз и Мариана. Предложих ѝ един път аз да съм докладчик, тя – слушател, и после да се сменим.“ Тръгнаха да правят конференция без бай Илия!

Скоро след този случай, на 1–2 април 1989 г., Воденичаров предлага да се ползва за събиране на Дружеството неговото жилище в Панчарево – ул. „8-ма“ № 7 – правел го от най-добри чувства. Решихме да го направим на 7 април.

Имахме къщи гостенка – една набожна жена, приятелка на Ангелина. Трябваше да си тръгва и аз я поканих пътьом да ме съпроводи – не бяха минали две седмици от гладуването ми. Използвахме един промеждутък в преминаването на тези, които ме наблюдаваха, и с кола на приятел тръгнахме за София, Панчарево. Намерихме вилата. Румен ни посрещна добре. Беше с приятелката си, понеже се беше развел. Според плана аз щях да спя в една малка стая, а придружаващата ме –

в хола. Когато дойде ред да лягаме, Румен ми казва, че внезапно дошъл негов близък и се налага аз и приятелката на жена ми да спим в една стая, нямало друга възможност. А навън – дива гора! Обяснявам му, че съм стар човек, председател на сериозно дружество – какво биха казали моите хора за този прецедент? Но – това било положението! Аз мръднах едното легло, тя се сви в дъното. И на нея не ѝ беше приятно – стари хора! Спахме на тръни! А аз случайно зърнах внезапния гостенин. Бях го виждал този човек! После, като размислих, стигнах до извода, че си е чисто ченге!

На сутринта се посъбрахме хора. Воденичаров беше набутал десетина души, от които, има-няма, бях виждал трима-четирима. Но той използва факта, че бяхме в неговия дом. Присъстваха също Петър Манолов, Мариана Златева, един от Хасково.

Разискваме. По едно време аз предложих един, който ми направи добро впечатление, да бъде в помощ на областния пълномощник. Той се обръща към мен: „Г-н Минев, аз съм откровен човек. Завършил съм марксистка философия и преподавам на кръжоци.“ Като чух тези думи, се сетих за кръжока на острова, когато бях 14-годишен, от който ми останаха доста лоши спомени. Въпреки това му отвърнах: „Младежо, факт е, че сте тук. Вдъхвате ми доверие, още повече, че сте искрен!“ Чудя се обаче, защо всичко се записва, а и домакинът понякога бързо излиза от стаята.

Воденичаров предлага да гласуваме. Чакай, викам, ти не си още член. Но той вдига ръка, а с него – и групичката му. И неговите хора излязоха. Останаха нашите 5–6 човека.

Шофьорът, който спал в колата, ни върна. Приятелката на жена ми си взе влака за Габрово. Чувстваше се

неудобно. После замина за Франция. А в цялата тази история се оказа, че аз съм един голям наивник. Такъв съм си! И враг да седи на масата ми, като заприказва сладко, убедително – усещам, че ме лъже, а пусто сърце се разтапя! Но това беше некрасиво! Аз дори не посмях да кажа на Ангелина за този случай!

Идва месец август 1989 г. Румен пристига с някой си Веско Маринов, който се срещал в САЩ с Едуард Генов, и ми носи от него поздрав и подаръци. С тях беше и онова момче, марксистът от вилата. Тоя Веско бил директор на клон към голяма компания. Носи препоръчително писмо от някакъв сенатор до Тодор Живков – вероятно за съдействие в неговите бизнес-дела. На изпроводяк ни правят снимки. Искат да документират някаква близост с мен. Същото и с Амбарев в Пловдив. Зациркулира из Западна Европа информация, че Воденичаров станал с моя благословия председател, а аз оставам като почетен председател. За „Дойче веле“, „Свободна Европа“ вече бях минал в запаса.

Научих, че същия месец Румен свикал конгрес на плевенската „Панорама“. Отзовали се малцина. Там бил Димитър Томов, Илиев, един от Плевен, един от Троян. Воденичаров станал председател, Томов – заместник, и Константин Георгиев – секретар. И ето го новоизбраният – идва при мен след няколко дни с някой си Драго. Аз знам за събитието и зачеквам тази тема. Воденичаров почна нравоучително: „Бай Илия, не ставаш вече за такъв пост. Ти си националист, а и в известна степен – фашист. Помниш ли, че като беше Веско Маринов, аз заговорих за големия дисидент Сахаров. Ти ми каза, че си го почитал като голям ум в науката, но не и като политик. Защо е трябвало да създава водородната бомба и да укрепва военната мощ на СССР! Затова решихме

да те сменим.“ А трима души са гласували, двама протестираха: „Как ще правим това зад гърба на бай Илия Минев?“ Намесва се и тоя, Драго. Това било по-скоро предложение, вариант, който ми предлагат. Но нали това трябва да се обсъди от Дружеството? А как така изневиделица ще излагаме нашите хора на риск – топтан с конференцията да ни приберат като заговорници? Защо трябва да се прави преврат? Призна си той, че са допуснали грешка. И на мене – колко ми трябва – извиних го. Отвърнах, че никой не е Исус Христос.

Жена ми, като го изпращаше, му каза: „Воденичаров, помни от леля си Ангелина, че когато копаеш нов кладенец, не бива да плюеш в стария. Не се знае дали съдбата няма да те накара да пиеш пак от него!“

И той наду мотора.

После излъга колко хора са се събрали, че Илия Минев е приел да бъде почетен председател. Написал бил дори писмо до Народното събрание с искане да се отпусне пенсия на този заслужил човек!

Оттогава почна да ме отбягва. На някакво мероприятие съм в София – не иска да се видим. На 20 януари 1990 г. в Южния парк се събираме, а там – и неговите хора. Нашата група настоява да го поканим да даде някои разяснения по нашия мегафон (вече имахме собствен). Отказа на две наши подканяния и едва на третото дойде. Призна, че не е член на нашето дружество, но нали се борим за правата на човека, имало и такава асоциация – защо да няма и друго подобно формиране в България. И по други държави било така. За писмото от Теллалов до мен призна, но обясни, че го е направил от човечност, да ми спаси живота. След него аз разясних, че смисълът на писанието бе не човечност, а да си взема поуки, които представляваха обида за дру-

жеството, оглавявано от мен. А аз исках да дам пример, за да има и нашата страна своите Ян Палах, Попйелушко. Продължих да разяснявам целта на гладната ми стачка – да се спаси духът на демокрацията в България. Като свърших, срещу ми се нахвърли брат му Пирин: „Бива ли, бай Илия, да говориш такива работи!“ Отговарям, че нищо не съм казал срещу Румен. Само поясних, че Илия Минев не се бори за свинско месо и шкембе, а за идеали, за демокрацията. Това няма нищо общо с предишните ни разправии. Но, ако ги обижда...

Баща им бил голям комунист, майка им – прокурорка. Той не крие тези работи, макар че изобщо не съм го закачал на тая тема. Непочтено е публично да обвиняваш за такива неща. Няма да стигна до това ниво!

На 16 февруари ми казват, че следващия ден ще се провежда конференция на Независимото дружество. Чакай бе – аз съм уж председател, а не знам! Учреденото от Воденичаров ще се събира в салона на кинодейците. Заръчах на мои хора да отидат и да ме осведомяват как протичат там нещата. По едно време се връщат и казват, че Румен чел доклад, с който се изложил. Необходимо е и моето присъствие. А на мен не ми се иска да се джафкаме пред хората, да ставаме за резил. Втори път идват, настояват. Тръгнах по неволя: глас народен – глас божи! Но някакъв от МВР на входа не ни пуска. Минава време – слиза онова момче, което му беше секретар – Константин Георгиев. Независимо от всичко, имам добро мнение за него. Обръща се строго към тоя от пропуска – знаеш ли кой е този човек! Она вдига рамене. Пуснаха ни всички – към 20–30 човека. Сложиха ме до официалните лица – между Воденичаров и някакъв възпитан човек, към когото имам сла-

бост. Името му е д-р Абрах. Два-три пъти съм го виждал и съм с отлични впечатления.

Почнаха разискванията. Димитър Амбарев атакува Воденичаров, а той му отвърща. Аз си стоя настрана. Против мен няма нищо. Критикуват се техните си хора, но има желание и аз да се включа в този спор, да почнем да се изяждаме помежду си.

Дадоха и на мен думата. Направих изложение вкратце на историята на моето дружество. Не засягам никакви имена. Но споменавам, че ДС непрекъснато препятства дейността ми като негов лидер и ме е предупредила изрично – няма да позволят да оглавя НДЗПЧ. И по тази причина в продължение на десетилетия ме изкарват какъв ли не, включително луд и простак. Но тяхната кауза предварително е обречена, защото съм доказал, че не се страхувам.

Залата прие радушно моето изказване, викаха „браво“, ръкопляскаха.

Един от следващите изказали се направи опит да ме обиди, че съм се борел за власт и лидерство. Трудно ми дадоха думата, но исках да му отговоря достойно. Подчертах, че след петдесетгодишна борба, доказана с толкова мъчения, има ли разумен човек, който би допуснал подобно нещо. Дори и ДС признава, че съм идеологът на движението.

На другия ден имаше митинг на Националдемократите и Съюза на националистите. Идват при мен студенти и ме поздравяват. Слушали Би Би Си, която изтъкнала: „Илия Минев разгроми Воденичаров.“

Обажда ми се Петър Манолов по телефона. Оказа се, че номерът ми фигурирал в някакъв международен указател и който пожелаел, можел да ми звъни от чужбина. Помоли ме да изпратя официална покана за посещение в България на председателя на Международната федерация за правата на човека в Париж – Жакоби, на неговия адрес. Той щял да му я предаде, а като дойде в България, лично щели сме да се срещнем и да разговаряме. Направих го, като отделно писах на Петър, че около Дружеството вече много гъби поникнаха, а първи – тези на ДС-то. Предупреждавах го да бъде бдителен и внимателен с нещата, които връчих на доверен човек да ги предаде във Френското посолство.

Пристига човекът и на срещата в „Ню Отани“ се оказва, че такава покана до него изобщо не е стигнала. За доказателство ми разгърна личния си архив. Посещението му се дължи на Румен Воденичаров и Константин Георгиев. Идвал, за да констатира какви права са нарушени – на учители, лекари, медицински институти. Този Воденичаров, към когото ние с Ангелина питаехме добри чувства, не позволи пресконференцията да се проведе, щом и аз присъствам на нея. Направи така, че Жакоби напусна залата. Аз все пак бях успял да представя пред него историята на нашето дружество: че на 14 ноември 1988 г. сме подали молба в съда, но още няма отговор. Запознах го със стъпките, които сме предприели, дадох му домашния си адрес и пр. Поканих го на нашето събиране на следващия ден в Южния парк.

Господин Жакоби беше точен. Дойде, но не можахме да го включим в нашата изява, понеже не беше прис-

тигнал микрофонът, който ползвахме обикновено. А се бях обадил предния ден на младия свещеник Тото, който ни го осигуряваше. Той го взимал от свой близък учител. Но ДС намери този човек и направи необходимото, за да го накара да ни откаже в последния момент. Докато се суетяхме, г-н Жакоби поиска „малко да се поразтърпче“. Докато се усетим, Воденичаров го откъсна с кола към кино „Петър Берон“. Там мен не ме повика. За него вече аз бях грохнал старец, националист и фашист – в лицето ми го е казал. Не искал с мене да има нищо общо!

След този случай Иван Дочев се погрижи, намери начин чрез швейцарските въздушни линии по доверен човек да ни изпрати два мегафона на батерии, по-мощни и от полицейските. Направихме стойка и вършеха прекрасна работа. Единият винаги беше резерва. Получихме ги в началото на 1990 г.

На 2 ноември 1989 г. пак се наложи да бягам през полето. Използвах момента, когато двете контролиращи коли се разминаваха, и побягнах. След 10 километра, в подстъпите към Белово, трябваше да мина по един жп мост. А на него пише, че е забранено минаването на хора. Върнах се и видях, че зад мен имало двама души. Свих към Марица, която е на 30–40 метра. След десетина крачки чух само „Мамка ти!“ – и с нещо бях ударен по главата. Паднал съм на пясъка, облян в кръв. Колко съм лежал – не зная. Понадигнах се, видях някакъв чучур, наплисках се, за да спре кръвта. Виждам, че няма да мога да мина под моста, и се връщам обратно. Преминах отгоре, въпреки забраната. Тъкмо стъпвам на шосето, край АПК чувам отзад нареждане: „Стой, не мърдай!“ Обръщам се – шефът на ДС. Искаше да ме вкара в някаква кола, удряше ме. Развиках се: „Аз съм

еди-кой си, тук се върши беззаконие!“ Насъбраха се много хора, по едно време дойдоха и слезли от пристигнал влак пътници. Началникът пита зяпачите: „Има ли тук отрядници?“ – за да му помогнат да ме арестува.

Вкарват ме в колата, аз продължавам да викам. Влачат ме в районното. Кръвта продължава да тече и в някакъв кабинет припаднах. Дочувам – някой казва, че видели колата на Тренчев и той можел да ги издаде, бил съм от неговата партия. После усещам, че насила ме влачат, главата ми дрънчи по пода. Разправят, че ще ме карат в Главно следствено управление. По едно време чувам плача на моето бабѐ. Питам се – какво прави тя в Следственото? Като отварям очи – те ме хвърлили до входната врата. Обяснили на Ангелина, че съм паднал край Беловските скали и специален отряд ме е спасявал. Изобщо – грижа за човека!

Така и не направих оплакване. Такъв ми е характерът! Жена ми почна да ме маже с разни илачи и да ме бинтова. След 3–4 дни окото ми, макар и още подуто, затворено, започна да се мърда. Почнах да излизам с превързана глава и след 10 дена се пооправих.

На 10 ноември чуваме с жената вечерта – Тодор Живков бил свален. А за мен – седмица след това, няма промени. Още идваха на празни приказки от ДС. По едно време престанаха. Няма и коли. А никой не идва да ме информира, че вече съм свободен човек. Не че преди ми казваха за конкретно наказание. През осемте години административен затвор никой не ми връчи заповед. А постоянно съм я искал.

Така и не смея открито да ида до гарата, защото имам чувството, че веднага ще ме задържат. Затова един приятел, който знаеше къде да чака с колата си, ме заведе в София. Намерихме се – приятели, ръководство.

Илия Минев говори на първия свободен митинг в гр. Пазарджик – 4 декември 1989 г.

На 18 се събира огромен митинг. И ние бяхме изненадани. Прав бях в интервюто пред „Дойче веле“, че българите не са страхливи по природа, а просто 45 години терор ги беше стегнал за гушата така, че чак не им даваше да дишат. Казвам си – това е прекрасно! Почнаха да говорят ораторите. Гледам плакат: „Искаме Илия Минев!“ Наши приятели се подготвили, а аз нищо не зная! Търсят ме хората, и ме заведоха на трибуната. Тъкмо да стъпя пред микрофона, който беше на по-висока платформа, гледам – Кюранов. Вперил в мен един поглед, не ти е работа! А аз не го познавах добре. Вика ми да не мърдам, така било наредено. И ми препречва пътя с коляното си. Казах си – уж общественик, журналист, а се занимава с работа на долнопробен полицаи! Аз не исках да го слушам, но техните хора ме избутаха. Ако не бяха моите, щях да си счупя главата. На Петър Берон момчетата, с ленти, ме изблъскаха. Отправлям се към Вагенщайн, други ми го посочиха. Бях дочул, че би-

Митингът в София на 18 декември 1989 г. на който, независимо от надписите от плакатите, Илия Минев не бе допуснат на трибуната

ли скарани с Тодор Живков, две години стоял в Германия. Казвам му: „Имате авторитет като виден партиен член, дайте ми възможност да кажа и аз две-три думи от името на НДЗПЧ.“ Оказа се, че ме познавал, но не можело. До него – Петър Берон. Обръщам се по същия начин към него. И той – такова е нареждането, а и не съм се бил записал. Питам го дали ме познава – да, знае всичко, но не може да говоря. И вика милиция. Идва един капитан с други двама. Отзад някой ме дръпна, моите приятели се сборичкаха с другите. През това време изкарват от името на Дружеството да говори Воденичаров. Казвам на Берон – как може да се допуска такова нещо! Пак – така е наредено! Георги Спасов и Петър Берон в очите ми го казаха: демокрацията е за нас, не за тебе! И Каракачанов, Петко Симеонов – същото! Само Блага Димитрова и Петър Слабаков, секретарят на зелените, не се обадиха. Така и не ме пуснаха до микрофона. Андрей Луканов бил наредил това.

Освиркаха Воденичаров, защото много задълба за турците.

В края на митинга обявиха, че групата на Тренчев ще бъде в Южния парк, зелените, дискуссионният клуб – еди-къде си. Групата на Воденичаров се свря в Университета. За нас, естествено, нищо не казват. Наши симпатизанти, които бяха вече ходили в парка, предложиха да отидем там. Беше към 4 часа. Тръгнахме. Избрахме си една могилка и решихме – това ще е нашият „Хайд парк“. После от „Подкрепа“ и от „Дискуссионен клуб“ също поискаха с микрофоните си да говорят оттам. Казвам им, че ние вече сме заели това място. Ама имал ли съм крепостен акт? „Идете – казвам – при Тодор Живков, той ще ви даде моя акт за 25 години съдебен затвор и 8 административен, а до вчера – и за до-

машния арест. Когато ви издадат и на вас такъв – запоядайте!“ Повече никой не се мярна.

Бяха се събрали към 2000–3000 хиляди души. Качвам се аз и почвам: „Тук сигурно сте най-малко 50 души от ДС. Задайте от името на НДЗПЧ и от мен лично въпрос на г-н Петър Младенов: защо се страхуваше по времето на Тодор Живков да каже две думи във връзка със смяната на имената през 1985 година, а не се притесняваше да слага в джоба си милионите?“ Пет пари не давам!

На 10 декември беше следващият голям митинг. Естествено – там съм! Но още преди да почне, Петър Берон ми казва пак, че не съм сред записаните. Викам им: „А бе, г-н Берон, г-н Вагенщайн! Цял свят знае от радиото, че Илия Минев е бил под домашен арест. Защо тези същите, записаните демократи, не написаха едно писмо до Централно столично управление в защита на онзи, който съдейства за разтопяване на ледовете, та да осигурят присъствието му на първите свободни митинги? Ето, тук съм, дайте ми думата две приказки само да кажа, за да разберат хората за НДЗПЧ!“ Не, не можело. Изритаха ме по същия начин, както на 18 ноември, извикаха милиция и ми заявяват: „Демокрацията е за нас!“

„Е, каква е тази демокрация – казвам. – Тя или е за всички, или я няма!“

---

* Подобни сцени се повтарят през април 1990 г. в Хасково и през май в Пловдив. На 13 август до входа на Националната телевизия в София офицери от охраната дори го удрят и блъскат, само защото Минев искал да се отзове на поканата от Кеворкян за гостуване в програмата „Всяка неделя“.

И децата знаят, че Конституцията ми гарантира правото да бъда човек. Не могат да те лишат от способността, която те отличава от животното – да мислиш. Иначе би се превърнал във фуражно същество. Не това е предназначението ни. Всички философи – идеалисти, материалисти, дори Църквата – признават, че човек се ражда свободен. И всяко правителство, независимо от характера му, не може с лека ръка да отнеме елементарните свободи на гражданите.

Но диктатурата на пролетариата бе разбрала, че не може да се стигне до „сияйните върхове“ без да се обработи човешката психика по единствения подходящ за нейните цели начин – непрекъснат терор! А това натоварване на психиката води до деформация на гените, до блокиране на мозъчни клетки и в крайна сметка – до неуравновесена психика. Спокойно мога да кажа, че всички ние от социалистическия лагер, включително и управляващите, сме с нарушен ген. Страхът, вселил се в душата, сърцето, във фибрите и кръвта на човека, не може да не доведе до разместване във веригите, за които се говори в молекулярната биология. Търпи промяна и главният диспечер – интерферонът, който направлява биониката в човека.

Нека не се обиждат господа социалистите и марксист-ленинци. От гледна точка на етиката и естетиката, двата основни двигателя в човешката психика, разграничаващи ни от животинското царство, те са получовеци. Защо след 9 септември първите 10–15 години не се изучаваха етика, логика и психология? Ако подрастващите от ранна възраст се възпитават по техните

закони, те започват да разсъждават. Дори инквизиторът, чиято задача е единствено да мачка душевността и физиката на човека, ако е обладан от законите на етиката и естетиката, ще се замисли дали да върши доброволно вулгарното си насилие. Но на марксистите им бяха необходими хора, превърнали се в скотове, които трябва точно, без разсъждение, да изпълняват заповедите на своите господари.

Кой спечели, когато бяха подписани споразуменията в Хелзинки? Някои казваха, че това било победа на Чърчил, макар и да не бе на власт, други – на съветската дипломация, трети – на Чарлз Болен, който беше посланик на САЩ в СССР. В крайна сметка печеливши бяха онези, които искаха да удължат агонията на потиснатите народи. И днес все още сме в блатото на страха... Той се е увил около шията както на обикновените граждани, така и на управляващите и ще трябва още дълго време, за да се освободим от това невидимо въже.

Защото системата е ясна – дойдеш ли на власт, с 30 години терор взимаш страха на хората и ги правиш роби. На нея са й нужни работи, механизирани типове, робско подчинение. И най-благородният комунист ще стане робовладелец по дух, защото системата го кара да бъде такъв.

Като религиозен човек казвам: родил съм се по образ и подобие Божие. Но как мога да остана такъв, ако искат през целия си живот да бъда едно фуражно животно – без чест и човешки образ?

Питам следователя:

— Виждате, че не съм извършил деяние с опасни последици. Защо е нужен този терор?

Насама ми казва:

— Ние извършваме един исторически процес. Вся-

вайки страх у хората, разкриваме онези, които не се боят. Това искаме да знаем. Защото при една евентуална политическа криза те ще бъдат истинските ни противници, от тях би могла да дойде опасността.

Представявахме бели мишки, зайчета, върху които те изграждаха нечовешките си теории. Сам Маркс го е казал: „Насилието е акушерка на историята.“ А Ленин – „Кой – кого?“ Ние или буржоазията? Диктатурата на революцията няма морал!

Високо ценя Нелсън Мандела. Никой не може да отрече борбеността му и изпитанията, през които е минал. Но моите извинения! Целия си живот бих изкарал безпроблемно в неговия затвор. Кажи-речи – гарсонiera с телевизор, тоалетна чиния, преса. Редовни свиждания с чужденци, адвокати – кой ли не! Къде бе, брате!? Не ти дават да си видиш новороденото дете, забраняват ти с години свиждания, колети, а за вестници – абсурд! Знаели Западът цялата истина за мъките, през които минаваха политическите затворници у нас?

Нека ви запозная с част от тях.

Най-елементарното изпитание, нещо като „добро утро“ в нашите затвори, беше бой по главата и краката. Бият те с гумени маркучи, в които има някаква тел. Разчетено е ударите да не водят до фатални последици, но да боли достатъчно, за да те стреснат и да те направят послушен. Може да ти сложат под колената желязо така, че като те повдигнат, да им е удобно да те налагат по петите. После не можеш да стъпиш на краката си! Друг обект на ударите е гърбът – след боя не можеш да се изправиш! А налагането с юмруци в областта на сърцето, освен че е болезнено, затруднява и дишането.

Естествено, такава съвременна придобивка като електрическият ток също не е пренебрегвана.

След като са те съсипали от бой, за освежаване, потапят подпухналото ти грохнало тяло в буре със студена вода. Разбира се, – през зимата! Един, два, три, четири пъти! После те оставят. Ако оцелееш – жив да си!

Този тип „термична“ обработка си има и своите варианти. Лятно време събират 20–30 души в неголяма килия. От потните мръсни тела и тясното пространство за кратко време става невъзможно да се диша. Ако драснеш клечка кибрит, няма да се запали, защото във въздуха вече няма кислород! В най-големите летни горещини те турят под нажежената капандура на затвора. Чувстваш се като риба на сухо. Мишките и плъховете лазят по теб. За сметка на това, през зимата „случайно“ прозорчето на карцера или единичката се оказва ступено. При спане от цимента те защитава една дървена скаричка от най-много 5 десетсантиметрови летви. Гледат да те вкарат там, когато е най-лошо времето. Хвърлят те почти гол – облечен си в стари, тънки, изтъркани затворнически дрехи. Летни, разбира се! Дават ти одеало, в което циганите са уринирали. От тази работа – то изгнило, като го туриш отгоре си – все едно серкме за ловене на риба! А от ступения джам снежецът си вали върху тебе... Куче да вържеш – няма да изтрае! Чудя се как сме оцелявали...

Разполагаха и с естествено химическо оръжие. В карцерите имаше специално помещение – два на метър и половина, през което минаваше открит отходният канал, даже там се разширяваше. Легнал си на една педя разстояние от фекалии и какви ли не мръсотии! Воня ужасна! А лежиш със седмици! Да не споменавам Сливенския затвор с тоалетни, в които почти цяло лято нямаше вода. Няма чинии, а клекала и всеки – където завари! Трябва да минеш през дебел слой от нечистотии!

И как търпяха това! Вярно, че началникът на затвора живееше навън. Но нали край нас бяха старшините!

Изобщо, в Сливен като че ли беше най-тежко. Карцерите нямаха отдушник – само една малка шпионка. Всичко е цимент! Няма постелка. Едни налъми! Цървулите ги въведоха по-късно. Преди теб циганите са омърсили всичко. Единият налъм го туряш на стената, за да се облегнеш върху цимента, а на другия си пристъпил, защото около теб са изпражнения. Страшна воня! Нищо не са газовите камери на Хитлер. Там умираш за няколко минути, а тук – по малко всеки божи ден – дълги месеци наред. Минат 5–6 дни – хоп! – пак те върнат в дупката. Целта им е да капитулираш, да станеш доносник, клеветник. Те не могат без това!

В няколко затвора са ме захвърляли в друго отделение на карцера, служещо за морга. Лекарят е установил, че съм мъртъв. Обикновено към един часа идва човекът от „последна грижа“. Набутва мъртвеца в циментова торба с главата навътре, а краката стърчат навън. Мята го в магарешка или конска каручка и го извозва до хендека. Зад всеки затвор има хълмче. Там копне, колкото да не е хич – някъде 60 см. Не те заравя целия. А и не е нужно. Вечерта скитащите наоколо кучета изгложват мъртвеца. Дори да настъпят други времена и да затърсят останките на някой нещастник, който е заслужил да му се окаже последна почит, нищо не може да се открие. Затворнически кости на конкретна личност досега не са намирани!

Та идва при мен гробарят да си върши задължението и усеща, че съм жив. Три-четири пъти така съм се раждал отново. Какви са причините да оцелявам – това си е Божия работа! Във всеки случай не е бил духът на Маркс или Ленин.

В по-ново време, за да не изоставаме от съветските братя, започнаха да прилагат и психотропни вещества – някъде от 1961 г. През 1972–1976 г. бяха много застъпени, през 1980– също. Лично мен са ме обработвали по този начин три пъти. Системата е следната: викат те на разпит. Почват да те плашат какво ще стане, ако не си признаеш. Дават ти на лист записани въпросите, на които чакат отговор, и те вкарват да помислиш в една мъничка килийка. Там има радиаторче. Преди това го посипват с някакво прахообразно вещество. От температурата то започва да отделя газове, които влияят върху мозъчните центрове, контролиращи говора и волята. Лъха те някаква миризма и постепенно се отпускаш. Забравяш за затвора и инквизициите. Забравяш, бе! Става ти весело, привиждат ти се красиви цветни картини, като в приказка. Никога не съм пробвал наркотици, непознати са ми тия работи. Но както съм чувал – изпада се в подобен делириум. Трае около един час, но след 30-ата минута не е приятно, само си замаян и вече не разсъждаваш, не си спомняш нищо. На другата сутрин си кукуряк. Викат те наново и почват: „А, бе, Илия! Преди да те задържим си се срещал с еди-кой си, говорили сте еди-какво си.“ Отговарям, че няма такова нещо, но си остава някакво неприятно съмнение в теб, че след онова преживяване си изтървал някоя излишна приказка.

Изобщо, от съветските братя се заимстваха повечето изтънчени методи на мъчения и обработка. Нашите инквизитори бяха възпитаници на Москва. Нямаше нито един, който да не е минал през нейната школа. Нито един! Изключвам, разбира се, обикновените старшини, които ще те ударят отляво-отдясно. За това не е необходимо да минаваш специално обучение.

Казвал съм го често — всяка мъка и страдание в името на убежденията ми, в защита на човешките права приемам с готовност. Заради тези неща някои ме мислят за луд. И сигурно така изглеждам в очите на тези, които никога не са познали ада на затвора.

Неочаквана покана за гостуване в САЩ

По едно време се заговори, че Илия Минев имал покана за гостуване в САЩ. Слухът тръгна от град Септември. От мои съратници в София научавам, че стигнал и до тях. А аз още нищо не знам!

Обажда ми се по едно време Христо Сватовски от САЩ:

— Бай Илия, получи ли поканата?

— Каква покана?

— Ами от д-р Иван Гаджев.

Викам му:

— Аз не познавам такова лице. Откъде накъде ще кани непознат човек, а и разноските да му поема!

Скоро след това звъни и моят благодетел — да ме пита къде съм роден и други данни, които изисква Американското посолство. Аз поразпитах тук-там и разбрах, че бащата на д-р Гаджев, който заемал някакъв пост във ВМРО, бил убит, а самият той емигрирал. Поуспокоих се.

Обади се и Иван Дочев. В такива разговори с чужбина аз съм предпазлив, защото знам, че се записват. Дочев също има опит в това отношение. Между другите неща той ми каза:

	Лица, вписани в паспорту Лица, внесени в паспорт Personnes inscrites dans le passeport
	TOUS LES PAYS DU MONDE
Паспорту е издаден на Passport issued Le passeport est delivré a	Издаден на Issued Delivré le
05.12.1917 SEPTEMBRI (дата и месторождение — дата и место рождения — date et lieu de naissance)	01.02. 1990 г. 01.02. 1995 г. Valable jusqu'au
ИЛИЯ (име — име — prénom) СТОУАНОВ (бащино — отчество — prénom du père) МИНЕВ (фамилия — фамилия — nom)	Подпис Signature
Серия Е	

Международният паспорт на Илия Минев с положена американска виза в него. За пръв път от завръщането си от Франция на Минев официално е позволено да пътува „Tous les pays di monde“ – за целия свят, вместо от затвор до затвор

— Научавам, че нямате апаратура за изявите ви.

Обяснявам му, че ДС ни прави спънки – вика хората, които ни помагат в това отношение, уж на разпит, за да се уплашат и откъснат от нас. Той ме успокои, че ще се погрижи по този въпрос. След две седмици пристигнаха двата мегафона, които ни вършат добра работа в нашия „Хайд парк“.

Мина що мина, и разбирам, че парите за пътуването ще получа от брата на доктора – Здравко, който жи-

вееше в София. Открих го. Посрещна ме много добре човекът, предложи ми да хапна. И ми връчва 6000 лева. Аз отказвам да взема тези пари, докато не бъдат оформени билетите – моят и този на жена ми. Младият човек настоява:

— Може би ще имате нужда на първо време!

Разбрахме се, че ще се отбия пак, щом датата за пътуване бъде фиксирана. След като направих резервация в ЈАТ, взех сумата, която д-р Гаджев бе така любезен да ми изпрати. Когато взимах билетите, случайно се видях с Димитър Димитров от Би Би Си, с когото си поприказвахме за предстоящото пътуване.

Вълнението бе приятно, защото след дълга принудителна изолация от обществото аз можех да се почувствам като наистина свободен човек. За пръв път след завръщането си от Франция в 1942 г. щях да посетя чужда страна, и то благодарение безкористния жест на един човек, когото не познавах и който за нищо не ми беше длъжник. Взех мерки дейността на Дружеството да не замира. Спрях се на един млад човек да ме замества. Беше надежден и високообразован. Междувременно щеше да наглежда и къщата. Наредих да се подкрепя всяка обществена изява, съвместима с нашите идеи. Хората ни имаха необходимото за съботните събирания в Южния парк. Моите верни последователи бяха към 500 души. В това отношение избягвам да говоря за точни цифри и имена. Защото ДС винаги е проявявала интерес към хората, готови да застанат зад мен. Те си имат отработени методи да им влияят – чрез сестра, майка, брат, близък: „Оставете го, тоя Илия Минев! Само главоболия ще ви донесе. Я по-добре си гледайте работата!“ И за съжаление обстоятелствата и политическите игри намалиха нашите редици.

Моето верую са свободата, демокрацията, законността. Убеден съм, че докато съществува, човешкото общество винаги ще има своите недъзи. Затова е възникнала и държавата. Могат да ме обвинят в хегелианство, но Хегел е прав, че „държавата е саморазвиваща се идея“. Когато човекът прави опит да се измъкне от лабиринта на дивите гори и дивашкото битие, той прибегва до формацията, която се нарича „държава“. Колкото и да се извисяваме и доближаваме до образа и подобие на Бога, тя ще си остава нужна. Защото ще потиска животинските страсти, които още дремят в нас. Тя трябва да дава простор на онова, което може да ни извиси по пътя към съвършенството.

Властта сама по себе си е необходимо зло. Държавата като философско, социално и юридическо създание, е жизнена необходимост за човека. Животът опровергава всички политически учения, които се опитват да отрекат нейната ролята. Въз основа на своя Четвърти закон на диалектическия материализъм Сталин смяташе, че като влезем във висшата фаза на комунизма, където от всекиго ще се иска според способностите, а ще му се дава според потребностите, тя ще се окаже излишна. Животът обори неговото ненаучно твърдение.

Общественикът има една-единствена задача – приемайки държавната формация, избрана от народа, да следи за ненакърняването на свободата на мисълта, словото, религиозната съвест и партийното предпочитание на отделния индивид. И тук изпъква ролята на НДЗПЧ – да му напомня, че неговата дейност трябва да е в унисон с висока нравственост. Не бива да се разчита

само на „камбанката“ на съвестта. Историята потвърждава, че тя не е достатъчна. Често животинският инстинкт е по-силен и надмогва стремежа на общественика да бъде справедлив. В това отношение учението на Христос е най-възвишената духовна ценност не само на човечеството, но и на Космоса като цяло. Без да накърнявам убежденията на атеисти, деисти и т.н., ще спомена, че и бащата на френската социалдемократия Жан Жорес е съзрял в него силно лечебно средство за оздравяване на човешката душа.

Човечеството като цяло не е в добро здраве. Има още много несправедливост. Оставям настрана материалните изгоди или несгоди, хората, които за кратко станаха милионери. Ако щеш – имай милиарди, да са ти честити! Живей! Аз ще си умра беден и съм доволен от това. Моята мечта бе да завърша земния си път в карцерите на ДС, пребит от бой! Нека умра от съветска, комунистическа ръка, но не искам подобна жертва от други. Бог изпраща страдания на своите любимци. Така той ги изпитва на земната планета, за да провери дали са достойни за царството Божие. Радвам се, радвам се – чистосърдечно го казвам, – когато страдам в името на убежденията си. Но трябва да помним какво бе казал шахиншахът Мохамед Реза Пахлави на своите приближени и индустриалци в Иран: „Отворете си кесииите, за да излезе истината; раздайте на бедните, за да излезе истината. Защото ще дойде ден, когато те ще ви вземат не само кесииите, но и главите!“ Както и стана!

Още през 1918–1919 г., при управлението на народника Теодор Тодоров, при когото Стамболийски бил министър на благоустройството, съществувала Лига за правата на човека. Но тя попада в ръцете на партийни водачи – няма да споменавам имена, защото не е красиво – и те я изкористяват. Нищо не остава от нея! Затова

ще се боря за мястото си като председател на Независимото дружество за защита правата на човека не заради мен самия или от някаква маниацина. Боя се, че ако го оставя в други ръце, и то ще се изкористи.

Мои първи приятели, старци като мене – по на 70–74 години, ме нападат: „Махай това дружество! Дай да образуваме партия!“ Казвам – не! Ако го сторим, няма да се различаваме от останалите. Ще се забатачи нашата политическа общественост и тогава комунистите ще си стиснат ръцете и ще се радват, че са били прави. И ще спечелят изборите!

Моето Дружество мечтае да види, че Народното събрание и министерските кабинети са в услуга на народа, грижат се за него, не допускат гражданинът да бъде превърнат в роб. Това е тяхното предназначение – да се промени психиката на робовладелеца, дошъл на власт, да се вдъхне кураж на обикновения човек, когото страхът е превърнал в роб.

Страхът е най-големият порок, който може да наследи човек. Той крие особено опасни последици за обществото. Пророк Исая казва: „Страхливият и криминалният стоят на една дъска.“

Много хора идват при мен да изявят подкрепата си: „Бай Илия, с вас сме! Дръжте я, но не ми поставяй името, защото ще остана без хляб.“ Страшна е социалистическата система „Димитров“! Хората искат да са свободни, но се страхуват. Казвам им: „Бе, хора! Много по-лесно е да се бориш за свободата, отколкото да си роб!“ Но онова, което се нарича стомах... То надделява над човешката свобода. Затова, ако ние не направим нещо, което да съдейства за развързването на възела, не можем да разчитаме на масовост, макар че представляваме една огромна сила!

В огромното си мнозинство хората преживяват явленията без открита намеса на волята като съставка на духа. Малко са онези, чиято душевна структура е дълбоко свързана с одухотворената воля, преодоляваща инстинкта. Именно недостатъчната волевоост на душевната изява прави човека подвластен на съблазните на властта. А българските политици са много влюбени в нея.

Достойните хора, доказали през десетилетията мъжеството си, продължават да се борят със злото дори и от задгробния живот. Те трябва да бъдат уважавани, независимо от тяхната националност. Но е необходима етичност в психическата нагласа, етичност в съзнанието. Иначе обществото отива в лоното на животинското царство. А животното – и Херкулесова сила да има – си остава такова.

Създаденото от нас Дружество за защита правата на човека целѝ да освободи българския гражданин – било то турчин, българин, циганин – от страха, който в продължение на 45 години терор от съответния режим в нашата страна създаде психоза в душата на човека, в неговия мозък, и го накара да заприлича на сомнамбул. То се стареа да отслаби, по възможност, задушавания го възел.

Ние искаме органите на държавната власт, Държавният съвет и най-вече ДС да спазват законността, създадена от самите тях в Народното събрание. Нищо повече! Защото историята на човечеството, историята на народите казва, че там, където съществува свобода, има съответно и творчество – било в материалното производство, било в областта на духовното. Без нея човек не може да бъде творец. В българския Парламент трябва да се създаде атмосфера, която да влияе благо-

творно на народния представител. Именно тогава, чрез духа на творчеството, той ще се издигне до онова стъпало, от което всички достойно ще влезем в общоевропейския дом. Но нашите избраници трябва да престанат да култивират в себе си жажда за власт, мечта за министерското кресло. Когато престанат да мислят за нечестни политически и стопански сделки, атмосферата в нашата страна ще започне да се разведрява. Едва тогава ще се заемем с обновлението на Търновската конституция или със създаването на нова. Но да не забравяме, че министерското кресло винаги е съблазнявало, а това създава условия за прегазване етичността на съзнанието.

Трябва да сме бдителни. Съветската власт в България сега прави кръгли маси, търси хора от СДС, за да ги оплете в своите мрежи и на техен гръб да дойде отново на власт. Пазете се от руската интелигенция! Тя е най-опасната. Мартенската революция на Керенски и Октомврийската, Ленин, Сталин – това са все нейни рожби. И Горбачов не можа да измени същината на социализма. Той ще даде път на плурализма, но никога няма да се бори за истинска парламентарна или президентска демокрация. Не забравяйте основния принцип, издигнат от Ленин – мамѝ, лъжѝ, пускай кръв, но задръж властта! Комунистите могат да се превърнат в анархисти, монархисти, буржоа, но – докато минат моста. След това си показват зъбите! Утре ще сменят и Горбачов, ако е необходимо, ще си метнат нова мантия. Но руската инквизиция ще остане. Един белгиец, голям юрист и социолог, малко по-млад съвременник на Маркс, се обърна към Пророка: „Слушай бе, Кашел Мордохай (това е истинското му име)! Ти да не мислиш, че си създал нещо кой знае какво? Твоята теория е за дилетанти и профани!“ Маркс не е писал ни думичка по

въпросите на етиката и естетиката. За него при човека са важни тоягата по главата, парализираният мозък и да се гони производство, надвишаващо нуждите. Той всъщност открива теорията за принадлежната стойност от един наистина гениален икономист – Робертус. Стига се до съд и Маркс отървава присъдата, само защото преди 10 години председателят на Съдебния съвет му е присъдил докторското звание.

Защо се гордея, че съм антикомунист? Защото тази система е по-грозна и от национализма на Хитлер. В сравнение със Сталин той е джудже. Иначе не мразя персонално никого – нито Тодор Живков, нито Младенов, Луканов, ЦК, БКП. Аз ненавиждам тяхната система за управление, която съвсем явно изземва свободите на гражданите.

Аз съм обикновен човек, като всички останали, но съм с претенцията, че имам смелостта да казвам истината. Това е причината, поради която не ме допускат до телевизия и микрофони по митинги. НДЗПЧ няма още вестник, нито дори циклостил, а да не говорим за лека кола, която би ни улеснила в придвижването до хората.* Защо се страхуват господата? Нашите деяния са открити – на базата на Конституцията и свободата в обмяна на мисли. Спомням си известната статия на Пастухов. Защо ме изкушавате да ви кажа истината, господа? Какви демократи сте вие, щом смятате, че демокрацията не е за всички. Сто и двама български интелегенти – поети, писатели, художници, журналисти, инженери,

---

* На 1 януари 1991 г. все пак излиза първият брой на вестник „Свободно дело“, орган на НДЗПЧ в България – седалище гр. Септември, с политически редактор Илия Минев и редактор Димитър Николов.

лекари и пр., връчиха протест на Густав Хусак (тогавашен президент на Чехословакия) в подкрепа на Вацлав Хавел, който беше осъден на 8 месеца затвор. Той безспорно заслужава това като защитник на правото на свобода и уважение към личността. Достоен човек, прекарал зад решетките 5 години! Борбен, хуманист! Но защо никой от тези интелегенти не издигна глас, когато Илия Минев умираше след двумесечна гладна стачка в знак на протест срещу нечовешкото отношение на господата-властници?*

Някакъв журналист от в. „Поглед“ ме интервюира и се помъчи едва ли не да докаже, че Дружеството ни е фашистко, защото Илия Минев бил националист и имал аспирации за власт. „Ние – казва – получихме за това точни сведения от Би Би Си и „Свободна Европа“.

Не крия, че преди 9 септември съм членувал в Съюза на българските национални легиони като редовен член. Никога там не съм завеждал отдел. Нашата група споделяше чисто демократични възгледи, нямащи нищо общо с националсоциализма на Хитлер, нито с фашизма на Мусолини или с какъвто и да е друг фронт. Ние винаги и днес сме за свободно общество, защото смятаме, че свободата е единственият гарант за човешкия образ на отделната личност и на самото управление. Това съм бил, съм и ще си остана и занапред!

---

* В статията си „Раждането на СДС“ (Демокрация № 1, 12 февр. 1990). Румен Данов пише: „Нека бъдещите поколения коват хронологията – дали на Големия взрив (космическият термин – б. съст., И. Г.) съответствала голямата стачка на Петър Манолов или побоят до „Кристал“, или някое „срамно университетско сборище.“ Нито дума за двумесечното смъртно изпитание на Илия Минев, за побоя край Белово и пр. Неточна или удобна за някои хронология?

Често се слага знак за равенство между фашизма и националсоциализма. Забравя се, че Бенито Мусолини, като работник в семейната леярна, е последовател на своя баща, който е под влиянието на Марксовата социал-демократия. По това време Джакомо Матеоти е бил председател на СДП в Италия и с това може да се обясни защо фашистката партия на Мусолини имаше класов характер. Националистическата партия е привърженик на кинетичния универсализъм на Отмар Шпан, където няма място за класово общество.

Нашият национализъм не препоръчва унищожаване, геноцид на народите, а точно обратното – смятаме, че всеки етнос, дошъл на тази земя, има право на съществуване. От това, което съм чел, и от опита ми (а аз съм над 70-годишен) съм достигнал до заключението, че всеки народ, включително и нашият, би бил духовно способен на международната арена, само когато е свободен отделният индивид. Не се интересуваме от властта, а искаме да освободим сънародниците си от страха. Утре, когато обществото ще живее при демократични условия, ние ще сме балансиращата сила между партиите, която ще изисква от гражданите търпимост, законност и ред.

Мога с чиста съвест да кажа, че Държавна сигурност и Тодор Живков се страхуват повече от такива като нас, отколкото от една война. Ако ги победи външна сила, те ще се извинят: „Е, нямаше как! Победиха ни международните сили, които са по-богати и мощни.“ Но когато загубят моралната битка с противниците си вътре – това е нещо страшно за тях! Уви! Сега сме само една огромна потенциална сила, без необходимия човешки набор и официалности.

Крайно време е да се замислим, ще ни бъде ли като човешки род на Земята кълбо, или сме на път към духовно мъртвило? Може някои да не обичат Ницше, но не могат да оборят мисълта му, че „духовно мъртвите никога не ще съживят!“ Ще позволим ли това? Нима не си даваме сметка, че животът ни се направлява по същия начин, както в продължение на стотици години политиките са го правили?

Ние трябва да изгладим противоречията помежду ни, за да сме единни в борбата срещу насието, терора, срещу оръжията, които са плод на Сатанаила. Независимо от убежденията!

Трябва да тръгнем целокупно по единствено правилния път – пътят на демокрацията, законността и свободата. Но преди това жизненоважно е да разчистим „авгиевите обори“ на политическата сцена, които пет десетилетия замърсяват чистата в своята същност българска обществена атмосфера. Плуралистичната демокрация изисква всеки гражданин да поеме своята част от общата отговорност. При нея трябва да уважаваме достойнството на опонента си, за да ни отвърне по същия начин и той. А сега сме навлезли в блатото на котеириите, където всеки мяука в стремежа си да образува свое крилце или перце. Това е единствено в услуга на враговете на плурализма!

Точно в тази фаза на развитие сме ние сега!

ДОПЪЛНЕНИЯ КЪМ ИЗПОВЕДАТА НА ИЛИЯ МИНЕВ

Летопис на дисидентски прояви В тоталитарна България

21 АПРИЛ 1975 г. Илия Минев отново е арестуван, след като едно от четирите му изложения до международни институции за необходимостта от западна намеса в защита на човешките права в България попада в ръцете на ДС. Осъден е на 6 години затвор по чл. 113 – престъпление против друга държава на трудещите си – естествено, СССР.*

* За Реймънд Л. Гартхоф, американски посланик в България от 29 юли 1977 до 9 октомври 1979 г. „... в България през 70-те години почти не съществуваше видимо политическо дисидентство. Всеки знак за нещо такова беше веднага изличаван, но дори и това се случваше рядко... Една-единствена българска дисидентска прокламация се появи във Виена през април 1978 г.,

20 ДЕКЕМВРИ 1984 г. ДС конфискува ръкопис на инж. Минев, анализиращ изключителната конфронтация на българското комунистическо правителство със западния свят. В знак на протест той прави поредната си гладна стачка.

МАЙ 1985 г. Минев изпраща писмо на Държавния секретар на САЩ Джордж Шулц, изтъквайки редица факти за нарушени права.* То също става повод за арест. Дисидентът обявява протестна гладна стачка, която е една от най-кратките – 15 дни. Прекъсната е поради влошено здравословно състояние.

ДЕКЕМВРИ 1986 г. Илия Минев заедно с Григор Божилов, Едуард Генев и др. съчиняват открит апел до Общоевропейската конференция за сигурност с предложение „да се създаде постоянно действаща европейска международна комисия, която постоянно да следи и разобличава онези правителства, които 11 години след Хелзинки не са осигурили нито едно от основните човешки права на своите народи“. Божилов го предава на 19 декември в Американското посолство – София. В началото на следващата година Радио Би Би Си цитира част от писмото, което е влязло в документите на конференцията. На 12 май 1987 г. Радио АБС също го излъчва в свой коментар, изразяващ загрижеността на амери-

---

наречена „Декларация 78“, но не можахме да открием никакви нейни корени в България по това време, а и не знам по-късно да е било открито някакво успешно законспирирано българско дисидентство. Единственият самоопределил се за такъв дисидент, който се стовари в посолството, беше очевидно умствено дебалансиран“ (Гартхоф, Р. Свидетелства за Студената война, С., ИК Унископ, 2001, 81–82).

* Вж. Демократически преглед, Пролет, 2000, № 43, 310–312.

канското правителство по този повод. През 1987 г. излизат във вестник „Труд“ известните статии на Евелина Георгиева и Георги Тамбуев за корупция в Министерството на народното здраве и за закононарушенията на етрополския прокурор.

18 НОЕМВРИ 1987 г. На годишна партийна конференция в СУ четирима членове на БКП изказват открито недоволство от някои аспекти в официалното отношение към Университета. Има вълнения и сред студентите. Скоро осмелилите се да критикуват са изключени от Партията и уволнени.

16 ЯНУАРИ 1988 г. В дома на Илия Минев е създадено Независимо дружество за защита правата на човека. Регистрацията му и евентуалното свикване на Национална конференция са непрекъснато осуетявани от властта.

8 МАРТ 1988 г. Проекция на документалния филм „Дишай“. Създаден е Обществен комитет за екологична защита на гр. Русе, призоваващ да спрат румънските обгазявания.

3 юни 1988 г. В салона на БАН 500 представители на „обществеността от цялата страна“ по партийна поръка учредяват Комитет по правата на човека с председател пенсионирания апаратчик Константин Теллалов. Края на август – в с. Михалково, Смолянско, е арестуван активът на НДЗПЧ. Иззети са документи и печатът на Дружеството

12 ОКТОМВРИ 1988 г. Петър Манолов изпраща своя Декларация до Виенската конференция по правата на човека, в която сочи „скрити форми на терор“, прилагани и спрямо него самия. Шест негови стихосбирки не се отпечатват и са „хамалски обругавани“, контролира се пощата му. Съпругата му е уволнена от работа. Желает

досието му да бъде разсекретено, за да е наясно кое поражда подобно отношение към личността му. Той изказва опасение, че ако в България се пропусне времето за радикални промени, „един ден можем да отпочнем да се демократизираме с кръв“.

19 ОКТОМВРИ 1988 г. Христо Събев учредява Комитет за защита религиозните права, свободата на съвестта и духовните ценности.

3 НОЕМВРИ 1988 г. По инициатива на Ж. Желев е създаден Клуб за подкрепа на гласността и преустройството в България, който от 2 декември 1989 г. става Клуб за гласност и демокрация, а от 20 януари 1990 г. – Федерация на клубовете за гласност и демокрация, оглавявана от Петко Симеонов.

24 ДЕКЕМВРИ 1988 г. Опитът да се проведе събиране на НДЗПЧ в Ихтиман е осуетен от ДС. Активистите са арестувани още на гарата.

25 ДЕКЕМВРИ 1988 г. В Русе е създадена Група за гражданска инициатива с чисто политически цели. На 25 ноември 1989 г. тя прераства в Национално движение „Гражданска инициатива“. Оглавява го Любомир Собаджиев.

През 1988 г. се появяват броеве на „самиздатските“ издания „Глас“ и „Мост“ на Владимир Левчев и Едвин Сугарев.

ЯНУАРИ 1989 г. Възниква Федерация на независимите студентски дружества с председател Емил Кошлуков.

10 ЯНУАРИ 1989 г. Активът на НДЗПЧ разговаря с две френски журналистки в дома на Екатерина Маркова.

12 ЯНУАРИ 1989 г. Петър Манолов и Илия Минев обявяват гладна стачка в знак на протест срещу ареста в дома на поета и малтретирането на ръководството на

НДЗПЧ, конфискуването на архива му, както и на личния архив на Манолов. Минев гладува цели два месеца.

19 ЯНУАРИ 1989 г. Дванадесет български интелектуалци закусят „неформално“ с Франсоа Митеран в двора на Френското посолство.

КРАЯТ НА ЯНУАРИ 1989 г. Румен Воденичаров се обявява в защита на гладуващия Илия Минев. Излъчват негово изявление по Радио „Свободна Европа“.

1 ФЕВРУАРИ 1989 г. Блага Димитрова прави изявление пред Радио „Свободна Европа“ в защита на Петър Манолов, който от 20 дни е в гладна стачка. Тя говори от името на 25-има известни наши интелектуалци.

7 ФЕВРУАРИ 1989 г. Поетът Петър Манолов прочита пред „Дойче веле“ програмата на НДЗПЧ.

8 ФЕВРУАРИ 1989 г. Д-р Константин Тренчев създава в Пловдив Независимия профсъюз „Подкрепа“ (сочи се и датата 11 февруари). На 28 октомври той е преобразуван в НФТ.

11 АПРИЛ 1989 г. Възниква Независимото сружение „Екогласност“ – наследник на закрития през февруари Комитет за екологично спасение на гр. Русе. Официално е регистрирано на 12 декември 1989 г. Оглавява го Петър Слабаков.

7 МАЙ 1989 г. В 0,30 часа в интервю по телефона с Румяна Узунова Ж. Желев прочита най-пълния от трите съществуващи варианта на „Декларация за основните принципи за гласността и преустройството в НРБ“.

МАЙ 1989 г. Българските турци протестират срещу ограничаването на правата им да носят турски имена и да изповядват свободно своята религия. При сблъсъците с милицията има убити. Започва т.нар. „голяма екскурзия“.

2–3 юни 1989 г. Колоквиум „Свободата на духа и човешките права в Европа“, организиран от „Фондация на

бъдещето“ в Париж. Присъстват Блага Димитрова, Петър Манолов, Петко Симеонов, отец Благой Топузлиев и Юлий Бахнев.

4 юни 1989 г. Петко Симеонов дава обширно интервю за „Свободна Европа“.

16 ОКТОМВРИ 1989 г. Членове на „Екогласност“ използват протичащия в София „Екофорум“ (16 октомври – 3 ноември) и около сладкарница „Кристал“ събират подписи и издигат лозунги в защита на българската природа. Пред очите на чуждестранни журналисти те са бити и насила разпръснати.

20 ОКТОМВРИ 1989 г. „Екогласност“ провежда в кино „П. Берон“ протестно събрание. Членовете на НДЗПЧ използват случая да организират внушителна манифестация, на която се издигат политически лозунги.

31 НОЕМВРИ 1989 г. „Екогласност“, чувстващ зад гърба си международната закрила на завършващия Екофорум, внася в Народното събрание значително количество подписи против проекта „Места – Марица“, след което се разгръща демонстрация в защита на исканията им.

18 НОЕМВРИ и 10 ДЕКЕМВРИ 1989 г. Внушителни митинги в подкрепа на демократичните промени.

7 ДЕКЕМВРИ 1989 г. На политическата сцена излиза СДС – обединение на независимите организации „Клуб за гласност и демокрация“, „Екогласност“, НДЗПЧ на Р. Воденичаров (?), НФТ „Подкрепа“, Комитет за защита на религиозните права, свободата на съвестта и духовните ценности, Клуб на незаконно репресираните след 1945 г., Независимо студентско дружество, движение „Гражданска инициатива“, БРСДП (о) и БЗНС „Никола Петков“. Малко по-късно са приети Зелената партия и Демократическата партия.

14 ДЕКЕМВРИ 1989 г. Жива верига около Народното събрание за автономия на Софийския университет. Присъединяват се и протестиращи, искащи отмяна на чл. 1 от Конституцията.

26 ДЕКЕМВРИ 1989 г. Първа стачка, организирана от „Подкрепа“ с искане за временно правителство и предсрочни избори.

26–28 ДЕКЕМВРИ 1989 г. Турци и българомохамедани протестират пред Парламента с искане да им бъдат възстановени имената. На 29 декември 1989 г. с благословията на ЦК на БКП исканията им са удовлетворени.

28 ДЕКЕМВРИ 1989 г. В София възниква Зелената партия като самостоятелна единица, нямаща нищо общо с Независимото дружество „Екогласност“. Нейни учредители са 270 души интелегенти. Председател е Александър Каракачанов. На 15 февруари 1990 г. получава официална регистрация.

4 ЯНУАРИ 1990 г. Създадено е ДПС.

17 ФЕВРУАРИ 1990 г. Румен Воденичаров най-после спретва своето алтернативно НДЗПЧ, което скоро след това е регистрирано. Опитите му да измести Илия Минев датират доста отпреди това – със свикване на незаконни конференции, на които председателят не може да присъства, или дори не е канен. През октомври 1989 г. Р. Воденичаров се самоизбира за председател на НДЗПЧ, „великодушно“ провъзгласявайки Минев за почетен председател.

17 МАЙ 1989 г. След двегодишно ходене по мъките и дружеството на доайена дисидент Илия Минев получава най-после регистрация от Пазарджишкия съд.

3–15 МАЙ 1990 г. БКП дискутира с дисидентите на „кръгла маса“ как да протече демократичният преход.

Илия Минев и НДЗПЧ като обекти на особено внимание от страна на официалната власт и Държавна сигурност*

На 23 декември 1988 г. небезизвестният VI отдел на ДС, оглавяван до закриването му от генерал-майор Антон Мусаков, осведомява партийните лидери:

„Едуард Генов се обади на Николай Василев от името на т. нар. „НДЗПЧ“, като му съобщил, че с голяма радост научил за създаването на „клуба“ и били изпратени „декларации и поздравително писмо“. Поискал мнението на Василев за евентуално сътрудничество в бъдеще между двете организации, но последният отхвърлил подобна възможност, тъй като „клубът няма да просъществува дълго, а ние не желаем да действаме нелегално“.**

Тази информация увеличава безпокойството на Секретариата на ЦК на БКП. Там констатира, че създаденият на 3 ноември 1988 г. в Софийския университет „Клуб за подкрепа на гласността и преустройството“, където „бил обявен списък от 80 „съучредители“ и било избрано 19-членно ръководство“, вече е обект на внимание от страна на „западни средства за масова информация, представители на вражеската емиграция и някои идеологически централи“.

* По тази тема вж. Шесто управление срещу неформалните организации в България 1988–1989 г. Издание на Фондация „Д-р Желю Желев“, Scorpion, 1999.

** Информация № 15 относно т. нар. „Клуб за подкрепа на гласността и преустройството в България“, МВР – ШУ на ДС, Рег. № 2231, 23 декември 1988 г.

Наред с това те насочват „дейците“ на т. нар. „Независимо дружество за защита правата на човека в България“, инспирирано от изгонения от страната Едуард Генов и „ръководено“ от бившия активен легионер Илия Минев, към обединяване на действията им с „Клуба“, за което им обещава морална и материална подкрепа. Отделни членове на „Клуба“ приемат такива контакти, но други проявяват въздържаност, съзнавайки опасността от компрометиране.*

И Общинският комитет на БКП – София на свое съобщение от 28 декември 1988 г. анализира същия проблем: „Приветствие до него (Клуба за гласност и преустройство – б. съст. И. Г.) и апел за обединение с т. нар. „НДЗПЧ“ не закъсняха да изпратят и изменниците на Родината, които искат да осъществят връзки с „клуба“, в това число и изгонения от страната, наскоро обявил се за политически емигрант, клеветник срещу НР България Едуард Генов и бившият легионер Илия Минев.“**

Партийните функционери не могат да допуснат сред „заблудили се“ интелектуалци да попаднат изпитани, неподатливи на внушения и физически заплахи убедени антикомунисти, които едва ли биха се задоволили само с деликатни намеци за нуждата от хуманни придобивки за българина, съответстващи на настъпилите в Стария континент промени. Особена тревога буди личността Илия Минев. Прави се всичко възможно той да бъде изместен от лидерския пост в НДЗПЧ или да се ограничи участието му при вземане на важни решения.

* ЦДА, ф. 1–Б, Секретариат, декември 1988.

** Пак там.

Следят се внимателно контактите на ИР (изменника на родината – б. съст. И. Г.) П. Бояджиев с някои сънародници. В разговор с Румен Воденичаров той заявил, че „Независимото дружество вече формално съществува и било много известно на Запад. Посочил, че пътищата за официалното му регистриране били „установяване на контакти със сходни организации и оказване натиск върху правителството чрез тях“*.

Същия месец Бояджиев съветва Константин Тренчев да не се обвързва с ИР Тончо Карабулков по повод проявен от него интерес към програмата и устава на „Подкрепа“.

„Дал и указание в никакъв случай да не се допуска повече извеждането на активисти зад граница. Във връзка с ръководството на „Дружеството“ и двамата изразили мнение, че Илия Минев трябва да бъде сменен с по-млад и некомпрометиран човек“***

В един от следващите си бюлетини ДС запознава държавните ръководители с поредна акция по осуетяване мероприятие на НДЗПЧ.

„На 7 май т.г. Областното управление на МВР – Хасково, съгласувано с VI управление на ДС, предотвратяват провеждане на събрание на членовете на т. нар. „Независимо дружество“, организирано в град Хасково, в апартамента на лице, временно отсъстващо от града.

При извършената проверка в жилището са открити 14 лица, между които Илия Минев, Константин Трен-

* Бюлетин № 1 относно оперативната обстановка по линия на враждебните „независими“ структури, МВР – ШУ на ДС, Рег. № 3838, 8 март 1989 г.

** Бюлетин № 6 относно оперативната..., МВР – ШУ, Рег. № 5300, 29 март 1989.

чев, Николай Колев, Борис Лафчиев и четири лица, възстановили имената си, от Хасковска обл.

Целта на събранието била да се учреди клон на „дружеството“ в Хасковска област и да бъде избрано ръководство, което трябвало да предложи Илия Минев. При обиска са открити и иззети току-що започнат учредителен протокол и образец на молба за постъпване в „дружеството“, адресирана до Минев.

Присъстващите са изпратени по местоживееене.*

Същия месец постъпва нова информация от внедрените в НДЗПЧ доверени на властта членове:

„Във връзка с намеренията на някои активисти на „дружеството“ за смяна на Илия Минев от поста „председател“, Григор Симов го посетил с цел да „опипа почвата“. Минев му заявил, че само той можел да бъде начело на „дружеството“ и ако трябва, щял да подмени цялото ръководство, като се изказал крайно отрицателно за „Софийската група“ и особено за Мариана Златева.**

Специалните органи внимателно и със задоволство следят възникнали разногласия между „софийската“ и „пловдивската“ група на НДЗПЧ, вероятно инспирирани от самите тях.

„Активистите на двете групи решили да се съберат на 18 юни в София ... с цел „организационно избистряне на структурата“. Рут Леви и Вл. Кръстев съставят нови програмни документи на дружеството, съставени по подобие Устава и Програмата на „Екогласност“. Планирало се Димитър Томов да оглави НДЗПЧ, а Илия Минев да остане като „почетен председател“. „Последният

* Бюлетин № 16 относно оперативната ..., МВР – ШУ на ДС, Рег. № 7776, 11 май 1989.

** Бюлетин № 18 относно обстановката..., МВР – ШУ на ДС, Рег. № 8693, 29 май 1989.

на интересен клон от екологичен проблем.

ОГГ на МВР Дубой временно прекратила оперативна на разкритието на информацията от екологична дейността и контролната на Георгиев.

Във връзка с ОГГ на МВР Валериан Рутков Дубой, гр. ред. на в. "Български вестник", издателят едновременно на "Дружеството на екологичността", дадено да обедини редакционните колективи от София, Варна, Сливница, Бургас, Брестово, Благоевград. Като орган на организационна структура на органа т.нар. "Клуб за защита на гражданите и гражданствата" в София. По време на избора на ССЗ Валериан Рутков едновременно контакти с Валериан Дубой, Вал Рутков и проф. Валериан Минев от СГ "Колелко Георгиев", а също контакти договорени от организационна и проведена на срещи-дискусии по проблемите на гражданствата. Заключи със ССЗ издателят Валериан Рутков и Валериан Минев.

ОГГ на МВР Валериан временно прекратила оперативна на информацията.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НА МВР
ГЕНЕРАЛ-МАЙОР: *[Signature]*
А. Крушев

МИНИСТЕРСТВО НА ВЪТРЕШНИТЕ РАБОТИ
НАС ЗА РАБОТА СО ВЪВЕДЕНИТЕ "НЕЗАВИСИМИ" СТРУКТУРИ
.....
СТРОГО СЕКРЕТНО!

МВР
ШУСТО ДУБАЙ "ИМ" ДС
Рег. № 5309
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
София

С О Д Е Р Ж А Н И Е

№ 4

ОТНОСНО: Обстановката на линия на
"независимите" структури

В резултат от проведените на учредителни мероприятия на съставно събранието на активисти на ВКС "Бодирова", издателят от 23 март в Стара Загора с во-козването от тях Валериан Рутков професионален босад, а други била възможност да се правят да настъпа на средата.

На 23 март в разговор по телефона ВР В. Валериан съставил Константин Трачев да не се обвързва с ВР Точко Карабулка /по време проведени от последния интерес към "програмите и устава на екологичността". Дал и указания и издателя случай да не се допусне повече издателята на активисти зад граница. Във връзка с ръководството на "Дружеството" и дваната издателят ижеки, че Валериан Минев трябвало да бъде срещен с "ко-мад и инженерингов човек".

Интерес представили и проведени на 19 март разговор на Трачев и З. Валериан с Валериан във връзка с едновременно от на-мента орган събранието, насрочено за предвидени дни. Валериан се на-мента

Документи от архива на Държавна сигурност за НДЗПЧ

остро реагира срещу опитите да бъде игнориран при вземането на решения и в писма до П. Бояджиев, Ед. Генов и българската секция на „Свободна Европа“ настоява да не се приемат и излъчват никакви материали от „дружеството“, които не били парафирани от него.

Вечерта на 31 май в Михайловград били открити 23 листовки с текст: „НДЗПЧ е за ускорен мирен процес на демократизацията в България“, като автор на които се уличава Константин Иванов, член на „дружеството“.*

Българските власти, разтревожени от нарастващата популярност на възникналите неформални организации, изхождайки от новите повеи в политическия климат на Източна Европа, изменят тактиката си в борбата с тях. Дотогава се е работело лесно и ефективно: прибират непослушните в места „не столь отдаленные“, изолирайки ги от обществото.

В свое съобщение още от края на 1988 г. Секретариатът на ЦК на БКП препоръчва по-префинени „методи“ за борба с надвисналата опасност от подобни ереси.

„Прокуратурата, Комисията за защита на обществените интереси и правата на гражданите на Народното събрание и Комитетът по правата на човека в НРБ (?) да изведат категорично незаконосъобразността на учредяването на „клуба“, на основата на което да се изисква преустановяване на дейността и разпускането му.

Много е важно да се разбере, разедини и изолира ръководното му ядро. Това изисква диференциран подход за изобличаване истинския лик и компрометиращите ги постъпки на някои от лицата, подпомагане на други да изживеят неправилните си разбирания и се отка-

жат от дейност в „клуба“, а на трети да се предложи подходяща работа (включително и в чужбина), която да ги отдели от съмишлениците им и им позволи по-пълноценно да прилагат способностите си на други места, различни от досегашната им работа...

Да се организира чрез БТА пускането на лични опровержения на български научни и културни дейци, с чиито имена „Дойче веле“, „Би Би Си“, „Свободна Европа“ и др. спекулират във връзка с „клуба“. Да се подготвят и изобличителни материали за българите, работещи в тези централи.“*

Естествено, Шесто управление също се включва в кампанията със свои препоръки:

„Използуване на очерталите се разногласия между активисти на „Клуба“ и провеждане на активни, целенасочени действия за тяхното задълбочаване с оглед разцепление, отслабване и разбиване на „клуба“;

изземане инициативата от активистите, членовете на „клуба“, като в творческите съюзи, ВУЗ, БАН, обществените организации, съветите за духовно развитие и други ведомства се създават клубове „кръгла маса“ и други форми за дискутиране активните въпроси по преустройството;

да се увеличи и активизира събирането, документирането и легализирането на изобличителни данни за „екстремистите“ и тяхната антисоциална и антибългарска дейност;

---

* ЦДА, ф. 1-Б, Секретариат, декември 1988 г. Обект на внимание е Клубът за подкрепа на гласността и преустройството в България, където членуват известни личности. Към тях е невъзможно, а и нежелателно да се прилагат познатите „твърди“ методи.

---

* Бюлетин № 19 относно обстановката...

придобиване на съвременна, включително и изпреварваща информация, за замислите и намеренията на активистите на „клуба“ с цел регулярно уведомяване на партийните и държавни органи за вземане на политическо отношение;

значително разширяване и активизиране на работата за придобиване на данни с цел дискредитиране екстремистки настроените активисти и „клуба“;

създаване на социално-битови и други затруднения на най-непримиримите активисти за отклоняване и ограничаване на тяхната активност, за осуетяване на конкретни събития, замисли и други прояви;

активизиране на дейността по подаване чрез отдел „Пропаганда“ на разобличителни и други подходящи материали за публикуване в средствата за масова информация;

значително разширяване на агентурните позиции в обкръжението около активистите на „клуба“ с цел оказване върху тях на възпиращо и целенасочено постепенно положително и оздравяващо влияние, главно за отказването им от конфронтиране с властите и включване в официално действащи структури;

подобряване на работата за ограничаване дейността по отношение на „клуба“ от страна на западни радиостанции, изменници на Родината, чужди журналисти и емисари.“*

Тези препоръки внасят яснота за някои събития и тенденции, свързани с дейността и на НДЗПЧ.

---

* Информация около „Клуба за...“ след Парижката партийната среща, МВР – ШУ на ДС, Рег. № 9815, 13 юни 1989 г.

Опит на НДЗПЧ да проведе сбирка в Ихтиман по някои организационни въпроси*

На 23 декември т.г. [1988 г.] информирахме, че на ръководството на т.нар. „Дружество за правата на човека“ – обекти по ДГДОР „Декларатори“, възнамеряват на 25 декември т.г. в гр. Ихтиман да проведат събрание, на което да решат някои „организационни въпроси“. Съгласно указанията на ръководството на министерството бяха предприети мерки за недопускане на събранието. На ОУ на МВР, които водят обекти по ДГДОР „Декларатори“, с телеграма бе разпоредено да не допуснат тяхното идване в Ихтиман. Шесто управление на ДС съвместно със СОУ и СГУ на МВР взеха мерки на място да бъдат отклонявани лицата, които могат да пристигнат.

На 25 декември т.г. на предварително определените час и място на срещата се явиха 10 лица: Илия Минев, Екатерина Маркова, Павел Стефанов, Петър Манолов от гр. Пловдив и Левент и Сюзана Узунови от с. Климент, Шуменско, Стефан Вълков от Асеновград, бивш легионер, осъждан, Орлин Пандуров, преименуван, осъждан за шпионаж, Симеон Антонов Манов, осъждан, свещеник в Батошевския манастир, всички обекти на ДС и Борис Георгиев Лъхчиев от Хасково, неустановен, който знаел за Илия Минев от западните радиостанции. У горните лица не бяха открити инкриминирани материали. Споделиха, че се събират по инициатива на Илия Минев и са възнамерявали да се опознаят и поговорят за правата на човека във вилата на Е. Маркова в

---

* Специално съобщение на ДС – VI управление. Цит. по Шесто управление срещу неформалните организации в България 1988–1989 г. ..., 80–82.

с. Полинци, Ихтиманско. След кратък разговор поотделно с всеки лицата бяха отпратени по местоживееене.

Същия ден след 19.00 ч. в дома на Екатерина Маркова в София са се събрали Илия Минев, Григор Симов, Павел Стефанов, Димитър Томов, Цветан Златанов, Стефан Савовски, Сюзана и Левент Узунови. Избрали са ръководство на „Дружеството“ в състав: председател Илия Минев, секретар Петър Манолов (не присъствал), Димитър Томов – говорител на „Дружеството“ и Григор Симов – координатор. За пълномощници са избрали: Едуард Генов и Минка Статева – зад граница; Екатерина Маринова и Павел Стефанов – за Софийска област; Сюзана и Левент Узунови – за Варненска област; Цветан Златанов – за Михайловградска област и Борис Лъхчиев – за Хасковска област. Прието било да се събира членски внос по 5 лв. месечно. Договорено е пълномощниците да приемат молбите и предлагат нови членове за дружеството. На срещата не са приемани и обсъждани програмни документи.

Григор Симов е изказал мнение, че Илия Минев не е подходящ за председател, тъй като можел да ги компрометира с миналото си на бивш легионер, но независимо от това бил избран. Томов и Златанов предвиждали в дружеството да бъде включен и Янко Анков, на когото предстои излизане от затвора. Уточнено е на 26 декември тази година Томов да съобщи зад граница за задържането на някои от членовете на т.нар. „Дружество“ в Ихтиман, за проведено събрание в София и взетите решения.

Потвърдиха се данните, че Любомир Собаджиев възнамерявал на 25 декември т.г. в Русе да проведе „учредителен конгрес“ на т.нар. „Народен съюз за гражданска инициатива – Оборище“ с участие на лица от Русе, обекти на ДС. За целта е поканил Румен Цанков от гр. Лом, Христо Цачев от с. Долна Лапица, Ловешко, Геор-

ги Касабов и Иван Байрактаров от Пловдив – всички обекти на ДС, но последните двама са отказали. Собаджиев бил подготвил учредителни документи, които имал намерение да разпространи. На ОУ на МВР – Русе бяха дадени указания да предприеме мерки за недопускане на т.нар. „Конгрес“ и разпространяване на инкриминирани материали.

Съгласувано с ГСУ–МВР и окръжния прокурор на 25 декември т.г. във вилата на Любен Иванов Маринов край Русе бяха задържани освен домакина още 5 лица: Любомир Собаджиев, Стефан Нефедов, Димитър Ангелов и Иван Цонев Иванов от Русе и Румен Цанков Димитров от гр. Лом, всички обекти на ДС, осъждани. При проведените обиски са намерени: Учредителен акт, Програма и Проектомолба до Районния съд в гр. Русе за регистриране на „Съюза“. Документите не съдържат антиправителствени или оскърбителни изрази. Програмата е насочена против „сталинския модел на социализма“ и се предвижда установяване на контакти и взаимодействие с формални и неформални групи и организации за защита на човешките права у нас и в чужбина. В дома на Собаджиев и открит и иззет документ с клеветническо съдържание, подстрекаващ към неподчинение и бунт, за който няма данни да е разпространяван.

При разпитите всички лица заявили, че смятали своите действия за конституционни. Собаджиев категорично заявил, че до края на тази година ще създаде „Комитет“ или „Съюз“. Отказът на властите да го регистрират немало да му попречи, тъй като основната му цел е да получи гласност. След разпитите лицата са освободени, като мнението на ръководството на ОУ на МВР – Русе е, че проведените профилактики не са резултатни.

Продължаваме съвместно със СГУ и ОУ на МВР да

провеждаме конкретни мероприятия по обектите на ДГДОР „Декларатори“ и техните връзки у нас и зад граница. Шесто управление ДС оказва помощ за разбиване на групите, недопускане привличането на нови членове и предотвратяване на демонстративни изяви.

Предлагаме да се ускори компрометирането на Илия Минев и други активисти на т.нар. „Дружество“ със средствата на масова информация у нас и зад граница, като се използват подготвените материали, утвърдени от ръководството на Министерството. Да се прецени целесъобразността на разрешаване на заминаването зад граница на Любомир Собаджиев и Екатерина Маринова, които са подали необходимите документи.

Началник управление VI-ДС
Генерал-майор (А. Мусаков)

Защо Илия Минев не бе сред дисидентите, поканени за срещата с Франсоа Митеран*

Ръководството на НДЗПЧ, разбирайки, че френският президент ще направи през януари 1989 г. официално посещение в България, му изпраща на 25 декември 1988 г. писмо със следното съдържание:

„Уважаеми господин Президент,
Всички членове на НДЗПЧ в България узнаха с ра-

* Появиха се твърдения, че едва ли не нашият дисидент е бил състудент на Франсоа Митеран, който уж учил в някакъв агрономически колеж. Наистина, те са почти на една възраст (Франсоа Митеран е роден през 1916 г.), но той следва право, литература и политически науки в Париж.

дост за предстоящото Ви посещение в нашата страна, което ще стане в забележителната 200-годишнина от Великата френска революция и обявяването на Декларацията на правата на човека и гражданина. Ние отдавна сме уверени в последователността, с която се застъпват за правата на човека в света; не можем да забравим, че Вие сте първият държавен ръководител, който в самия Кремъл произнесе името на професор Сахаров, станало днес символ на човешка съвест и достойнство!“

След като се изтъква, че репресиите в България не са престанали, в заключение е подчертано:

„Това са причините, поради които се обръщаме към Вас да приемете няколко души, представители на Независимото дружество за защита правата на човека в България, за да изразят пред Вас своята загриженост относно ценностите, които обединяват нас – българи и французи, – въпреки изкуствените бариери в Европа.“

За това писмо активистката на НДЗПЧ Екатерина Маркова, екстернирана в САЩ, си спомня: „Около две седмици преди да пристигне господин Митеран, президентът на Франция, в България, бай Илия дойде при мене в София и ми донесе едно „Приветствие“ до президента, което ние обсъдихме, а след това аз го изпратих при Пелигиян, за да го прочете и той като юрист.* След няколко дни бай Илия и други някои момчета го занесоха във Френското посолство. След два-три дни бай Илия беше задържан. Той може да разкаже за това по-подробно.

Мисля, че беше в началото на януари, при една моя среща с една приятелка, на която ти знаеш името, в църквата „Св. София“ – на тази среща аз отидох с Цветан

* Арменецът Пелигиян е давал правни съвети на Илия Минев около дейността на НДЗПЧ.

Златанов. Тя ме попита дали съм ходила във френското посолство (това беше голяма изненада за мен, тъй като аз нямах контакти там!) Моят отговор беше: „Не!“ Тогава тя ми каза, че там има един господин Монвил, който е и така, и така – при това тя направи знак с ръка, като си показа дланта отгоре и отдолу, – който не е с бяла кожа... По-късно питах няколко души за Френското посолство и ги предупреждавах за въпросния господин Монвил... По-късно научих, че не сме поканени на аудиенцията с господин Митеран, защото сме били представени в лоша светлина от Френското посолство в София.“*

И така, когато 12-те известни интелектуалци-дисиденти от Дискусионния клуб за подкрепа на гласността и преустройството закусуваха с френски вкусотии в компанията на господин Митеран, Петър Манолов и Илия Минев бяха започнали гладната си стачка... Казват, че когато бай Илия прекъсва 62-дневното си гладуване, на прага на смъртта, тежащ едва 40 килограма, екип френски лекари полага грижи за бързото му възстановяване.

Това едва ли е достатъчно, за да прикрие конфузното положение около допуснатия гаф. Той не е дипломатически, но се разминава с нееднократно доказаната достойна позиция на френската дипломация по отношение защитата правата на човека. Та нали благодарение на нея инж. Минев отървава в началото на 1946 г. въжето! Защото при подготовката на официалната визита на президента Митеран първоначално дори се е планирало негово посещение в дома на ул. „Загоре“ 16 в гр. Септември и съвместно участие с първия български дисидент при откриване музей на Ламартин в с. Ветрен? Вярно е, че при промените в Източна Европа

* Писмо до съставителя от август 1989 г.

УВАЖАЕМИ ГОСПОДИН ПРЕЗИДЕНТ,

Всички членове на Дезиричното дружество за защита правата на човека в България узнахме с радост за предстоящото Ви посещение в нашата страна, което ще стане в забележителната 200-годишнина от Великата френска революция и обявяването на Декларацията за правата на човека и гражданина. Ние отдавна сме уверени в последователността, с която се застъпвате за правата на човека в своите държави, че Вие сте първият държавен глава, който в своя Кръгла промисла името на професор Сахаров, станало днес символ на Човешкия съвест и достойнство. Вярвайте, че в паметта ни са запечатани всички случаи, в които Република Франция е доказвала, че е Годината на демократизацията и правата на човека.

Днешната участ на нашата родина България е силно повлияна от опортюнизма в Ялта. Повече от 40 години нашият народ бебе принуден да живее с ценност, която не са му припадни: липса на плурализъм, нетолерантност, насилване, културна и икономическа изолация от естествения му среда Европа. Но принудени, не значи приели. Толерантност, плурализъм, диалог, защитата на религиозните, етническите и културните различия са били характерни за българския народ.

Ето кое през януари 1988 година извика на живот Независимото дружество за защита правата на човека в България. От този момент и до днес не са престанали репресиите срещу членовете на дружеството и симпатизанти. Неговият председател е от месеци под неофициален домашен арест, а хората, които желат да го посетят, са изключени на неограничен радиус: мит, унгарските власти, турция. В България днес не се чувства никакво отражение на новия политически казват в Европа.

Това са причините, поради които се обръщаме към Вас с молба да приемете няколко души, представители на Независимото дружество за защита правата на човека в България, да докарват пред Вас своята жалба жамот относно ценностите, които обединяват нас – българи и французи, въпреки изкуствени бариери в Европа.

Приемете, Ваше Превъзходителство, нашите искрени чувства на уважение и признателност.

Председател: Илия Минев

Свещ. Вългод Топузалков

Петър Манолов

Димитър Томов

Ваймес Ибрахимова

Директор: Драгомир Златанов

Възг рид, Рождество Христово 1988г.

Писмо от ръководството на НДЗПЧ до френския президент Франсоа Митеран с молба за среща при предстоящото му гостуване в България

Драги Иване,

В момента изготвяме с Христо втора пратка с документи за тебе. Изпращам ти едно писмо от бай Илия Дормишов, който ни пише, преди да е получил наши две писма отука. Смятам, че неговите следващи писма ще бъдат много интересни. В миналото си писмо пропуснах да ти кажа, че около две седмици преди да пристигне господин Митеран-президента на Франция в България, бай Илия дойде при мене в София и ми донесе едно "Приветствие" да президента, което ние обсъдихме, а след това аз го изпратих при Пилиган, за да го прочете и той като юрист. След няколко дни бай Илия и други няколко момчета го занесоха във Френското посолство. След два-три дни бай Илия беше задържан. Той може да разкаже за това по-подробно.

Мисля, че беше в началото на януари при една моя среща с една приятелка, на която ти знаеш името, в църквата "Света София", на която среща аз отидох с Цветан Златанов, тя ме попита дали съм ходила във Френското посолство / това беше голяма изненада за мене, тъй като аз нямаш контакти там/. Моят отговор беше -не! Тогавата ми каза, че там има един господин Монвил, който е и така, и така - при това те ^{чедото не е с бяла кожа}направи знак с ръка, като си показа дланта отгоре и отдолу. Попита ме дали познавам господина Смиите от Холандското посолство, след като много добре знаеше, че го познавам, защото той низапозна мене и Христо с нея в началото на септември в църквата "Свети Георги" в София. По-късно питах няколко души за Френското посолство и ги предупреждавах за въпросния господин Монвил. След това тя отсъствува около две седмици и мисля, че тя така ме насочи леко към Холандското посолство, а не към Френското - по-късно научих, че не сме поканени на аудиенция от господин Митеран, защото сме били представени в лоша светлина от Френското посолство в София.

Разбрах, но по-късно, че много хора, като отец Благой, Петър Манолов и други теглят към Френското посолство и това беше неспираемо, въпреки че в началото само аз и Христо, а после само аз осъществявах тези контакти. Бай Илия и Димитър Томов също имаха няколко срещи с нея.

Засега друго няма. Приеми моите поздравни, целуни жената и

Деца - КАТЯ *Katy*

Писма на Екатерина Маркова до автора за дейността на НДЗПЧ във връзка с посещението на Франсоа Митеран

Ще ти изпратя адреса и на д-р Попов от Зап. Германия. Аз му казах за тебе и за твоето дело съвсем накратко, тъй като беше по-искал контакти с нас и аз използвах случая. Ще ти изпратя материалите, които той ми изпрати по пощата. Той желае да получи от твоята книга и може да раздаде и на други българи там. Той беше обещал да вземе в Зап. Германия леля Ангелина на лечение /съпругата на Илия Минева/, но сега нещо се изненадва. Лошото е това, че той го беше казал в София на нашия адвокат Пилиган, аз знаех от него и преди да тръгна на Запад, Пилиган ме помоли да го подсетя по този въпрос, но той ми разви теорията, че това лечение е много скъпо и е възможно само ако те останат като политически емигранти. Аз знаех от Илия Минева, че той би дошъл на лечение или на гости, но после ще се върне обратно.

Иване, искам да ти обърна внимание на Григор Симов Божилов от с. Парамун, Пернишки окръг. Това момче е от първите седем души, които подписват Апела до Виена, той е този, който го съставя, обикаля другите хора, за да го подпишат, и го занася в Американската легация. Всичко това го знаех от него лично, а той е човек, който никога не лъже. Тука обаче има хора, които изопачават тези факти. Аз знаех с абсолютна сигурност, че той би дошъл тука на гости, после ще се върне обратно, естествено. Делото, с което си се захванал е много трудно, затова, защото трябва да се напише абсолютната истина. Тези хора се опитаха да оказат натиск върху мене по въпросите-кой е написал Апела и кой го е занесъл в Американската легация, но аз им казах на два или три пъти, че вярвам на този човек, Гриша, който пред мен възстанови текста на Апела, но по-късно аз го унищожих, тъй като очаквах обиск. Смятам, че това, което ще научиш от него е безценно като информация и няма да съжаляваш. Ако аз работех, нямаше да те занимавам с тези неща и на право щях да го поканя.

Един българин ми даде една лента и даже ми я нагласи на машината и сега пиша на нея.

Иване, ще ти изпратя писма от моята лична кореспонденция и материалите на д-р Попов. Много те моля, преснимай ги на ксерокса и ми върни оригиналите, тъй като и аз си правя тука един малък архив.

Засега друго няма. Ние сме добре, като изключим това, че бях много лошо простинала. Надявам се и вие да сте добре.

VIII. 8. 4. Целуни Флоранс и децата! Катя *Katy*

западните политици бяха склонни да поощряват по-умерените политически платформи на тамошната опозиция, вероятно с оглед да не се получат вътрешни сътресения, които да провокират откровени сблъсъци с комунистите. За тях бе важно преходът да се осъществи безболезнено.

Но защо по аналогичен начин и поканата от Илия Минев до господин Жакоби от парижката Международна федерация за правата на човека не стига до адресата, а по-късно се създават изкуствено пречки за контакти, когато идва в България?

Едва ли за такова пренебрежително отношение към възпитаника на Тулузкия университет, различаващо се от приетия френски „bon ton“, носи вина само въпросният monsieur Монвил. Перифразирано можем да допуснем с голяма степен на сигурност: „Cherchez le Bulgare!“ Защото зад редица подобни други случаи винаги прозира активното съдействие на набедени наши „дисиденти“, които чрез плашещи неясни обвинения за „фашизъм“ и „краен антикомунизъм“ искаха да отстранят от пътя си пионера в борбата за справедливост у нас. Защото до неговите преживелици собствените им жития биха приличали на препоръки за постъпване в някой известен пансион за благородни девици!

Каква е съдбата на останалите активисти на НДЗПЧ, подписали обръщението към френския президент?

Секретарят Петър Манолов е изгонен със семейството си, като се установява във Франция.*

* И той е „обгърнат“ с грижи по време на гладната си стачка: на 9 и 10 февруари: „От хуманни съображения и по молба на Съюза на българските писатели висококвалифициран

Свещеник Благой Топузлиев е екстерниран и отсяда във Виена.

Зейнаб Ибрахимова е прогонена в Австрия, откъдето пак е върната, за да бъде депортирана със съпруга си окончателно в Турция.

Заместникът на Манолов – Димитър Томов – живее в изолация в Михайловград и е подложен на тотално оплюване в пресата.

Същото е положението на съгражданина му Цветан Златанов.

Нека си припомним на фона на тези човешки съдби Програмната декларация, приета от учредения на 3 ноември 1988 г. в 65-а аудитория на Софийския университет Клуб за подкрепа на гласността и преустройството в България: той ще работи при пълна подкрепа на решенията на Юлския пленум на ЦК на БКП от 1987 г., „както се бори решително за тяхното практическо осъществяване“...

В този ред на мисли си спомням за едно полушеговито тълкуване на понятието „дисидент“ от рубриката „Дума на деня“ на в. „Сега“* от 10 ноември 1999 г.:

„Ей, брат, край нямат пусти дисидентски мъки! Прословутият речник на несъгласните, измислен и редактиран в западните държави, пак ще разбуни дисидиум (раздор, несъгласие). Лексикографът от българска страна Михаил Неделчев обяви, че са останали 5 праз-

екип от ВМИ – Пловдив извърши щателен преглед. Установихме, че здравословното състояние на Манолов не дава основание за безпокойство и по същество той е клинично здрав...“ По думите на самия Манолов той започнал да приема водносолеви разтвори и витамини, предлагани му от участъковия лекар (Работническо дело, 12 февр. 1989).

* Рубриката се води от Миряна Башева.

ни места в нашата квота! И по дисидентство ли сме на опашката в Европа... Всичко иде оттам, че в кръга на понятието е капризният латински глагол *dissideo*: не се съгласявам, не се съгласувам, разграничавам се, намирам се в противоречие, стоя накриво, седя отделно, намирам се далеч! При това изобилие на вироглави значения не може да очакваме несъгласилите се с комунизма мирно да сведат глави пред предпочетените съперници... Тъй по ленинско-западноевропейската логика една Блага Димитрова, да речем, се оказва страшно близо до българския народ. И съответно в правото си да изрече: „Мишо! Блага иска папка!“ Папка с дисидентско удостоверение, де. То друга далавера няма.“

Съобщение на БТА В защита „законността“ на алтернативното НДЗПЧ на Румен Воденичаров

Нечисти амбиции за политическо лидерство*

Във връзка с излъчената на 2 март 1999 г. по Радио „Свободна Европа“ декларация от отец Димитър Амбаров, представена от името на Независимото дружество за защита на правата на човека в България, Управителният съвет на дружеството е приел своя декларация. В нея се заявява, че Националната конференция на дружеството не може да е била изненада за никого, защото

* Съобщението е услужливо поместено в официоза „Работническо дело“ (№ 65, 6 март 1990) в защита на добилото вече гражданственост НДЗПЧ на Р. Воденичаров.

идеята за нейното провеждане датира още от лятото на миналата година. Измамните твърдения за нетолерантност противоречат на факта, че на г-н Илия Минев и неговите привърженици бяха предоставени делегатски карти и им бе дадено неограничено време за изказвания. Тази възможност бе дадена и на отец Амбаров. Това, че тези лица напуснаха конференцията в знак на несъгласие с отправените по техен адрес критики, не само не може да се смята за бламиране, но и съвсем не нарушава кворума на конференцията.

На нея бе утвърден уставът на Дружеството, в който бяха включени клаузи, гарантиращи независимостта му от политически партии. В знак на несъгласие с обединеното мнение на делегатите, някои от предложените членове на Управителния съвет си направиха отвод. Този факт не им дава никакво морално право да оспорват легитимността на националната конференция.

По-нататък се казва, че сегашният политически момент в България изисква изключителна гражданска отговорност. Огласената по Радио „Свободна Европа“ декларация от страна на отец Амбаров и подписана от някои от бившите ръководители и членове на Дружеството е в пълно противоречие с тази отговорност и е израз на лични и нечисти амбиции за политическо лидерство.

По-голямата част от лицата, подписали декларацията, не са присъствали на конференцията (Янко Янков, Пламен Даракчиев, д-р Константин Тренчев), а други, поради своята пасивност през последните месеци, са непознати на Управителния съвет. Странно стои и подписът на г-жа Рут Леви, която през цялото време бе съпредседател на конференцията и обяви кандидатурите на новото ръководство.

В заключение се посочва, че Националната конференция от 17 февруари т.г. е напълно законна и Дружеството се дистанцира от всички форми на партизанщина в днешния политически живот. (БТА)

Част от интервю по телефона
на Румяна Узунова с отговорния секретар
на Комитета по правата на човека в България
Юли Бахнев (22 юни 1989 г.)

Р. У. Първият ми въпрос: как мислите вие като отговорен секретар и като човек, защо вашият Комитет бе официално признат, а да кажем Независимото дружество за защита на човешките права не получи регистрация?

Ю. Б. Сега по този въпрос аз бих направил едно уточнение, което направих и в моето изказване на форума, организиран от Фондацията на бъдещето в Париж, че под признат трябва да се има предвид – признат от правната система на България, т.е. ние сме били регистрирани в съда. Що се отнася до моето лично мнение защо още не е регистрирана другата организация НДЗПЧ, доколкото знам от лични мои източници, този въпрос още окончателно не е решен и има вероятно някои пречки, които законът предвижда.

Р. У. Но все пак никоя от другите независими организации – нито „Екогласност“, нито Комитетът за религиозни права, нито профсъюзът „Подкрепа“ – никое от тези, възникнали някак по-спонтанно независими сдружения, има късмета да бъде регистрирано.

Ю. Б. Пак да ви кажа, че доколкото ми е известно, що се отнася до това – религиозните права на дружество, то регистрацията не е завършена и смятам, че те сами са решили, че не са още съвсем готови документите, и вероятно отново ще подадат своята молба. Така че това е въпрос на съда. Аз бих се въздържал да давам друго мнение, освен от юридическа гледна точка.

Р. У. Във вашето изказване на симпозиума „Свободата на духа и човешките измерения в Европа“, организиран от „Фондация на бъдещето“, вие казахте, че Комитетът по човешки права е успял да помогне само на 10% от хората, които са се оплакали. Бихте ли разказали, може би не статистично, на какъв тип хора и по какъв тип оплаквания сте успели да помогнете?

Ю. Б. Аз споменах това и за съжаление това е така. Ние бихме се радвали, ако това бяха най-малко 25% от случаите, на които ние съдействаме – да се решат в интерес на молителя или тъжителя. Какви случаи включват тези 10 %? Да почнем от елиминиране по отношение на Правилника за изтърпяване на наказанията „Лишаване от свобода“. Въз основа на нашата интервенция бяха премахнати нарушения на Правилника за изтърпяване на наказанията „Лишаване от свобода“ в Старозагорския затвор. Тези нарушения се отнасяха както до характера на работи, които изпълняват лишените от свобода, така и до режима на тяхното свободно време...

Имахме един случай, когато ние предложихме и бе възприета идеята да не се изпълнява по давност едно постановление по силата на Закона за народната милиция – един млад човек да бъде изпратен на жителство в определено място в България.

Имахме и няколко случая, когато хората се обърнаха към нас и благополучно, в техен интерес бяха реше-

ни въпроси за пътуване в чужбина, за събрани семейства, за посещение в чужбина. Но главното, където успяваме, това е повечето в областта на социалните права – правото на жилище, правото на справедливо обезщетяване при отчуждаване на земи...

Р. У. Мислите ли, че 90% от молбите не са основателни, нямат правно основание? Така ли е?

Ю. Б. Вашият въпрос е уместен. Не са, разбира се, всички... Много голям процент от тези хора, които се оплакват, са изпуснали сроковете за обжалване.

Р. У. А във вашето изказване на Парижкия симпозиум за свободата на духа и човешките измерения в Европа вие казахте, че трябва да се направи независима анкета за сегашните вълнения в някои български градове и села в източните области на страната. Под каква форма според вас трябва да бъде направена тази анкета, кои ще могат да участват в нея?

Ю. Б. Госпожо Узунова, изглежда има някакво недоразумение. Аз също питах хората, които са чули предаването на РСЕ. Всъщност моята мисъл беше, че ние трябва да правим въобще независими проверки и дори се похвалих малко преждевременно, че представители на нашия комитет посещават Софийския затвор. Такова посещение се осъществи, но няколко дена след моето изказване.

Р. У. Впрочем, един частен въпрос – мислите ли, че не е нарушение на правото на гражданите това, че обаждайки се, да речем на Блага Димитрова, на Желю Желев, на Кояна Тренчева, на редица други от Дискуссионния клуб или от дружествата, някой следи телефоните и ги прекъсва?

Ю. Б. ... Все мисля, че това е по технически причини, все още телефоните в София не работят съвсем добре.

Р. У. И последен въпрос, който е и по-труден може би: какво е мнението на Комитета и вашето лично мнение за това масово преселение на етническите турци?

Ю. Б. Тоя въпрос не е за телефонен разговор, защото е сложен въпрос. Но аз ще ви кажа съвсем искрено, че това е въпрос и на известно влияние, на натиск, и в тоя смисъл и намеса във вътрешните работи на България, в смисъла на Заключителния акт от Хелзинки...

Изяви и срещи на семейство Илия и Ангелина Миневи при посещението им в САЩ (19 февруари—14 април 1990)

Семейство Илия и Ангелина Миневи пристигнаха на 19 февруари 1990 г. като гости на Македоно-българския научен институт „Св. Климент Охридски“ – гр. Детройт,* създаден и финансиран единствено от мен – д-р Иван Гаджев. Госпожа Минева страдаше от глаукома и три дни по-късно бе подложена на сериозна очна операция, която по онова време беше рисковано да се извърши в България. След възстановяването ѝ семейството посети по-големите градове на САЩ, където има български емигрантски колонии.

От 3 до 9 март Миневи гостуваха на наши емигранти в Ню Йорк. Бяха почетни гости на тържеството и

* Сегашното име на института е Институт за българската емиграция в Америка „Илия Тодоров Гаджев“, със седалище гр. Гоце Делчев.

Bulgarian National Front, Inc.

Founded 1947

CENTRAL EXECUTIVE BOARD

DR. IVAN DOICHEFF

Honorary President

Incorporated in the State of New York
November 7, 1958
Not Profit Organization
Winds 23057, November 18, 1962
Federal Tax Exempt #26-3706582
I.R.S. Sect. 501-C(3) of Wines 1947
Trade Mark Registration "BONBA"
N.Y. 268-11021, November 20, 1967

Mailing Address:
DR. IVAN DOICHEFF
P.O. BOX 703
MANALAPAN, N.J. 08050
U.S.A.
14 April 1990 г.

До Д-ръ Иванъ Гаджевъ
Федмингтонъ Хилъ, Мичиганъ

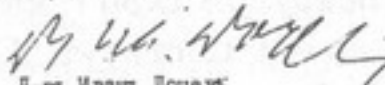
Драги Д-ръ Гаджевъ,

Отъ името на организацията на Българския Национален Фронтъ, и отъ мое име, искамъ да ви поздравя, да ви благодаря и да ви изкажа нашитѣ admiration, за онова което направихте за фамилия Илх. Илия Минев да дойде въ Америка, да може г-н Минев да си направи операция, да може Илх. Минев да посети редица градове, да държи събрания и най-важното да може да посети столицата Вашингтонъ гдето има изключително важни и отъ значение срещи съ официални лица.

Български емигранти като васъ са много голѣма рѣдкостъ и ние се гордеемъ да ви имаме като единъ нашъ приятелъ.

Съ най добри пожелания, на Васъ и семейството Ви, по-случай прѣдпоздравяването на Възражение Христово, и съ искрени поздравя.

Ваш :

Д-ръ Иванъ Дочевъ
Почетенъ Председателъ
Българския Национален Фронтъ, Илх.

Писмо на Иван Дочев до д-р Гаджев с благодарности за всичко, което той е направил за пребиваването на Илия Минев в САЩ

банкета по случай 112-годишнината от Освобождението на България от турско иго. Илия Минев произнесе реч, в която обрисова политическите промени в родината след 10 ноември. Той се срещна и със свои съратници, съучредители на НДЗПЧ, които впоследствие бяха екстрадирани от страната си – Минка и Божидар Статев,

Тия разноси поема Гаджевъ. Алтънковъ ще се опита, следъ събраниято въ Сенъ Франциско което ще стане на 26.III., да вземе Миневъ и отиде въ Лосъ Анжелесъ гдето БНФ ще направи събрание и Алтънковъ ще говори съ Миневъ по работитѣ за въ България. Следъ като се върне Миневъ въ Детройтъ, вероятно края на Мартъ, тогава ще е възможно да се нареди да дойде въ Чикаго-например за неделата, Априлъ първи, или по късно, но, ти трѣбва да влезеш въ връзка съ Гаджевъ и уредите въпроса Миневъ да дойде въ Чикаго. Искамъ да кажа че се споразумее съ Гаджевъ, както ние успѣхме да се споразумеемъ да дойде тукъ-но отъ Гаджевъ зависи времето на Миневъ. Той си има свои проекти, а сигурно и цели, той е направилъ тайпъ за живото на Миневъ въ продължение на нѣколко дни, общо около 20 часа. Той нареджѣ срещи въ Вашингтонъ, ние дори не ги знаемъ, но азъ говорихъ съ Миневъ, предупредихъ го и той знае какво и съ кого ще говори и какъ, но ние не може да не приемемъ, пъкъ и не можемъ да спремъ, нѣма да е отъ полза, Миневъ да се среща съ хора които Гаджевъ нареджѣ. Да приемемъ че ще е само отъ полза, но колкото се касае въпроса за Миневъ, да бъде съ насъ, по инициатива и на събрания на БНФ, ние трѣбва да уредимъ въпроса съ Гаджевъ-той плащѣ целия път на Миневъ да дойде-иначе нѣмаше да дойде, той нареджѣ своя програма, която е и една отъ причините той да подпомогне Миневъ, на насъ оставя да се съобразимъ. Въ всѣки случай Миневъ е 100% нашъ сигуренъ човекъ, азъ говорихъ съ него, той може всѣкъде да отиде и съ всѣкого да говори, но ще си остане това което е билъ, така че въ това отношение нѣма защо ние да се страхуваме или да сме ревниви.

Миневъ държи и иска отъ насъ да кажемъ ясно, че подкрепяме него и политическата партия въ която той ще участва и че всички наши хора отъ БНФ, изключително Алтънковъ, който ще отидатъ въ България, да съработятъ съ него, да подкрепятъ него, да влезатъ и подкрепятъ политическата коалиция въ която той ще бъде, и която е националнитѣ сили. Споредъ него, така нареченитѣ Демократически Сили, се състоятъ отъ хора които никогда не са били въ опозиция на комуниститѣ, сили са на служби, и сега, поради новия "вътъръ" който повѣ, са опозиция но тѣ не се борятъ за премахването на комуниститѣ, а търсятъ разбирателство и коалиция съ тѣхъ, и за това, той не участва въ тѣхната коалиция а се формира друга коалиция, съ нашитѣ разбирания, национално и антикомунистически ориентирана. Азъ ще чакамъ да видя какъ ще се разбератъ съ Алтънковъ, ако се разбератъ, защото споредъ менъ Алтънковъ е наклоненъ да кооперира съ Демократическитѣ Сили така наречени въ България, съ които Миневъ не е съгласенъ да работи, като счита че това е компромисъ. Но ще изчакамъ да видимъ крайните разговори. Преди да си земиме Миневъ азъ ще говоря пакъ

Екатерина Маркова, д-р Сватовски. Гостуваха и на д-р Иван Дочев.

От 9 до 12 март семейството посети българската колония в гр. Бъфало. В тяхна чест бе свикано голямо събрание. На банкета след това г-н Минев говори за положението в България и за новосъздадения (7 декември 1989 г.) Съюз на демократичните сили.

На 14 март гостите от България посетиха девическата гимназия в гр. Фармингтън Хилс, щата Мичиган. Инж. Минев изнесе лекция на тема: „Защо прекарах 33 години от живота си в комунистическите затвори на България“. Покъртителният му разказ накара много от гимназистките открито да плачат. Присъства и представител от канцеларията на сенатора Дон Рийгъл.

Подобно бе и посещението в известната детройтска мъжка гимназия – Академия „Джезуитс“. Гостът говори един час за причините, поради които е прекарал 1890 дни в карцер и 480 дни в гладни стачки по българските затвори.

И при двете срещи Минев подари на училищните библиотеки книги за България на български и английски език, предоставени му от Македоно-българския научен институт.

От 19 до 26 март семейство Миневи беше сред сънародниците си от колонията ни в столицата Вашингтон.

← Из писмо на Иван Дочев, относно посещението на Илия Минев в САЩ. Странно е твърдението, че д-р Гаджев има „свои проекти, а сигурно и цели“ с поканата на Илия Минев. Защо не се намери друг, който да протегне ръка за помощ на бившия легионер и мъченик в този момент? Защото бе пределно ясно, че той няма да бъде допуснат като участник на българската политическа сцена. Какви цели могат да се поставят и какви дивиденди могат да се търсят в една чисто хуманна постъпка?

Господин Водар,

В отговор на загубеното Ви, прихващам за Ваше внимание телеграмното писане на Васил Желюков 70-и последовател на Николай Цукотков, който е идвал в Бюледин - 6-7 на Б. Д. Ф. Чиньо Манажес е Никола Арнаков - Май - юни 1990г :

Защо подтиках предложението на Председателя, Председателя на Републиката за Високия
В предизборната борба популяра на Българския демократичен съюз е предимно проследява: няма поддръжка на С.Д.С., като основна политическа сила абстрахираща от позицията на еднопартийната комунистическа власт. Може да има резерви по съдържанието на документите, взех решение за подкрепата му единствено поради стабилността на С.Д.С., изразено в забравянето на представителите на Българския съюз, които идат и в отпорителния момент. Няма нито едно изказване, че в последния момент това става више е ясно изказано.
Нескоко да зная популяра изказано от него за основния отпорителна сила
До края на изборите остана в една поддръжка на С.Д.С.
Показан отговорността за недоразуменията. Показан от поведението на С.Д.С., който не търси нито видни не търси конкретич снос - иже търсят израз в политиката на след изборите, която ще бъде основна само в собствените си сфери и окупирани.
- От това прихващамте моето на В. Желюков е ясно, че той е искрен относно поведението на С.Д.С.ки Б.Д.Ф., но не честен относно термини... С.Д.С. като основна

Инж. ИЛИЯ СТОЯНОВ МИНЕВ,
Основател и Председател на НЕЗАВИСИМОТО
ДРУЖЕСТВО ЗА ЗАЩИТА НА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА В
БЪЛГАРИЯ. /ИЗДПЧБ/.

Улица "Загоре" № 16
Гр. Септември, Пловдивски окръг
България. Тел. 03561-31-94

Високоуважаеми Г-н Д-р Иван Дочев,

От името на съпругата ми и от мое име Ви благодариме най-сърдечно за радушия прием, който ни указахте. Вашите съвети и благородно отношение към семейството ни оставиха дълбоки следи в умонестроението ни. Организаторските Ви способности винаги отразяват личния Ви почерк, който още в ранните години 1930-40 години спасиха българската младеж от Марксистко- Ленинската утопия. Нашата Родина България винаги ще Ви е благодарна за изработения от Вас спасителен пояс, който душевно я откъсна от комунистическата демагогия. Сямо Сталинската червена армия натрапи на нашия народ на 9. Септември 1944 год. терористична система на управление. Пожелаваме на съпругата Ви бързо оздравяване и бидейки близо до Вас да Ви вдъхновява голямите Ви дела. Дела на човеческия образ-характерен за Вавата психонагласа.

8 Април, 1990 год.
гр. Детройт, САЩ

Ваши Ангелина и Илия Миневи

Писма Илия Минева до д-р Иван Дочев: 1 – от 30 юни 1990 г., в което обяснява защо се е подписал под предложението на Жельо Желев за ненасилие и за това, че НДЗПЧ – гр. Септември ще бойкотира изборите; 2 – от 8 април 1990 г., с благодарности за гостоприемството, оказано от Иван Дочев при посещението на Илия Минева в САЩ

На 20 март имаха разговор и обмениха мисли по политическите промени в Източна Европа с г-н Робърт М. Дженкинс-старши, съветник към Външно-политическата комисия. След това бе срещата с конгресмена от щата Ню Йорк Бил Пакстън, авторитетна личност в Конгреса.

Денят беше напрегнат за гостите, защото те трябваше да разговарят и с екипа от българската редакция на „Гласът на Америка“ – Виктор Пан, Камен Ганчев, Богомила Мирева и др.

На 21 март инж. Илия Минева проведе разговор с представители на Държавния департамент – Джеймс Хюнер, Скот Томсън и др. Разискванията засегнаха състоянието на дисидентските дружества и организации в България и шансовете им за изборна победа.

На следващия ден г-н Минева отново се срещна с конгресмена Бил Пакстън, когото придружаваше представител на пресата във Вашингтон. Бяха проведени разговори и с Комисията по човешките права към американското правителство.

Семейство Миневи откликна на поканата да разгледат на 23 март Белия дом. Посетиха и Музея на Космоса. След обяд имаха дълъг разговор с американския сенатор Дон Ригъл, представител на щата Мичиган в американския Сенат. Бяха разисквани промените в България след 10 ноември 1989 г. и причините, довели до тях. Направени бяха много снимки с редица политици.

Известната Вашингтонска катедрала, Конгресът, неговата библиотека и Пентагонът бяха обект на внимание през следващия ден. Имаше и вечеря в дома на Г. Червенков, където се бяха събрали наши емигранти. Семейството на Сара Атанасова също бе почетено. И там дойдоха доста българи, любопитни да се срещнат и да разговарят с основателя на първото дисидентско дружество в България – НДЗПЧ в гр. Септември.

На 25 март Миневи бяха гости в дома на г-н Спас Разпопов – син на политически съидейник и приятел на бай Илия.

От 26 март до 2 април семейството бе сред българската колония в Калифорния. Посетиха Сан Франциско и Лос Анжелис. Илия Минев гостува на своя приятел и съидейник от недалечните борби за узаконяване на НДЗПЧ Едуард Генов. Имаше среща и с кореспондент на „Сан Франциско кроникъл“, който интервюира прочутия български затворник за причините, довели до 33-годишния му престой зад решетките, както и изобщо за живота и дейността му. Една от най-известните радиостанции в Сан Франциско излъчи на живо разговор с г-н Минев. В Лос Анжелис имаше многолюдно събрание, на което хората се тълпяха, за да се ръкуват и беседват с героя от борбата за правата на човека в България. Той произнесе реч и отговори изчерпателно на поставените му въпроси. Гостите бяха почетени с богата вечеря в семейството на проф. Ник. Алтънков.

На 4 и 5 април, при среща с българите от Чикаго, бай Илия отново изнесе сказка. Имаше вечери със семейство Паприкови и инж. Дърводелски.

От 8 до 13 април сем. Илия и Ангелина Миневи прекараха сред български емигранти и американски официални лица в Ню Йорк. Д-р Иван Дочев даде прощална вечеря по случай отпътуването им за България.

През многобройните срещи и разговори в САЩ инж. Минев остави отлично впечатление и спечели нови поддръжници за дружеството, на което беше председател. Редица американски официални лица имаха възможност да добият по-точна представа за промените в политическия живот у нас, за силите, които стояха зад тях и евентуалните бъдещи тенденции.

След срамните сцени с „нови“ демократи, които положиха доста усилия инж. Минев да бъде изолиран от активния обществен живот в България, граничещи с

ехидно пренебрежение към страданията и безстрашието на този достоен, честен човек, непречупен от инквизицията на ДС, такова пътуване за него бе жизнено необходимо. Той успя да си възвърне в толяма степен самочувствието на политически лидер, получи утехата, че има много хора, които хранят почит към първия български дисидент, заговорил открито срещу комунистическия режим като основен виновник за положението на българите, а не за наистина немаловажните, но някак завоалиращи актуалната проблематика на времето въпроси за Русе, Рила, Места, атомната централа...

Като куриоз, сянката на Румен Воденичаров преследваше Илия Минев дори в САЩ. На 5 март 1990 г., към 7 часа вечерта, ми звъни Тед Занг, американски адвокат от Агенцията по правата на човека в Ню Йорк. Той е посещавал неколнократно България, за да отразява в американския печат малтретирането на турското население. Бил е и в турски лагери, където временно са пребивавали преселниците. Желателно било да се срещна с Румен Воденичаров при предстоящото му посещение в САЩ. На въпроса, „Кой финансира това посещение?“, ми отговори, че това е грижа на Американската информационна агенция. Но тя поема единствено неговите разходи, а той пристига с дъщеря си. Не бих ли могъл да платя нейния билет? Заявих на г-н Занг, че това ми напомня на притчата за вълка, който пази интересите на агнетата. Майката на Воденичаров е партийка и прокурор, бащата – функционер в ОК на партията в София. Странно е синът на заклетите комунисти да се захване със защита на интересите на хора като мен, които винаги са били тяхна жертва. Напомних му, че в момента мой гост е истинският председател на НДЗПЧ в България, инж. Илия Минев.

Изразих учудване, че г-н Занг представя като председател друга личност. Той смутено ми обясни, че имало две подобни български дружества, а що се отнася до произхода на неговия гост – не бил в течение.

С това разговорът ни приключи.

Председателят на алтернативното, признато от комунистите „Независимо дружество за защита правата на човека“ – София, говорителят на Координационния съвет на новоучредения Съюз на демократичните сили Румен Воденичаров, въпреки официалната си акредитация, би могъл само да мечтае за контактите и приема, на които се радваше в САЩ непризнатият доайен на дисидентството в България Илия Стоянов Минев.

Д-р Иван Гаджев

Едно съобщение, свързано с гостуването на Илия и Ангелина Миневи в САЩ

Инж. Илия Стоянов Минев и съпругата му Ангелина Минева са на гости при семейството на Иван и Флорънс Гаджеви. Те са посетили българските колонии в Ню Йорк и Бъфало. Следващата седмица ще се срещнат с българите във Вашингтон. Оттам ще отидат в Калифорния.

Илия Минев е бащата на дисидентското движение в България. На 16 януари 1988 г. той основа „Независимо дружество за защита правата на човека в България“. Прекарал е 33 години в комунистическите затво-

ри в България. Изтърпял е наказание в строг карцер 1890 дена. Гладните му стачки против управите на затворите са над 480 дни. Последната гладна стачка на инж. Минев беше през януари, февруари и част от март 1989 г. Тя продължи 63 дена. Беше на смъртно легло, когато комунистите, под натиска на световната общественост, отстъпиха пред исканията му. „Амнести интернешънъл“ смята, че Илия Минев е най-изстрадалият политически затворник в България след 9 септември 1944 г. Той ще има срещи с българската емиграция и американски общественици.

Нека всички му пожелаем добро прекарване при нас, в САЩ.

(Прочетено от свещеник Панайот Палуков на 18 март 1990 г. пред богомолците в черквата „Св. Климент Охридски“, гр. Диборн, щата Мичиган)

Из писма на г-р Ив. Гаджев до Илия Минев

Драги бай Илия,

...Искам да те уверя, че почти не е имало преди такъв интерес от страна на българите, живеещи в САЩ, както и на американските политически среди към подобен гост от България.

...Досега са се събрали около 45 000 долара в подкрепа на твоето дружество. Тези пари ще се изпратят по легален път, открито, за да няма почва за никакви обвинения

ния и машинации от страна на „ревниви“ среди в България... Веднага се свържи с адвоката Пелигиан, за да се проучи правната страна на въпроса за прехвърлянето на тези пари. Ние оттук искаме да спазим българските закони и да не създаваме излишно напрежение.

Придвижва се закупуването на копировъчни и факс-машини, телефони. Ти трябва да се опиташ да намериш квалифицирани сътрудници – редактори, печатари и пр. – хора, които могат литературно да списват вестник.

Засега зрението на Ангелина е много добро. Ако случайно се появят за в бъдеще трудности, обади ми се веднага. Може да се наложи идването ѝ отново тук за един месец.

Трябва да ми обещаеш, че повече в никакъв случай няма да се занимаваш с гладни стачки. Вече има други начини за постигане на резултати. Ти си над 70 години и една гладна стачка ще отслаби организма ти непоправимо.

В мой разговор със сенатора Дон Ригъл миналата седмица той изрази загриженост по отношение на теб и ще следи как се отнасят властите в България след посещението ти в САЩ. Той е останал с много добри впечатления от разговорите ви. Ако се наложи, и сенаторът Карл Левин може да се застъпи за теб. Той е новата изгряваща звезда в американския Сенат и е много влиятелен по отношение нарушаване на човешките права зад „желязната завеса“.

12 април 1990 г.

С най-голямо уважение: д-р Иван Гаджев
гр. Детройт, САЩ

Здравейте д-р Гаджев,
Варвам да сте получили в 21 век.
Статията от Георги Величков е много
интересна - Вижна степен на представя-
нето в областта образува мои възгледи за
Като на 18 ноември 1989 г. в следствие голямо
на държавата (първия мидий) той веднага
прекъсна връзката и Петър Георги и минава
не блякеше да се махне от държавата
му казва, че държавата новедение об-
служва само комунистите. Бог е
винаги с мен в изпитанията. Мамкист
живота ми
На самия вестник 21 век бях написан
Имаме ли съвест, български емигран-
ти 21. век човек в България се превърна
в духовно мъртво, а българските емигран-
ти си помисли. Но са!... - Има ако
свободен някой и друг човек, поздравот
го на силата комунистите. Стаяте
сми комунистите, ако сме с един и до
рече, не е така и порок на българите.
Но всичко не се разказва от...

Две писма на Илия Минев до д-р Иван Гаджев

Здравей, Бояне*,

Както ти казах снощи по телефона, пред теб е човек, за когото понастоящем говори цяла България. Бил е по затворите на комунистите над 33 години. Прекарал е 1890 дена наказания в карцер. Прекарал е в гладни стачки общо над 480 дена. Последната му гладна стачка е била през януари, февруари и март 1989 година. Продължила е 63 дена. Поради политическите причини на всичко описано тук никой не се е грижил за здравето му. Пък и лекарите са се страхували да го лекуват скришно, поради опасността и те да бъдат преследвани от комунистите. Аз съжалявам много, че бай Илия не ми спомена за лошото състояние на зъбите си, още когато дойде при мене на 19 февруари. В понеделник той и жена му заминават за Вашингтон, за да говорят по „Гласът на Америка“ със сенатора Дан Рийгъл и с представители на Държавния департамент. Оттам заминават за Калифорния да се срещнат с българите и да изнесат доклади. Ще се върнат пак при мен в Детройт на 2 април.

Молбата ми е засега да залепиш счупения зъб. Ако обичаш, да се погрижиш за зъбите и му направиш нови протези. Може да ги вземем утре, неделя, ако ти би могъл да ги направиш. Ако трябва да се вадят зъби – извади ги, но му помогни да сложи ред в устата си.

Същото би могъл да направиш и за жена му, която също е била по затворите като него. Тя има глаукома, захарна болест, но ти без колебание можеш да се справиш и те да заминат за Вашингтон в по-добро физичес-

* Боян Сотиров, български зъболекар в гр. Детройт, щат Мичиган.

ко състояние и висок дух. Да докажем, че тук има българи, които ги обичат, уважават и макар и далече от България, им помагат.

Ако имаш възможност да направиш горното, аз бих могъл утре да прескоча, или в понеделник рано, и да взема новите протези или челюсти, които ти би могъл да му направиш.

Пращам ти една книжка, издадена от мене за Илия Минев и за дружеството, което той образува в България през януари 1988 година.

16 март 1990 г.

Иван

Здравей бай Илия,

Получих писмото ти с последния пакет от 4-ти брой на вестника. Не бива да пращаш повече от 10 бройки!

Трябва да ти пиша нещо, което предварително знам, че е излишно, понеже понякога се държиш като магаре на мост. Съдържанието на твоите писма до Миро Гергов и др., в които като малко дете се оплакваш от Иван Дочев, Сашо Дърводелски, БНФ и пр., стават обществено достояние. Това не е хубаво! Тези хора популяризираха твоето име сред емиграцията, за да застане тя зад Илия Минев. Не без моя помощ бе изразено и подобаващото ти уважение за твоята упорита борба и страдания по комунистическите затвори.

Ние оттук гледаме по-реално на събитията от горещите ви глави в България. Редно беше да си мъдър съветник, а не да влизаш в конфликти отляво и отдясно. Така отблъскваш все повече младите искрени сили около теб. Не, не се впускай пак в софизми от рода на „У мене е правото, а у другите е благото!“

Старите хора вече не обръщат внимание на много от нещата, които вълнуват младите. Ето – и в последния брой на вестника ти пак говориш за „акушерки в политиката“ и пр. – същото, което разправяше пред американските ученички. Повтаряш твоите космически мисли и разсъждения, които доскучават. И хората ще си кажат: „Махни го този старец!“ – и ще те подминат. Звучи грубо, но това започва да разочарова американските ти поддръжници. Уверявам те – желяем ти винаги доброто, но трябва да признаеш, че политиката е тънка наука. В нея не бива да си булдозер, който върви мощно в една посока. При първия появил се завой ще падне в пропастта. Трябва да се лавира! Сладко е да чуваш масите да скандират собственото ти име, но този наркотик е коварен!

Половината от статиите в четвърти брой са написани от тебе. Това не прави добро впечатление. Ако толкова държиш да акушираш историята и да развиваш философските си размишления за Космоса, прави го поне с псевдоним. Иначе „Свободно слово“ заприличва на частен вестник, списван от стар чудак, който се мисли за център на Вселената. Не давай поводи за допълнителни критики.

Не се превръщай в дребен, озлобен старец, защото по този начин ще затъмниш ореола, изграден около личността ти. Съсредоточете на този етап силите си срещу комунистите, а не против Жельо и сие. Те не са венчани за постове си. Утре други, по-млади и способни, ще ги заменят. Фактите в тая насока не са много окуражителни. Не личи да сте си взели поука от примерите, които дадоха поляци, унгарци, чехи. Карате си някаква модернизирана „Алатурка“. Пръските енергията си в дребни боричкания и вестникарски заяждания. Баба

Стоянка на село едва ли ще впечатлиш с теорията си за Космическия Разум. Тя се нуждае от просто разяснение, защо се стигна дотам, че е трудно да намери в бакалията дори Насъщния. Вдъхнете вяра на народа, покажете му, че не сте същите дренки от дола на доскорошните управници!

Вие с Ангелина сте страдали достатъчно. Време е да заживеете по-нормално. Няма да спасиш зрението на жена си с политически тиради! Ти даде достатъчно от себе си. Когато започна дисидентската си дейност, много от днешните неформали си траеха в удобните кресла из тоталитарната машина. Вече трябва да обърнете сериозно внимание на собственото си здраве. Пращате ми писма, а не споменавате изобщо за лекарства, които са ви необходими, или за възникнали оплаквания, с които да запозная лекаря тук. Знаете, че винаги можете да разчитате на моята помощ.

Всичко най-хубаво и довиждане на 6 октомври в Неврокоп!

15 май 1991 г.

Иван
Детройт, САЩ

За моя Вуйчо Илия Минев

Георги Кънчов

Родът Миневи идва от Вакарел. Но чичото на дядо Стоян убива някакъв турчин, който тероризирал българите, и фамилията потърсила спасение по други краища. Отседнали в с. Нова Клисура. Бабата на вуйчо остава рано вдовица и се поженва за някакъв порядъчен човек от с. Семчиново. При този „очув“, т.е. приеман баща, израства Стоян Минев, завършва Пазарджишката гимназия и след войниклъка се оженва за единствената дъщеря на селянин от Саранбей, който го приема в своя дом и му дава 60–70 декара ниви. Отначало „завреният“ зет се препитава с обработката им. Опитва да препродава кози и телета, които отглежда свободно от пролет до есен, а

след това, поугоени, продава в Гърция. Дядо Стоян накрая намира истинското си призвание, започвайки да седи лозя – една непозната за съселяните му от онова време земеделска култура, която ще намери по-късно важ-

но място в препитанието им. Той даже създава нещо като кръжок, в който бил и моят баща, с обединяващ интерес към лозаро-винарството. Ходели са специално до Карнобат на нещо като „обмяна на опит“.

Може би донякъде и по волята на случая, Стоян Минев се насочва към винарството. Едно прогонено от село Габровци семейство, Попови, чиято къща била изгорена в размирната 1923 година, се обърнало към него с молба за сериозен заем, който да им помогне да стъпят отново на крака. Когато дошло време да връщат парите, другоселецът предложил да се издължи с труд. Бил опитен дърводелец. Така дядо Стоян се сдобива с подходящи каци и бурета, прави около каменната ограда на двора си сайванти, под които ферментирала ширата. А виното зреело в дълбоката изба на голямата къща, която той смогнал да издигне. Снабдява се и с големи казани за ракия, побиращи до един тон. Така Стоян Минев става най-големият производител както на вино – до 100 тона на сезон, така и на ракия в нашия край. Той снабдяваше с продукцията си всички кръчми и бюфети около ж. п. линията от Сараньово (гр. Септември) до Драгоман, както други гари като Реброво. Започна да бутилира вино, използвайки качествени коркови тапи. Успоредно с това той изнасяше за Германия и големи количества от прочутото грозде с едри, сладки зърна от сорта „Болгар“. Берачите почистваха внимателно с ножичка гроздовете и ги нареждаха в застлани с хартия щайги.

С труд, предприемчивост и нюх към пчеливешето земеделие Ст. Минев забогатя. За да бъде в крак с новостите около съвременното винопроизводство, реши да включи и сина си в семейния бизнес. Изпрати го в Тулуза да завърши химия, свързана с лозаро-винарството и агрономията. Когато вуйчо се върна, носеше със себе си

стъкларии, химикали и приспособления, от които направи у дома си модерна лаборатория, с която да контролира качеството на произвежданите спиртни напитки. За съжаление след арестуването му и национализирането на къщата се наложи всичко това да пренасят във Виноградец при някакъв роднина на съхранение. Постепенно колби, стъкленици се изпочупиха или изпокрадоха. До излизането му от затвора не остана почти нищо.

Местните комунисти мразели вуйчо ми още от младежките му години. Наистина, той оглавяваше легионерите в Сараньово, но не беше често в селото. Казват, че всичко тръгнало от някакво общоселско тържество преди 9 септември в киното на гарата. Там той чел нещо – приветствие ли, доклад ли, използвйки много остри реплики против съветския строй и неговите поддръжници сред съселяните му. Стигнало се до караница, която прераснала в юмручен бой. Доколкото знам вуйчо не е участвал в самото сбиване. Но когато на 10 септември 1944 г., на път от Пловдив за София, той слиза, за да остави в дома си закупена някаква нова пишуща машина, негов познат го предупредил, че искат да го арестуват. Вуйчо се качва обратно на влака, но явно бил вече забелязан. Прибират го в мазето на съвета, където му нанасят жесток побой.

Илия Минев е последното от трите деца, които дядо Стоян е имал от първата си съпруга. Първа е майка ми, родена през 1905 г., после Милчо (1914 г.). Интересна е и историята на по-големия брат. Като граничар, преди 9 септември му хрумва да забегне и се прибира у дома си. Баща му долавя, че нещо не е в ред. Разбира какво е направил и му нарежда веднага да се върне в заставата. Вуйчо Милчо се разминава с патрула, дошъл да го арестува. Все пак влиза във военния затвор, където лежи в

една килия с Мурджев от село Лисичево, бъдещ известен генерал в МВР. Явно той спечелва доверието му и съумява да го използва за обмяна на конспиративни сведения както между арестуваните комунисти, така и с ятаците навън. Синът на Стоян Минев все пак се ползвал с привилегии и зад решетките. Признаха го в поново време за активен борец, но това изобщо не помогна на брат му Илия, който беше с коренно различни идейни убеждения.

Дядо Стоян помоли майка ми да има грижата той да получава редовно в затвора разрешените на три месеца колетчета, като в замяна на това ѝ приписа някаква нива. В онези гладни години ние отглеждахме биволици, свине и можехме да заделяме масълце, сланина, печяхме орехи – продукти, които бяха много важни за съвземането на вуйчо след поредната му гладна стачка.

Майка и татко редовно ходеха на свиждания в Плевен и Стара Загора. Често с тях беше и Ангел Гатев, бивш комисионер на дървен материал, който се засели в Сараньово. Помня, когато веднъж бях и аз, един старшина дръпна грубо вуйчо да се прибира, а той се отскубна от него, вдигна юмрук нагоре и завика: „Да живее България!“.

Някакъв негов съименник-съкилийник, пуснат на свобода, покрай поздравите, които трябвало да предаде на първата ми вуйна Мария, завързал по-близки отношения с нея. Илия Минев беше много огорчен от това. Като излезе на свобода, не пожела повече да я вижда. Ожени се за една красива драгоманчанка, казваше се Богиня. Живя известно време при нея. Явно се бяха запознали покрай снабдяването на тази крайна гара със септемврийско вино и ракия.

Когато подеха кампанията за „разобличаване“ на Илия Минев, в град Септември правеха специални

събрания, на които някои комунисти явно попрекалиха. Искаха да му се забрани да стъпва в родното място. Имаше един агроном, бивш председател на ТКЗС, Койчо Златев, който беше дошъл от Карнобатско. И той почнал да разкрива грехове на вуйчо. Направили му забележка, че не може да говори за неща, на които не би могъл да е свидетел.

Мене ме гонеха заради него. Не ми даваха работа. Наложих да ходя за няколко години зоотехник чак в Странджанския край.

Малко преди да дойде новото време, пак го пребиha. Служители на ДС разбрали, че Илия Минев тайно се измъкнал от дома си, който можеше да напуска само със специално разрешение. Тръгнаха след него по черния път за Белово с джипката и го застигнаха на жп моста в местността „Кантона“.

Как се оправяха с вуйна Ангелина през трудните за всичко години след 1989 г., не зная. Той нямаше никакво прослужено време и не получаваше пенсия. Разчитаха само на 80-те лева на жена му. Въпреки това той гордо се отказа от 100-те хиляди лева, които му бяха специално отпуснали като най-дълго лежалия политически затворник у нас. Смяташе, че народът не е длъжен да плаща заради онези, които бяха почернили младостта му. Не обичаше и подаянията.

Когато през 1995 г. почина вуйна, той остана съвсем сам. По едно време синът му дойде да го наглежда, но явно не се разбираха много. Помоли ми се да го приютя в кухничката ни. Но как да го сторя, като трите стаи, с които разполагам, не ми позволяваха да посрещна, както му е редът, дори зетъвете и внуците. А той кукуваше сам в голямата си къща.

Съдба човешка!

Защо бе съден през 1946 г. Илия Минев, председателят на Независимото гружество за защита правата на човека в България*

Петър Семерджиев

1.

В литературата, посветена на дейността на Обединената опозиция през 1945–1947 г., издавана в България, може да се прочете твърдението, че наред с нейните легал-

ни организации, съществували и такива на нелегална опозиция. Между последните се нарежда и политическата организация, наречена Легионерски център. Официалното обяснение за нейното съществуване се вижда от това, че тя обединила привърженици на разтурения Съюз на българските национални легиони – СБНЛ, като си поставила за цел да води борба против отечественофронттовската власт. Разкриването ѝ от органите на Държавна сигурност бе обявено през май 1946 г. Според предявените обвинения срещу участниците в нея, те създали своята нелегална организация през лятото на

* Статията е включена в сборника „В защита на правата на човека в България“, издание на Македоно-българския научен институт „Св. Климент Охридски“. Детройт, Мичиган – САЩ.

1945 г., непосредствено след края на войната. За страничния наблюдател от онова време бе учудващо, че инициаторите на това са решили да предприемат този риск, когато не бяха прегорели още раните върху поддръжниците на стария политически режим от присъдите на т. нар. „народен съд“. То се подсилваше и от факта, че страната бе поставена под окупация, осъществявана от многобройна съветска армия и узаконена чрез условията на подписаното примирие в края на октомври 1944 г., спазването на които бе наблюдавано от Съюзническа контролна комисия. При това положение Легионерският център, както се съобщаваше, замислил ни повече, ни по-малко да организира бойни групи за въоръжена борба против властта.

Съюзът на българските национални легиони бе създаден в началото на 30-те години и се прояви като активна националистическа и антикомунистическа организация. Той набираше своите привърженици предимно сред младежта от средните училища и висшите учебни заведения. Неговото съществуване бе прекратено с извършения на 9 септември 1944 г. военнополитически преврат. Част от ръководните му дейци успяха да емигрират преди това, а други, които се намираха в чужбина, не се завърнаха. В страната обаче остана масата от бивши легионери. Отечественофронтовското правителство, чиято дейност още от образуването му се направляваше от ръководството на Българската компартия, обяви за своя главна задача борбата против остатъците на фашизма – според изразите, възприети от партийната пропаганда. Под този лозунг и българската армия бе хвърлена в необмислените и неоправдани от гледна точка на българските интереси военни действия против отстъпващите от Балканите германски войски. Във връзка

с това не се пропускаше случай да се отправя критика и срещу легионерите. През целия период до завършването на войната не бе констатирано, че сред тях е настъпило някакво оживление и е проявен стремеж за възстановяване на разтурената им организация. Налице бяха други прояви, при които отделни легионери, подтиквани от ръководителите на младежкия комунистически съюз – РМС, излизаха с декларации за приобщаването им към Отечествения фронт. Българската общественост обаче бе изненадана от съобщението, публикувано във вестниците на 20 юни 1946 г. От него тя успя да научи, че през май същата година в София била разкрита фашистка легионерска конспирация със свой ръководен център.

В обвинителния акт се посочваше, че през лятото и есента на 1945 г. подсъдимите легионери преценили, че моментът е благоприятен, за да подновят дейността си. До този извод те стигнали под влияние на оформилата се Обединена опозиция сред дотогавашни поддръжници на Отечествения фронт. На разни места в страната също били направени опити за възстановяване на организациите им. В София бил сформиран инициативен комитет, наречен „Център“. Дейността му като ръководен орган на Съюза на българските национални легиони продължила до май 1946 г., когато той бил разкрит от органите на властта, а членовете му – арестувани. Посочваше се, че в неговия първоначален състав участвали пет души, но след извършени промени броят им се увеличил на 8 души. 30-годишният студент от Луковитско Петър Вътв Петров станал негов ръководител. Активността на „Центъра“ се изразила в провеждане на ежеседмични заседания, на които обсъждали въпроси за предстоящата си дейност и взимали съответни решения. Едно от първите било да издирят бившите легионе-

ри и да започнат да навлизат в опозиционните партии, където заедно с членуващите вече в тях, да съдействат за активизирането им. Предпочитание било дадено на Работническата социалдемократическа партия (обединена). За тази цел уж решили, че трябва да влезат във връзка с нейния лидер Кръстьо Пастухов. Посочваше се, че уж на среща с него обсъдили как да стане навлизането на легионерите в партията му, групово или поединчно. В обвинителния акт се уточняваше, че тази среща станала в края на ноември 1945 г.

Според написаното там „Легионерският център“ не се ограничил с решаването само на организационни задачи. Изхождайки от целта, която си поставил – да се бори за отслабването и събарянето на установената власт чрез метежи, бунтове и терористични действия, – той пристъпил към формирането на бойни групи. В изпълнение на взетото решение от края на декември 1945 г. бил изработен план за тяхното организиране. С тази отговорна задача се заел Петър Въртов. Той влязъл във връзка с македонската организация – ВМРО – чрез Владимир Куртев, бивш член на нейния Централен комитет. С него обсъдили възможните съвместни действия, получил фалшиви лични карти и оставил на съхранение намиращото се лично оръжие. Едва след това, през февруари 1946 г., страната била разпределена на области, всяка от които трябвало да бъде посетена от член на „Центъра“. Основна организационна единица при обхващане на издирените легионери трябвало да бъде „петорката“ – ядро от 5 души. Съответно въоръжени, те били назначавани за ръководители на замисленото ново съпротивително движение за борба против властта.

От Обвинителния акт, както и от разпита на подсъдимите пред съда, от показанията на свидетелите и от

изказванията на защитниците следваше, че е подготвен един широко замислен политически съдебен процес. Той започна на 3 декември и завърши на 12 декември 1946 г. с произнасяне на присъдата. Прокурорът, отговаряйки на защитата, доказваше, че тази легионерска конспирация не била само група от противонародни елементи, а истинска нелегална организация, която трябвало да разпростре своята мрежа из цялата страна. Ръководството ѝ замисляло терористична дейност. Той се възползва и от факта, че по времето, когато бяха арестувани членовете на организацията, бе съобщено и за разкриването на военна конспирация, назована „Цар Крум“, на съдебния процес против която подсъдими бяха подбрани офицери от старата армия. Този факт бе използван от прокурора, за да се опита да докаже, че и двете организации са били създадени по едно и също време и еднакво са насочили вниманието си към Обединената опозиция. Дейността на „Легионерския център“ обаче се представяше в един много по всеобхватен мащаб – като вражеска дейност против властта на Отечествения фронт, макар да не съответстваше на това, което представляваха участниците в него, и на извършеното от тях.

Така, както бе представена, версията за „Легионерския център“ пораждаше редица съмнения. Неговите ръководители, макар и нелегални, бяха арестувани наведнъж – всички до един, без изключение. Фактически представяната като стройна нелегална организация се оказала, че е крайно ограничена. Доказаните толкова активни конспиратори не бяха успели да възстановят легионерската организация дори в столицата, където уж действали през цялото време, с изключение на приписаните им връзки с легионери от Враца, Видин и Оряхово.

Те не изпълнили тази важна задача, въпреки обсъждането ѝ на всяко седмично заседание от май до декември 1945 г. Останало неизпълнено и решението всеки от членовете на „Центъра“ да посети определения му район. Същото било положението и с решението за създаване на бойни групи. Наистина, през 1946 г. в много градове из страната бяха обявени за разкрити легионерски конспирации. Те всички уж били създавани с еднаква цел – да поведат борба против властта, но не се посочваха връзките им с „Центъра“.

Резервите към дейността на легионерската организация и наличието на неин ръководен център в София се подсилваха и от показанията на подсъдимите, дадени от тях при разпита им на съдебния процес. Дори онези от тях, които признаваха, че са извършвали нелегална дейност, каквато им бе приписвана, говореха само за срещи и разговори помежду си, но не и за подривна дейност. Единствено за главния организатор на конспирацията, Петър Въртов, се посочваха уличаващи го конспиративни доказателства. И при него обаче изтъкването на възложената му задача да създаде бойни групи не се подкрепяше с данни, че са съществували и са разкрити подобни формирания. Не се съобщаваше също какво е направено след разговорите му с бившия ръководен деец на македонската организация Владимир Куртев за въоръжаване и за създаване на канал по българо-гръцката граница. Последният пък не се появи нито между подсъдимите, нито като свидетел, за да отрече или да потвърди, че е извършвал съвместна нелегална дейност с подсъдимия Петър Въртов. Като свидетел той можеше да разкрие един от съществените моменти на обвинението. В. Куртев обаче не бе налице и затова приписаната му роля в конспиративната дейност на македон-

ските дейци и на легионерите ставаше съмнителна. До известна степен тя бе изяснена на другия съпътстващ процес, воден едновременно с процеса против „Легионерския център“, по който бяха съдени бивши привърженици на ВМРО. На едно от съдебните заседания, когато се гледаше този процес, един от подсъдимите, отхвърляйки отправените му обвинения бе запитал, защо между подсъдимите не е Владимир Куртев. Той заяви открито, че това е така, защото последният е действал като провокатор, т.е. бил е сътрудник на Държавна сигурност. С изтъкването на това обстоятелство се обръщаше внимание на фалшивата основа, върху която бе построен целият съдебен процес. На подсъдимия обаче не бе разрешено да изясни този въпрос, а съдът не намери за необходимо да се спре на него. Подробно се говореше единствено за връзките на подсъдимите със социалистическия лидер Кръстю Пастухов, но и това бе сторено с определена политическа цел.

Политическото значение на обявената конспирация „Легионерски център“ може да се разбере, само като се вземат предвид действителните факти за нейното създаване и начина на разкриването ѝ. В хода на съдебното дирене за тях се пренебрегваше и най-малкият намек. Те бяха свързани със скрития замисъл на началника на военното разузнаване ген. Петър Вранчев и с усилията на тогавашния директор на Държавна сигурност Георги Ганев. Несъгласуването на техните действия и съревнованието помежду им доведоха до предварителното „разкриване“ от службите на Държавна сигурност на конспирацията създадена на изключително фалшива основа от военното разузнаване. В този скалъпен процес определен принос има обявеният за главен организатор на „легионерския център“ – Петър Въртов Петров.

Средствата за масова информация придадоха по-голямо политическо значение на обявената конспирация „Легионерски център“, отколкото тя имаше в действителност. Когато участниците в нея бяха арестувани и съдени, на много места в страната също се извършиха арести на бивши членове на забранената легионерска организация и след преминалите съдебни процеси те получиха присъди. Ставаше ясно, че този кръг включва младежки среди. Съдебните процеси в провинцията бяха представяни като факт, свидетелстващ за настъпилото активизиране на някогашните поддръжници на стария режим. Така те бяха приемани и от ръководните дейци на Българската комунистическа партия, която определяше и тона на партийната пропаганда. Местните партийни ръководители обаче, в лицето на първите секретари на партийните комитети, както и началниците на Държавна сигурност знаеха много добре какви указания са получили, как се стигаше до арестуването на набелязаните лица и как се подготвяха съдебните процеси срещу тях. Всичко се вършеше по строго определен план и по нареждане от Министерството на вътрешните работи въз основа на указанията, дадени от Политбюро на Централния комитет на Българската комунистическа партия.

Само така можеше да се обясни почти едновременната поява на толкова много местни легионерски конспирации. По правило, всяка една от тях бе организирана от нарочно подбрани за целта сътрудници на Държавна сигурност, които се свързваха с набелязани младежи и водеха с тях разговори за необходимостта от борба против властта на Отечествения фронт. В една или

друга степен такива разговори е имало, но до някаква практическа нелегална дейност не е пристъпвано. За да се придаде автентичен характер на всичко това и да се изкара, че набелязаните младежи са готови да поведат активна борба против властта, изпратените провокатори им говореха за необходимостта да се въоръжават, като издирват оръжие и т.н. На никого от следствените власти обаче не бе давано указание да търси някакви връзки на арестуваните легионери от провинцията с обявения „Легионерски център“ в столицата. Такива връзки не са и съществували. Като че ли възникваше някакво противоречие между обвиненията против съществуващия ръководен център и местните конспирации. То се дължеше на несъгласуваните действия на двете разузнавателни служби – на Държавна сигурност към Министерството на вътрешните работи и на Разузнавателното отделение към Министерството на войната.

Истината бе следната. По инициатива на началника на военното разузнаване генерал Петър Вранчев, в средите на бившите легионери бяха потърсени сътрудници, които да изпълняват специални задачи както в страната, така и в чужбина. Тези действия бяха продиктувани от грижата на партийното ръководство, покрай активната борба против Обединената опозиция, да проведе чистка и сред командния състав на армията. Като сътрудници на военното разузнаване, отделни легионери получаваха задачата да установят контакти с бивши политически дейци, които се намираха на свобода и участваха в дейността на оформилите се вече опозиционни партии, или ги подкрепяха. Такива бяха ръководителите на Демократическата партия Никола Мушанов и Александър Гиргинов, старият деец на Обединената народно-прогресивна партия Атанас Буров и др.

Срещите и разговорите им със сътрудниците на разузнаването бяха използвани, за да ги провокират, какъвто бе случаят и с Кръстьо Пастухов. Замисълът на генерал Петър Вранчев обаче преследваше и друго. В чужбина се намираха значителен брой политически емигранти. Между тях беше все още и бившият министър-председател – професор Александър Цанков, който бе създал в края на войната българско задгранично правителство със свой въоръжен корпус. На Запад се оказаха и някои от ръководителите на Съюза на българските национални легиони. Генерал Петър Вранчев смяташе за свое задължение да внедри своя агентура сред емигрантските групи, за да бъде информиран за дейността им и по възможност да им влияе. Поради това у него се породиха идеята да създаде „Легионерски център“. В лицето на подбрани за негов ръководител Петър Въртов Петров той намери подходящ сътрудник.

Несъгласуваната дейност на двата разузнавателни органа в страната доведе до объркване и се стигна до осуетяване на предприетото от ген. Петър Вранчев. Държавна сигурност, изпълнявайки поставената ѝ задача да насочи своето внимание към набелязаните потенциални противници на властта, получава сведения от свои секретни сътрудници за съществуването на нелегална организация от бивши легионери. Най-достоверни сведения за дейността на Петър Въртов идват от нейния сътрудник Владимир Куртев. Тези двама пленници на двете обособени разузнавателни служби – Петър Въртов и Владимир Куртев, изпълняват независимо един от друг възложените им задачи и правят своите донесения. За директора на Държавна сигурност Георги Ганев сведенията за съществуването на „Легионерски център“ се оказват важна находка. След съответната подготовка,

той нарежда да бъдат арестувани неговите членове. Така се стига до обявеното разкриване на т. нар. „Фашистка легионерска конспирация“, до воденето на съдебния процес против нея и до произнесените присъди.

Само тесен кръг ръководни партийни дейци бяха наясно и в течение за причините, които доведоха до сравнително шумния съдебен процес срещу 16-те подсъдими начело с Петър Въртов и Илия Стоянов Минев – и двамата осъдени на доживотен строг тъмничен затвор, а останалите подсъдими – с различни присъди: от 15 до една година. Този процес доведе до конфликт между ръководителите на двете разузнавателни служби. Слабата страна се оказа ген. Петър Вранчев, който наскоро след процеса бе принуден да освободи заеманата длъжност. До неговото отстраняване се стигна не защото действията му се преценяваха като вредни. То бе предизвикано от конкретни политически съображения на партийното ръководство. Първоначално според нареждането, дадено лично от Георги Димитров и съобщено на следствените органи от Трайчо Костов, от главните подследствени се е изисквало да потвърдят, че са установили връзка с Никола Петков. След като се преценява, че подобно искане е несъобразно с тяхното положение, изборът пада върху Кръстьо Пастухов. За да се придаде правдоподобност на показанията им срещу него, са използвани случаи, при които бивши легионери стават членове на опозиционната Социалдемократическа партия или се познават с нейни дейци.

Съдбата на главните действащи лица в подготовката на съдебния процес против „Легионерския център“ е различна. Видният македонски деец Владимир Куртев не е изведен като подсъдим на никой от следващите съдебни процеси, макар такива процеси да са повдигнати

и срещу бивши дейци на ВМРО. Той споделя участва на трагично загиналия по-рано свой другар, също член на Централния комитет на ВМРО, Георги Настев. Интерес представлява съдбата на двамата главни подсъдими. В следствието Петър Въртов продължава да сътрудничи на следователите за потвърждаването на различни клевети. Те се предявяват срещу лица, които властта смята за неудобни, а той ги клевети, без да ги познава. Такъв е случаят с игумена на Рилския манастир Калистрат, с когото не се е познавал, а му приписва конспиративна дейност. В потвърждение на клеветите Петър Въртов съобщава, че сведенията за игумена получил уж като ръководител на „Легионерския център“ от организатора на другата легионерска група – Илия Станев, обвинен, че е създал втори „Легионерски център“. Петър Въртов разказвал, че при разговор Станев му доверил за участието на Калистрат в подготовката на предстоящ, ни повече, ни по-малко, англо-американски план за терористични и диверсантски действия на територията на България. Като база трябвало да им послужи Рилският манастир и Калистрат бил тяхно доверено лице. Поведението на Петър Въртов се направляваше от Държавна сигурност и по-късно, когато изтърпяваше присъдата си в различни затвори. Той бе поставян за съкилийник на затворници, получили тежки присъди, към които следствените служби продължаваха да проявяват интерес, смятайки, че не са разкрили всичко около дейността, за която те са осъдени. Той трябваше да информира службите за разговорите и настроенията на съкилийниците си при новото положение, при което бяха поставени.

Свършено друго бе поведението на втория главен подсъдим по процеса „Легионерския център“ – Илия Стоянов Минев. Той бе привлечен от Петър Въртов Пет-

ров в създадената от него уж легионерска конспирация. Петров твърдеше, че възложил на Минев да отговаря за несъществуващ на практика отдел, наречен „Политическа информация“. Дори и в прокурорските обвинения срещу Минев не бяха посочени обстоятелства, които да доказват, че той е извършвал действително някаква нелегална дейност. Въпреки това му бе присъдено едно от най-тежките наказания – доживотен строг тъмничен затвор. Това се дължи на факта, че той се обяви открито за противник на установения политически режим и на утвърждаването господство на Българската комунистическа партия във властта. Осъден вече, той бе поставен при крайно тежки условия, бе държан непрекъснато изолиран в наказателните отделения на различните затвори, в които непрестанно бе преместван. При такива условия той изтърпяваше присъдата си, но духът му остана несломим. Оттогава и до днес Илия Минев не е изоставил своите принципи и позиция на съпротива срещу репресиите и беззаконията на еднопартийната власт. След като изтърпява първата си присъда, отново е арестуван. Последват интернирания в различни краища на страната. В каквото положение обаче и да се е намирал и намира, той продължава да се противопоставя на репресивните мерки и разобличава беззаконията, на които е подлаган. Илия Минев е автор на изложения до ООН, до американския президент и др., в които посочва нарушенията на човешките права от представителите на комунистическия режим в България. Той е един от инициаторите за създаването на Независимото дружество за защита правата на човека в България и е избран за негов пръв председател. В същото време съпроцесникът му Петър Въртов Петров изчезна от погледа на познатите си, както се случи и с колегата му по съд-

ба Илия Станев, въпреки старанието, което прояви да покаже заслуги пред режима, като го обслужи с клеветите си.

Съдебният процес против „Легионерския център“ не е желателен факт за припомняне днес в България пред властимащите. За него се отбелязва само между другото в партийните пропагандни съчинения. Никъде обаче няма сведения за това, как е създаден и как се стигна до разкриването му, както и за какви политически цели е използван. Трябва да се отбележи една особеност. Въпреки че последиците от разкриването му не бяха благоприятни за неговия създател ген. Петър Вранчев, идеята му въвличените в този център да бъдат използвани срещу бивши видни политически дейци, не бе изоставена. Тя представляваше само един момент от всеобхватната провокация, с която си послужи режимът на Българската комунистическа партия. Затова разкриването на истината и оневиняването на оклеветените и днес все още не е желателно.

ЕРУСАЛИМ, ноември 1988 г.

Бележки по създаването и началната дейност на НДЗПЧ в България

Христо Сватовски

Независимото дружество за защита правата на човека не можеше да не се роди. Промените в СССР, Полша и Унгария през 1956 г., революцията в Чехословакия през 1968 г., бунтовете в Полша през 1970 и 1976 г., икономическият и морален упадък на комунизма като практика и теория от Чукотка до Куба и от Източна Германия до Камбоджа създадоха условията да

се роди „Солидарност“. Тогава вече комунистическа Европа се събуди окончателно.

След предварителни срещи, в последното тримесечие на 1987 г. група българи се събраха в квартирата на Илия Минев – ул. „Загоре“ 16, гр. Септември, Пловдивска област. На 16 януари 1988 г. те учредиха първото организирано опозиционно движение в България след физическото унищожаване на опозиционните партии през 1947 г., веднага след подписването на мирния договор.

За поле на работа се избра защитата на човешките права и свободи, четири десетилетия жестоко потъпквани от противонародния режим. Реши се по най-бърз начин да се изпрати искане до съда за регистрация и едновременно в същите часове да се уведоми световната общественост за събитието. Всичко се изпълни според решението. Бъдещето ще потвърди правилността на

двете задачи, които изпълнихме. Ако бяхме хукнали само по регистриране на НДЗПЧ, Държавна сигурност по един или друг начин веднага щеше да ни унищожи. В това отношение тя има дълъг и успешен опит. Първото кокиче на свободата цъфна. Два месеца по-късно се създаде Русенският комитет, който, въпреки жестоките репресии, вместо да бъде унищожен, просто се трансформира в Клуб за подкрепа на гласността и преустройството през първите дни на ноември същата година.

Кратката биография на някои от основателите на НДЗПЧ е следната:

— председателят Илия Минев беше инженер-агрохимик, завърнал се в България през 1942 г., член на Българските национални легиони. Съден и осъден по скалъпен процес през 1946 г. на доживотен затвор. Бил в затвора 25 години и още 8 години прекарал в заточение. 71-годишен, без пенсия, постоянно преследван и ограничаван през малкото години, прекарани на свобода.

— Григор Божилов – с 13-годишен „стаж“ като политически затворник;

— Цеко Цеков – една година и шест месеца политически затворник;

— Едуард Генов – 10 години;

— Божидар Статев – една година и др.

Още в началните седмици дейността на всеки от нас беше специализирана. Така Илия Минев отговаряше пред властите за цялото дружество. Григор Божилов съставяше документите за пред държавните институции и за навън. Освен това бе връзка между звената в страната. Цеко Цеков също имаше подобни задължения и пазеше архива до септември 1988 г. Божидар и Минка Статев до април 1988 г., докато бяха в България, съставяха с Божилов и Цеков първите документи на Дружест-

вото. Статев създадоха първите успешни връзки с международните организации. Аз и Екатерина Маркова отначало отговаряхме за връзките с чужбина и изработихме основните варианти за Програма и Устав на Независимото дружество. Запознанството ни със Статев стана през октомври 1987 г. в методистката евангелска църква „Д-р Лонг“ в София. Практическата работа от април до септември се вършеше от Минев, Цеков, който от юни имаше за помощник Димитър Томов (и двамата живеещи в Михайловград), Сватовски и Маркова. Домът на Маркова на ул. „Ат. Романов“ 1, вх. Б, ап. 23, партер, стана софийското седалище на НДЗПЧ. Там в началото на март 1988 г. бе написан Учредителният протокол в присъствието и с участието на Цеков, Статев, Сватовски, Маркова. Освен председател и секретар, в него бяха упоменати и определените за пълномощници Минка Статева и Едуард Генов. Един екземпляр веднага бе предаден в международна организация чрез Холандското посолство.* Другият, заедно с писмо, бе изпратен в Държавния съвет. Пищещата машина бе на Сватовски и сега е собственост на Независимото дружество. Преди този официален протокол чернови бяха изготвяни в дома на Статев в София, бул. „Г. Кирков“.

Дружеството набираше опит. От април Минка и Божидар бяха принудени да емигрират. Божилов и Генов бяха изселени: първият в Лудогорието, а вторият в Родопите – за по шест месеца, без съд и присъда – практика, която в България се ползва от 9 септември 1944 г. насам.

През тези шест месеца, въпреки наблюденията над Минев и Цеков, а от юни и над мен и Маркова, успяхме

* Използва се връзката там със сътрудника г-н Смиитс, защото дисидентите имат предубеждение към monsieur Monville от Френското посолство (б. съст., И. Г.).

Бождар Статев

Мария Статева

да изготвим и предадем в посочените две направления редица случаи на нарушени човешки права. Цеков и Томов привлякоха и нови членове – между тях и няколко турци, изселени в Михайловградско.

Междувременно аз и Маркова бяхме потърсени от организационния секретар на Русенския комитет и друг негов член. Първият сподели, че много от репресираниите желаят да се влеят в Независимото дружество, ако не стане преобразуване на Комитета в друга опозиционна организация. Вторият обеща да достави на НДЗПЧ филм за Русе с манифестации срещу режима и освиркването на Гриша Филипов, правещ се, че не знае български език. Тези разговори се водиха от юни до септември, когато стана ясно, че в средите на интелигенцията се образува Клуб за подкрепа на гласността и преустройството. Клубът обяви официално съществуването си през октомври-ноември. Състоеше се от будни българи, безпартийни и партийци – от академици, математици до поетеси, писатели, журналисти и др.

Аз и Маркова бяхме подали молби за отказ от българско гражданство, тъй като двукратно ни бе отказана екскурзия в чужбина както и заради моето репресиране и дискриминиране след една двегодишна присъда за невръщане в страната повече от три месеца след разрешения срок. Двукратните ми молби за реабилитация до председателя на Държавния съвет и заместник-председателя Ярослав Радев оставаха неуважени.

Тук трябва да допълним: от началото на 1987 г. до юли с.г. във вестник „Труд“ се разразиха два големи скандали. Единият – около поредица статии на зам.- главния редактор Евелина Георгиева (с общо заглавие „А плащаме всички“), отнасящи се до повсеместната корупция в ръководните среди на Министерство на народното здраве, въз основа на материали, доставени от мен – Сватовски, д-р Цолова и д-р Везев. Вторият засягаше също корумпираността и закононарушенията на един прокурор. Автор бе Георги Тамбуев, получил подкрепата на партийните големци в Етрополе, намиращо се до Правец, където този прокурор властваше. В този нагорещ момент споменатият Ярослав Радев влязъл при Тодор Живков и му заявил: „Не останаха неоплюти и неокаляни и органите на прокуратурата! Ако това продължи така, докъде ще стигнем?“ Загрижен за най-близкото си бъдеще, Живков наредил на Централната контролно-ревизионна комисия да изключи Тамбуев от партията и да възстанови окаляния и оплют прокурор. Така се стигна до срамното представление по телевизията, когато партийният шут Начо Папазов стана за посмешище пред цял народ, декларирайки волята на загубилия ориентация Живков.

Оттогава – втората половина на март – се извърши окончателният обрат в общественото мнение на българ-

ския народ. След него започнаха да възникват неформални дружества и групи, първото от които бе нашето!

В началото на юни свободният свят узна за нас. Започнаха да ни търсят по телефона. Първи се обади Константин Мишев от Нюйоркското студио на Радио „Свободна Европа“. Тогава – през юли 1988 г. – започна близкото следене на Маркова и мен. Тя бе задържана при опит да влезе в Американското посолство, а мен посетиха вдън Родопите, където едва бях намерил работа, с предупреждение да не контактувам с представители от свободния свят. Бе ми обещано от представилия се като „Кръстев“ агент на ДС (за когото по-късно се разбра, че е полковник или генерал-майор и „отговаря“ за нашето Дружество), че аз и Маркова ще получим паспорти, ако си изтеглим молбите за отказ от българско гражданство, депозирани в Министерство на правосъдието. И действително, такива паспорти ни бяха издадени и връчени, със съвета да бъдат използвани час по-скоро, за да не дойде друго нещо на ум на властите и да си ги приберат обратно. Ние забавихме заминаването си до последния възможен час, за да можем да предадем документацията и необходимата информация на своите заместници.

Междувременно по Радио „Свободна Европа“ към средата на август бе съобщено, че председател на Дружеството е Цеко Цеков, което смути нашия актив. Към края на месеца, по предварителна уговорка, в моя дом се събрахме Илия Минев, Цеко Цеков, Димитър Томов, Екатерина Маркова и аз – Христо Сватовски. Цеков се извини на Минев и каза, че няма нищо общо с провокацията. Това бе груба политическа грешка на някого или на някои. Тя продължава да тежи на съвестта на „сгребшилия“, когото още не сме открили. Говорихме с Мишев

около два часа. След този инцидент практическата секретарска работа беше извършена от Томов, който привличаше доста турци в Дружеството. Цеков беше за повнимателен подбор поради опасността при безподборното приемане в НДЗПЧ да попаднат криминални елементи и провокатори.

В края на август бе подготвена среща в местността Оборище, на която се планираше обединяване на още няколко групи с нашето Дружество. Изселеният Генев бе привлякъл няколко лица от с. Михалково, между тях и сътрудник на милицията, представил се за поддръжник на нашата кауза. Поради това срещата се провали и бяха задържани някои наши активисти: Минев и Цеков – при излизането им от къщи, Томов – по шосето за Враца, като от него бяха иззети емблемата на Дружеството, проектът за печат и други материали. По това време намиращите се на детски лагер в едно училище в Поморие Маркова и Сватовски (поредната кратковременна работа за последния) бяха под непрекъснатото наблюдение на ДС. При завръщането си след завършване на смяната разбрахме, че е задържан и Любо Собаджиев – активен член от Русе. Той предложи среща „Оборище-2“ на 1 октомври, но още на 29 и 30 септември бяха задържани Минев и Цеков. Маркова, Томов и аз се видяхме на 30 септември вечерта в Мездра и решихме, че не е уместно, предвид арестите, да се пътува с колата на Томов до Оборище. Той ни предаде около 200 емблеми на НДЗПЧ и точно преди 9 септември разлепихме няколко десетки от тях по улични телефони, входи на кооперации, врати на магазини и автобусни спирки. Емблемите, особено по входовете, стояха по десетина дни, преди ДС да ги изстърже. В тази дейност – по афирмацията на Дружеството – активно участваше

и Павел Стефанов, 26-годишен, от град София – отговорник на ведомствения бар в Киноцентъра.

Акцията с около 150 емблеми се повтори няколко дни преди посещението на Джон Уайтхед в София на 18 и 19 октомври 1988 г. Този път те бяха разлепени из целия център и можеха да се видят до 3–4 седмици след това. Сред софиянци се заговори за Дружеството.

Уговорената за 15 и 30 часа на 19 октомври среща с американския първи заместник-държавен секретар не се състоя. Джон Уайтхед чакал нашите представители час и половина и си тръгнал разочарован. Определените да участват в срещата Минев, Томов, Маркова, Стефанов и Сватовски не се появиха, тъй като Минев се намираще под домашен арест, Томов беше арестуван в Михайловград, а останалите трима – в София. (Едуард Генов и семейството му предния ден се отправиха в емиграция, а няколко дни преди това бе освободен от заточение и Григор Божилов.)

В стая 13 на „Задгранични паспорти“ в София се води безсмислен разговор-разпит между Маркова, Стефанов и мен с шефа на групата на ДС Кръстев и помощниците му. Кръстев бе озлобен, но пазеше самообладание. Сред помощниците му се наблюдаваше страх, злоба и безсилие. Поводът беше един – справка по паспортите. Не се спомена името на Уайтхед, но щом изтече времето на неговия престой в страната, и тримата бяхме освободени.

Следващите 20 дена минаха в срещи, уточнявания на тактиката, последни корекции и допълнения на Програмата и Устава. Междувременно Григор Божилов, Катя Маркова и аз решихме да отпътуваме от страната. За наша радост, на 9 ноември вечерта телевизията за първи път съобщи за съществуването на НДЗПЧ. Тези,

които още не знаеха, научиха, че и у нас се правят опити за защита на човешките права. На другия ден сутринта съобщението излезе и в печата. Вечерта на гарата дойдоха да ни изпратят Илия Минев, Стефан Савовски, Цветан Златанов, роднини и приятели... От 10 до 12 през нощта ДС преглежда багажа ни. Искаха да ми вземат религиозна литература, но аз категорично протестирах и тя ми бе върната. Обискът стана в купето. По-късно по пътя шафнерът ни каза, че още преди тръгването на влака са му наредили да освободи купето си за обиск на нечий багаж. По пътя той изяви желание да влезе в Дружеството. Не го пускали да пътува до Мюнхен, а само до Будапеща, защото имал чичо на Запад.

В Будапеща влакът се композира с час и половина закъснение и тръгна два часа по-късно. Непрекъснато бяхме под наблюдение – на гарата и във вагона. На границата с Австрия всички пътници бяха проверени набързо от унгарците, само нас търсиха из някакъв списък, както и при влизането през Сегед. Щом влязохме в Австрия, полицаят поиска да види какви пари носим и ни попита защо влизаме в страната. Ние четиримата имахме по 40 лв., а Григор – 50. Той каза: „Аз се обявявам за политически емигрант.“ Полицаят, груб и арогантен, му извика: „Слизай веднага!“ Аз се опитах да защитя Божилов, но ми бе отговорено: „Ако искаш и ти да слезеш с него, ела!“ Поколебах се и останах с Маркова и децата. Григор не знаеше езици, но другите трима имаха по-голяма нужда. Останахме сами.

И досега се мъча да преглътна отвращението си от този полицаи на лъжеавстрийския вътрешен министър Карел Блеха. Само след месец и половина се оказа, че социалистът Блеха, председател на Австро-българското дружество е напълнил министерството с полско-съветски агенти.

На Вестбанхоф ни чакаше Генов с жена си и двете си деца. Журналистите, които искали да се срещнат с нас, изтърпели само един час закъснение. Влакът и чудесната синхронизация между ведомството на Димитър Стоянов у нас, унгарската ДС и министерството на Блеха докрай изпълниха задачата си.

Същата вечер в дома на Кафадаров, „Черниггасе“ 29-б, основахме задграничната секция на НДЗПЧ, точно според инструкциите на Националното ръководство. (Първите няколко протокола останаха у домакина и въпреки исканията и писмата до него, още не ги е изпратил.) Това стана на 11 ноември 1988 г. Секцията основахме Едуард, Събина, Маркова и аз – Сватовски. Зачислихме в нея и Божидар и Минка Статевни, които вече бяха в Ню Йорк.

Как се сложи началото на НДЗПЧ в България

Екатерина Маркова

През зимата на 1987 г. заедно с Христо Сватовски и един наш възрастен приятел започнахме редовни посещения на църквата „Д-р Лонг“, намираща се на ул. „Раковски“ 186, диагонално срещу операта. Там завързахме много приятелства и запознанства, които се оказаха полезни по-късно, когато беше създадено Дружеството. Всяка не-

деля сутрин ние се виждахме с едно много мило семейство американци – г-н и г-жа Флауерс. В църквата идваха и други американци – директорът на Американското училище в София г-н Кофман с жена си.

Когато семейство Флауерс дойде у нас, на ул. „Атанас Романов“ 1, ап. 23, ние разбрахме, че мъжът е втори секретар в Американското посолство в София. Той ни показва даже паспорта си, ние нашите – също. Разговаряхме на много теми, най-вече за липсата на елементарни човешки права в България, за положението на Христо Сватовски като дисидент – без постоянна работа, с условна присъда, без право на работа в София и Софийски окръг, изключен от партията заради престой в чужбина извън определения срок. Говорихме много дълго за паспортния режим в България, който облагодетелства само комунистите, но не дава право на обикновения човек да излиза и влиза свободно в страната си.

Семейство Флауерс ни посети три пъти. Първата ни среща беше в края на юли, втората – през ноември 1987 г., а третата – през февруари 1988 г. Става дума за посещения, които смятаме, че не са засечени от Държавна сигурност. Що се отнася до църквата обаче, смятам, че на всички служби има дежурни служители, които може би си ходят там от години, още повече, че тя продължава да е собственост на Методистката църква на САЩ.

Искам да разкажа и за срещата с една представителка на Конгресната комисия за европейска сигурност и сътрудничество, която се оказа неин главен юридически съветник – Мери-Сю Хефнър. Тя без всякакъв страх ни посети в моя дом на 1 срещу 2 септември 1987 г. Това беше комисията на конгресмена Хойър – член на Камарата на представителите в Конгреса на САЩ, която престоя

в България от 30–31 август до 4 септември 1987 г. Поводът за нейното идване беше смяната на имената на турците и издевателствата над тях от страна на властите. По това време напуснах работата си на коректор-стилист в издателство „Народна просвета“, тъй като началничката ми упражняваше системен тормоз над мен и мои колежки. Понеже беше невъзможно да стоя без работа, постъпих като камериерка в хотел „Балкан – Шератън“ благодарение на един приятел на Христо – главния инженер на комплекса Любомир Байданов.

През февруари 1988 г., по време на вечерно молитвено събрание, едно момче, на име Йордан Ваклев, стана и се обърна към присъстващите със следните думи: „Братя и сестри, да се молим за жителите на град Русе. Вие знаете какво става там – жените правят спонтанни аборти, раждат се увредени деца, момчетата не ги взимат войници, между лекарите има създаден термин „русенски бял дроб“. Положението там е непоносимо, а е забранено изселването. Нека се помолим да се реши правилно този въпрос. Създаде се Комитет за спасението на град Русе. Който се интересува, може да остане след събранието.“

Останахме ние с Христо, както и един друг мъж – Божидар Статев. Така се запознахме. Йордан Ваклев ни даде адреса на Цветан Кардашев, който беше организационен секретар на Русенския комитет и към когото трябваше да се обърнат всички, които искат да членуват там. Разказа ни, че в Клуба на кинодейците са се събрали около 500 души. Прожектиран бил филм на кинооператора Георги Аврамов, на който е показано освиркването на Гриша Филипов, отишъл в Русе да успокоява населението, викащо „Демонтаж!“ – т.е. демонтаж на завода, който отравя русенския въздух.

След няколко дни Божидар ни запозна с Едуард Генов и ни попита имаме ли пишеща машина. Христо даде своята и при следващата среща с Едуард предложих да прием по едно кафе вкъщи, вместо да ходим по улиците. У нас се събрахме аз, Христо Сватовски, Едуард Генов, Божидар Статев и доведеният от него Цеко Цеков. Те ни казаха, че на 16 януари 16 души в дома на Илия Минев в гр. Септември са основали Независимо дружество за защита правата на човека, документите на което още не са съставени. Съгласихме се да участваме в тази организация, като се взе решение да завеждаме връзките на Дружеството с чуждестранни хуманитарни организации чрез представителите на свободния свят, които познавахме в Холандското и Американското посолство. За председател бил избран Илия Минев, за секретар – Цеко Цеков, и пълномощници – Минка Статева и Едуард Генов.

Още на другия ден сутринта аз, Христо Сватовски и Едуард Генов отидохме в Холандското посолство и връчихме екземпляр от Учредителния протокол на мистър Смиитс. Божидар Статев пое ангажимента да предаде екземпляр на американците, като преди това пусне документа до българското правителство и други инстанции в страната. Така беше създадено НДЗПЧ в България, беше оформена неговата начална документация и информирана световната общественост за появата на първото организирано опозиционно движение в България след разгрома на Обединената опозиция преди повече от 40 години.

След няколко дни Едуард беше изселен в с. Михалково, Смолянско, а на 17 април 1988 г. Божидар Статев замина за САЩ през Австрия заедно със семейството си.

... Дойде университетът. Разбира се, влязох с протекции. Та кой ли влизаше иначе! Но за мое оправдание мога да кажа, че все пак издържах изпитите. Такива бяха по-малко от 20% от записалите се. Започнаха изпити, зачоти, разкопки.

1968 г. бе позорна за България. В качеството си на верен васал, нашето правителство изпрати части на III армия, към която някога се числях и аз, да отнемат правото на братски нам народ свободно да гради своето бъдеще.

Най-страшното бе, че ставаше дума именно за Чехословакия, от чийто народ сме виждали само добро и безкористна помощ.

Като бъдещи историци, които са се поклонили пред гроба на Карел Шкорпил в Плиска – негово откритие, ние бяхме наясно с нещата. Именно затова не бе трудно да се изгради организация в Историческия факултет. Въпреки повече от скромните ни възможности – една демонстрация и няколкостотин позива, тя се оказа трън в очите на ДС и на 29 октомври 1968 г. аз, Александър Димитров и Валентин Радев бяхме арестувани. В затвора старите затворници, някои от които бяха ветерани, излежали по 15 и повече години, ни приеха радушно и с доверие. Няма да забравя как след първия ми карцер

те дойдоха на върволица при мен, всеки със скромен подарък или добра дума, за да ми засвидетелстват своята обич и да ме подкрепят. Радвах се на всеки млад човек между тях и правеха всичко възможно да облекчат теглото му. Между тях бяха Васил Йоцов, Васил Узунов – с вече над 20 години затвор, бай Кольо летеца – с над 16 години, Тодор Петров – Бучето, убит през 1986 г., Асен Трифонов Тишков, убит около 1985 г. в емиграция, Любо Гъмзата – осакатен в болницата на Софийския централен затвор, уж при погрешна операция.

На 8 октомври 1969 г. осем човека, изтощени от глад, въоръжени с дъски, железни пръчки и шила, излязоха на бой срещу 80 въоръжени с автомати и картечници специално обучени милиционери. Само фактът, че криминалните удариха в гръб, ги спаси от поражение. Загина Петко Чобанов – безумно смел човек с огромен организаторски талант.

Започна процесът. Пред сградата на съда ни чакаше, отвъд милиционерския кордон, „Шведа“ – един от старите затворници, току-що освободен. Като ни видя – свали шапка. Имах чувството, че изстрадалото ни отечество сваля шапка пред победените си, но несломени синове. Горко на победените! Присъдите бяха щедри: Васил Йорданов, Иван Шарапа и Йордан – смърт. Кръстьо, Марин и Недьо – по 20 години, Данчо Добруджанчето – 4 години. Като неучаствали пряко в бунта, но членове на организацията, Влайчев и аз получихме съответно по 12 и 8 години.

1978 г. – най-после на свобода! Костюмът ми е мухлясал за 10 години и ми стига до пищялките. Пораснал съм! Всеки, който не го мързи, почва да пише доноси срещу мен. Кварталните дейци не могат да понесат, че не отчитат 100% гласували.

През 1986 г. Григор Симов ме намира и ми предлага да подпиша апел до Виенската конференция за мир и сигурност в Европа. Следващата година, февруари, ни арестуват. Още в първите минути на разпита изясняват ситуацията. Победа! Първата след толкова години!

Започвам предпазливи сондажи за образуване на нещо като комитет. При мен идват хора от други градове. Със Савовски отиваме при Илия Минев (Савовски вече беше ходил сам при него и Гришата). Това дава по-късно повод на ДС да мисли, че аз съм моторът на цялата работа.

Най-после Дружеството е факт. Първата официална обществена организация от 44 години, която си позволява да държи сметка на режима за изпълнение на международни договори и да контролира спазването на правата на гражданите. ДС надушва и ме арестува, правейки безполезен обиск. Предлагат ми да предам документите на Дружеството и да си остана в София. Оказва се, че ме изпращат в курортно място – село Михалково, Смолянско. Да не съм луд да се откажа от келепира!

Дружеството набира сили. Следват първите акции и първите интервюта по Радиото. Благодарение на жена ми не губя връзка, а освен това тя поема и някои мои функции. ДС беснее, след мен вървят две коли и сюрис милиционери. Стават за смях на цялото село. Арестуват всеки, който дойде при мен, а Иван Тотев – на два пъти, заплашвайки, че ще го убият. Успявам да организирам група работници от фабриката за каменно брашно, където работя и където хората се експлоатират безогледно. Уплашената администрация бърза да отпусне безплатна храна, която кой знае откога ни се е полагала. Тук е мястото да благодаря на всички хора от с. Михалково и околността за доброто им отношение

към мен. Благодаря ви, приятели и колеги! Никога няма да ви забравя!

На 13 октомври 1988 г., рожденият ден на жена ми и мой имен ден, съм в София. Вечерта старият „приятел“ полковник Вълков ми заявява в присъствието на своя колега Огнян Манев, че до вечерта на 18 октомври трябва да напусна страната. В петък им давам снимките и по тяхно искане – молба за 5 години „екскурзия“ извън страната. В понеделник, 11 часа преди обяд, ми предават паспортите. Добра организация! Вечерта на следващия ден 6 сътрудници на ДС начело със същия Огнян Манев ме качват на влака и пътуват с мен до границата. При обиска искаха да ми вземат библиите – моята и на децата. Заявявам, че ще слеза от влака! Връщат ги веднага. По-късно комунистическият режим се опита да отрече експулсирането ми от страната. Нека обяснят тогава на кой екскурзиант ДС е плащала паспорта и е бил съпровождан с такава свита?

На 19 октомври съм във Виена. Това вече е бъдеще, то не се описва, а се вкусява...

Независимото дружество за защита правата на човека премина през много кризисни моменти. Въпреки опитите ни да го регистрираме официално, властите, в противоречие със собствените си закони и Конституция, не само отказаха да го признаят, но и подложиха членовете му на непрекъснати репресии. Тази тактика получи пълна изява след смяната на министъра на МВР Стоянов с Панков в средата на декември. „Другарят“ Панков, който проведе насилствената промяна на имената на турското малцинство, се зае със същите терористични средства да се разправи и с нас. Облягайки се на насажданата от години психика на страх, подозрителност и недоверие, органите на ДС решиха, че и този

**Извадки от клеветническата кампания,
погетата по страниците на българския печат
след излъчените от западни радиостанции
информации за създаването на НДЗПЧ**

„Господин началник, събраното днес, на 25 юни 1946 г. ремсово ръководство, си припомнихме за деянията на Илия Ст. Минев и решихме единодушно да ви съобщим какъв изрод е той, а същевременно нашите думи за него. Никаква милост! Най-сурово наказание за борсаджиите, спекулантите и убийците народни!“

(Подписано от 7 души от ремсовото дружество „Серьожа“ в с. Сараньово)

„... Този Илия Стоянов Минев познаваме още от 1938 г. като водач на легиона, но който още по-добре познаваме през 1939–1943 г. по това, че този враг на народа, каквото и да предприемахме в селото ни, той все беше най-голяма пречка. Той организира група от легионери, които със собствени средства хранеше, поеше и които бе въоръжил с пистолети от разен калибър...“

(85 души антифашисти от Съюза на борците против фашизма, изпращат на 30 ноември 1946 г. възмутено писмо)

ДОСИЕТА С КАФЯВ ЦВЯТ. – ОТЕЧЕСТВЕН ФРОНТ,
13 ФЕВР. 1989

Атанас Манолов, София:

„В началото на 1943 г. попаднах в Школата за запасни офицери. Бях разпределен в административната рота в първи интендантски взвод. В нашата рота и в нашия взвод се оказа и школьникът Илия Минев, син на

собственик на голяма винарска изба. Не беше трудно да разберем домогванията на Илия Минев към някои школници, за които имаше сведения, че са комунисти. Нашите сведения потвърдиха, че Илия Минев е агент на РО – 2 (Разузнавателно отделение) и прави всичко целенасочено. След като не успя да се вмъкне като провакатор в нашите редици, той се разкри напълно и започна да говори, че е легионер, че влиза в ръководството на Легиона. И на основата на неговите доноси и клевети започна следствие срещу мен, както и срещу Михаил Михайлов и Стамен Долапчиев. Имаше и чупене на кости, и какви ли не инквизиции... Затова с погнуса прочетох съобщението, че се е обявил „борец за човешките права“, този, който служеше на мракобесието и хитлеризма.“

Надя Въртигова:

„Какъв е моралният и политическият облик на нашия съгражданин Илия Минев, ние знаем много добре. Преди Девети той е предавал борци против фашизма на полицията и сам е участвал в екзекуции. Тогава Илия Минев е одобрявал и сам е подпомагал моралните и физическите изтезания на много от техните семейства. Днес той се обявява защитник на човешките права. Чии права? Моите? На семейството ми? На своите съграждани? Разговаряла съм с много хора от нашия град, с познати от околните села, в колектива, където работя, с наши съседы и всички се чудят – как може такъв човек да говори за човешки права?“

Кой и как се бори за правата на човека в България. –
РАБОТНИЧЕСКО ДЕЛО, 7 ФЕВР. 1989

В тъй нареченото „национално дружество“ за защита правата на човека в НРБ, което ме е уличило, има 25 души. Нито един от тях не влиза в държавна политическа организация или творческа организация. Осем души имат ниско образование (двама са с духова), а останалите са с основно и средно образование. 12 души не упражняват, както се казва, общественополитически труд, а 17 от същияте се за членове на „освободителни войски“ по време на войната.

Кои са тези хора? Ето по какъв ред за някои от тях:

Илия МИНЕВ. Той се е само обявил за „председател“ на нещастливото „дружество“. Илия е през 1917 година в гр. Септеврис, Длавадска област. И сега живее там. Про изхода от законно семейство. Има два сина, защото по линията „законно семейство“ е доста разтегано и помага се злоупотреба с него. Бащата на Илия Минева е имал 200 дьнека лоза и градини. И то не другаде, а в пазарджикто пазарджикто поле. Като го продават за 500 дьнека лоза и градини, най-добре знае от хората, които са вече с 50 или 100. Самият Илия Минева завършил висше образование във Франция, през 1940-1944 година членува във фашистката организация „Легия“, веднага се до член на нейното главно водчество. Не бива да се забравя слушването му на политиката и личното участие в репресии над антифашистите. За тези престъпления бива изгонен да бъде изпратен през Марицкия съд, но и там, като очевидно е проявил чужденост, нито той никога не е изгонен. Защото дълбоко в душата си не приема нито народа, нито властта и само в България през 1944 година създава противно държавна организация за сваляне на народната власт. За това в оскъден на 20 години лишаване от свобода.

В програмата „Движението“ държавна ръководител рече на БКП и постоянно присъства на БЗНС.

отрича досегашната разрушителна вътрешна и външна политика на българското правителство;

отрича ОФ, ДКМС и Профсоюзните съюзи;

настоява да бъдат гонени големите индустриалци, армените делегати, както българското правителство е съгласно от 1944 година досега.

Да продължаваме ли? Той ще бъде все в този дух. А ето какво рече и от друг документ:

„Правителството на страната ще бъдат нужни са мо време, докато днес ние нито утре и стане ясно.“

Имамо вече съюзци? Нечин да оценя и преценя все не веднага като провокатор.

Законите и законските мисли на притеснените, на всички кривотели, помощници, разниста свуги и поддръжници.

Наскъде, къде е възможно, законите очно колга, къде и защо сте ги запознали, че са донесени, от такъв закон за так.

Тези имена ще бъдат нужни на Илия днес, а който все пак ще бъде оскъден според дясата му.

Ето с таква неща може човек да заслужи да бъде погребан в центъра на София. В подобна насока на мислене на в ги крайно време да бъде извадена мундета на

„Зачинал своя новия живот като провадирски на ома, унационен на сексуални нежности, адат на много момчета и момичета, удушан на термифродити, употребител на презерватива от държавската аптека № 24, смутител на идеен личенки, марксистки пише и многобройни анекдоти, голдоник, съзвучавал се с тълма черен црвенник, бръснари таралони, мисрени, магарета, курфони и шимели, любовник на лезбийки с обрвнрн матен, поклонник на падераст...“

Простете драги читатели, че ви представяме този скдан далио, порнографско четиво. Но каквато пак имате да ви запознаем с най-новото творчество на „талантливия“ Петър Манолов? Тряб ва само да посочим, че според Назаретовския кодекс (член 150, ал. 1), „Кой то произвежда, разпространява, издава, представя или продава, съчинения, печатни издания, картини, филми или други произведения с порнографско съдържание, се наказва с глоба до петстотин лева.“ И главният въпрос тук не е в размера на глобата, а в собствената морална позиция, а съвост-

„Освободете ни от освободителите, Горбачов!“
„Освободете ни от освободителите, Рабичи!“
„Освободете ни от освободителите и поеме на ни освободителите от коина живот, от бъдещето ни, но ни освободителите и налузвателите на шимели и кривотели феодални гни.“

„Защо ни не ви виним за дръвчета, на които пишеме дъжд.“

При надържането на Петър Манолов на 11 януари от дома му са взети по съответния закон ред материали, необходими за обективното изследване на случая. Тях като около тях бе взят голем шум и бива наречен литературен арха: дълго си сме да поддържаме: това са програмни документи - на - замислените „дружество“ и „движение“, на които създател и автор е П. Манолов, както и инструкции и указания, които често не могат да се различат по идеите и художествените си качества от поетични творения, откъсани от кинто изключване и всички документален разказ.

Задържането на П. Манолов бе използвано от западни журналисти като повод за много активна и по същество едностранчива защита на „независимия“ поет. Известни дейци на културата и изкуството в западни страни бива казани от заинтересуваните пропагандни ведомства да защитят по-

та на човек, който може да съчини пернографски творби.“

Ето и не така скандално, но политически „ясно“ четиво: „Сега в клоните еднакво се държат бабуките и нази Понякки, българини, кубинци, унгарци, италианци, амет немци... Те всички се казват банди с амеички и соковете им споделят се подбудител от дръвчето на несаго „Ажжу“ дъждо, от дръвчето на дружелна и на мерките от наводното им произмывание...“

„Интернационалното чужство“ на Петър Манолов са изразени недвусмислено в следните редове:

„Освободете ни от освободителите, Горбачов!“
„Освободете ни от освободителите, Рабичи!“
„Освободете ни от освободителите и поеме на ни освободителите от коина живот, от бъдещето ни, но ни освободителите и налузвателите на шимели и кривотели феодални гни.“

„Защо ни не ви виним за дръвчета, на които пишеме дъжд.“

Без да ни се казва, че той е в основата на организирания неспетна формация с ясно антидържавни цели, създадена и извършена на законния ред и конституцията на страната. И у нас много уважавани и почетани хора преживяха спонтанно желанието да помогнат на П. Манолов, без да са достатъчно наясно какво съдър-

та, без да ни се казва, че той е в основата на организирания неспетна формация с ясно антидържавни цели, създадена и извършена на законния ред и конституцията на страната. И у нас много уважавани и почетани хора преживяха спонтанно желанието да помогнат на П. Манолов, без да са достатъчно наясно какво съдър-

246

„Пред читателите на вестника се откри една жалка деградирана личност, която се представя пред западните журналисти за пострадад, лежал в затвора, „борец за човешки права.“

Работническо дело, 19 ян. 1989

„Верен на потеклото си, Илия Минева става отявленик легионер, като през периода 1941-1944 г. е в главното водачество и завеждащ отдел „Външнополитически“ на Съюза на българските национални легиони, ръководител на Легиона в Пазарджик. Пропогандирал е фашизма като идеология и тероризма срещу евреите и прогресивните сили като политика, сам е командвал фашистски банди.“

Труд, 13 ян. 1989

Изрезки от обширен материал във в. „Работническо дело“ от 7 февруари 1989 г., разобличаващ „истинския“ лик на активистите от НДЗПЧ

В защита на Илия Минев*

Д-р Панайот Панайотов

На българската и международната общественост е известно, че преди повече от една година, в началото на 1988 г., в България бе основано *Независимо дружество за защита правата на човека* – НДЗПЧ, с председател *Илия Минев*. Дружеството действа изключително със законни средства и е противник на всякакъв вид насилия. Неговото създаване е не само съобразено с чл. 52, т. 1 от българската Конституция, но е в съгласие с международните за-

дължения, оповестени в Универсалната декларация за правата на човека на Обединените народи от 1948 г. и потвърдени в заключителния акт на Европейската конференция за сигурност и сътрудничество в Хелзинки. Тези задължения включват и поощрението на частни организации, които ратуват за неотклонното зачитане на правата на човека за свободна проява и опазване на неговото достойнство и преуспяване.

Въпреки направените от основателите формални постъпки, Дружеството и до ден днешен не е нито официално одобрено, нито пък неговото регистриране е отказано със съответната мотивировка. При това положение Дружеството не може да бездейства и започна някои инициативи, главно да разпространи новината за своето създаване, с цел да разшири кръга на членовете и симпатизантите си. И то постигна сравнително добри успехи. Властите – и те от своя страна не можаха да продължават да премълчават появата на Дружеството и започнаха да действат. Някои от основателите бяха изпъдени от страната. Други – арестувани, въдворени на принудително местожителство, викани в милицията и заплашвани. Всички тези своеволия не дадоха очакваните резултати. Народът и интелигенцията започнаха да се отърсват от страха. В международния печат започнаха да се появяват все по-изобличителни сведения за българските власти. Отправиха се писма от бележити български и чужди журналисти, писатели и общественици до председателя на Държавния съвет и главен секретар на БКП Тодор Живков в защита на правата на секретаря на Дружеството – поета Петър Манолов. Но над всички отделни положителни прояви беше непоклатимата воля на председателя Илия Минев да отстоява правото на свободното сдружение и защита на основните човешки права на българския гражданин, потвърдени в Хелзинки.

Това негово поведение, между другото, върна БКП 45 години назад – към мракобесието на съветската окупация, когато Сталин и Георги Димитров и техните сатрапи в България не оставиха град или село, пощадени от мълнията на безследно изчезналите. Изведнъж послушни партийци си спомниха за това и започнаха да

* Bulgarian Review, vol. 29, Rio de Janeiro, december 1989.

съжбяляват, че са пропуснали така лесно да убият и младежа Илия Минев. Но това е само въведение към разкриването на моралния облик на тези, които в първите седмици на изтеклия месец февруари изпълниха софийските партийни вестници с най-разнообразни клеветнически статии по отношение на Илия Минев и останалите ръководни лица на НДЗПЧ. А „Антени“ в бр. 7 от 15 февруари 1989 г. дори се изсили да просвещава своите читатели на тема „Демокрация и демагогия“. Всички тези статии и писания човек може лесно да постави под общия знаменател на „лабиринт от невежество, заблуди и преднамерено изопачени понятия“. Но нека все пак се опитаме да сложим малко ред в този вестникарски лабиринт.

Да започнем с идейните тежнениа на българската младеж в навечерието на Втората световна война. Европа и светът изживяваха болни времена. Търсеха се нови форми на обществено и държавно устройство, подобри от свободния, демократичен капитализъм, който изглеждаше, че се проваля по време на световната криза през 1929 – 1930 г. Появиха се и се закрепиха еднопартийните тоталитарни режими на болшевизма, фашизма, националсоциализма – всеки на свой ред авторитетно възхваляван и подпомаган, включително и запъртъкът на Народния фронт във Франция. В този водовъртеж в България израсна четвъртото поколение, което се роди по време на Първата световна война и навлезе в живота в навечерието на Втората световна война. Това поколение беше идейно разделено на два основни лагера, всеки със своите специфични нюанси.

В единия лагер бяха тези, които търсеха разрешението на българските политически, социални, стопански и културни въпроси на българска почва и в разби-

рателство със съседните балкански народи. Те търсеха връзка с миналото, виждаха и сочеха грешките, но над всичко високо ценяха внедрените в народа нравствени и духовни ценности и бяха готови да понесат жертви за тяхното опазване. Те не виждаха спасението в разрушаване на устоите на държавата и на частната самоинициатива.

В другия лагер бяха максистите-ленинисти и техните спътници, които често се сменяха, но винаги съществуваха спътници и еднофронтовци. Марксистите-ленинисти се въодушевяваха от Октомврийската революция и следваха пътя, начертан още през 1919 г., когато се включиха в Коминтерна и закрепостиха съдбата на българския народ и държава зад стените на Кремъл. Днес обаче много ценностни представи се промениха, много истини се разкриха, заблуди се изживяваха. Но ако се върнем 50 години назад – оценките бяха различни, те бяха далеч от истината. Различни бяха по отношение на българската история, различни – по отношение на личността на Сталин и упражнявания от него терор, различни – за разрешаването на стопанските и социалните въпроси по пътя на административно контролираното планово стопанство, различни по отношение на монолитния комунистически свят, контролиран и направляван от Москва. Така че, когато ще обвиняваме и ще търсим отговорност, трябва да се стремим да не смесваме понятията и времето, за което говорим, и да се пазим да не насочваме мерника в погрешна посока, както все още правят някои набедени български журналисти. Толкова относно личните нападки срещу личността и миналите идейни убеждения на младежа Илия Минев.

Но има и други аргументи, поместени в софийските вестници. Илия Минев през 1946 г. е бил осъден на

доживотен затвор във връзка с някаква легионерска конспирация и прекарал 20 години в затвора. Може младите софийски журналисти да не знаят, но ние, по-старите, знаем и помним много добре как се нагласяваха по онова време „конспирации“, за да бъдат ликвидирани нежелателни граждани, които не прекланяха глава и не следваха агитките на Партията, не служеха и не доносничеха на милицията и Държавна сигурност. Щом по пътя на конспирациите успяха да обезвредят известни висши офицери, общественици като Кръстьо Пастухов, Никола Петков, та дори и Трайчо Костов, какво остава за един младеж като Илия Минев. Да не забравяме обаче, че Илия Минев е днес на 71-годишна възраст. И ако Тодор Живков и толкова други видни дейци след безбройните поражения и злини, които нанесоха на българския социалистически, духовен и материален живот, искат да им се разреши да се преустройват, но без да признават същината на своя провал, същите тези партийци нямат нито моралното, нито материалното право да се съмняват в чистотата на желанието на Илия Минев да бъде полезен на българския народ, за да може той да намери пътя и да осигури защитата на своите човешки права.

И нещо друго. Знаем, че нямаше да има възражения, ако всички в България се бяха преустроили по примера на Кимон Георгиев, Петко Стайнов и редица други, които от идеолози на деветнадесетомайския фашизъм за 10 години се преустроиха в крепители на еднопартийния тоталитаризъм на БКП. Но има, за щастие, и българи, макар и много по-млади и по-неопитни, но честни в мислите си, които не загубиха своята историческа памет и с годините все повече се срастваха с душата и копнежите на българския народ за свобода, са-

моопределение и опазване духовната и политическата независимост на българската държава.

Накрая – и две думи за бъдещето на съветския комунизъм и тоталитаризъм. Може би българските партийни журналисти да не искат да знаят, но фактите не могат повече да се скриват. На Запад, откъдето Съветският съюз и неговите сателити очакват помощ и съдействие, за да превъзмогнат своята духовна и материална застоялост, няма съмнение по въпроса за бъдещето на комунизма. Различия има само относно времето и формата на последното издихание. Само преди няколко седмици проф. Збигнев Бжежински – известен авторитет по съветските въпроси и бивш съветник по въпросите на националната сигурност на президента Картър, публикува своя документален труд, озаглавен *„Големият провал: разждането и смъртта на комунизма през двадесетия век“*. В началните редове на въведението Бжежински пише: „Тази книга е върху предсмъртната криза на комунизма... един анализ на прогресивното разложение и растящата агония на системата и нейната догма... Комунизмът ще бъде запомнен главно като най-необикновената и интелектуална заблуда на ХХ век.“ Подобни мисли изказва и английският писател-историк Пол Джонсон в една обширна студия, публикувана в т. 68, кн.1, 1988–1989 на меродавното списание „Ферен Аферс“.

Така че да не се сърдим на някои изказвания, направени от членове на НДЗПЧ, че очакват смъртта на комунизма. Вярно е! Истината понякога боли. Но това не ни позволява да я изопачаваме. Същото важи и когато говорим за човешки права, които са неотменими. Тези права принадлежат не на Партията, не на държавата, а на човека, независимо къде се е родил и чий по-

даник е той. Това именно е значението на Френската революция. Твърдението, че гражданите притежават неотменими права, сложи край на свещеното право на краля и автократите, били те отляво или отдясно. То дойде като отговор на думите на Луи XIV: „Държавата – това съм аз!“ Тези думи бяха основното мото и на руските автократични управници – като започнем с Петър и Екатерина Велики и стигнем до Ленин и Сталин.

От тази гледна точка Декларацията за независимостта на Съединените щати е в съзвучие с оригиналната Декларация за човешките права. Джеферсън и неговите събратя търсеха формула да оправдаят отхвърлянето на британското господство, когато заявиха, че „е неоспоримо, че всички хора (не държави или партии) са създадени еднакви и са дарени от Създателя с известни неотменими права, между които правото на живот, на свобода и правото да се стремиш към благополучие“. И днес словата, които се произнасят от дисидентите в Москва и Пекин, са сходни с тези отпреди 210 години във Филадельфия, а това не се харесва на Политбюро в София. Тези думи обаче възпламеняват духовете по цялото протежение на съветската орбита – от Ханой до Хавана. Затова и днес, когато празнуваме 200-годишнината на Френската революция (1789 г.), можем да дадем само едно тълкувание на нейното историческо значение. Тези, които управляват, могат да докажат законността на своето управление само със съгласието на управляваните. Когато което и да било управление стане разрушително за живота, свободата и благоденствието на народа, то този народ има правото да го промени или, ако се стигне до крайност, да го отстрани.

В заключение можем само да потвърдим, че днес, в процеса на гласност и преустройство в България, е на-

лежаща нуждата от едно Независимо дружество за защита правата на човека. Затова и българският народ и интелигенция високо ценят волята и себеотрицанието на Илия Минев и на неговите сътрудници, както и на всички знайни и незнайни членове на Дружеството. Ние в изгнание можем само да им благодарим за тяхната жертвоготовност и да обещаем нашата лична помощ, която е по силите ни, като добре помним, че изборът принадлежи на българите в Родината. Тази задача е огромна и непосилна за отделния гражданин. Затова и ние дълбоко вярваме в житейската опитност на Илия Минев – че той ще съумее да влее усилията на възглавяваното от него НДЗПЧ в общия поток, който започва да залива цялата българска общественост в нейния стремеж за свобода, нов живот и благополучие.

КРАЯТ НА ИНЖ. ИЛИЯ МИНЕВ И НЕГОВИЯТ ОБЩЕСТВЕН ОТЗВУК

В един мразовит януарски ден на 2000 г. към гробището на гр. Септември се придвижва най-странната и многолюдна траурна процесия, каквато някога са виждали там. Луксозният ковчег с тялото на покойника пристига с бяла лимузина от София, където в Правителствената болница са протекли последните му часове. Зад него вървят трима свещеници начело на двукилометрова колона от немислима иначе смесица от бивши легионери и политически затворници, монархисти, репресирани, както и видни политици, депутати, областни управители и кметове. Сред опечалените е дори Румен Воденичаров, донесъл приживе толкова разочарования на доверчивия покойник. Президентът Петър Стоянов, който е осигурил два микробуса за членове на Съюза на репресираните, е представен от своя съветник по медийните въпроси Иван Ибришимов. Покойникът, към когото се засвидетелства такава последна почит, е известен сред своите съграждани, макар че мненията им за него са крайно поляризирани. За повечето от тях той е „Мъченикът“, защото младостта му е минала по карцери и гладни стачки. Но в „червения“ по традиция град

Септември се намират и хора, за които той ще си остане „Легионерът“ – върл антикомунист, техен кръвен враг.* Иначе по документи той е Илия Стоянов Минев, създател на Независимо дружество за защита на правата на човека в България.

Чуват се престорени въздишки, вайкания, извинителни реплики от рода на: „Как допуснахме това?“, „Той не заслужаваше подобен край“, „Колко е несправедлив понякога животът“... Съратниците на Минев се вбесяват от подобно театралничене. Те сърдито констатират: „Как не се намери нито един от тези герои да коленичи пред саркофага му, да поиска прошка от своя кумир, че го е забравил и изоставил през последните години, та е умрял като самотен бездомник!“

Петър Гогов, приятел на покойника, лежал с него по затворите, водач на Независимата демократична партия, добил в началото на промените популярност с колоритните си предизборни изяви, смята за неморално присъствието на редица обществени личности, които го ползват като индулгенция за нечистите си съвестни. Той

---

* Комунистът Любен Йовчев, съученик на Илия Минев, по време на вестникарската акция против активистите на новоформираното НДЗПЧ (началото на 1989 г.) откровено признава: „Мога само да заявя, че той имаше късмет, че успя да се укрие на 9 септември 1944 г. Ако го бяхме хванали, хората от селото (естествено „нашите“ – б.съст., И. Г.) публично щяха да го линчуват“ (Отечествен фронт, 13 февр. 1989). Когато в по-ново време случайно се срещат в родния град, се разминали хладно, като Минев само му подхвърлил: „Ние с теб ще си останем врагове до гроб!“ Но именно идеологическите възпитаници на Йовчев от Сараньовската ремсистка група „Серьожа“, които пребили почти до смърт 14-годишния му съученик, само защото се осмелил да защити родината си при дежурните им венцехваления на СССР, са определили неговите бъдещи убеждения.

категорично заявява: „Ние, политическите затворници, трябва да погребем бай Илия, а не новите лъскави държавници, дето приживе не се сетиха за него, а днес са дошли със скъпи венци. Пък ние стискаме букетчета за 2 лева!“*

В надгробното си слово д-р Константин Тренчев също засяга тази болна тема. Нашата преса не бе обръщала внимание на делото на този велик българин.** А преди това, на опелото, той също споделя мнението, че сред присъстващите „има много случайни хора, които нямат политическо минало и търсят дивиденди с присъствието си“.

Ковчегът с тленните останки на инж. Илия Минев се отправя към вечното си жилище, покрит символично с българския трибагреник от президента на КТ „Подкрепа“. Ил. Минев беше неведнъж умирал и наново възкръсвал из карцерите на българските затвори. Но този път измъчената му душа най-после намери покой в един по-добър свят.

Раздялата с доайена на нашето дисидентство даде повод да се припомнят грешки, партийни заблуди, политическо късогледство, дребнава пресметливост. Желю Желев изрази съжаление, че Илия Минев не се бил включил в СДС. Но, както казва Волен Сидеров, той или страда от амнезия, или не си дава сметка за цинизма на подобна реплика. Сякаш не е знаел или без неговата благословия бе унижен този страдалец по времето

* Труд, 11 ян. 2000.

** Смъртта на Илия Минев стана повод да се появят редица материали в нашата преса, напомнящи кой всъщност бе той: в „24 часа“ (8,10,11 ян. 2000), в „Труд“ (8 ян. 2000), „Македония“ (19 ян. 2000), „Анти“ (20, 27 ян. 2000) и др.

на прочутите митинги на 18 ноември и 10 декември 1989 г.

Излезе наяве, че в края на 1996 г., на предложение в новото ръководство на СДС да бъде включен и Минев, Иван Костов пренебрежително отвърнал: „Кой беше този?“

Не бе отминат и Петър Стоянов. Година преди смъртта на бореца за човешки права в България 8 неправителствени организации, подкрепени и от Константин Тренчев, изпращат петиция до президента с предложение бай Илия да бъде почетен с орден „Мадарски конник“ – второто по значение отличие в съвременната ни наградна система. След време става ясно, че по нея не се взима никакво отношение. На запитване, от президентската канцелария заявяват, че такъв документ при тях не е завеждан. Налага се свикване на специална пресконференция, чрез която на съответните отговорни лица се напомня входящият номер: 9401, дело 107, от 18 януари 1999 г. Следва обяснение, че отличия се връчвали по традиция на кръгли годишнини. За 70-годишнината на Илия Минев се сетиха дори неговите инквизитори. Когато навърши 80 години (края на 1997 г.), никой от новодошлите демократи не помисли да почете юбилея му. Като извинение по конкретния повод се изтъква и фактът, че с „Мадарски конник“ се награждават чужденци или българи, добили вече чуждо гражданство. С типичната си витиеватост Петър Стоянов изтъква, че е направил немалко – помолил своя приятел от детинство Рашко Груев, съквартилаец на Минев, да го наглежда и подпомага. Може само да се съжалева, че признанието му дойде доста късно – удостояването му с това най-високо българско държавно отличие дойде чак на 28 декември 2000 г. Утешително е, че сред

посмъртната му компания се намираха още двама достойни хора – откривателят на компютъра Джон Атанасов и авторът на „Задочни репортажи“ Георги Марков.*

Единствено Общобългарският комитет „Ген. Иван Вълков“ намери начин приживе да изрази уважението на част от българското общество към известния политически затворник, правейки го личност на 1999 г. и кавалер на неговия кръст „За храброст“.

Уви, в последните месеци от живота си бай Илия се е нуждаел не от правителствени награди, а от чисто човешко разбиране, внимание и уважение. Проблемът за насъщния, немаловажен за всеки бедняк, той е можел да издържи стоически след 480-те дни гладни стачки. Но хуманността, на която бе посветил живота си, изискваше друго отношение на съвременното общество към него.

Съратници научават от пазарджишкия вестник „Знаме“, че създателят на НДЗПЧ в България крета в крайна нищета. Настаняват го в болница, за да се посъземе, уреждат приемането му в дом за стари хора в кв. „Дървеница“, София. Смятат, че това би облекчило неговия евентуален стремеж за по-нататъшно участие в политическия живот, ако успее да намери достатъчно жизнени сили. Той обаче не се задържал там, понеже

* В. Сега, 29 ян. 2000

решетката върху прозореца на стаята му навявала горчиви стари спомени. По-късно е настанен в пазарджишкия дом за стари хора, където вехтите войнишки дрехи, които се намерили за него, едва ли са го накарали да си спомни за краткото някогашно човешко щастие като подофицер. Бившият главен прокурор Иван Татарчев,* разбирайки за условията, в които гасне най-заслужилият наш политически затворник, урежда да бъде приет в Правителствена болница – последен достоен жест към една дълбоко наранена, измъчена душа. Там Минев издъхва на 6 януари 2000 г. Казват, че последните му думи били: „Боже, кои ме докараха тука?... Виждам решетки...“**

На 9 декември 2002 г. в градинката на ул. „Черни връх“ и бул. „Евл. Георгиев“ лично премиерът Симеон Сакскобургготски открива паметника-барелеф, издигнат в памет на антикомуниста-мъченик Илия Минев като жест на признание към делото на коравия българин. Присъстват народните представители Тошо Пейков, Весела Драганова и Лъчезар Тошев, а също и д-р Конст. Тренчев, председатели на национални патриотични организации, бивши и действащи политици, репресирани.

Дянко Марков, бивш депутат, организационен секретар на съюз „Истина“, произнася пламенна реч, в ко-

* Иван Татарчев е и сред учредителите на фондация на името на Илия Минев, регистрирана в Пазарджик. В решението на Пазарджишкия окръжен съд от 11 декември 2002 г. е записано, че организацията с нестопанска цел ще осъществява „дейност по изграждане, възстановяване и поддържане на паметниците на културата и създаването на филми с културно-историческа значимост“. Цит. по Интернет-изданието Pa-Media, 17 дек. 2002 г.

** По в. „Анти“ (27 ян. 2000).

ято между другото изтъква: „Можеха да го убият!“
Можеха сто пъти да го унищожат! Но потенциалните му убийци много добре разбираха, че мъртвият Минев ще им бъде по-страшен враг с неподлежащия на унищожение духовен лик, със самоотвержения пример – до смърт срещу терора и насилието над хората.

Не го оцениха. Не чуха словото му, не го съзряха дори. Край него шестваше кавалкада от доскорошни венцехвалители на комунистическата тирания, минали в демократични колотовози, обкичени с най-високи държавни ордени и отличия, плуващи в материално благополучие.

Днес ние, оцелелите от бурята, му откриваме паметник. Той няма нужда от него. Паметникът му е нужен на нас и на идващите след нас, за да напомня стоическия завет, който Илия Минев въплъти до сетния миг на мъченическия си живот:

*НЕ БОЙ СЕ, НЕ ВЯРВАЙ! НЕ СЕ МОЛИ!
ДЕЙСТВАЙ, БОРИ СЕ ЗА НАЦИОНАЛНО
ДОСТОЙНСТВО, ЗА СОЦИАЛНИ ПРАВДИ,
ЗА СВОБОДА!*

„За мъртвите – добро или нищо!“ Следващите редове се отклоняват от общоприетата максима. Но скандалният публицист Волен Сидеров се е почувствал длъжен да направи интересен паралел между Илия Минев и починалия ден след него известен демократ, оглавявал Народното събрание – Стефан Савов.*

„Илия Минев е завършеният пример за това как може да бъде пренебрегнат един истински боец за демокрация за сметка на една изкуствена легенда. Защо-

* В. Монитор, 10 ян. 2000. „Кой затри българския Мандела“.

то легендата Савов беше сътворена от режисьорите на кръглата маса, на това удобно на външните продуценти СДС, което днес управлява България като чужда държава. Минев не се побираше в този калъп. Затова умря в мизерия, без да бъде допуснат дори за дни в политиката... Днешната политическа върхушка е от същия инкубатор като Стефан Савов – безлични хора, без собствена инициатива, без истинска мисъл за страната и народа си... Стефан Савов се появява в СДС, когато вече е ясно, че ще има избори и в Парламента ще влезе втора голяма сила освен БКП. Тогава, когато се разбира, че „вече не бият“ за антикомунизъм...

... Екипът с участие на Михаил Неделчев, който съставя речника на дисидентите в Източна Европа, получава 500 000 долара. По същото време най-истинският дисидент на България умира в пълна мизерия... Типът Минев ги плаши. Затова го оставиха да умре, прекарвайки последните си години в старчески домове, без пари, дрехи и елементарни грижи. Затова пък самият Нелсън Мандела призна*, че има в света един българин, който е по-изстрадал и преживял повече време в затвора от него. И това е българинът Илия Минев.“

* Прочутият борец против апартейда Нелсън Мандела, една година по-стар от Илия Минев, носител на Нобелова награда за мир за 1993 г., е осъден първоначално през август 1962 г. за нелегално пребиваване в Алжир, където преминавал военно обучение. През 1964 г. за саботаж и държавна измяна получава доживотна присъда. Прекарва 18 години в затвора „Робен Ай-лънд“, а след това е преместен в строго охранявания „Полсмоор“. Излиза на свобода през 1990 г., прекарвайки зад решетките общо 27 години и половина. Въпреки, общо взето, сходната съдба и несъмнено по-дългия затворнически стаж на Илия Минев, не е сигурно дали Мандела е направил подобно признание.

РЕШЕНИЕ № 384

г. Пазарджик, 17. V. 1980 г.

В ИМЕТО НА НАРОДА

Пазарджишкият

окръжен

суд

фирмено отделение

колегия в публичното

съдебно заседание на

Съдебния съвет на

и деветдесета

година в състав:

Председател: Благовест Пунев

Съдебни заседатели: Пенка Янева

Членове: Валентин Табаков

при секретаря Иана Клисурска и в присъствието на

прокурора Иван Лулчев като разгледа докладваното от

съдията Бл. Пунев фирм. дело № 337 по описа

за 1980 год и за да се произнесе, взе предвид следното:

Молбата е за вписване на сдружение с нестопанска цел - чл. 134 м.сл. от ЗЛС.

В нея управителния съвет на Независимото дружество за защита на правата на човека в България моли съда да регистрира в регистъра за сдруженията с нестопанска цел при Пазарджишкия окръжен съд посоченото сдружение като в подкрепа на искането си за регистрация представя изискваните се в чл. 136 от ЗЛС документи в препис и за прокуратурата.

Членовете на Управителния съвет на дружеството се явиха лично и заявиха, че поддържат молбата за регистрацията му.

Представителят на Окръжна прокуратура г. Пазарджик дава заключение, че молбата е основателна, тъй като са изпълнени изискванията на ЗЛС за регистрация на дружеството.

Молбата е основателна.

Спазени са разпоредбите на чл. 136 от ЗЛС за регистрация на сдружение с нестопанска цел, а именно молбата за регистрация е подписана от всички членове на управителния съвет на дружеството, които в съдебно заседание я поддържат, а решението за основаване на устава са подписани от основателите на същото. Последният е съобразен с изискванията на чл. 136 от ЗЛС - в него са посочени името на дружеството, целта, средствата, устройството, срока за съдаствование, начина на представянето му, на свикване на общото събрание, на оповестяване на дневния ред и начина на приемане на нови членове и прекратяване на членството, реда за определяне на

членския внос. При това положение молбата следва да се уважи като при вписването на сдружението се отрази съдържанието на разпоредбите на устава, визиращи в чл. 136 и имената на членовете на управителния съвет съгласно чл. 137 от ЗЛС. Вписването следва да се извърши в специалния регистър за юридическите лица с нестопанска цел при съда като от този момент сдружението придобива качеството на юридическо лице.

По изложените съображения на основание чл. 134 и чл. 137 от Закона за лицата и семейството Пазарджишкият окръжен съд

РЕШЕНИЕ:

ВПИСВА в регистъра на юридическите лица с нестопанска цел при Окръжен съд - г. Пазарджик Независимото дружество за защита на правата на човека в България, възпитание в духа на хуманизъм и законност, съдействащо за привикване на националното законодателство в съответствие с международноправните норми в областта на правата на човека, като следи за стриктното спазване от държавните органи на законодателството по правата на човека. За постигане на целите си дружеството си служи с всички средства при спазване на законите на страната. Дружеството е със седалище г. Септември, ул. "Загоря" № 16 док. Илия Минев. То се състои от Национално ръководство - Управителен съвет и местни секции, като негов висш орган е Националната конференция на районите - прикюпковани на местната секция, която се свиква веднъж на три години, а при нужда и извънредно. Представителството е един гелегат на тридесет членове като районната и извънредна конференция се свикват от Управителния съвет или по инициатива на една трета от местните секции на дружеството. Дневният ред на Конференцията се обявява от Управителния съвет един месец преди свикването ѝ, а в извънредни случаи - най-малко десет дни преди това. Дружеството се представлява от Управителния съвет, който се състои от председателя, заместник-председател, секретар-касиер, говорител, редактор, координатор и двама съветници. Парични средства не се набират от членския внос. Приемането на членове, както и тяхното изключване става по решение на общото събрание из съответната секция с обикновено мнозинство при наличие на кворум.

Управителен съвет на дружеството - председател Илия Стояков Чичев, Стефан Късов Бълков - заместник-председател, Огнян Ценов-секретар, Лъчезар Матева-касиер, Николай Митков Голев - говорител, Владимир Никифоров - редактор, Нели Филипова - координатор, Борис Василев-съветник, Стоян Рангелов - съветник.

Решението може да се обжалва пред Върховния съд на НРБ в седем-

Решение на Пазарджишкия районен съд за узаконяване на статута на НДЗПЧ

УЧРЕДИТЕЛЕН ПРОТОКОЛ

на Фондация за защита на политическите затворници след комунистическия преврат от 1944г. в България на името на най-изявения политически борец и мъченик ИЛИЯ МИНЕВ или за краткост Фондация за защита на политическите затворници "Илия Минев"

Днес, 21 януари 2000г. в град София с участието на българските граждани:

Григор Симов Божилов, Л.П. сер. А, № 3016450, издаден от МВР гр. Трън на 30.03.1981г., ЕГН 5208193849,

Петър Николов Гогов, Л.П. сер. В, № 0087432, издаден от Кирковско РУ на МВР гр. София на 06.01.1982г., ЕГН 4011206984 и

Тошо Костадинов Пейков, Л.П. сер. Н, № 1189310, издаден от МВР гр. Ловеч на 21.05.1987г., ЕГН 5101173024,

се проведе заседание при следния дневен ред:

- 1) Учредяване на Фондация за защита на политическите затворници "Илия Минев".
- 2) Обсъждане и приемане на учредителен акт – устав.
- 3) Избор на Управителен съвет и Настоятелство.

След проведените разисквания Учредителите единодушно взеха следните решения:

- 1) Основавайки се на чл., чл. 149-154 от Закона за лицата и семейството решиха да учредят фондация с наименование Фондация за защита на политическите затворници след

Учредителен протокол на Фондацията за защита на политическите затворници „Илия Минев“

Авторът на гости при Илия Минев в гр. Септември през м. февруари 1991 г. От дясно наляво: Ангелина Минева, Илия Минев, Елена Ханджийска, д-р Иван Гаджев, Илия Каракиев, Иванка Станоева, д-р Йордан Ханджийски, Естера Христова

Илия Минев и Христо Минчев-Конго – в последствие инициатор за създаване на фондация на името на известния дисидент

Гаснещият Илия Минев, забравен от всички, без никаква пенсия, гордо отказал се дори и от законната компенсация зад изгубената зад решетките младост, той до последния си час не се унизи да потърси милостиня

На човека, който умря изоставен, беден и гладен, издигнаха най-големия и най-скъпия паметник в гробището на гр. Септември. Направен от черен руски гранит, цената на паметника е около 10 000 лв., събрани от дарители. Сред тях са Емил Йончев, директор на Вагоностроителния завод в гр. Септември, парламентарната група на НДСВ, Съюза на свободните демократи на Стефан Софийански, Български демократичен съюз „Радикали“ на Евгени Бакърджиев, Министерството на културата, пазарджишката фирма „Каучук“ чрез инж. Велко Ганчев, както и на Иван Татарчев, Надежда Михайлова, Панайот Ляков и др.

ОБЩОБЪЛГАРСКИ КОМИТЕТ "ГЕНЕРАЛ ИВАН ВЪЛКОВ"

ГРАМОТА

За проявена смелост, патриотизъм и антикомунизъм

Общобългарски комитет "Генерал Иван Вълков"

отличава със знака "Кръст за храброст" и грамота

г-н ИЛИЯ МИНЕВ

(председател на НДЗПЧ)

Председател на УС:
/Д. Маринов/

Секретар на УС:
/В. Вълчанов/

Грамота за връчване на Илия Минев кръста за храброст на общо-българския комитет „Генерал Вълков“

Премиерът Симеон Сакс-Кобургготски на откриването на паметника на Илия Минев в София

Синът на автора – Тодор Иванов Гаджев пред паметника на Илия Минев

Осиротелият дом на Илия Минев. В олющената къща с избити стъкла вече не живее никой

Дисидентът Илия Минев си отива сам и забравен от свои и чужди

СВЕДЕНИЯ

След на 11 "България" петима души на дисидент Илия Минев в гр. Септември. Това, което се откри пред погледа ми, е само архаично Агостинианство - студ, нищота и всички неща от живота свързани с нея в мащабна оръбна за най-оплашени противници на тоталитарния режим.

Що е там в тило и тило?

Коя е Илия Минев? Роден е през 1917 г. в Септември, завършил е висшето образование в Тулуза, Франция. Преди деветте септември е бил член на Алтернативна опозиционна организация, с чието убавяване се провъзгласява на професионалиста "Деланс" Хуанито му

облака в грещу сина от у-малом държе в н р а м а да в тогава той се

България в нунта не е на много партия, да да може да се запазва като експерт, вероятно бив директор. Много преди да се приеме Конституцията на задрна на Русия и роден град на Илия Минев е създадено Дружество за защита гражданите. На днешна Честна юсти в дома на Минев са Професор Саволев, Румел Воденчарска, Румел Минев...

Тренира и др. Гостоприемството му било доста много, може да има нещо за време когато е тоя властта излезе да да изгради изобретение на посетители. Това разказват доста изумително не биващата Дружеството публичност която народът заместители, или "гласния" политически орган на районите на Тодор Живков.

Илия Минев гасне в мизерия, забравен от влиятелните си приятели

СЕПТЕМВРИ. Отлична пълна ермид обрасъл до колени с трева двор на откода до колени на два едра, рано видела и по-добри времена. Отиваме на срещи с 82-годишния Илия Минев, политическите с най-голям стаж зад решетките в социалистическа България. През 1988 година той основава в Септември Независимото дружество за защита правата на човека - първата неправителствена организация срещу режима на Тодор Живков.

Посрещаме ни ситът му Савел и аз вяржда в отив, отиваме на обреще дж на засилено и аз неколко дни, изумително върху двете легла. Върху джото от так а павил приятел Илия Ми-

слученик във Франция? Сребрахте ли се с него през 1989 година? Да, в София, Говорихме си най-общо работи - за човека, как се развива той сега. В настоящия момент той не се различава от другите.

- Как виждате във България днешна България? Виема, според начина те заслуги. Тя е опасна много народи от робство. На мене се падне частта да подготвявам истинската България сега.

- Вярно ли не съвременните политики, които днес управляват България? Не вярвам, защото те са робба на коблиця.

- Имате ли идеал за политика? - Имам, но не мога да го

АНАЛИЗИ

Кой затри българския Нелсън Мандела

Монтираха ореол на Стефан Савов, докато единственият истински български дисидент умира в мизерия

В СЕПТЕМВРИ. В Септември, където се намираше единственият истински български дисидент, умира в мизерия. Стефан Савов, който се наричаше "Български Мандела", умира в мизерия. Стефан Савов, който се наричаше "Български Мандела", умира в мизерия.

те се гледат Илия Минев не може да бъде сравнен с Мандела, който стана символ на борбата срещу тоталитаризма. И днес Савов е единственият истински български дисидент, който умира в мизерия.

На 18 юни през пролетта Стефан Савов и днешния министър-председател Илия Минев да бъде изхвърлен с орден "Медена ковица" и заслуга към България. Септември е единственият истински български дисидент, който умира в мизерия.

Зачево твърдят Минев много няма да стане моделът Савов

В. ВИДЕЛИНА. 11. XI. 2002г. Пазарджик

Скандал и на гробба на Илия Минев

Конфузна ситуация породила изказването на дошлия от Монтана приятел на Илия Минев - Константин Иванов по време на откриването на паметника му на гробищата в Септември в събота. Всички знаем кой го уби, господин Татарчев също знае, но няма да каже, защото за това се иска смелост, заявя Константин Иванов, отправяйки недвусмислени обвинения към бившия главен прокурор, който също бе дошъл да почете паметта на създателя на първото независимо дружество за защита правата на човека у нас.

Около двадесетина поанати и съмишленици на починалия преди две години Илия Минев се събраха в събота на гроба му в Септември. Поводът бе откриване на паметник на дългогодишния

Дома за стари хора в Пазарджик.

От поканените политици само Панайот Ляков почете събитието. Представители на Съюза на българските радикали и на Български демократически форум също присъстваха.

За изграждането на паметника са били необ-

ментарната група на НДСВ, Съюза на свободните демократи, партията на Евгений Бакърджиев - БДС Радикали, СДС - в лицето на Надежда Михайлова и Панайот Ляков, Министерство на културата, Иван Татарчев, както и на „Каучук“ АД - Пазарджик и „Вагоноремонтен завод“ АД - Септември. (В)

Статии в столичната и провинциалната преса за последните дни, смъртта и погребението на Илия Минев

Независима демократична партия - Варна
Четириног за млади партии и дружества - урок първи

Бламиране на ръководство

В съботното предаване на БТ - Панорама имахме удоволствието да видим току-що завърналия се от САЩ Г-н Гюмен Боденичаров. Цел на посещението - убеди американската и световната общественост, че с правата на човека в България след 10.11.1989г. всичко е "О.К." Точно за тая цел бе назначен на 17.02.1990г. за председател на независимото дружество за защита правата на човека в България. Как стана това?

Същото това дружество е основано на 16.01.1988г. в гр. Септември и съгласно неговия устав председателят Илия Минев има тригодишен мандат, който изтича януари 1991г. Г-н Илия Минев е завършил Сорбоната в Париж. - негов състудент и приятел е Ебигнев Бжежински, както и ред други политици на Запад, което му дава куража да се застъпва за правата на човека в България от 30 години и ... да прекара известна част от тях в затвора.

Научният сътрудник от института по фармакология Гюмен Боденичаров е прекарал последните години основно в чужбина и като син на софийския прокурор **Белярова** очевидно не е имал никакви проблеми с правата на човека. Имал е приятели като Делян Мелев, Георги Спасов и Петко Симеонов. С тяхна благославия при учредяването на СДС на 07.12.1989г. той подписва /без да има пълна мощия за това/ от името на Независимото дружество. Въпреки, че по това време представлява само себе си. Софийският клон на дружеството е учреден по-късно през декември. Председателят Илия Минев е обявен за "почетен председател". За узаконяване на създалото се положение се свиква национална конференция на 17.02.1990г. в Клуба на кинодейците. - София. Решението за свикване на конференцията е взето в ресторант Панорама - Плевен от: Димитър Томов от София, Константин Георгиев от Михайловград - членове на дружеството и Гюмен Боденичаров, който никога не е подавал молба за членство в друж.

Конференцията протича бурно. Когато на присъстващите 450 делегати се предлага да изберат за нов председател никому неизвестният Гюмен Боденичаров в знак на протест делегациите от провинцията напускат залата. Главниците не да се смущават от липсата на кворум /в залата са останали само 168 делегати повечето от тях комунисти/ тия, които са отвътре се заключват и с до болка познатото партийно единодушие довеждат конференцията до успешен край. За нов председател е избран Гюмен Боденичаров. Резултатът е налице.

С правата на човека в България след 10.11. - няма проблеми!

Председател на Политическия клуб
на Независимата демократична партия - Варна

02.04.1990г.

.....
/ инж. Лефтеров /

"ВСЕКИ ЧОВЕК ИМА ПРАВО
НА ЖИВОТ, НА СВОБОДА И НА ЛИЧНА СИГУРНОСТ"
/чл. 3 от Международната карта за правата на
човека/

Год. 1
Бр. 1
София
12 МАЙ 1990

СВОБОДНО СЛОВО

Издание на НЕЗАВИСИМОТО ДРУЖЕСТВО ЗА ЗАЩИТА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА В БЪЛГАРИЯ,
основано на 16. 01. 1988 г. - седалище гр. Септември

Директор - инж. ИЛИЯ МИНЕВ

Ред. колегия

Инж. ИЛИЯ МИНЕВ

НА КЪДЕ?

На въпроса: "Считате ли "Демокрацията" за най-добрата система на управление на обществото?", Чърчил отговорил: "Демокрацията има своите недъзи. Тя не е съвършена, но човечеството до сега не е създало по-сполучливо от нея."

Като вицепрезидент на САЩ в кабинета на Айзенхауер Ричард Никсън посещавайки Москва, в спор със съветски държавници, отговорил: "Демокрацията, особено съвременната, социално е задължена да осигури на всеки гражданин свобода на мисълта, на словото и на масмедията."

Маркс казва, че при буржоазния обществен строй, в неговата развита фаза - капитализма, работникът става действителен владетел на средствата за производство. От това следва, че трябва да се промени настройката - буржоазната система на управление. Но като продължава мисълта си напомня, че строят е капиталистически, което означава, че пролетариатът продължава да бъде експлоатиран. На лице е естествено създалия се антагонизъм и капиталистът има законното право на съществуване, както и създателят на благата - работникът. Това е основанието на управляващите комунистически партии, от гледището на Маркс, да установяват диктатура на пролетариата.

Големият австрийски марксист Каутски също говори за диктатура на пролетариата. Но за да не изпадне в положението на диктатор вмъква "украшението": "При условията на свобода", след като експлоатиращата класова държава ограбва трудовия човек... А Маркс казва, че и работодателят и работникът имат еднакво право. Работодателят е собственик на средствата за производство, но производителят на благата е работникът. Ето защо управляващите комунистически партии наричат своите членове - оперативни работници. Употребяват прилагателното "оперативен", защото по вътрешно окръжно на управляващата партия, всеки член е задължен да е "ухо", а партийния секретар - "съвестта на партията". Казано на обикновен език - доносник, шпионин. Тоест, при еднакви права на работодателя и на работника, кое решава въпроса

за движението на обществото? - "Това е силата", казва Маркс. Този термин "решава силата", Маркс е взел от Шекспировото произведение - "Венецианския търговец". А главният герой казва, че "Насилието е акушерка на историята". Маркс го възприема като закон. Без значение е за човека, особено за твореца как ще се прилага насилието. Открит терор, какъвто бе през четирите десетилетия след 9.09.1944 г. или прикрит какъвто е понастоящем след отстраняването на 10.11.1989 г. на Т. Живков.

За да препозная утрешния опонент на нашите писания искам да му напомня, че заклетият марксист дори сталинист световноизвестният биохимик, чех, член на Пражката академия на науките Франтишек Штори казва, че учените третират главния проблем - превръщането на белтъците един в друг, дошли до убеждението, че освен материална има и друг вид енергия. Именно тази друга енергия крие в себе си разковничето, което нито биохимията, нито астрофизиката, нито теоретичната физика, нито математическата логика, смело мога да кажа бяха били в състояние да обяснат. Ето защо, свободата, демокрацията и законността са единствените гаранции за човешкия ред, за изява на личността "Аз" и общественото "Аз". И обществото желае да му се разясни как някои философи съчетават шветската система на управление с ортодоксалния марксизъм. Зная добре фразата на Фридрих Енгелс: "Марксизмът не е догма, а ръководство за действие!" Но на подробна Енгелсова мисъл съществува репликата: Гражданинът по необходимост ли е свободен или се ражда свободен? И как да сложим знак на равенство между ортодоксалния марксизъм и шветската система на управление?

***

ИНЖ. ИЛИЯ МИНЕВ НА ПОСЕЩЕНИЕ В САЩ

Инж. Илия Стоянов Минев е основател на първото дисидентско дружество в България, още по времето на Тодор Живков. Илия Минев основа в гр. Септември, Пловдивска област на 16 Януари, 1988 година - "НЕЗАВИСИМО ДРУЖЕСТВО ЗА ЗАЩИТА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА В БЪЛГАРИЯ". Заради тази му дейност, режима на Тодор Живков го подложи на терор, шантаки и оклеветяване в пресата. Неговите първи помощници - Д-р Христо Сватовски, Минка Статева, Божидар Статев, Екатерина Маркова, Едуард Генов, Цeko Цекoв и др. бяха изгонени извън България. Илия Минев прекара шестдесет и три дни гласна стачка, като протест против властите през януари, февруари и март на 1989 година.

Инж. Илия Минев и съпругата му Ангелина Минева бяха поканени от Д-р Иван Илиев Гаджев - директор на Македоно - Българския Научен Институт - "Св. Климент Охридски" в гр. Детроит за двумесечно гостуване на института.

Семейство Минев пристигнаха в САЩ на 19 декември 1990 година. До 3 март 1990 г. г-н Минев и г-жа Минева гостуваха на д-р Иван Гаджев, който записа на магнетофонна лента целия живот и дейност на семейство Минев. Описани бяха годините прекарани по комунистическите затвори в България. Инж. Минев е изтърпял над 33 години като политически затворник в България. От тях над 1890 дни като наказание в карцер. Прекарал е над 480 дни гласни стачки. Бит и тероризиран от органите на Държавна сигурност, неговите описания с подробности на методите използвани от властите в България от 9.09.1944 година до днешни дни са подкрепящи за филми на ужаса и терора.

19 май 1990 г.

ДЕКЛАРАЦИЯ

ДНЕС 19 МАЙ 1990 Г. В ЗАЛА 13 НА НДК, В ГР. СОФИЯ, СЕ СЪБРАХА ПРЕДСЕДАТЕЛИТЕ НА РЕАЛНИТЕ ДЕМОКРАТИЧНИ ОПОЗИЦИОННИ ПАРТИИ И ДВИЖЕНИЯ, КОИТО ДО ТОЗИ МОМЕНТ БЯХА ПОСТАВЕНИ В ИНФОРМАЦИОННО ЗАТЪМНЕНИЕ И ПОЛИТИЧЕСКИ АПАРТЕЙД, ОСЪЩЕСТВЕН ОТ ПРАВИТЕЛСТВОТО НА ОФ И ВТОРИЯ ЕШЕЛОН НА КОМПАРТИЯТА, ОФИЦИАЛНО ПРИКРИТ В СЪЮЗА НА ДЕМОКРАТИЧНИТЕ СИЛИ (СДС).

СЛЕД РАЗИСКВАНИЯ ПРЕДСТАВИТЕЛИТЕ НА ПОЛИТИЧЕСКИТЕ СИЛИ НА КОНФЕРЕНЦИЯТА РЕШИХА ЕДИНОДУШНО:

1. НЕ ПРИЗНАВАТ РЕШЕНИЯТА НА Т. НАР. НАЦИОНАЛНА КРЪГЛА НАСА, ТЪЯ КАТО ТЕ СА СКЛЮЧЕНИ БЕЗ УЧАСТИЕТО НА РЕДИЦА ОСНОВНИ ОПОЗИЦИОННИ ПОЛИТИЧЕСКИ СИЛИ И НЕ ОТРАЗЯВАТ ДЕЙСТВИТЕЛНИТЕ ЖЕЛАНИЯ НА НАРОДА.

2. НАСОЯВАТ ЗА ОТЛАГАНЕ НА ИЗБОРИТЕ И ПРЕДЛАГАТ ИЗБОРИ ЗА МЕСТНИ ОРГАНИ ЗА УПРАВЛЕНИЕ, ЗА ДА БЪДАТ РАЗГРАДЕНИ СЪЩЕСТВУВАЩИТЕ ПОЛИТИЧЕСКИ СТРУКТУРИ НА КОМУНИСТИЧЕСКАТА ДИКТАТУРА.

3. ГОТОВИ СА ДА ИЗРАБОТЯТ СЪВМЕСТНО НАЦИОНАЛНО СПОРАЗУМЕНИЕ С ВСИЧКИ ПОЛИТИЧЕСКИ ПАРТИИ И ПОЛИТИЧЕСКИ СИЛИ.

4. ДА СЕ ДАДЕ ПИСМЕННА ГАРАНЦИЯ ОТ Г-Н ПЕТЪР ИЛАДЕНОВ, ЧЕ ОТНОШЕНИЯТА КЪМ ВСИЧКИ ПОЛИТИЧЕСКИ СИЛИ В СТРАНАТА ЩЕ БЪДЕ РАВНОПРАВНО, ТАКА КАКТО ГО ИЗИСКВА ДЕМОКРАЦИЯТА, ЗАКОННОСТТА И СВОБОДАТА.

5. ИЗИСКВАТ СВИКВАНЕ НА НАЦИОНАЛНА КОНФЕРЕНЦИЯ, С УЧАСТИЕТО НА ВСИЧКИ РЕГИСТРИРАНИ ПАРТИИ И ДВИЖЕНИЯ, НА КОЯТО ДА СЕ РЕШАТ СПОРНИТЕ ВЪПРОСИ.

6. ИЗБОРИ, КОИТО НЕ СА ДОСТЪПНИ ЗА ВСИЧКИ БЪЛГАРИ - БИЛО В СТРАНАТА, БИЛО В ЧУЖБИНА - НЕ СА СПРАВЕДЛИВИ.

ЕДИНОДУШНИ СМЕ В МНЕНИЕТО СИ, В СРОК ОТ ПЕТ ДНИ ДА ПОЛУЧИМ ОТГОВОР НА ПРЕДЛОЖЕНИЯТА НИ, ЗА ДА МОЖЕМ В ИМЕТО НА ДЕМОКРАЦИЯТА ДА ОПРЕДЕЛИМ ПОЛИТИЧЕСКАТА СИ ЛИНИЯ НА ПОВЕДЕНИЕ.

ЗА БЗНС "ВРАБЧА 1"..... (СТРАХИЛ ГИЧЕВ)
ЗА НЕЗАВИСИМА ДЕМОКРАТИЧНА ПАРТИЯ-НДП..... (ПЕТЪР ГОГОВ)
ЗА БЪЛГАРСКА НАРОДНА ПАРТИЯ-БНП..... (ДИМИТЪР БРАНКОВ)
ЗА ПАРТИЯТА НА ТРУДА..... (ИВАН ВЕЛКОВ)
ЗА БЪЛГАРСКА ХРИСТИАНДЕМОКРАТИЧЕСКА ПАРТИЯ..... (ТЕОФИЛ КЕЛЕМЕНОВ)
ЗА Н Д З П Ч..... (ИЛИЯ МИНЕВ)
ЗА БЪЛГАРСКА НАЦИОНАЛНО-РАДИКАЛНА ПАРТИЯ..... (ИВАН ГЕОРГИЕВ)
ЗА НАЦИОНАЛЕН ПАТРИОТИЧЕН СЪЮЗ..... (ИЛИЯ СИПСЕВ)
ЗА КОНСЕРВАТИВНА ПАРТИЯ..... (ИВАН ЕДИСОНОВ)
ЗА ХРИСТИАНРАДИКАЛНА ПАРТИЯ..... (ОТЕЦ Т. ПЕТРОВ)
ЗА ПОЛИТИЧЕСКА ПАРТИЯ "ОБНОВЛЕНИЕ"..... (ЦВЕТОМИР БЕЛЧЕВ)
ЗА БЪЛГАРСКА ОТЕЧЕСТВЕНА ПАРТИЯ..... (СРУМ КУМАНОВ)
ЗА СВОБДНА КООПЕРАТИВНА ПАРТИЯ..... (ДИМИТЪР МАРКОВСКИ)
ЗА СВОБОДНА ДЕМОКРАТИЧЕСКА ПАРТИЯ..... (ДИМИТЪР ДИМИТРОВ)
ЗА ЛИБЕРАЛНА ПАРТИЯ - ПЕРНИК..... (КИРИЛ БОРИСОВ)
ЗА СЪЮЗ НА ДЕМОКРАТ. ПАРТИИ И ДВИЖЕНИЯ "ЕРА 3"..... (СЛАВОМИР ЦАНКОВ)

Декларации на партии, останали извън коалиция със
СДС

ТВОРЧЕСКО-СТОПАНСКО
ОБЕДИНЕНИЕ

**БЪЛГАРСКА
КНИГА
И ПЕЧАТ**

СОФИЯ, ПЛ. „СЛАВЕЙКОВ“ 11

ТЕЛЕКС 22927, ТЕЛ. 87-91-11

№

ДЖ - 395

ДАТА

01.06.1990г.

ДО

НЕЗАВИСИМОТО ДРУЖЕСТВО ЗА
ЗАЩИТА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА В
БЪЛГАРИЯ

седалище гр. СЕПТЕМВРИ

ТСО "Българска книга и печат" регистрира вестник "Свободно слово" - издание на Независимото дружество за защита правата на човека в България със седалище гр. Септември, с предлаганите от Вас параметри: периодичност - 52 бр. в годината, обем - 4 стр., формат - А-3, тираж - 50 000 екз.

ТСО "Българска книга и печат" не поема ангажменти за ресурсното осигуряване на вестника. Издателят се договаря сам с полиграфическата база, а при необходимост от офсетов печат е длъжен да набави и съответните консумативни материали/филми, плаки, мастила и др./.

Съгласно Постановление на Министерския съвет № 12 от 9.II.1990 г., цената на вестника се определя от издателя.

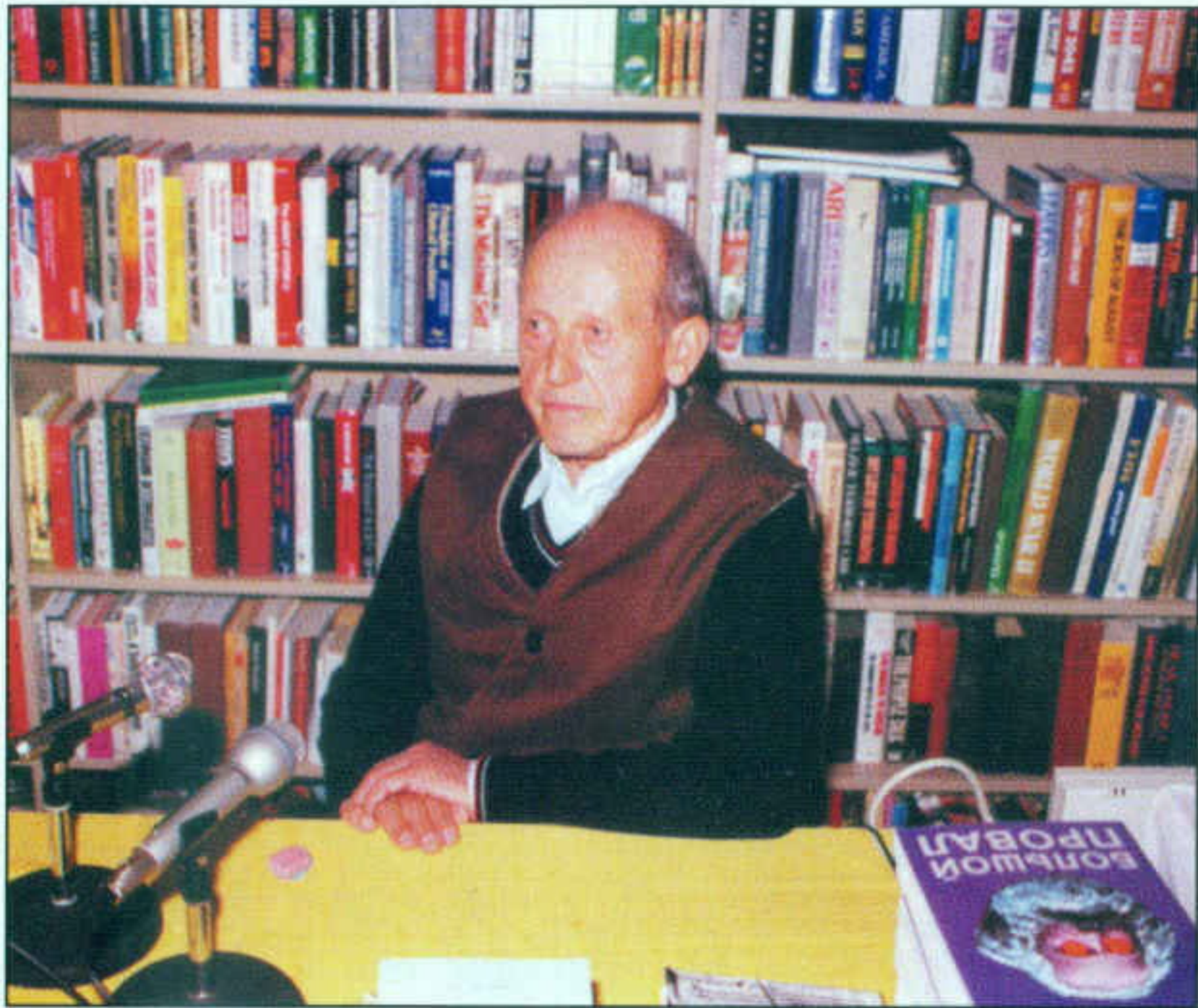
СА/ХА

ДИРЕКТОР

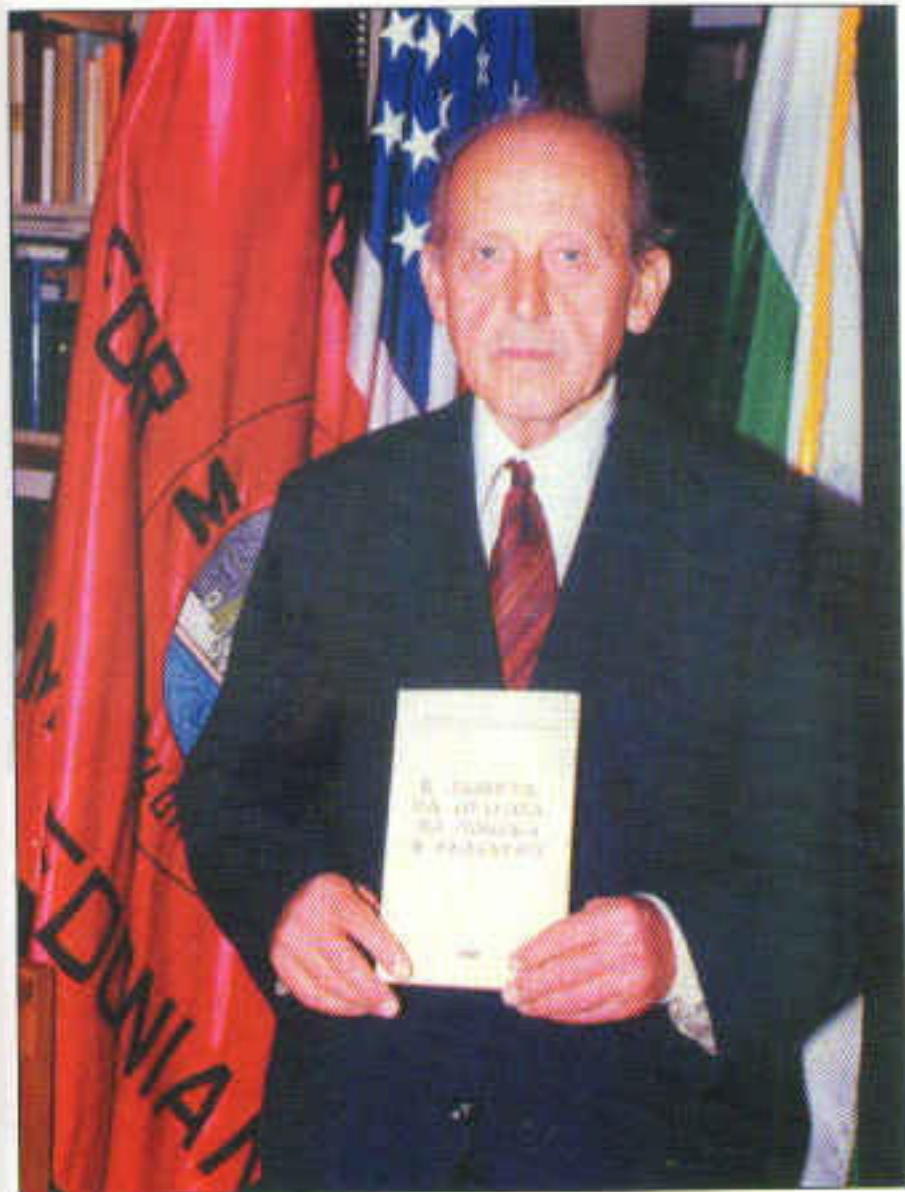

Илия Минев в дома на автора

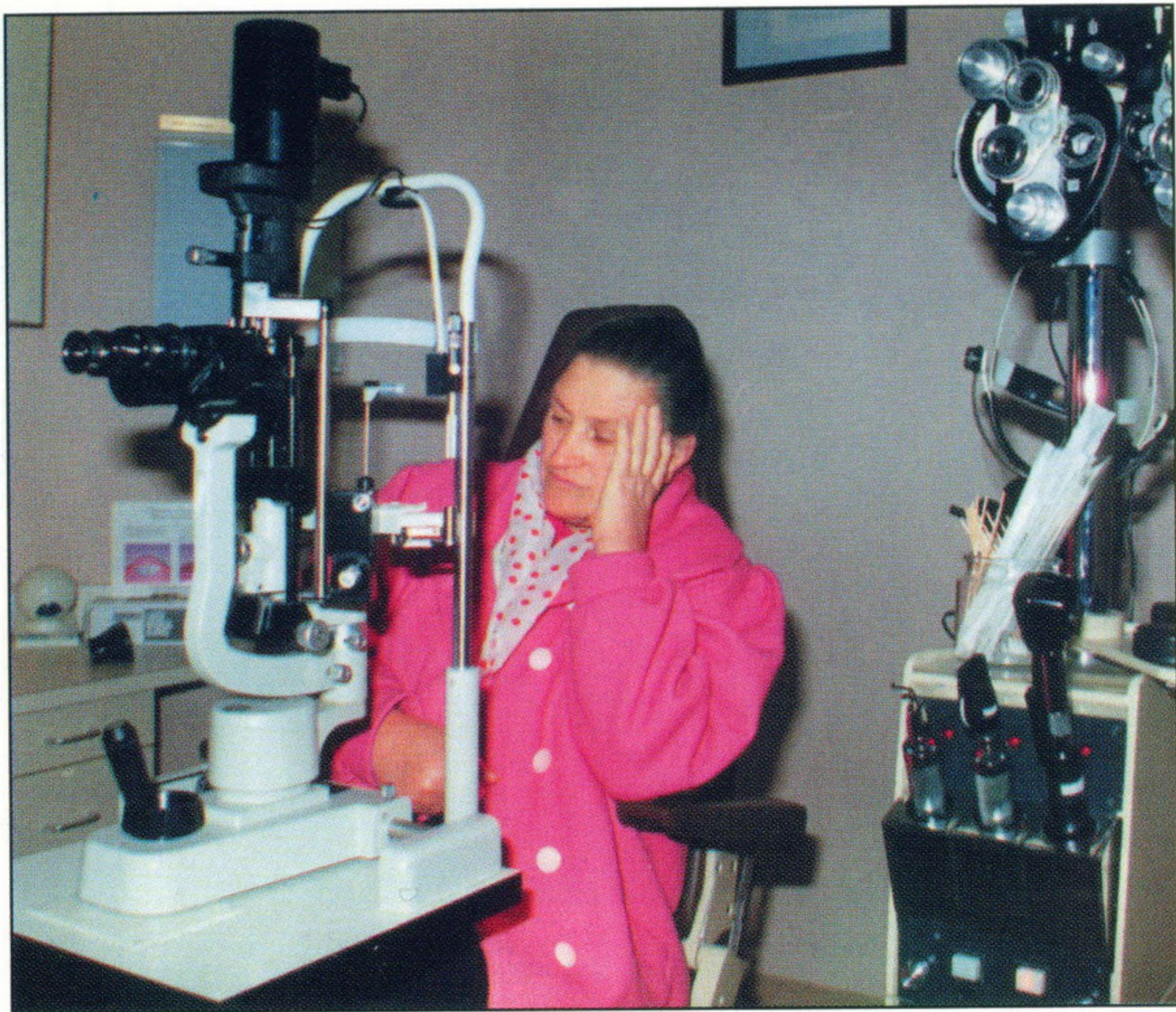

Дисидентът разказва одисеята си

Илија Минчев во библиотеката на Македонскиот научен институт „Св. Климент Охридски“ во гр. Детроит, САШ

Предоперационни изследвания на г-жа Ангелина Минева в детройтска клиника

Среща на двама борци за свобода – Илия Минев пред бюста на Лайош Кошут в сградата на Американския конгрес

Семейство Миневи след срещата с възпитаниците на детройтската гимназия „Академия Джезуитс“ – щата Мичиган

Семейство Минели пред момичетата от девическото училище във Фирмингтън Хилс, Мичиган

Представители на БНФ, дошли в дома на д-р Иван Гаджев за среща с Илия и Ангелина Минева. От ляво: Д-р Иван Гаджев, д-р Асен Дърводелски, Ангелина Минева, Илия Минев, Александър Дърводелски, Константин Троянски, Христо Христов

Илия Минев в разговор с Иван Дочев в Нью Йорк

На среща със сенатора Дан Рийгън от щата Мичиган

Илия Минев с конгресмена Бил Пакстън от Ню Йорк

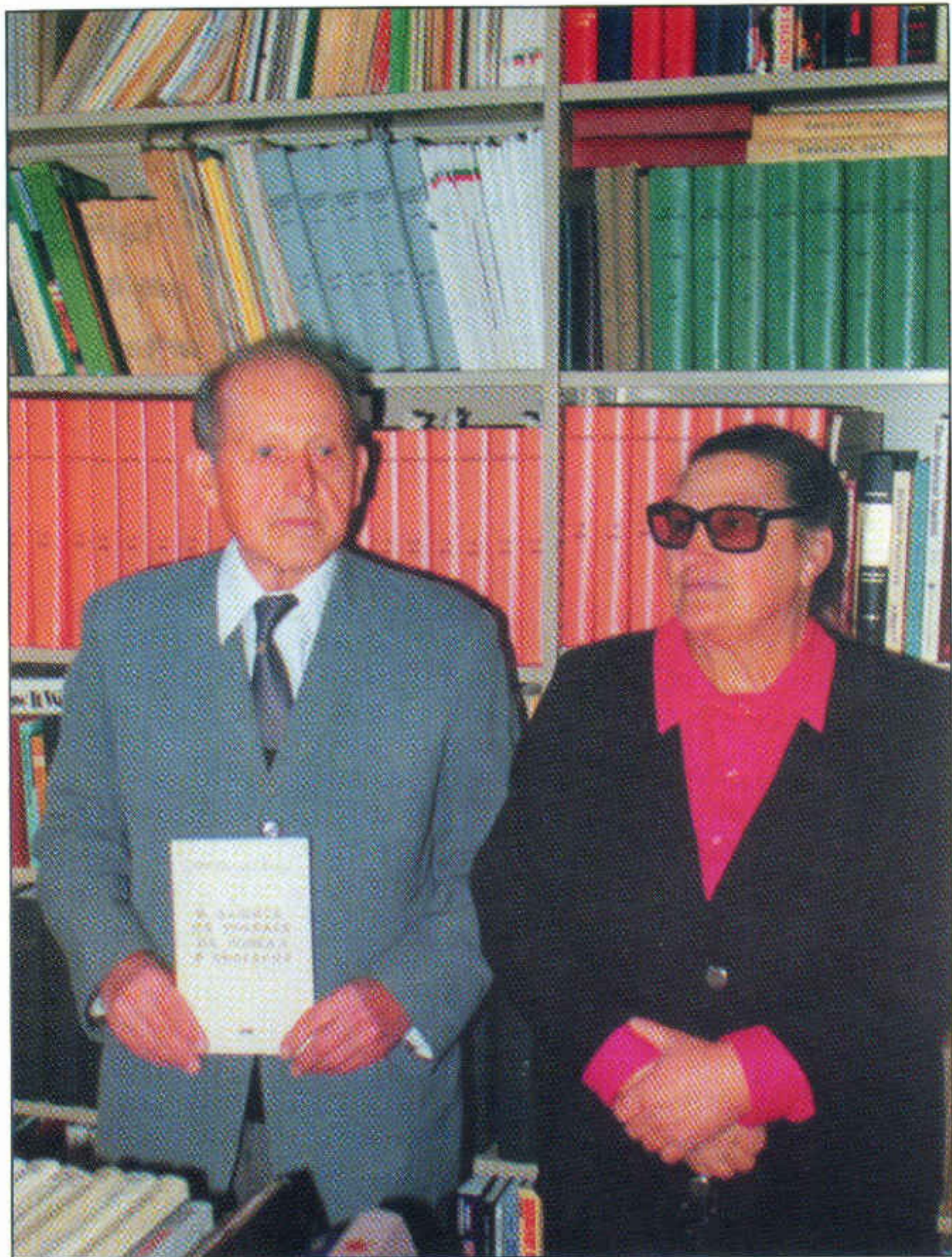

Снимка със сенатора Доналд Рийгъл (в средата). На гърба ѝ е написано „На Илия Минев с най-голямо уважение за Вашата смелост и могъщо лидерство.“

Илия Минев и Ради Славов – политически най-влиятелния българин в САЩ. Дългогодишен председател на комитета по националните групи към Републиканската партия

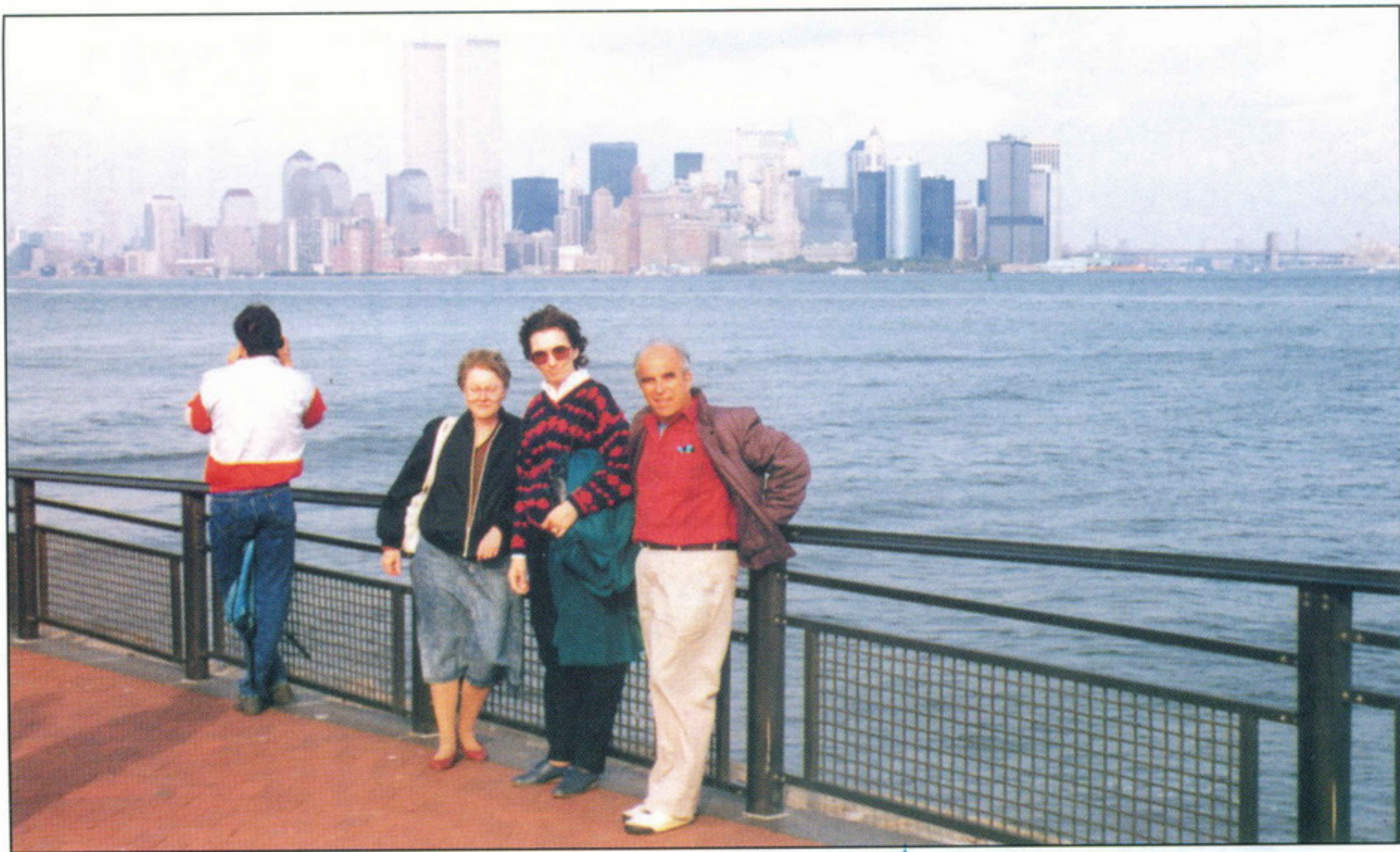
Илия Минев и Ангелина Минева в библиотеката на Македонския научен институт „Св. Климент Охридски“ в гр. Детройт, САЩ

Илия Минев, Тодор Ив. Гаджев и Ангелина Минева в библиотеката на Македонския научен институт „Св. Климент Охридски“ в гр. Детройт в САЩ

На богослужение с български емигранти – САЩ в черквата „Св. Климент Охридски“ , гр. Дирнборн, Мичиган

Екатерина Маркова, Флоранс Гаджева и Христо Сватовски на Елис Айлън, Ню Йорк

Български емигранти и дисиденти пред гроба на Макгахан – гр. Лексингтън, Охайо. Отляво надясно: д-р Хр. Сватовски, Минка Статева, д-р Панайот Панайотов, проф. Ема Герон, д-р Георги Табаков, проф. Петър Семерджиев, Едуард Генов, Божидар Статев, д-р Иван Гаджев